

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2017. június 4.

XVII. évfolyam, 2. sz.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota

Lektor: Kulhanek Edina

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számitógépes tördelés: Harangozó Attila

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Mirnics Károly, Utasi Jenő

A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.

Telefon/fax: (+381)-24/542-069

E-mail: gubasagi@gmail.com

A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs honlapon.

E számunkban Oláh Katalin Kinga alkotásai láthatók.

A címlapon: Őrangyal – Szentkút, Kolontár–Devecser

A hátlapon: Rózsafüzér Szűzanya

Támogatók:

Számunk szerkesztésében együttműködő partnerünk volt a Magyar Művészeti Akadémia.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
– Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

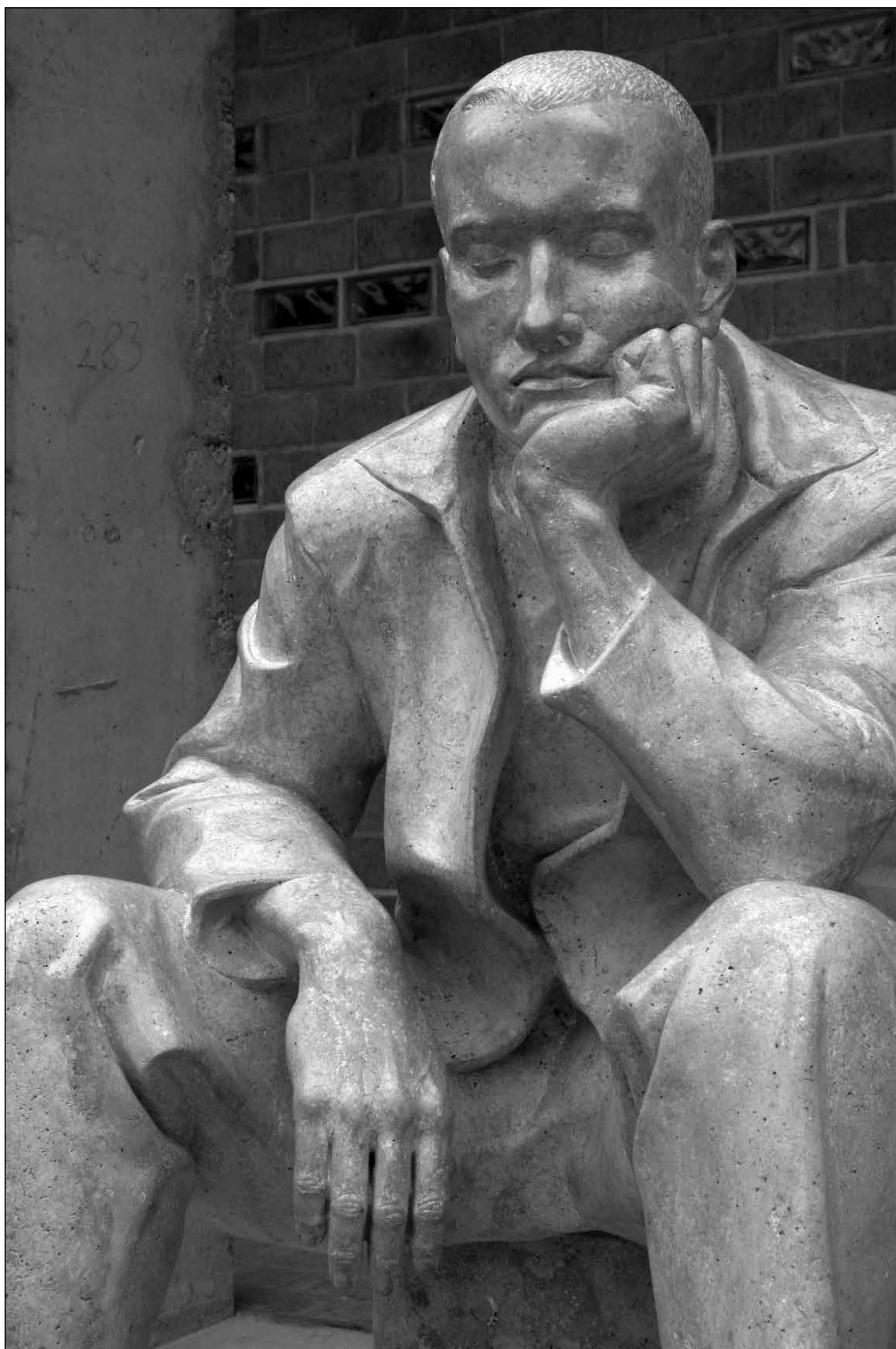
COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

In memoriam Juhász György

Bata János	Gyurikám!.....	5
Domonkos László	A villanykörte üzenete.....	6
Madár János	Utolsó ima.....	8
Benedikty Tamás	„'56 volt életem gyémánttengelye”.....	9
Stanyó Tóth Gizella	„Holdvilággörbítés” – A XX. Podolszki József Irodalmi Emléknep ébresztette gondolatok	15
Borbély László	Jöjjön el a te színházad	29
Gubás Jenő	Intézményes nyelvyomorítás	32
Marcsó Vilma	Kaslik Péter magáról és magunkról	34
Molnár Rózsa	Házszentelés	48
Mirnics Károly	CEU – az USA egyeduralkodó „puha” hatalmú politikája ideológiájának koordinátora Közép-Kelet- Európában	52
Csapó Endre	A változás ideje jött el	61
Nagy Ervin	Párhuzamos politikai valóságok	64
Mérey Katalin	Mindörökké	67
Diószegi György Antal	Szent László királynak és leányának, Szent Piroskának az értékvilága a görög kapcsolatok fényében	69
Erdei Iván Márk	Fogyatkozó magyar világ a Torontól legdélebbi városában	75
Gyémánt Richárd	Francia települések a Bánságban: Károlyliget, Szentborbála és Szenthubert	85
Hetzmann Róbert	Jeltelen tömegsír a Szerémségben	98
Kabdebó Lóránt	Ámulatból ámulatba	101
Sági Zoltán	Velünk élő veszteségeink	107
Tráser László	Cédulák XV.	110
Szakolczay Lajos	Átszellemült boldogságtudat – <i>Oláh Katalin Kinga művészetéről</i>	115
Melléklet		121

E számunkat Oláh Katalin Kinga műveivel illusztráltuk.

Valaki

Fotó: Bata János

Juhász György

(Budapest, 1954. február 2. – Budapest, 2017. május 1.)

Gyurikám!

Ezért nem akartam én főszerkesztő lenni, meg nem akarok én már semmi sem lenni, mert nem akarok búcsúzni – össze sem merem számolni, Hányatoktól kellett eddig búcsút vennem. Kitől szóban, kitől írásban, kitől gondolatban. És ha az Úr úgy akarja...

A spirituális költészet általam ismert legnagyobbika egyszer azt mondta: Aki a jót akarja, annak el kell fogadnia a rosszat is! Először nem értettem, föl sem tudtam fogni, nem is akartam foglalkozni vele, de addig-addig motoszkált a fejemben, míglen elkezdtem sorolni életem néhány jó pillanatát, azokat a csöppnyi időket, amikor boldog voltam. És rádöbbsentem: minden jóban ott van a rossz is, a boldogsággal együtt születik a gyász, a tragédia.

Mert akivel egyszer találkozunk, attól el is kell válnunk, akár így, akár úgy. Akár úgy, hogy ő megy el előttünk, akár úgy, hogy mi hagyjuk itt vagy ott őt, őket. És én ezt nem akarom, de túlon túl régóta tudom: hiába nem akarom, porszem vagyok én, akinek a szeretete oly sokszor semmire sem elég.

És annál okosabbat sem tudok kitalálni, mint: „S ezért az emberek sohase vegyenek egymástól könnyű búcsút, hogy szükség esetén elmondhassák: »Legalább utoljára még jól szívemhez szorítottam.«”

B. J.

A villanykörte üzenete

A váratlan halál mindig aljas provokáció. Körmonfontan, alattomban elkövetett agresszió minden kiegyensúlyozott, nyugodt, szép dolgos hétköznapi, tempós, nyugodt alkotás, megbízható, tartós emberi kapcsolat ellen. Ha barátunkat hirtelen elgázolja egy autó, szétzúzza egy rázúhanó szikla, vagy szélvészgyors rohammal testi baj rángatja ki közülünk: olyan, mintha vérlázító, gonosz támadást követnének el ellenünk. Sebes és védhetetlen terrorakciót. Ördögi, sátáni villámháborút, lerohanásos inváziót.

Ilyen rémtett-támadás után az ember kókadtan, tompa ürességben, kívül-belül elmondhatatlan fáradtsággal jár-kél, úgy érzi, mintha legalább ötször agyba-főbe verték volna, és utána még ki is hajították a szemétdombra, ott fetreng, elhagyatottan és erőtlenség. Barátom, egyben kiváló kollégám hirtelen távozásának sokkját a második nap estéjére olyan mérhetetlen kimerültség és ijesztően elközlönyösíteni próbáló kiürültség zárta, hogy úgy éreztem, egyet tehetek: lefekszem – minden inkább, mint az ilyenkor elengedhetetlen olvasás –, és (mondjuk) hosszú derekú, szép fekete lányt akarok látni, napernyővel, kicsit előrehajol, fenekén megfeszül a ruha, nagy sötét szemével rám néz, amint félig felém fordul, nyúlánk, arányos termete a hosszú combokkal rejtett, bonyolult jelképekkel teli felkínálkozás, költészet és egzotikus varázstánc valahonnan az Amazonas vidékéről, igen, ez az, pontosan erre van most szükség, amikor...

A durranás egyszerre idézett kisebbfajta ágyúdőrejt és gigantikus léggömbpukkanást – mintha az ég óriásballonja pattant volna szét a fejem fölött. Koromsötét és rettenetes égészszag lett egyszerre, éreztem, hogy apró, forró valamik hullanak a mellemre meg a hasamra, nem elviselhetetlenül, de azért elég fájdalmasan csípnek,

égetnek – kiáltásomra végre berohan a harmadik szobából a fiam, a huszonöt évesek magabiztos életerejével gyújtja fel a nagy lámpát, „megyek a porszívóért”, közli tárgyilagosan, kelj fel, szedd rendbe magad, tíz perc múlva kész lesz minden, csak szétdurrant a villanyégő a fejed fölött.

„Csak szétdurrant a villanyégő a fejed fölött.”
Alighanem.

A kétnapos agressziósokk után, végén és helyett ez. És csak ennyi.

Csak ennyi?

Mint már vagy 48 órája, Juhász Gyuri barátom különböző mondatai, mondatfoszlányai, mondattöredékei futnak át rajtam. Olykor idézte egykori közös barátunk, a neves szerkesztő testamentumszerű megnyilatkozását, valahányszor úgy vélte, szilárd elhatározásra, határozott cselekvésre, megingathatatlan lépések sorozatára van szükségünk, már megint, újra meg újra: az Aracsot, az Aracsot ne hagyjátok! A felszólítás eredetileg a délvidéki magyarság időről időre veszélybe kerülő, nagyszerű közéleti folyóiratára, az Aracsra vonatkozott, ne hagyjuk, tegyünk meg érte, életben maradásáért mindent, amit csak tudunk – de idővel ez a mondat többszörös, „púpozott” értelmet is kapott ősrégi, Ottlik *Iskola a határon*jának különleges metakommunikációs technikáját idéző közös szótárunkban, ne hagyjátok az Aracsot, fiúk, ne hagyjátok az ügyet, az ügyünket, általában ne hagyjátok magatokat, szorítsad, Imre, ahogyan Tompa László *Lófűrösztésében* biztatja egyik székel a másikat, ne hagyj magad, Áron – szorítsuk hát, és ne hagyjuk magunkat. Gyurit épp elég székelyszerű megaláztatás kihívása érte még mostanában is, volt, hogy hamissággal, hazugsággal, ígérettel csapták be, kellemetlen, igen kínos helyzetbe hozván mások előtt – ráadásul olyasvalaki, akiről

persze nem is hitte volna, és akinek éppen nem ez lett volna dolga – szóval, ne hagyjátok, fiúk.

És Gyuri most jelentkezett. Ő jelentkezett, ő volt. A villanykörtevel üzent: ne hagyjátok az Aracsot, fiúk, ne hagyjátok magatokat, ne hagyjátok

az ügyünket. Durrant, robbant a villanykörte: hogy figyeljek. Hogy el ne felejtsem. És főleg: hogy ne nyavalyogjak, hogy ne hagyjam el magamat.

Oké, Gyurikám, értettem. Nem hagyom. Nem hagyjuk.

Fotó: Bata Faragó Katalin

*Az Aracs folyóirat '56-os emlékszámaának szegedi bemutatóján készült csoportkép
közepén Wittner Mária és Juhász György (2016. december 13.)*

Utolsó ima

Milyen haza ez, miféle romlott téboly?!
Sorsunkat lyukas zászlóként lobogtatja a fán!
Hát nincsen rokona, szent vére a magyarnak?!
Hogy újra és újra mélyíti magát a magány!

Oly egyedül vagyok ebben a hazug világban.
Az ember árva szívvel senkinek sem hisz.
Anyám öle, meg-megránduló keze sehol.
A messziségen át alig látszik már bölcsőm is.

Szülőföldem kopott udvarán ruhák gőzölögnek.
Tanyák szakadt szálain szárad az ing.
A szegénység meghitt lámpasorai kialudtak.
A szeretet gyönyörű tüzei elvesztek mind.

A reménytől pirosuló arc heve hova tűnt?!
Hol vannak már a tisztességes őrzők, a jók?!
Őseimtől tanult szavak ölelik át a tó tükrét.
Nyírségi dalaimat viszik patakok, folyók.

Békében fölizzó verseim tengerre nyílnak.
Végtelen ének – – – – könyörgése a fény.
Tiszta lélekkel fohászkodom az éghez.
Uram, legszebb csillagaidat rakd elém!

Benedikty Tamás

„'56 volt életem gyémánttengelye”

Lejegyezte Mihályi Katalin

Benedikty Tamás Szüvenír című regénye folytatásos felolvasószínházi formában elevenedett meg a Térszínház előadásában az '56-os forradalom jubileumának alkalmából Óbudán, a Zichy-kastélyban. A sorozatban október 6-ától 23 napon át a Térszínház tagjai és barátai olvastak fel. Az első esten a szerző részletesen beszámolt a regény keletkezéséről, megírásának fogadtatásáról. Ezt filmre vették, és minden est kezdetén levetítették, hogy az újonnan betérők követni tudják az éppen soron következő részt. Az alábbiakban ennek a vallomásnak egy, az író által javított és kiegészített részét közöljük.

Mindenki ismeri a latin közmondást: Habent sua fata libelli. A könyveknek is megvan a maguk sorsa – így kezdte bevezető előadását Benedikty, és az alábbiakból kiderül, hogy a regény sorsa is megérdemelne egy regényt. A szerzőnek a Szüvenír a negyedik könyve, mely 1999-ben jelent meg, és 2013-ban elnyerte a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának Illyés Gyula-díját.

Benedikty Horváth Tamás 1940-ben született Szegeden. 1956-ban gimnazistaként részt vett a forradalmi tüntetéseken. Később a szegedi egyetem jogi karának hallgatója lett, de közvetlenül a végzés előtt, 1965-ben letartóztatták, és összeesküvés kezdeményezéséért, valamint államellenes izgatásért fegyházban letöltendő szabadságvesztésre ítélték. 1967-ben szabadult. Későbbi, meglehetősen változatos életútjáról így írt legutóbbi kötetében: „Minden voltam már, csak kokinkínai anyacsászárnő nem.” (Vallomás a vallomásról. Unicus Műhely, 2015)

*

– Az '56-os forradalom után tíz évvel, 1966-ban a Budapesti Fegyház és Börtönben, leány-

kori nevén a „Gyűjtő”-ben ücsörögtem, amely zsúfolásig tele volt politikai foglyokkal. Nagy dobbal hirdették már a kádári konszolidációt, vagyis az „aki nincs ellenünk, az velünk van”-t. Akkor fogadtam meg, hogy valamilyen módon személyesen is emléket állítok '56-nak. Pontos elképzelésem nem volt, egy hosszabb, nagyobb prózaversre gondoltam. A legnagyobb hősök, a fegyveres szabadságharcosok (már akiket nem végeztek ki) még ott voltak benn. Addig már három amnesztiát is meghirdettek, a legszélesebb körű az 1963-as volt, de a fegyverrel harcolókat nem engedték ki: 13-14-15 évet ültek végig. Ott sétáltak az udvaron ők is, egy külön kis körben, de amikor vége lett a sétának, és jöttünk fel a vaslépcsőkhöz, lehetett pár szót váltani velük. Mint már említettem, a forradalom után tíz évvel szinte csak politikai foglyok voltak a Gyűjtőben, az ország minden részéből oda hozták őket. Ám mégis volt kivétel: a kivégzésükre vagy az Elnöki Tanács kegyelmére váró rabló-, kéj- és sorozatgyilkosokkal bizony összezártak bennünket! Őket már nem „fertőzhettük meg” nézeteinkkel. Zárvatársaim: egy Bosnyák téri hordár s egy öreg vidéki paraszt bácsi; a hordár Kádárt szidta részegen odakint, az öreg a termelőszövetkezeti elnököt és a „kommenistákat”, „rettenetes veszélyt” jelentve az éjjel-nappal güröző pufajkás hatalomra. De ott ült velünk a Párttörténeti Intézet adjunktusa is, akit maoizmus miatt ítélték el, nem '56-ért. Érdekes vitáink voltak. Akkor dühöngött a kulturális forradalom Kínában, mondanom sem kell, mekkora hévvel gyilkolták halomra az embereket, rombolták a műemlékeket és pusztították a könyveket, műkincseket. No és persze a Szovjetunióval is összerúgták a port. Rabtársam azzal érvelt, hogy Mao tudja, mit csinál, miért csinálja, „nézd meg majd 30-40 év múlva

Kínát”. Hát ami a jövőt illeti, neki lett igaza. Volt egy '56-osunk is, akit még 1958-ban, 16 évesen tartóztattak le összeesküvésért. Hét évet kapott, és amikor betöltötte a 18-at, átvitték a felnőttek közé. 1963-ban szabadult, aztán két hónap múlva a nyakába varrtak egy újabb összeesküvést. Elmondhatatlan körülmények közt tengődünk a szűk cellákban, szalmazsákon aludtunk, hetente egyszer fürödhettünk, sőt a szegedi Csillagban (az első börtönömben) még a vízzel is spóroltak: egy kanna vizet kaptunk öten egész napra, ebből mosakodtunk az egyetlen lavórban, de sorolhatnám az egyéb nyalánkságokat is... Írtam ezekről az első regényemben, a *Szamorájokban* (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989). Odabent természetesen írásra sem volt lehetőség, tollat, papírt nem adtak, fejben hoztam ki egy-két verset, akkor még jó volt a memóriám, így kerülhettek be később a verseskötetembe. (*Majdnem boldogan*, Széphalom Könyvműhely, 2006)

Most pedig ugorjunk előre egy nagyot az időben: 1989/90-re a rendszerátmaszkírozás idejére. Véleményem szerint Magyarországon nem történt rendszerváltás, csak hatalomváltás, azaz rendszerátmaszkírozás. Rögvest elkezdődött irodalmi körökben a sustorgás, ami aztán hivatalos véleménnyé is vált, hogy semmi nem került elő az íróasztalok fiókaiból. Mindjárt egy ellenpélda: Hamvas Béla talán senki és semmi? Csekélységemet nem akarom Hamvas Bélához hasonlítani, csupán megemlítem, hogy a *Szamorájok* is tíz évig hevert a fiókban. Amikor 1980-ban odaadtam elolvasásra valakinek, akiben megbíztam, azt mondta: „Ezért téged még most is becsuknának.” Aztán 1989 áprilisában egyik napról a másikra jelentkezett valaki, és bevitte a Szépirodalmi Könyvkiadóba. Egy hónap alatt elkészült a könyv, ott dedikáltam a könyvhéten, ami fél évvel előtte még elképzelhetetlen lett volna. Tehát akik be voltak avatva, ráálltak a farvízre; már lehetett érezni, hogy változás lesz, de bizony én arra nem tettem volna rá a fejem, hogy a ruszki is feladják, kivonulnak.

Ismeretes a mondás: a cél szentesíti az eszközt. Ez a világon minden diktatúrára jellemző volt és lesz, ameddig ember él a földön. Nálunk a kádárizmusban, mások mellett, Aczél „elvtárs” is szentesítette az eszközt. A hóhérok közt ő az a sznob, akiben volt valamennyi intelligencia – és

rengeteg ravaszság. A legszűkebb kádárista vezetőség: a sátánfajzatok egyike, akinek az volt az ambíciója, hogy ő fogja az ideológiát, a szellemi életet irányítani, a kultúrát, a művészetet kézben tartani, az alkotókat manipulálni fenyegetéssel vagy jutalommal. Talán ő adta be az egész gyilkos bandának, valamikor az ötvenes évek legvégén vagy inkább a hatvanas évek elején, hogy muszáj valamicskét engedni is, előbb-utóbb el kell húzni az emberek orra előtt a mézesmazgot, a rettenetes megtorlás úgyis megtöri a társadalom maradék erejét, ellenállását. Ez a folyamat 1959-60 körül el is kezdődött és tartott körülbelül 12–15 évig. Az elején még akasztottak, a közepén még börtönöztek, a végén már kitüntettek. Aczél találta ki az úgynevezett Nagy Generációt, tehát azokat, akiket Cohn-Bendit és társai inspiráltak (a prágai tavaszról viszont ajánlatos volt hallgatni), és akiket máig futtatnak, akik máig pöntyögnek a tévében, puttyogják a szakállas rockot hatvanvalahány évesen, ők a sztárok a színpadon, a literatúrában, a történelemben, ami érthető, hiszen '56-ban maximum a bilin ültek. Mi volt ezzel a cél? Az aczéli cél? Egyszerű. Világsorsfordító forradalmunk emlékezetének törlése, tanúinak örök hallgatásra ítéltése, a magyar függetlenség vágyának elfelejtetése, lényegtelen semmitmondássá degradálása a társadalmi köztudatban. Erre ment ki a játék, meg kell, hogy mondjam: teljes sikerrel. 1989–90-ben a morálisan és szellemileg leépült roncs-társadalom valójában már nem akarta a rendszerváltást, olyannyira nem, hogy Antall József cinikus mondata („Tetszett volna forradalmat csinálni!”) teljesen megegyezett az igazsággal.

1990 elején állás nélkül voltam, aztán néhány hónapra felvettek a Történelmi Igazságtétel Bizottsághoz sajtótitkárnak. A TIB túl volt már a fénypontján, a nagy temetésen, de aktív és fontos munka folyt a szakosztályaiban. Ugorjunk vissza egy pillanatra a nagy temetéshez, azon a napon ismertem meg személyesen Fónay Jenőt, méghozzá úgy, hogy mi, a volt politikai foglyok, ott gyülekeztünk a Gyűjtő előtt, de nem akartak beengedni bennünket a temetőbe. Boldog-boldogtan besétált már, a leendő magyar arisztokrácia és elit, de minket zavartak volna el. Jenő „kiverte a balhét”, így jutottunk be. Ott álltam a hatodik koporsó mögött díszőrségben, ami örök

emlékem marad. Szívbe markoló látvány volt Molnár Tamás, illetve az Inconnu csoport által faragott, felállított kopjafaerdő. Nagyon bátor tett volt ez 1988–89-ben az Inconnu-sök részéről. Ekkor ismertem meg Wittner Máriát is, ott állt az egyik kopjafánál, és sírt. Kérdeztem, kit sirat, mert én meg a Tóth Ilonka oszlopát keresem. Akkor ott, tőle hallottam először Havrila Béláné Sticker Katalin mártíriumának történetét. A TIB irodáiban naponta találkoztam és beszélgettem '56 börtönviselt hőseivel. Akkor jött haza Pongrácz Gergely is. Hamarosan összebarátkoztam új ismerőseimmel, főleg a Corvin közeikkel. 1990 nyarán és őszén leforgattuk az első '56-os dokumentumfilmet a szabadságharcosokról: szegedi barátom, Vági László volt a rendezője, én pedig a forgatókönyvírója és szerkesztő-riportere. Rendkívül értékes anyagot sikerült megörökíteni finn pénzzel, koprodukcióban, finn operatőrrel. Mi voltunk az elsők, ezt a témát így még senki addig nem dolgozta fel. Végül a film mégis dobozban maradt. A finnek kifogásolták a felvételek, interjúk tanulságait összefoglaló és egyúttal a filmet lezáró monológomat, melyben arról beszéltem, hogy a Nyugat '56-ban elárult bennünket, s csak azzal teheti ezt most jóvá, ha nem kifosztani és a multijai által lenyúlni igyekszik majd ezt az elszegényedett, leromlott országot. Az se tetszett a finneknek, hogy háborút jósoltam a Balkánon, Jugoszláviában, és úgy véltem, hogy az esetleg kiterjedhet egész Közép-Európára. Egy év múlva kitört a háború, a finnek pedig a teljes leforgatott anyaggal eltűntek. Vágínál csupán egyetlen VHS-kazetta maradt, ebből próbálta rekonstruálni az eredetit, de persze az összes vágókép, a helyszínek, a drága pénzért megvásárolt eredeti '56-os dokumentumrészletek mind hiányoztak. Így is értékes a film, mert az interjúalanyok azóta szinte már mindannyian meghaltak. (Ez a változat megtekinthető a YouTube-on.)

A corvinisták közül jó néhányal összebarátkoztam, tudták, hogy én is börtönben voltam. Nekem megnyíltak, mert jobban bíztak bennem, mintha egy „sima” újságíró vagy bárki más beszélgetett volna velük.

Bizonyára emlékeznek néhányan, hogy milyen sok alkalmi kiadvány, szórólap, egy-két számot megért, vékonyka újság jelent meg 1989/90-ben. Így találtam rá arra a rövid, alig kéthasábos

sztorira '90 februárjában, melyről azonnal tudtam: ez az igazi, ez az enyém, ez az, amire vártam. Olyan történet, amelybe bele tudom szőni a forradalom minden előzményét, az elmúlt fél évszázad történelmét, mert egy olyan helyzetről, egy olyan emberről van szó, aki a haláltusáját vívja, aki valami csoda folytán túlélte a kivégzést, ám sérülései ellenére arra készíti felébredő életösztoke, hogy megpróbáljon elmenekülni a Ludovika elvadult, bozotos parkjának csapdájából. Emlékezetében felszakad, csapong a múlt, többször elájul, újra magához tér, víziók gyötrik. Ez lehetőséget ad nekem, mint írónak, hogy szabadon bánjak a térrel, a helyszínekkel, az idővel, vagyis ne a megszokott, kizárólag lineáris módon ábrázoljam hősöm vergődését.

A sztori 1956. november 11-én kezdődik és még aznap éjszaka véget is ér. Egy szovjet járőr elfogja Sanyit, a Corvin köz legfiatalabb szakaszpáncsnokát. Fegyvert nem találnak nála, csak egy üres töltényhüvelyt, amelyet emlékként, szüvenírként vágott zsebre, és vitt magával. Már három nappal korábban felhagytak az ellenállással, fegyvereiket egy kapualjba rejtve megbeszélték, hogy mindenki búcsúzzon el otthon, találkoznak ezen az ominózus 11-én, és együtt próbálnak majd eljutni az osztrák határig. A fiút beviszik a ruszlik a Ludovikára, a tisztekből álló hadbíró-ság oroszul üvöltözve öt perc alatt halálra ítéli. Az őrjárat hátraviszi a parkba, agyba-főbe verik, kifosztják, elveszik az óráját, borjúbőr csizmáját, kabátját, trikóra-gatyára vetkőztetve a kerítés falánál kivégzik, két lövést adnak le rá. Nem hal meg, csak elájul, otthagyják. A hideg téríti magához, félig szétroncsolt fejjel, szörnyű állapotban csak az a vágy készíti a csúszva-mászva menekülésre, hogy hátha sikerül valamilyen meleg helyen meghalnia. A kerítés egyik faajtaja félig ki van törve, valahogy átcsúszik a résen, eljut a szemközti klinikáig, becsönget, kijönnek érte, átszállítják titokban egy másik klinikára, órákon keresztül műtik, több mint két hónapig rejtegetik, kezelik, de végül félig gyógyultan is mennie kell, mert a pufajkások már januárban kezdték összeszedni a kórházakból a sebesülteket.

Már az is csoda, hogy a kivégzése után nem vették észre az eltűnését. Igaz, amikor magához tért, mások is feküdtek mellette, sőt rajta holtan. A Ludovika hatalmas parkja tele volt szovjet te-

herautókkal, tankokkal, a park elvadultsága, dzsungelszerű szövevénye viszont a szökevényt segítette. Az is külön regényt érdemelne, ahogyan kiszöktették az országból, végül átjutott a jugoszláv határon, egy minősíthetetlen táborba, Ingyába (Indíja). Onnan végül Király Béla segítségével került ki Hamburgba.

A kötet első fejezetét még 1990-ben megírtam. Ám azonnal rájöttem, hogy ha én egy olyan regényt akarok írni, amelyik a forradalmat és a harcokat bonyolultságában, összetettségében mutatja be, akkor mindenképpen találkoznom kell Sanyival.

Egy pillanatra visszatérve az ún. irodalmi körhöz, azokhoz, akik valójában úgy csinálják az irodalmat, mint a fasírtot: alattomos és hazug állításuk az üres fiókokról 1956 tematikáját illetően talán valamelyest még közelít is az igazsághoz. De ez csak a látszat! Igenis voltak próbálkozások, hogy valamit felvillantsanak a tabuként kezelt forradalom történeteiből, hangulatából, szereplőinek sorsából. De a pufajkás diktatúra az „ellenforradalom” pecsétjét ütötte a dicső napokra, és csak az ÁVH-s hazaárulók nyerhették el a kivégzett, bebörtönzött, emigrációba kényszerített hősöknek járó babérkoszorút. Magyarul azt szeretném elnyökögni, hogy senki sem tudta volna megírni 1956-ot egy nagyregényben, olyanban, amelyben a történelem, vagyis az események egészen a falevelekig hitelesek, azaz nemcsak igazak, hanem minden porcikájukban, rostjukban, hajszálukban annak is látszanak. Mivelhoggy úgy kerültek oda a csoportjukhoz ezek a srácok és lányok, ahogy a szél fújja be valahová, akármelyik zugba a faleveleket. Teljesen alkalomszerűen, véletlenül verődtek össze ezek a fiúk, és lettek életre-halálra társak. Fontosabbak voltak azokban a napokban egymásnak, mint az anyjuk, a testvérük, a szerelmük. Ezt csak akkor lehet megírni, ha az ember hozzájut ezekhez a történetekhez, a lélek mélyéből fakadó vallomásokhoz, amelyeket nem a gumibot készítésére linkeltek, rögtönöztek, lódtítottak össze a letartóztatott szerencsétlenek. Vagyis csak akkor lehet megírni, ha az ember hozzájut az anyaghoz. Márpedig 1989 előtt nem lehetett még megismerkedni sem a hajdani pesti srácokkal és lányokkal. Üldözték őket egy életen át, üldözték a családjukat, a gyerekeik sem tanulhattak tovább. Hát miért is nyíltak volna meg bárkinek?

Fölvettem a kapcsolatot Sanyival, leveleztünk, megírtam neki, hogy az ő története indította el bennem a regény tervét, szeretnék vele találkozni. Meghívott magához Hamburgba. A sors úgy hozta, hogy éppen 1991. augusztus 21-én, a Gorbacsovot megbuktató Janajev-puccs napján szálltam fel a repülőre – a véletlen hozta így – azaz az elhatározással, hogy ha Janajevék győznek, akkor én is kint maradok, politikai menedékjogot kérek, mert még egyszer nem óhajtok egy kommunista rémuralom áldozatává válni. Sanyi várt rám, ott laktam nála egy hétig. Éjjel-nappal beszélgettünk. Aprólékosan, részletességgel teljes átéléssel mesélt az októberi és novemberi napokról, szinte óráról órára sorra véve a mozzanatokat, néha pedig váratlan ugrásokkal szaladt előre az időben, rávilágítva, milyen rejtett összefüggések kötötték össze a látszólag ok-okozati kapcsolatot nem mutató eseményeket. Így aztán kibontakozott előttem az a rejtelmes erő, amely vitte előre a csúcsra, majd a bukásba a sorsokat. Intelligens, olvasott férfi volt, összebarátkoztunk, de hamarosan indulnom kellett haza. Kijelentette, hogy ő bizony soha többé be nem teszi a lábát Magyarországra. Eltelt másfél hónap. Egyik nap már dél körül járt az idő, éppen indultam volna el hazulról, amikor csöngötni kezd. Nyitom az ajtót, és Sanyi áll ott, a küszöbön. Mégiscsak hazajött harmincvalahány év után, annyira a hatása alá került annak, amit itthon élő corvinista bajtársairól meséltem. Néhány hétig nálam lakott, aztán még itt élt valahány évet, majd végleg visszaköltözött Hamburgba. Barátságunk azonban nem szakadt meg, hosszú leveleit egy dobozba gyűjtöttem, gondolván, hátha megírom az ő odakinti, magányos életét, örökös küzdelmét négy macskájával.

Amikor a regényben Pöttömről, Kalaposról, Kockásról, Fehér Sapkáról, Bajuszlól vagy Bizsuról írok, akkor nem csupán egy irodalmi mű szereplőiről van szó – ők a barátaim voltak. Mindannyian halottak már. Hál' istennek, Wittner Mari még él, és harcos, tevékeny képviselője '56-nak. Ő nemzeti hős, aki nem feledkezett meg társairól. Legutóbb, talán két éve, Bizsu költözött át az örök vadászmezőkre, ez az a nagyon okos cigányember, kitűnő naiv festő, aki azt mondta... Eh! De így soha nem érünk már a mondókám végére...

A lényeg, hogy 1990 és 1998 között írtam a könyvet. Volt úgy, hogy évekig nem nyúltam hozzá, mert közben filmeztem. Összeállt egy újabb stáb: Kulcsár Györgyi producerrel, Ordódy György rendezővel meg velem, és én egy teljes évig dolgoztam a *Mindent a hazáért (A Corvin köz története)* című három és fél órás (háromrészes) dokumentumfilmünk előkészítésén, majd forgatásán. Én írtam a forgatókönyvet, majd szerkesztő-riporterként nyaggattam a szereplőket. A szabadságharc legfontosabb csoportja, helyszíne a Corvin köz volt, mégse készített róla filmet senki más rajtunk kívül. Akkor, vagyis 1993-ban elnyertük a Magyar Televízió Nívódíját, le is vetítették kétszer a filmünket. Azóta dobozban nyugszik. Persze akkor ez még fontosabb volt, ez a téma, mint a mai hatalomnak, és még nem léteztek a gagyitévék sem. Aztán újabb fél év ugyanezzel a stábbal a *Vadmacskáról, Magyarország levegőjét szívta* címmel, amelynek az Izraelben élő Tova Meyer a főszereplője, aki '56-ban a Széna téren harcolt, és a Vadmacska nevet Szabó bácsitól kapta, mert 150 méterről kilőtte az ÁVO-sokkal és fegyverekkel teli mentőautó kerekét. Harmadik filmünket Tóth Ilonkáról éppen csak hogy le tudtuk forgatni, de befejezni már nem, mert jött a Horn-korszak. Később a Fidesz sem adott rá pénzt, Wittner Mari és Kulcsár Györgyi kalapozott a nyugati magyarságnál, ők segítettek, hogy az első Tóth Ilonka-film elkészülhessen.

1994 végén vagy inkább 1995 elején végre újra hozzáfogtam a *Szuvenírhoz*, és 1998-ra be is fejeztem. Az első két regényem – a *Szamarájok* és *A láthatatlan fészek* – a Szépirodalmi Könyvkiadónál jelent meg. Klassz gárda volt ott, mindent tudtak a könyvről, de az antalli dilettantizmus és a rablóprivatizáció rengeteg mindent tönkretett, így elvitte a Szépirodalmi Könyvkiadót is. Mikor befejeztem a *Szuvenírt*, rövid részleteket küldtem ide-oda, az irodalmi folyóiratoknak. Volt, ahol kedvezően fogadták, volt, ahol nem. Tehát valami kis híre csak lehetett, és a Magvetőtől jött egy üzenet, hogy érdekelné őket. Elküldtem 7-8 fejezetet. Hónapokig semmi. Eltelt háromnegyed év. Felhívtam az akkori igazgatót, Morcsányi Gézát, aki csodálkozva közölte, hogy már régen visszaküldték az elutasító választ a kézirattal együtt. Én semmit nem kaptam. De

aztán megjött az akkori főszerkesztő levele. Körmeny Zsuzsanna ezt írta: nem vállalják a könyvet, mert – nem mondom el részletesen, csak összefoglalom – hiányzik belőle az objektív irónia, amely minden szépirodalmi műnek az alapja és az ómegája.

Írónia egy olyan helyzetben, amikor valaki két golyó ütötte sebbel megpróbál a biztos halálból elmenekülni? Ebben benne volt minden! Így aztán nem lett belőle semmi. Azt a korszakot éltük, amikor mindenféle szerencselovagok próbálkoztak a könyvkiadással, mint ahogy most például a milcsik, hogy borászatuk is legyen. Végül egy ilyen szerencselovag, akinek volt valami kötődése '56-hoz, csak elvállalta. A kiadója vaskos albumokat jelentetett meg, főleg történelmi és mit tudom én, miféle albumokat. Az illető hobbija a kertművészet volt, ami nem is olyan rossz... Az 1999-es könyvhétre meg is jelent a *Szuvenír*, de a kiadóm nem terjesztette. Soha, egyetlen kirokatba ki nem tették, a boltokból pedig igen rövid idő alatt eltűntették. Három kritika jelent meg róla, három jó kritika. Osztovits Ágnes írt a Magyar Nemzetben egy nagyon jó kritikát. H. Tóth Zsolt a Napútban és Domonkos László a Nyugati Magyarországon. Aztán jött 2006, és egy újabb szerencselovag, aki azt ígérte, hogy kilenc másik '56-os témájú könyvvel (zömmel történészi munkákkal) együtt kiadná a *Szuvenírt*. Felvette a pályázati pénzt, a könyv pedig ugyanazt az utat járta be, mint az első kiadásakor. Se terjesztés, se reklám. Szép kis jubileum volt az! Gyurcsány „jóvóltából” örökre emlékezetes marad. Ekkor már senki nem írt a *Szuvenírről*. Ez az a könyv, amely nincs. Csak halkan teszem hozzá: egyik kiadótól sem kaptam egy fillért sem.

Annyit fűznék még hozzá – eléggé benne vagyok a korban, elmondhatom nyugodtan –, hogy három tabu volt, amit nem lehetett megszegni a diktatúrában: az első a Kádár-kormány legitimitása, a második a Szovjetunió vezető szerepe és a szovjet minta kötelező volta, a harmadik pedig 1956. Aki ezeket a tabukat a legkisebb mértékig is megsértette, börtönre, később, a nyolcvanas években pedig eltiltásra vagy szilenciumra számíthatott. Kevés ilyen bátor író ismerek a magyar irodalomban. Például Nagy Gáspárt, de hát tudjuk, a kivétel erősíti a szabályt. Vagy éppen séggel egy ellenpélda: Moldova regénye, a *Sötét*

angyal, melynek első fejezete a várbeli harcokkal kezdődik, mármint az '56-os harcokkal. Elfogják a regény főszereplőjét, egy fiatal fiút, akit az ávós kihallgatója „megtérít”, „igaz útra” terel, mint valami jezsuita. Hát persze egy ilyen könyv megjelenhetett 1963-ban. Az én vádiratomban azonban vádpontként szerepelt, hogy egyáltalán mertem hivatkozni rá, vagyis egy olyan könyvre, amely a szigorúan tiltott '56-ról valamit megpendít, pontosabban fogalmazva azzal kezdődik.

Még ez is bűn volt!

Az ember esze megáll.

ba nem kerültem. Írtam még utána is, most van egy kis kiadóm, pici, éppen csak kapaszkodik a lét szélén: az Unicus Műhely. De nem hajt a tatár, nagyjából már letettem a lantot. Kézzel és tollal írok. Regénybe csak akkor fognék, ha valami tótálisan fontos probléma zakatolna bennem, de ilyen nincs. Ma a lényegtelenység a lényeg. Sorra írják a magánmitológiákat, de ezek engem már nem érdekelnek. Hadd fejezzem be a mondókát egy Camus-idézettel, mely egyúttal a *Szuvenír* mottója is: „*Ami eltorlaszolja az utat, maga lesz az út.*”

*

El se lehet mondani a mai fiataloknak, mi minden volt tiltva, mennyire eltorzult az élet, mennyire tönkretettek mindent a forradalmat követő évtizedben.

A *Szuvenír* nemcsak történelmi, pszichológiai, család- és pikareszk regény, hanem mindenekelőtt sorsok regénye. A sorsokat hozom be, a sorsok kulminációjából alakul ki a történet. Megszállottnak, bolondnak kell lenni, hogy az ember egy ilyen szélmalomharcra vállalkozzon, egy ilyen abszurdumot megírjon. De nagyon meg akartam írni. Mint egy sámánnak, nap nap után fel kellett mászni a világfa tetejére. Időnként szinte láttam, hallottam a jelenetet, amely éppen következett az írásban. Sem előtte, sem utána ilyen állapot-

A bevezető előadás végén elhangzó kérdésre, hogy mit mondott Bizsu, Benedikty Tamás a következőket válaszolta: Bizsu a forgatás közben azt mondta – benne van a filmben is! –: „Jön az egyik társaság, teletömi a zsebét, utána jön a másik társaság, az is teletömi a zsebét, és 20-30 év múlva nem lesz Magyarország.” Ezt mondta 1992-ben ez a majdnem analfabéta, egyébként nagyon okos cigányember, aki nem volt tagja a Professzorok Batthyány Körének.

– Akkor van még néhány évünk... – hangzott a megjegyzés.

– Reméljük, hogy a 30 az érvényes – válaszolta Benedikty Tamás.

Dolorosa nővér sírja, Bakonygyepes

Stanyó Tóth Gizella

„Holdvilággörbítés”

A XX. Podolszki József Irodalmi Emléknap ébresztette gondolatok

Podolszki József

A felhőkbe burkolózott temetőben, Bácsfekete-hegyen (Feketicsen) is a *hogyan* megszólaláson töprengtem, csakúgy, mint az utóbbi napokban annyiszor. Nyugodtságot mímelve próbáltam nyugtatni lelkiismeretem: talán sikerül hű maradni költőnk emlékéhez és valamelyest önma-

gamhoz is. Gondolataim örvényszerűen kerge-
tőztek egymással a derült égből mennykőcsa-
pásként ért, szülőfalumból érkezett telefonhívás
után. Kedves hang, Csordás Katalin az emlékbiz-
ottság nevében egy köszöntő megírására kért a
XX. Podolszki József Irodalmi Emléknaphoz
(2017. március 18.). A köszöntőt költőnk emlék-
táblájának megkoszorúzása előtt kellene elmon-
danom... Vívódásaim közepette azt viszonylag
gyorsan eldöntöttem, hogy kisfaluam első hivata-
los hívását nem illik visszautasítanom, még ak-
kor sem, ha a kényszerhelyzet szülte... A lóról
és a számról szóló közmondásunkat elhesse-
getve mondogattam magamnak: végtére a csa-
csi egy kedves állat, s mindjárt megszelídültek
gondolataim. Jól jött unokabátyám biztatása is,
és hogy Kelemen Lászlóval együtt idézhettük
meg az emléknaphoz létrehozásának körülményeit.
Noha volt egy-két megemlékezés korábban Sza-
badkán, vélhetően Vajda Gábor szervezésében,
mégis a Bácsfeketehegyen 1998. december 12-
én megtartottat – az emléktábla leleplezésének
dátumát – tekintik az elsőnek. Volt olyan év, ami-
kor két megemlékezést is szerveztek, ezért hu-
szadik az ideik.

Fotó: Stanyó Tóth Gizella

Nárciszok a temetőben, 2014

A nárciszoknak nyomát sem látni, jegyzem
meg csak úgy magamban, amint temploma-
ink tornyának irányába nézek Podolszki József
(Feketics, 1946 – 1986, Újvidék) sírja mellől. Nem
lehetett nem észrevenni a XVII. emléknaphoz,
2014. március 22-én a megannyi virágot, mely a
remény, az együtt érző támogatás, a rákellenes
küzdelem szimbóluma. Reménykeltők, biztatóak
is – köszöntőmben mások nem is lehetnének:

Kedves Vendégeink, Kedves Mindannyian!

Szeretettel köszöntöm Mindannyiunkat szülő-
falunkban!

Megvallom, váratlanul ért a felkérés az emlé-
kezésre Podolszki Józsefre, Jóskára, Jókára –
ahogyan barátai nevezték, s ahogyan ő is szeret-
te, ha szólítják. A bénító meglepetés enyhülésé-
vel a belső hangok felébresztették régi, szülőfa-
lumhoz kötődő emlékeimet, miként néhány évvel
korábban a tavaszelő enyhe sugarai a föld mé-
lyében szunnyadó virághagymákat a temetőben.
Ilyentájt emlékeztünk akkor is az élete teljében
elhunyt költőnkre, Podolszki Józsefre. Sírhintja
mellett állva egyszeriben szemembe tűntek a si-
mogató szélben tenger gyanánt hullámozó nárci-

Fotó: Stanyó Tóth Gizella

Emlékeinket is felébresztették a nárciszok

szok. Mintha egymással versengve törtek volna ki az anyaföldből a vadul elburjánzott, kivágott bokrok töve mellől. Az akkor készült fotóim valamelyest megörökítették a lenyűgöző látványt. Pál Karcsi mellém lépve mondta, miközben az ő gépe is kattogott: „Előbújik a földből, ami szép. Előbb-utóbb!”

Jelképesen és a valóságban is. Költőnkre vonatkoztatva is.

Podolszkival a hatvanas években találkoztam először. A nyarakat többnyire szülőfalumban, a Bányai-házban, nagyapámnál, illetve a nagynénémnél és keresztanyámnál töltöttem. Délutánonként unokabátyámékhoz társultam a strandon, az estéket pedig a Tóth-bárban töltöttük, ahogyan Sándor legénylakását neveztük, amelyhez – mint a napokban mondta – Jókának „kapukulcsos” bejárása volt. Megfordultak itt akkoriiban a szárnyaikat bontogató, az irodalommal, a költészettel, a színészettel barátkozó fiatalok is, s azok is, akiket inkább a reáltudományok vonzottak.

Szülőföld, drága Szülőfalu, te adod az első impulzusokat, s ez végigkísér bennünket az életünkön. Itt érintette meg lelkünket az első fellángolás, nagy valószínűséggel költőnkét is. Hogy aztán sokszor másként szövődnek életünk útjai, csak a Teremtőnk tudhatja, miért.

Jóka, unokabátyám emlékezete szerint, 1968-ig volt vissza-visszatérő vendége a Tóth-bárnak. Ekkoriban jegyezte le Hornyik Miki, a másik jó barát és kolléga (akivel egy négyszobás lakáson, családilag, megosztott Újvidéken), a kö-

vetkezőket: *A Barangoló törzsek*, *A félelem ura* és a *Tél* költője szerb szakközépiskolába járt Óverbászon. „Ha szülőfalujában, a református Bácsfeketehegyen nem barátkozik össze Vajda Gáborral, nem lett volna belőle magyar költő, magyar újságíró. *Vallomás a pályámról* c. önéletrírásában Vajda Gábor elmondta: a barátja »elhitte« neki, hogy nem szerbül, hanem anyanyelvén kell verselnie.”

Szülőföldünkre is vonatkoztatva jegyezhettem meg Miki: „Podolszki József verseiben a félelem sátra borul ugyanerre a vidékre, az egykor aranykalásszal ékes, végtelen rónaságra – egyik versében már csak *leárnýékolt tenyérnyi mezőre* –, s elsötétedő alkonyfényben halódik a délföldi táj.”

Rajtunk is múlik, hogy ez ne történjen meg!

Emléktábla-avatás az I. emléknapon, 1998. XII. 12-én. Kelemen László leleplezi Podolszki emléktábláját, Vajda Gábor méltatja verseit, írásait.

A XX. Podolszki-emléknapon idézzük fel közösen, ki-ki magában is: hogyan született meg a gondolat a megemlékezésről?

Visszagondolva: a Tóth-bár köre alapozta meg a mára – mondhatnánk – az *emlékezés fájává* gyarapodó egész napos rendezvényt. A Feketics Művelődési Egyesület pedig átgondoltan intézményesítette, a Magyar Nemzeti Tanács kiemelt kistérségi rendezvényei közé sorolta. Csaknem húsz évvel ezelőtt Kelemen Laci és unokabátyám kezdeményezését, miszerint kellene valamit tenni a barátért, Jókáért, de a leginkább az emléke megőrzéséért, az elsők között támogatta Szabó József – Jodi, Tari István, Dudás Karcsi, Domonkos István – Domi, Barta Júlia, Krekity Olga, majd később Juhász Géza, Vajda Zsuzsa csatlakozott a megemlékezést elindító akkori törzsgárdához. A különböző elgondolásokból összeálló első rendezvény megvalósulását, a diákok által megelevenített, a színházban előadott verses összeállítás történetét élethűen egy pohár bor mellett – Jóká emlékéhez

Podolszki József emléktáblája előtt, 2017

hűen – lehetne őszintén megidézni, vélik falunkbeli barátai. Mert nem volt egyszerű, minthogy élete, életvitele sem. Podolszki megkísérelt „cselekedni” a tollával, az írók felelősségével és szabadságával. Rá is vonatkozhat Vajda Gabi megállapítása: „A kisebbségi létben emberként és magyarként is helyt kell állni, ehhez pedig cselekedni kell, nem pedig filozofálni.” (Magyar Szó, 2006, szeptember 14., 10. o.) Bata János megállapítását, Podolszki versein átszűrve, magyarázni sem kell. Átérezve értelemszerűek lesznek: „Az író nemcsak szabadságában, felelősségében is osztozik embertársaival: minden ember felelős minden emberért, minden magyar felelős minden magyarért.” (Magyar Szó, 2006. szeptember 14., 10. o.)

„A régiekre emlékezve...” ajánlotta számomra Hornyik Miki a *Meghasonlásunk történetét* hét évvel ezelőtt (februárban múlt öt éve, hogy elhunyt). Ebben hosszan ír a barátról, a költőről, az íróról, a fiókban lévő, kiadásra váró írásairól. Szemelvényit idézek ebből befejezésül: „Kemény és kitartó küzdelmet folytatott önmagával a jobbik írói énje megóvása és kibontakoztatása, a magántermészetű gondjait kizáró, tisztultabb és emelkedettebb, objektív líra megteremtése végett, ám minden ésszerű okokra visszavezető ironiára, önironiára és cinizmusra hajlamosító alkata nemritkán útját állta e költői kiteljesedésnek. Költészete a nekihevíülő pátosz, s a földre visszarántó, gúnyolódó fintor, a magasrendű lírai költemény és a groteszk-cinikus helyzetdal között ingadozott szüntelenül. [...] Hagyatékából előkerült versei liturgikus hangvételű lírai naplójegyzetek, a hontalanság, az önmagába záruló magány s a végső számvetés: az elveszettség bizonyosságának emlékjelei.” Korai halálának előérzetét sejteti *Barna* c. versgyűjteménye, amely így kezdődik:

„Szomorú így az éjszakában
verseket írni vakírással
és bízni egy jövőendő század
értőbb türelmében”

Mindannyiunkon, de főleg a fiataljainkon múlik az *emlékezés fájának* ápolása, falunk mindenkori értelmiségének, gazdálkodóinak támogatásával.

Köszönöm!

Bácsfeketehegy, 2017. március 18.

Megszépülne, lelepleződne leárnycolt életünk?

Mindabból, amit közösen megidéztünk, ennyit lehetett elmondani a köszöntőben. A *holdvilággörbítés* – ahogyan a Tóth-bár baráti köre nevezte a késő éjszakai órákba nyúló beszélgetéseket – emlékeinek megidézésére, talán rögzítésére is sor kerülhetne még az idén, legalábbis ezt ígéri az emlékezés kezdeményezői. Ideje is lenne Podolszki halála után több mint harminc esztendővel. Kiderülhetne, kinek *miért* görbült a „hold-világ”, vagy bírálóiknak a *valóság*. Akkoriban mindebből keveset érzékelhettem, azért is, mert csak időnként, főleg nyaranta társultam a gyakran változó társasághoz. Akkor is, mikor ott voltam, unokabátyám gondoskodott arról, hogy még *boszorkányjárás* előtt hazaérjek. Nem lennék őszinte, ha nem ismerném el: sokszor kételkedően hallgattam a nálam néhány esztendővel idősebb, a világ- (és rendszer)megváltó fiatalokat, köztük Jókát is. Majd egy emberöltőnyi idő múltán kezdtem ébredezni Csipkerózsika-álmomból, pontosabban a hamis illúziókat tápláló,

a féligazságokra, a megmásított múltunkra épülő világunkból. Nem egyszerű az olykor fájdalmas, önmagunkkal is őszinte szembenézést kívánó folyamat – a még mindig tartó, olykor döbbenetet is újra és újra kiváltó eszmélés. A múlt maradtalan bevallása, vállalása helyett mintha *alku* tárgyává degradálódnának továbbra is – a rendszerváltásnak minősített félfordulat után is – a régióinkban történtek a napi politika írott és íratlan kíváncsága szerint.

Sokszor éreztem úgy Podolszki verseinek, írásainak újraolvasásakor az utóbbi hónapokban, mintha csak ma írta volna őket – annyira életszerűek. Barátaival beszélgetve, magam is úgy vélem: meghitt asztaltársasággal – az e világi régiekkel – ily módon is fel kell elevenítenünk mielőbb az emléket, s mindazokét, akikkel vélhetően a másvilág *megváltásáért* viaskodnak. Megszépülne vagy lelepleződne *leárnycolt* életünknek zárójeles szegmense? Élettel töltődhetnének meg ismét a leírt szavak? Olyannyira, hogy ne csak a végtelenben, hanem a való életben is találkozhasanak az egymás mellett futó párhuzamok? S valami csoda folytán még megkísé-

Plakátok. Emlékezők a temetőben 1999. március 20-án, a II. emléknapon.

relnék az időben bolyongó láncszemek felszedését... Miért is ne, emberöltőnyi távlatból minden elképzelhető. Sándor velem együtt bizakodó. A többiek? Meglátjuk. Mindenesetre mindenkit meghívunk majd a *régiek* közül, továbbá Kádár Lajost, aki Jóka kebelbarátja volt Feketicsen, és Szabó Jodi feleségét is, aki néhai megbecsült, szeretett férjével együtt részt vett a megemlékezéseken.

Sándorral még a koszorúzás előtt meglátogattuk Kelemen Lacit, a Pipacs vendéglő közelében lévő, a régi kastélyok hangulatát idéző – bár is engem arra asszociált – otthonában. Rövid időre feléledtek bennünk az emlékek, de lelkünk szűrője már visszafogottabban bánt szavainkkal. Az asztalra kerülő bor a régi időket idézte ugyan, de a belemélyedésre már nem futotta. Laci is inkább Podolszki váratlan haláláról, a korporsója melletti virrasztásról, a zsoltárok énekléséről beszélt a „röpke” órácskányi ottlétünk alatt. Máig ható mély fájdalma, hogy nem kísérhette végig – családjával együtt – a jó barátot utolsó földi útján. A másnapra betervezett utazásukat már nem lehetett lemondani. Már akkoriban eltökélt szándéka volt, hogy maradandó emléket kell állítani falunk szülöttének, aki megalkuvást nem ismerve szavakba merte önteni rendszerbíráló, a meghunyászkodó, anyagi érdekek vezérelte értelmiségünk jórészeinek felelősségét feszegető meglátásait. Most már mosolyognak rajta, de megfordult a fejükben, hogy egész alakos köztéri szobrot emelnek Jókának. Végül ezt kivitelezhetetlennek, túl költségesnek találták. Azon is gondolkodtak, hogy utcát kellene elnevezni róla Feketicsen. Csakhamar be kellett látniuk, hogy ezt nem egyszerű megvalósítani a hatalmi rendszer bonyolult útvesztőiben, főleg ha még nem is támogatja nemzeti közösségünk előretolt állásban levő értelmisége. Ha méltányolták volna érvelésüket, Podolszki Józsefről nevezték volna el a művelődési egyesületet vagy legalább a versmondók egyesületét. Jóka barátai szerint nem a legjobb „salamoni” megoldás a Feketics Művelődési Egyesület elnevezés. Azért mégis örülnek, hogy a Podolszki-emléktábla felállítása és az emléknep megvalósulhatott (s e rendezvény tartalmasabbá válhatott a három évtized folyamán), valamint hogy ezzel egy időben a Vajdasági Magyar Újságírók Egyesülete megalapította

a Podolszki József publicisztikai díjat. E téren is sokat köszönhetnek Pál Karcsinak, aki a kulturális élet fellendítése mellett általában is sokat tett a faluért, főleg az utóbbi évtizedekben.

Nem csak a szomorkás idő ülte meg a lelkünket a II. megemlékezésen, 1999. március 20-án...

Az idő visszafejtésén, ahogyan Sándor a visszaemlékezést nevezi, most már mosolyogni is tudnak. Nem volt azonban egyszerű abban az időben, nem sokkal Podolszki halála után, sokszor kétszeres ellenszélben életre hívni az első, jórészt közadakozásból megvalósított megemlékezést. Nemcsak a politika nézte rossz szemmel a készületeket, hanem a falu egy része is. Sokaknak nem volt ínyére az ifjú titán számukra olykor megbotránkoztató életvitele. Többnyire a szemükbe is mondták elmarasztaló rosszallásukat a falut járó szervezőknek, akik az emléktáblára, az első emléknep méltó megszervezésére gyűjtöttek. „Kinek akartok ti emléket állítani? Tán csak nem annak az utolsó béres fiának, aki oly gyakran nézett a pohár fenekére?” Az ilyen és ehhez

hasznos megjegyzések ellenére végül is minden összejött, mosolyogott el Sándor. Elkészült az emléktábla, megfőtt a nagy bográcsban vagy üstben – kinek hogy kedvesebb – a *tarka* babgulyás. Nem tarkababból készült az a házikolbász-szal, füstölt szalonnával megbolondított ételköltemény – amelynek ízét még most is a szájukban érzik Jókai barátai –, hanem a sokfajta hüvelyesből, amelyet azok a helybeliek természetettek a kertjeikben vagy a határban, akik így vagy úgy, de mégis elismerték az önpusztító lángolással verselő, fiatalon elhunyt falubelijük másokat is megperzselő őszinte megszólalását. Mások, ha fennhangon nem is lelkesedtek, de hallgatólagosan bátorították a szervezőket. Az egymással feleselő észrevételek a Tóth-bár *színes* társaságát juttatják még most is Sándor eszébe. Utólag az élet furcsa fitoraként lehetne emlegetni – főként a megjegyzések tükrében –, hogy megfordult ott „az utolsó béres és az úri sarj is”. Az igazság viszont az, hogy ezzel akkor így közölük senki sem törődött. Volt egy barátságos hely a faluban, ahol a magyar fiatalok kedvükre szórakozhattak, sőt időleges otthonuknak is tekintethették. De azért szívesen fogadták a barátaikkal vidékről (Újvidéket is beleértve) vagy Magyarországról, Németországból, Ausztriából, Svédországból stb. érkezett vendégeket. A törzsgárda mit sem törődött azzal, hogy a szárnyukat éppen bontogató fiatalok közül kinek a publikálását, megjelenését kezdték ferde szemmel nézni a megmondhatók a hatvanas évek vége felé. Kiszorítottságuk, peremre szorításuk ekkor kezdődött...

Tabutémák, sérthetetlen emberek nincsenek?

Podolszki József a visszautasítások ellenére sem veszítette el életkedvét, olvashatjuk Hornyik Miklós róla írt, tanulmánnyal is felérő esszéjében, amely a *Meghasonlásunk története* című könyvében (továbbiakban MT) jelent meg. „Félretette, más időkre, a közölhetetlennek minősített kéziratait, s nekifogott új verset, novellát, kritikát írni. »Az író azzal, hogy nem ír... sohasem dacolhat«, jegyezte meg Tari Istvánnak adott interjújában, amely egy évvel a halála előtt jelent meg a fiatal írónemzedék szerkesztőváltás utáni folyóiratában (Szeszélyes a hatalom, Új Symposion,

1985. július).” Jókai határozottan vallja ebben az interjúban: „Az író nem bojkottálhatja az irodalmat... Ha ezzel nem vagyunk tisztában, akkor [...] olyan kultúrpolitikai baklövéseket követhetünk el, melyeket nem lehet jóvá tenni [...], az írott szöveg sajátossága, hogy ha közérdekű [...], akkor előbb-utóbb a felszínre kerül, kievez.” Miki az interjúból kiemeli Jókai az irodalmi nyilvánosságból való kirekesztésének okaira vonatkozó visszaemlékezését:

„Nagyon korán összetűzésbe kerültem a régi symposionista gárdával. Akkor, amikor szó szerint értelmeztem a meghirdetett elveket. Tehát, hogy nincsenek tabutémák. Hogy nincsenek sérthetetlen emberek. Hogy minden alkalommal őszintén, világosan elmondhatja az ember azt, amit gondol. Az első összetűzésem az egykori symposionista nemzedékkel akkor volt, amikor Tolnai Ottóról megírtam az első elmarasztaló tanulmányomat. Az a tanulmány azóta is fiókban van. Nem jelenhetett meg. Persze azért sem jelenhetett meg, mert olyan helyen fel sem kínáltam, ahol kárörömmel fogadták volna. Én azt tartottam természetesnek, hogy ott jelenjen meg, ahol a fenti elveket meghirdették. Hasonló dolog történt később is, amikor a fiatalabb szerkesztői garnitúra kezébe került a lap; Danyi Magdolnára és Bognár Antalra gondolok. Bizonyos tanártekinélyekről szóltam elmarasztalóan, és hasonló elzárkózással találtam szembe magam. Tehát a fiatalabbaknak is megvoltak a sérthetetlen emberek. Később a legfiatalabb nemzedékkel is összetűztem; a Sziveri [János] által szerkesztett lap gárdájára gondolok [...]. Mondták, jó lenne, ha a nemzedékükről készülné egy komolyabb felmérés, összegezés. Valahogy beleillett a koncepciómba, mert foglalkoztam a Symposion történetével [...]. Tehát megbeszéltem velük, hogy megírom a tanulmányt. És amikor kiderült, hogy az nem dicshimnusz, akkor azt mondták rá: hosszú... Aztán azt mondták: nem tudják közölni. Nem akarják. És amikor azt mondtam nekik, hogy no, gyerekek, üljünk le, és beszéljük meg a dolgot, akkor azt válaszolták: ki a fene fog veled vitatkozni.” (MT, 213–215. o.)

Beszélgetéseink újra és újra felelevenítették bennem az Újvidékre kerülésem nem éppen rózsás körülményeit – pozitív hozadéka is volt: eredményesen felvételiztem a Magyar Tan-

székre. Akkoriban mennyire szomjúhoztam és csodálattal szíttam magamba a Képes Ifjúság, az Ifjúsági Rádió, az Ifjúsági Tribün hangulatát. Kisugárzása sokban befolyásolta szemléletem. Hornyik Miki így ír erről az időszakról:

„A hatvanas évek végén rövid időre otthonos szellemi műhelyt teremtettünk magunknak ifjúsági hetilapunk, az ügyetlenül átkeresztelt újvidéki Képes Ifjúság szerkesztőségében. A főszerkesztőcsere után a lap idősebb munkatársai máshova igazoltak át, megüresedő helyeikre új embereket lehetett állítani. A Magyar Tanszék Újvidékre vonzotta a jó képességű vidéki magyar fiatalokat, csak válogatni kellett közülük.

Szerkesztő-riporterünk, Mirnics Zsuzsa, aki már korábban tanári oklevelet szerzett a Magyar Tanszéken, Bácskossuthfalván született, akárcsak Zeneművészeti Főiskolát végzett fotóriporterünk, Dormán László. Kettejük kivételével a lap majd mindegyik új munkatársa a Tanszék hallgatója volt, vidéki gyökerekkel. Podolszki József Bácsfeketehegyről, Dudás Károly Csantavérről, Juhász Erzsébet és Tóth Klára Topolyáról, Bogár Antal Nagyfénnyről, Kartag Nándor Óbecséről, Ágoston András Adárról, Garai László pedig Szabadkáról érkezett a szerkesztőségbe. Kato-naidejük letöltése miatt egymást váltó két grafikusunk: Baráth Ferenc magyarkanizsai, Csernik Attila pedig topolyai volt. A *Rátka*, *A kitömött madár* és az *Áthúzott versek* szerzőjét, az ókéri születésű Domonkos Istvánt sem volt nehéz rábe-

szélnem arra, hogy a kötelékünkbe lépjen, mert éppen állás nélkül csellengett Újvidéken.

Az elszíntelenedő, elrozsdásodó későbbi években, földézve az újraindulás napjait, némi szónoki hévtől sem idegenkedve, egy alkalmi ünnepségen azt mondtam: a Képes Ifjúságot, ezt az érdektelen kis hetilapot a magyar vidék szunynyadó ereje emelte föl elfogadható szintre.

Hogy csakugyan történt valami változás a szerkesztőség életében, az is jelezte: néhány hónap alatt érzékelhetően megnőtt, egy évvel később pedig megkétszereződött a lap példányszáma.” (MT, 215. o.)

Az aranykornak is nevezhető időszak 1975 januárjáig tarthatott, amikor is elkezdődtek a kíméletlen tisztogatások...

A kor fonáksága – nem csak Miki szerint – visszaköszön szinte minden Podolszki-írásban, „első verseskötete (*Hinta*, 1970), akárcsak a novellái a »nincs miből kiábrándulni« terhet von-szolták magukkal: »mondatokat mondunk csak úgy / mert nem kellett már / nem is lehetett / szólni szólamokkal«; »súlyos lett itt a levegő«; »valahol eloltottak bennünk egy villanyt / a fénycsóvák egyre fázósabban kerülnek elő / nagy tüzeket nem rakhatunk egymás karjaiba«; »egy almát sem vehetünk kezünkbe / mert szakkönyvek védik a szorongást«; »...éjszakáinkból ki rabolta el / a csengettyűk vidám üvegadalát?«. [...] Második versgyűjteményét (*Koponyatörés*, 1974) Podolszki az egyre érzékelhetőbb pártállami dik-

A XX. Podolszki-emléknap is megemlékezéssel kezdődött a temetőben

tatúra sivár éveiben írta. Ekkor már a szerelem az egyetlen menedéke. Feleségéhez írt vallomásaiban magyar népdalok példáját követte: »*jaj csak megjeljelek / el se eresszelek / szobámba vezettek / csókommal itatlak / csókommal etetlek / karommal öleltek / ágyamba rejtek / testembe burkollak*«.” (MT, 219–220. o.)

Senki sem sejtette, hogy Podolszki összegezésre készül harmadik verseskötetének (*Barna*, 1982) összeállításakor. „Nem tudtuk, hogy gyógyíthatatlan betegségben szenved, mert erről nem beszélt senkinek” – írja Hornyik, s megálapítja:

„Harmadik verseskötete a nyolcvanas évek termésének legértékesebb alkotása volt a délvidéki magyar irodalomban: elemi erejű megnyilatkozás, személyességet magába záró lírára, s nem mellékesen kisebbségi sorselemzés.

Legtöbb elődjéhez-kortársához hasonlóan ő sem írta meg a maga jelképes nagy versét, nem írt olyan összegező művet, mint amilyen a *Hajnali részegség*, az *Apokrif* vagy a *Kormányeltérésben*, ám ha szétszórtabb formában is, mindent elmondott a maga belső világáról s a szülőföldjéről, amely ellenállhatatlan erővel vonzotta

és taszította. Néhány verse a Délvidék földhöz vert tanyáinak, népünk támasz nélküli életének maradandó emlékjele.

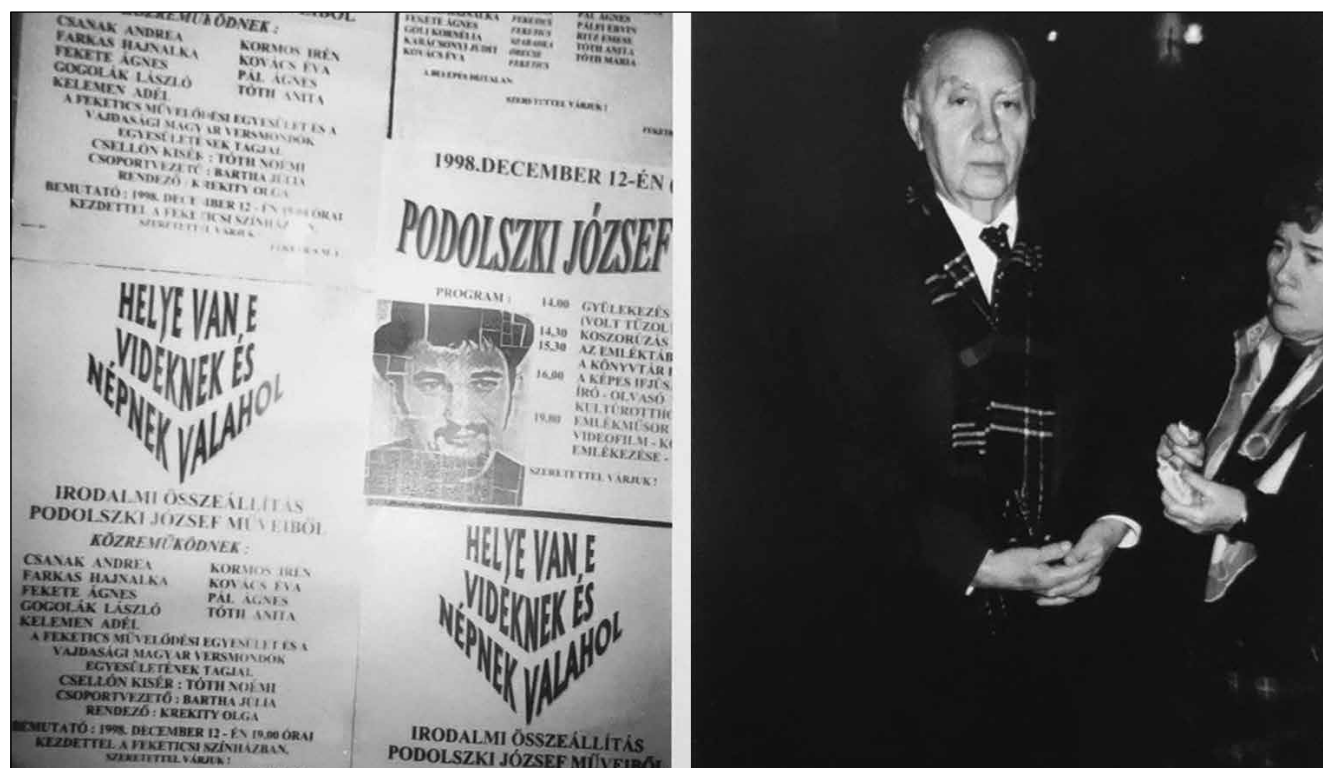
Legjobb könyvéről egy sort sem írtak a kritikusok.

Évekkel később jugoszláviai magyar irodalomtörténeti dobozrendszerének egyik mellékreszében Bori Imre stílus- és formakísérletek gyűjteményeinek nevezte a *Kitérő* és a *Barna* című Podolszki-köteteket.

Amikor kisebbségpolitikai cenzúrahatárt érintő kérdésekről kellett (volna) szólnia, a különben önfeledten bőbeszédű Bori nem bajlódott tartalmi kérdésekkel, beérte a semmilyen információt nem tartalmazó stílustörténeti-műfaji besorolásokkal. Podolszki esetében is így járt el: halvány célzást sem tett arra, hogy mit tartalmaznak a novellái, a versei.” (MT, 224. o.)

„Régi gyökerek emlékezése”

Mintegy láncszemenként fűzi össze jeles költőinknek a végtelen(?), békés(?) égtájunkról írt verseit Hornyik: „A tizenkilenc éves Petőfi *Hazámban*

Meghívók, plakátok. Bori Imre és felesége, Mária
az I. Podolszki József Irodalmi Emléknapon, 1998. XII. 12-én

című versében Magyarország *arany kalással ékes rónaság*, mely fölött *lengé délibáb űz tündér játékokat*. Két évvel később a magyar vidéket, az alföldi rónák végetlenjét énekelte meg, ahol

*Méneseznek nyargaló futása
Zúg a szélben, körmeik dobognak,
S a csikósok kurjantása hallik
S pattogása hangos ostoroknak.*

*A tanyáknál szellők lágy ölében
Ringatózik a kalászos búza,
S a smaragdnak eleven színével
A környéket vígan koszorúzza.*

Közhelyet mondok, irodalmi emlékezetvesztésünk csekély ellensúlyozására: egy lírai eszközzel megörökített táj látképe nem természetű ábrázolás, nem pusztán leírás eredménye, nem szenttlen fotográfia. Belső látomás elhitető erejű kivetítése, olyan megnyilatkozás, amely a táj szemlélőjének, a látvány megalkotójának a lélekállapotát, közérzetét, világlátását és sorsérzését is magában foglalja.

Kosztolányi verseiben az Alföld már nem arany kalással ékes rónaság, hanem *vulkáni szörnyű róna*, Bácska pedig az észak felé terjeszkedő Balkán kapuja.

»A Balkán e tájon át lesz szomszédja Magyarországnak«, olvashatjuk Szabó Zoltán *Szerelmes földrajz* című könyvében, »vele egy rikítóbb, színesebb, nyersebb világ üzenetei érkeznek be a két folyó közé, oly világé, hol vadabbak az ösztönök... A tikasztó szenvedély fényében ragyog itt minden: ez a bővérű vidék mintha gutaütés előtt állna... A Bácska e tikasztó délköri fényben, vad szenvedélyek fortissimójában vonul be Magyarország tájai közé, tomboló színek és fények orgiájában...« Kosztolányi 1911-ben írt versében ezt találjuk: *»Méreggel mart, fehér, virágos orcák. / Lánggal rikító selymek, rác mennyország. [...] / A trombiták estente mint a szörnyek / egy vörös korcsmaablakból rőfögnek. / Trágár tivornya, részeg és tunya. / Sír a beteg és méla, szláv duda. / Most reszketek. Azt mondják, hogy mulatnak. / Sipít a síp, csörömpöl minden ablak, / boros az asztal, véresek a kések, / az ördög is fölpántlikázva lumpol...«*

Csáth Géza emlékét 1920-ban megörökítő versében Trianon napjainkban megtapasztalt, elképesztő következményeit is megjósolta (rendszeressé vált tetteges megfélemlítések, barbárul kegyetlen »magyarverések« Szerbiában, szörványosan Romániában és Szlovákiában). Megjósolta azt, hogy a Magyarországtól elszakított területeken a magyarok idegenné és hazátlanná válva a Kárpát-medence páriái lesznek:

*Most a palicsi tó úgy fénylik, mint az ólom
És a beléndeken s a vad farkasbogyókon
Alszik a fény.*

*Ah jól siess. Szíved még egyszer megszakad tán,
Ha hosszan bolygasz a cirillbetűs Szabadkán
S nem értenek.*

*És űznek majd tovább, idegen, bús hazádban,
Zsákutcán és közön, idegen és hazátlan
Kísértetet.*

Verseiben Bácska fölött részeg a nap, s a *napraforgó, mint az örült röpül a pusztán egymaga, a tébolyító napsugárban*. De gyermek- és ifjúkorában ő még tanúja és részese volt a bibliai-aranykori időnek, a teljes értékű emberi létezésnek, s ez az eredendő élménye létérzékelésének, egész léttudatának szilárd alapjává vált:

*...láttam egykor kánaáni
aratást.*

*Kerek eget, mely egy családot
ölel át.*

*Parasztleányok hercegnői
derekát.*

Podolszki József verseiben a félelem sátra borul ugyanerre a vidékre, az egykor arany kalással ékes, végtelen rónaságra – egyik versében már csak leárnyékolt tenyérynői mezőre –, s elsötétülő alkonyfényben halódik a délföldi táj.

Tél című versfüzérének egyik darabjában a történelmi közelmúlt hétpecsétetes titkát, a magyarok elleni szerb megtorlás dermesztő emlékét rejtette el. Az ő életében erről még nem lehetett nyíltan beszélni:

*mert volt itt télidő
zord és kegyetlen
amikor menedéket hiába remélt a föld
megcsontosodva állt tűrte a csapást
emlékeznek régi gyökerek
fagymarta sebeik üszkét mutogatják
de a nyájas irtás megzavarja őket
dicse sincs már a védekezésnek
tavaszmelegben veszít erejüket őszi vetések
és halak havára sárgállik rajtuk a puha félelem*

Barangoló törzsek című ciklusának verseiből az egyetemes jelentésűvé formált magyar mondakör, a népvándorlás és a honfoglalás korának képei derengnek elő, eszményítés nélkül. E sorozatában az idegen vidékekre vetődött barangoló törzsek sorsa a kisebbségi léthelyzet metaforájává tágu:

*Csak dalai maradtak a kóbor nemzetségnek
legendákat cipel nyeregkápa alatt
múltat puhítva
barangol egyre*

hazát énekelve”

A köszöntőmben idézett részben Miki részletezi Jóka édes anyanyelvünkhöz való *költői* viszszatalálásának körülményeit: „...szerb tannyelvű verbászi élelmiszeripari technikum növendéke volt. Magyar azonosságtudatát veszített, félig-

meddig már »jugoszláv« fiatakként múltak a diákévei. Szülőfalujától távol, verbászi környezetében szinte mindenki szerbül beszélt. Mocorgott benne valami, és verseket kezdett írni a diáktársai nyelvén, szerb nyelven. Hogy megértsék.” (MT, 224–226. o.) A szülőfaluja üzenetét érezhette át a földijével, Vajda Gáborral való találkozás által. Megsokszorozódott egyszeriben *benne a mocorgás, s a kezdetben szerbhorvátul is, magyarul is papírra ömlöttek belőle a szavak*. A későbbiek során a magyarul írt néhány versének a legjobb fordítója lett. A szülőfalu ölelése, a hosszú éjszákba nyúló beszélgetések a barátokkal, elsősorban Vajda Gabival, az eszmélésen túl végérvényesen meghatározták élet-, költői-, újságírói pályáját.

**„...világmindenségek hiába sűrögnek
mert intett a tiszta őszinte ítélet”**

Nem ártana napjainkban többször emlékeztetni keresztény/keresztény kultúránk nem is olyan régen volt(?) veszélyeztetettségére. Iránytű gyanánt segíthetne bennünket az eligazodásban, az újbóli – nem csak szólamonként ismételt – egymásra találásban, az összefogásban, a gazdasági feltételek hosszú távú szavatolásában. Távlati lehetőségeinket kutatva enélkül nem lesz nemzetünknek megmaradása, túlélése szülőföldünkön. A változások előtti évtizedekről így ír Hornyik:

Vendégek és vendéglátók az emléknapon

„A szocialista Jugoszlávia is ateista állam volt, de keményebben egyházellenes, mint a szovjet tábor ortodox törésvonalon inneni kelet- és közép-európai országai, mint például Lengyel- és Magyarország. Attól függetlenül, hogy párttagok voltak-e vagy sem, Tito országában az állami tisztségviselők nem járhattak templomba, nem vehettek részt egyházi ünnepeken, s azt is titokban kellett tartaniuk, ha karácsony előestéjén otthonukban, négy fal között fenyőfát díszítettek a gyermekeiknek.

A legtöbb templomban besúgók lesték az érkezőket, s ha egy tanítót vagy tanárt pillantottak meg a gyülekezetben, a vétkező másnap repült az állásából. A vallási hagyományait őrző emberek nagy sokaságát persze nem lehetett leváltani, megbélyegezni, munkahelyétől megfosztani, a pártvezetők azonban a falvakban s a városokban szemmel tartották és igyekeztek ideológiailag megrendszabályozni az értelmiséget. Jugoszlávia ilyen vonatkozásban 1945-től kezdve a szovjet példát követte: az iskolákban gúny tárgya volt az egyház és a vallás, Marx tömör meghatározása szerint: »a nép ópiuma«. Az új nemzedékek ebben a szellemben nőttek fel.

Irodalmi műveinkben olykor utalás történt a Megváltóra, s költőink, ha kis kezdőbetűvel is, leírták Isten nevét. Vajda Gábor *Feketehegyi ima* címmel verset írt a Képes Ifjúságban, s ezt senki sem tette szóvá (»...Tolnai Ottó, a *Hol ó hol* című költői antológia szerkesztője«, olvashatjuk Vajda visszaemlékezésében, »sokallotta a teremtő aposztrofálásait, és két 'Uram'-ot kihúzott a deista alap gondolatú szövegből«), ha azonban tanárként Székelykevéen vagy Topolyán istentiszteleten vett volna részt, elveszíti állását. E furcsa kettősség arra utalt, hogy metafizikai-hitbeli dolgokról írni ugyan lehetett, de tilos volt a vallás cselekvő gyakorlása.

A délvidéki magyar irodalomban Podolszki József írta meg az ateizmus elleni nyílt lázadás első jelentős versét.

Harmadik verseskötete szerkesztőjének, Ács Károlynak a tanácsára kisbetűvel írta a Megváltó nevét (a kéziratban nagybetű szerepelt), de Ács szerkesztői bátorságának tanújeleként ez a műve, szándékához híven, kötetnyitó vers lehetett:

Hiszek a megváltóban

*hiszek azokban akik vízre lépve lépkednek tovább
akik elé tépett ruháját vetkőzi a nép
akikről zsoltárokat zsongva zsonganak
hiszek szamaragoló királyaitokban
könyörületükben irgalmukban
hiszek a szavakba vésett ígértben
hogyan volt és lesz még másképp
e földön itt
hogyan világmindenségek hiába sűrögnek
mert intett a tiszta őszinte ítélet*

Életében megjelent utolsó verseskötete s a hagyatékából válogatott versgyűjteménye a vallás és a hit vonatkozásában József Attilával rokonítja.

József Attiláról szóló, legendaoszlató tanulmányában ezt írta Mórocz Zsolt: »Istenhez, léte egyetlen néma tanújához nem volt útja, bár tudjuk, több versében beszél hozzá. Ingerli, hátha megszólal, de szavai visszhangtalanul lebegnek az üres űrben... Végső kétségbeesésében, élete utolsó szakaszában – az ismert életrajzi okok folytán – bármibe belekapaszkodott volna... költészete metafizikai értelemben... folyamatos kérdés a létezőkre, de a kérdés mögött nem a létet találja, hanem a semmit; amint a világ titka mögött a világhiánnyal szembesül.« Podolszki néhány verse is – így például az *Egész a természet, a Dobj a végtelenbe, a Képzeld el s A teremtből kilépve* kezdetű – az Istenhez vezető utat nem találó, útkereső ember öngyöttrő tépelődése.

Halála után megjelent *Furcsa tűz* című versciklusában ezt olvashatjuk:

*Uram,
hagyjuk abba végre,
menjen a fenébe,
ki merre lát.*

Nyomban ezután így fordul a Teremtőhöz: »Borítsd rám / a világmindenséged! Majd nyers cinizmussal: *Azt mondják: / Felszaporodtak cel-lámban a sokféle tekercek. / Én meg mondom nekik: / Hála az Úrnak, sok az eretnek, / S a máglyatűznél éjjel is irogathatok. Végül pedig: Számon kéri tőlem, / mennyire erős a hitem. / És fenyegetőznek: / letépik rólam a csuhát, / csak meztelen lelkem fog majd lobogni. / Furcsa tűz lesz, Uram.*« (MT, 226–228. o.)

„Fehérkesztyűs cenzúra”

Podolszki „[a] nyolcvanas évek elején állóháborút folytat az Új Symposionnal, a Híd folyóirattal s a Forum Könyvkiadóval.

Életrajzi kalauz című kézikönyvének harmadik kötetében Kalapis Zoltán így foglalta össze ekkor keletkezett vitacikkeinek azonos indítékát: »...hadat üzent csaknem az egész itteni literatúrának, rohamot indított a Híd ellen, hadakozott az Új Symposionnal. Egyéneket perzselt meg kritikai lángszórójával, a 'gondosan sterilizált' irodalmi és szellemi élet jelenségeit tűzte tollhegyre.«

Azt rótta föl az irodalmi szerkesztőknek, hogy tücsköt és bogarat is szívesen közölnek akár könyv alakban is, ám mereven elzárkóznak a valóságirodalom publikálásától.

Az érintettek először úgy tettek, mintha nem értették volna meg a szándékát, aztán készakarva félreértették, amit mondott, végül pedig, kifogyva a valóságos érvekből, rajvonalba fejlődve összetűzet zúdítottak rá.

Hét-nyolc évvel a Podolszki-vitacikkek megjelenése s a hivatalosan soha be nem ismert cenzúra megszűnte után, a Magyar Szó 1989. február 19-ei számában Csorba Béla javaslatot tesz a *botcsinálta cenzorok, a botcsinálta irodalmi csinovnyikok és a botcsinálta kultúrpolitikusok érdekeit oly gyakran kiszolgáló dilettánsok irodalomellenes (és végső soron szabadságellenes) ténykedésének kiküszöbölésére, vagy legalább elhárítására.*” Tegyük hozzá: eredménytelenül.

Hornyik megállapításával osztozva: „A nyolcvanas évek elején Podolszki tehát a Híd, az Új Symposion és a Forum által gyakorolt fehérkesztyűs cenzúrát tette szóvá, de ő is csak süket füleknek beszélt, miként az évtized végén Csorba Béla.” (MT, 228–229. o.)

Aracs folyóiratunk főszerkesztője, Bata János *„Kiket kallódásra szántak a mindenkori erők”* címmel Podolszki József halálának tizedik évfordulójára írt esszéjében (egy évvel később az Üzenetben, 1997, 1–2. számban jelent meg) emlékeztet az egy évtizeddel előtti vészjósló eseményekre, amelyek felénk sodorták a háború(k) előszelét. „Ebben az évben (1986), a Podolszki-nekrológ melletti oldalon a Képes Ifjúságban megjelent a Bori Ifjú Irodalmárok Körének verspályázata, amelyen részt vehetett minden »köztársasá-

gunk«-ban élő és alkotó ifjú zseni, aki három köztelen verssel rendelkezik, és azokat a pályázatra eljuttatja, legkésőbb szeptember 20-ig. Az első díj 20000, a második 15000, a harmadik díj pedig 10000 dinár volt. Hogy ez mit jelent, azt hiszem, nincs, aki kapásból megmondaná. A dinár akkori és mindenkori értékét magával rántotta a lezülött semmibe egy akkori, és mindenkori ország csúfos bukása, százezreket, milliókat nyomorba taszító története. A költői találkozó abszolút győztese Radnóti Miklós emléklapoktban részesült. Olcsó húzás lenne a költői kérdés: vajon azóta áll-e még Radnóti szobra Borban, és a díjazottak közül hányan büszkék még irodalmi díjaikra?

Abban az évben, 1986-ban, pompázatos május 25-ét rendeztek a Jugoszláv Néphadsereg stadionjában, ahova a Staféta, az ő rendje és módja szerint, hosszú útja után, meg is érkezett. Frissen és üdén, hiszen, ha elfáradt, pihent a Staféta, mi több, az arra érdemesült helyeken még éjszakázott is. És ő is, a Staféta is, vigyázzba vágta magát május 4-én, 15 óra négy, vagy öt perckor a szirénák zokogó hangjaira. Talán még könnye is csordult. Dúlt a testvériség-egység, és a testvéri egység. A munkatáborokban, na, nem olyanokban, mint amilyeneket néhány évnek utána létesítettek, az ifjú szocialisták dalolva egygették a kommunizmusba vezető út göröncseit, a munkaterveket kettőszáz, háromszáz százalékkal túlteljesítve, mert, ugye, Tito után is Tito volt, és volt egy ország, amely büszke lehetett ifjúságára.

Az el nem kötelezettek kötetlenül tanácskoztak, a felderítők meg Titoverbászon országos versenyt rendeztek, amelyet a Titov Veleszi fiúk, és a niksityi lányok nyertek meg. Akkoriban elmélkedett egyik évfolyamtársnőm a Szabadka–Újvidék között közlekedő ügyviteli vonaton (nem tudom, van-e még ilyen?), mi lesz, ha Kádár meghal, és Magyarországon is városok, települések részesülnek, részesülhetnek abban a megtiszteltetésben, hogy az elhunyt elnököt kapják, úgymond vezetéknévnek? Lesz-e, vajon Kádárbugyi? Titográd közelében nem voltak munkanélküliek, és Titoszabadkán, pardon – ilyen azért mégsem volt, Ljubisa Risztity, hathatós segítséggel, áldásos tevékenységet folytatott.

Volt még Szovjetunió, Csehszlovákia és NDK. (És van még Koreai NDK!) A Berli Fal rendít-

hetetlen ólomkatonái védték a szocialista németeket a kapitalizmus nyugat-német ópiumától, és Elena és a Nagy Vezér boldogan vezette elégedett népét. Zágráb készült az Universiadera, melynek jelszava: A világ ifjúsága a világ békéjéért!, s megvalósításához az egész Jugoszlávia, valamennyi köztársasága és tartománya, szinte valamennyi község, város és nagyobb gazdasági munkaszervezet segítséget és anyagi támogatást nyújtott.

És voltak fiatal irodalmárok, nemzedékem tagjai, akik akkor együtt próbáltak valamit elérni, de hamar rá kellett jönniük: legföljebb közös ülés van, de közös (ki)állás nincs.

S hogy mi köze mindehhez Podolszkinak? Ehhez már semmi. Legföljebb halálának, mert halála esztendejében történt mindez. Meg még sok minden más...

Podolszki hányatott sorsú író embere volt e tájnak. (És közülünk ki nem az, ilyen, vagy olyan módon?) Csakhogy a későbbi generációk északra vezető vándorútja helyett ő dél felé ment. Egész a tengerig. Ma már mondhatjuk: Zaráig (Zadarig). Akkoriban még nem lehetett. Ma már lehet. Ennyit legalább is lehet mondani: Zára, Fiume, Montenegró.

Podolszki életében öt könyve jelenhetett meg: három verses- és két prózakötet. Sok, vagy kevés? Nem tudom. Élete utolsó verseskötetével gyakran találkoztam az újvidéki antikváriumban. Pontosabban szólva: minden egyes alkalommal, amikor csak egyetemista éveink alatt társaimmal betértünk olcsó könyvek után böngészni, Uram bocsáss, könyveket lopni. A Barnáról azonban lebeszéltek magyar tanszékes barátaim. Valahányszor meg-, vagy el akartam venni, mindig azt mondták: – Ne hülyéskedj már! Nem tán a Podolszkit akarod? És egyáltalán, hogy lehetett ilyen címet adni? Barna? Podolszki? Ugyan már! Hol van ő a Sziverihez, meg az Ottóhoz? Na, ne... Így aztán a Barna mind a négy, vagy öt kötete talán még ma is ott van az újvidéki antikvárium idegen nyelvű könyveinek polcain. Ha még egyáltalán van antikvárium, és nem akváriumokat árulnak a helyén, bohóchalakkal és egyebekkel.

Podolszki nem volt bohóc – de bohóckodott első verseskötetének fotóin. Furcsa jelenség volt, talán ilyen lehetett Toulouse-Lautrec is.

Mintha Podolszki lett volna a hajdanvolt Symposium Balázs Attila-i Látlak Lautrec-e, és mintha Toulouse-Lautrec-kel futottam volna össze a hajdanvolt 7 Nap szerkesztőségi szobáiban, a régi városházán, ahova csak úgy mertem bemenni, ha előtte lejelentkeztem a portásnak. A kovácsoltvas bejárati ajtó mögötti lyuk fölött ugyanis ki volt írva: Lejelentkezés nélkül tilos bemenni! – én meg, törvénytisztelő ember lévén, annak rendje és módja szerint le is jelentkeztem. – Régmúlt idők, mondhatnók: plusquamperfectumok. Toulouse-Lautrec rég halott, Podolszki is. Symposiumból, 7 Napból volt, és van kettő-három, Balázs Attila és mások Budapesten, Veszprémben, meg még ki tudja merre – és ki tudja, vajon lehet-e dal lajosnak temerinből / aki hamburg környékén melós, és lehet-e dal Temerinbe, Becsére, Adára, vagy éppen Szabadkára Lajosoknak és egyebeknek, akik talán éppen most is elszámoltatnak és megmértetnek, visszavágnak és gyalázkodnak, miközben rikkancsok és koldusok lettünk mindahányan? Kellhet-e a dal azoknak, akik mindahányunkból igazgatottat csinálnak? – ne válaszoljatok – De azt se feledjétek véreim: farkas lajos kitűnő asztalos / és méretre dolgozik / nem szériában / ennyi a titok. Ennyi a titok?

mert a háború

a háború

a háború

a háborúról már semmi újat

meg nem tudhatunk

csak a halál titkaival bibelődünk olykor

Szegény Podolszki, ott valahol lenn, vagy fenn – a háború, a háború, a háború, a háborúról nagyon sok újat megtudtunk.

1986-ban egy Csernobil nevű szovjetunióbeli városban, vagy város mellett létrejött a Zóna, az ifjúságnapi belgrádi rendezvény az Ébredj, valami történik, a sorsod is intézik címet viselte, és negyvenéves korában meghalt Podolszki József.

Meg is éreztük s érezzük napjainkig az országban az utóbbi negyed évszázadban „nem volt(ak) háború(k)” következményeit. A különböző irányból jövő fenyegetések napjainkban is célba találnak – közvetlenül vagy közvetetten. Igazán azok tudnak fájni, amelyeket „jóakarattal” súgnak

meg azok, akikről hasonlót nem is feltételeztem volna. Ha nem is zökkentenek ki a hitvallásszerűen vállalt háborúellenességemből, mindennapi apró küzdelmeinkből – amelyeket sokan megteszünk élhetőbb világunkért, egyik előfeltételéért: a múlt (történelmi, kulturális, egyházi...) maradtalan és hiteles feltárásáért –, mégis napokra elgondolkodtatnak. Az elmúlt héten hasonlót élttem át, hosszú évek után ismét... Idő kellett, mire ismételten tudatosult bennem: csak a megszólalás, a nyilvánosan elhangzott, a leírt szó mentheti meg lelkiismeretünket-lelkiismeretemet. Csak az őszinte megnyilatkozás lehet a védőpajzsunk. Ezt kaptuk a legtöbben útravalóul. „Az igazat mond, ne csak a valódit!” Aztán sokan megfellelkeznek róla útközben.

Podolszkira is gondolva idézek Tari István valómásából (Az elmulasztott jövő. *Hitel*, 1991, 23.

szám): „Aki túl hosszú ideig nem mondja ki az igazat, aki túl sokáig mellébeszél, az ehhez igazodik, ehhez idomul, mert emberileg az egészet csak így lehet elviselni.”

Jóka barátai külön is örültek, hogy Tari eljött a XX. emléknaphoz. Sándor Skype-on még külön felhívta a figyelmemet, hogy Dormán Lacit és Csernik Attilát se hagyjam ki, igaz, később kapcsolódtak be, de mégis részt vettek az első megemlékezés megszervezésében. Az első Podolszki-képmontázst Dormán mozaikképeiből állították össze, a plakátot pedig Attila készítette díjtalanul.

(A fényképeket a Podolszki József Emlékbi-zottságtól kaptuk.)

Bácsfeketehegy, Újvidék, 2017. március–május

Darányi Ignác, dombormű, gipsz

Jöjjön el a te színházad

Hommage à Csurka István

1

Rossz nekünk, mióta elhagytál bennünket, Nehézfiú! Árnyékod ide-oda járkál a lóversenyteren, és én nem tudok veled beszélni, sem hírlapíróként, sem Otcsenásként, sem sehogyan.

Megbolondulnak olyankor a lovak az istállóban, különösképpen az, amelyik megérezte, hogy kinézted magadnak. A felhőtlen, tiszta égre ezüstemlékedet fújja a szél és könnyeznek a fák is. Örömteli mosolyod nem hamisítja meg semmilyen kufárlélek.

Emlékszel? Egyszer engem küldtek érted a „lovira”, hogy vigyelek el a színházba, ahol újra bemutatják Jezovics barátunk egyik darabját, a *Nagyvizítet*.

Bevallom, kicsit tartottam a veled való találkozástól, nem azért, mert rossz fát tettem a tűzre, hanem azért, mert úgy hallottam, hogy a lovak között más emberré lényegülsz át. A fogadás az összes rituáléval együtt már-már a misztérium dimenziójába tartozik nálad.

Úgy mesélték, hogy egyik kabalád a mázsálóba történő belépéssel volt kapcsolatos. Kisütötted, hogy a mázsálóba csak jobbról szabad bemenned, ahol a bokrok vannak, és csak balról szabad kijönnöd, ahol nincsenek bokrok. Néha egy sikertelen versenynap kellős közepén, úgy az ötödik futam után, már majdnem kifosztva, a homlokodra csaptál. Hiszen ma balról mentél be és jobbról jöttél ki! Nyomás vissza a mázsálóhoz, miáltal rögtön visszazökken a kerékvágásba a világ rendje.

Azon a napon először jártam a „lovin”, kíváncsian nézelődtem, minden az újdonság erejével hatott rám, nem győztem csodálkozni a sok fura alakon, élveztem az elkapott párbeszédfoszlányokat a büfében:

- Tuti tippem van az utolsó előttire.
- Nem érted, hogy kell a pénz a hűtőládára?

A tribünön hiába kerestelek. A pénztárak közelében ültél, a kánikula dacára fekete öltönyben voltál, a zakót a szék karfájára tetted, ingujjadat

feltűrted, az asztal fölé hajolva teljesen elmerültél a szisztémádban.

Óvatosan közeledtem feléd, mert úgy hallottam, nem veszed jó néven, ha ilyenkor zavarnak, de hát „lovi” ide vagy oda, a színházi bemutató időpontját nem hangolták össze az utolsó futammal.

- Szervusz, Nehézfiú! – köszöntöttelek halkán.
- Szervusz, Otcsenás! Téged küldtek értem?
- kérdezted még kissé morcosan, de aztán a megszokott derű került az arcodra.

Ütközben nemcsak Jezovicsról esett szó, hanem a színházról is. Az igaziról. Abban az értelemben, ahogyan az igazit Latinovits Zoltán értette. Mára ugyanis a színházi szakma feloldhatatlan krízisbe került. Korunk színpadjaira áthatolhatatlanul rátelepedett a köd, és ott gomolyog a nézőtéren is. Latinovits Zoltán lényegében abba pusztult bele, hogy ködszurkálóként nem tudott „elég fényt hasítani, de legalább agresszív kérdőjeleket vésni ebbe a szélcsendes káoszba”.

Te még álmodtál arról, hogy jó lenne egy színház a fővárosban, ahol minden másképpen van. Magyarul szól, magyar emberekhez a megváltás reményében. Erre törekedtek sokfelé, de pénz híján inkább koldusbotra jut a művész, mintsem ötről a hatra. Új színházról álmodtál, és új darabokról, *A hatodik koporsó*ról és másokról, amelyek lényegük szerint már megfogantak benned.

A rendező megkért, hogy az előadás kezdete előtt a rivaldafényben emlékezzem Jezovicsra, akinek versei, regényei, színdarabjai mindenben felidézik a repülés, a szárnyalás boldogságát, ha veszi a fáradságot, és „megtanul Jezovicsul”. Sokan ismerünk magunkra a hőseiben, és ha kellőképpen figyelünk, meghalljuk a szerző hangját is az elhangzó dialógusok mögött, hiszen nem hagyott el bennünket örökre, elbújt a teremtményei lelkében, és onnét pillant ránk – akár az Isten.

Ahogyan te is benne élsz minden hősődben, újakban és régiekben egyaránt, azért lényegültél

át, hogy majdani színházadban szabadon játszva vezess bennünket a katarzis ígéretének örökévaló mezejére.

2

István! – remeg a hangom, az ujjaim közé szorított toll összekaristolja a papírost. Tudom, most szigorúan néznél, ha velem szemközt ülnél a fehér asztalnál, azután szemedben huncutul villanna lelked megbocsátásra örökké fogékony fénye; könnyeim láttán Nehézfiú mivoltod elintézné annyival, hogy „Írjál”, és vörösborral teli poharad koccintásra emelnéd, mint kezdetben, mikor befogadtál szellemi hajlékomba, és teret engedél nekem hetilapod hasábjain.

Akkoriban hajótörötként kapkodtam a levegő után korhadt irodalmi hajódeszkák között, és meg sem fordult a fejemben, hogy éppen a te szereteted teremt számomra szélcsendes kikötőt. Oly beláthatatlan távolság választott el tőled, mely kizárta a találkozásnak még az esélyét is. Soha nem beszéltünk róla, igazából ma sem tudom, miért engem tiszteltél meg a bizalmaddal, hogy közvetlenül a vezércikkeid melletti „harmadoldalon” mesélhessem el „emberfogású” történeteimet. Számomra olyan érzés volt ez, mintha egy szobában dolgoznék veled, és közvetlen gondviselésed szüntelen munkára bízna az amúgy lehangoló magyar valóság fénytelen labirintusában.

Régóta vágytam rá, hogy tárcákat írhassek, csak hogy a te lapodat kivéve sehol sem volt igazi tárcá. Kihalóban lévő műfaj, ahogy a szerkesztők mondani szokták: nincs rá igény.

De te másképpen gondoltad ezt is, mint oly sok mindent, így én a magam félszeg, és bizonytalan lépteivel megpróbáltalak követni téged azon a csapáson, amelyet anno tárcáíróként vágtál írásaidal.

Ha nem fogadsz magad mellé, sohasem élem át azt a teremtoi örömet, melyet kizárólag egy-egy tárcá megírása okozhat az írástudó számára. Később pedig olyasféle készséget láttál meg bennem, amelyet én sohasem vettem észre magamban, és rám bízta a havilapodat, mely mindig is féltve őrzött, kivételes kincs volt a szemedben, teljesen független és egyedülálló hangvételű a farizeus irodalmi közéletben.

Néha a magam bátortalan módján motyogtam valami köszönetfélét a törődésedért és azért,

hogy a közöttünk fennálló korkülönbség dacára baráti hangon szólítottál meg, és zavaromat egyre csak fokozta az, amikor időről időre felhívtál, hogy megköszönd valamelyik írásomat.

Sok író ismertem közről, de te voltál az egyetlen, aki megdicsért egy-egy találó gondolatért, a többiek rendszerint elintézték egy kézlegyintéssel, néha hozzátették, hogy „az az írás nem is volt olyan rossz”.

Most, hogy hiányod mérhetetlen fájdalommal borít el, rá kell döbennem: sokan álltak közel hozzám, de talán senki sem szeretett úgy, mint te, István.

Elmondhatatlanul sokat jelentett a szereteted, melyet különösképpen felértékeltem, hogy lényed mélyéről, Istentől kapott halhatatlan lelkedből fakadt. Hihetetlen bátorságot adott az, hogy minden lépésemben magam mögött tudhatlak akár mint Nehézfiút, akár mint mindig igazat kérdező és állító bölcs atyai jó barátot és jókedvű beszélgetőtársat egy őszinte vacsoránál.

Boldog voltam, ha vidámnak láttalak, és fájdalmat éreztem, amikor bántottak.

Rajtad kívül más aligha látta és láttatta összefüggéseiben azt a kivételes sorsot, melyet a magyarság számára az Isten elrendelt; kiválasztottságunkat a szenvedésre és a katarzusra. Azoknak a magyar testvéreinknek, akik nem kábulnak bele a tömegember számára kínált olcsó álvalóságba, te jelentetted a mértéktartó és mértékadó biztonságot: végre van valaki, méghozzá egy drámaíró, aki rámutat szenvedéseinkre, a napról napra erőteljesebb megszállásra, amely sokkal fenyegetőbb és végzetesebb, mint ami 1956. november 4-e után bekövetkezett.

Olvasom a halálad után megjelent nyilatkozatokat, és szégyellem magam azon íróársaim helyett, akik görcsös igyekezettel próbálják különválasztani a benned szunnyadó író és politikust, holott életműved nem hasítható részekre ilyen módon. Az nem lehet, hogy a gondolkodó elme ne fedezze fel korai novelláidban vagy nagy sikerrel játszott drámaidban a krízisbe taszítottak sorsáért, a hazugságban tartott magyar társadalomért érzett felelősséget, valamint a szókimondó bátorságot.

Irodalmi életünk sértődésre hajlamos, megaluvó kisszerűségét ismervé mondom: a közeljövőben nem lesz több olyan író, aki élete utolsó pillanatáig hozzád mérhető bátorsággal és becsülettel mer kiállni és küzdeni honfitársaiért.

Megboldogulásod délelőttjén az ablaknál állva néztem a régóta beígért hóesést, a megtisztulás ígéretét sejtető látványt, és bármennyire is csikorgattam a fogamat, bele kellett törődnöm a hétköznapi ésszel beláthatatlan, emberfeletti hívás logosz mivoltába.

3

Hiába minden mentális játék, a fénytelen keserűség ízét átmenetileg száműző tömény ital, gyászszegélyű cilinderből előhúzott álderűs anekdota, csonttörő asztalcsapkodás és fájdalmasan csörömpölő tükörtörés – március idusa soha nem lesz teljes nélkülöd, Nehézfű!

Hiszem és vallom, hogy egyetlenegy honfitársunknak sem abból a tengernyi tömegből, amely utolsó utadra kísért azon a napfényes szombat délutánon.

Tengercsepp mivoltom szüntelenül lázong, képtelen megbirkózni hiányod letaglózó erejű lelki terhével. Van úgy, hogy kinyitom a szemem, becsukom, és ugyanúgy látlak, mint utoljára, amikor egy könyvbemutatón beszéltél Trianonról, Tisza Istvánról, Solymosi Eszterről...

Szeretném, hogy legyél újra...

Álmodlak, hogy létezz megint...

Gondolataidon eltűnődve teremtelek szépnek, erősnek, „nehézfűsnek”...

Nézz ránk a pulpitusról úgy, mint régen, amikor nemzeti ünnepeinken egyedül mondtad ki összes fájdalmunkat, és értünk haragudtál azokra, akik megaláznak bennünket, és kiforgatnak önvalónkból!

Miért is keresnélek a temető elszáradt sírjai között, amikor oly sokszor látlak éjjel, lapzártá után a Ferencváros békebeli utcáin, ahogy Krúdy Gyulával sétálva testes vörösbortól lázasan váltójátok meg a világot.

Ha igaz, amit mesemondó társadról beszélnek, hogy a Margitszigetről Óbudára költözött meghalni, akkor te miért ne költözhetnél a másvilágról a Ferencvárosba újra élni?

Elképzelem, ahogyan körbe-körbe sétálsz, és amerre jársz, kifényesedik körülötted a színleírás, mint a színpadon, melynek mágiját oly mélyen ismerted, talán rendezhettél is volna. Te vezettél rá a réges-régi titokra, hogy a színház olyan vallás, melyben minden valóra válik, ami-ben igazán hiszünk. Ezért mondták valaha, hogy a színház a hely, ahonnét látni az Istent.

Jelen-múlt-jövő egymásba szakad, és nincs többé fájdalom az elárvult gondolatban.

Az Al-Duna soron kofahajók, standok, kocs-mák, szép soroksári lányok kelnek életre derűvel teremő akaratom nyomán, csak gondolnod kell rájuk, miközben gyalogolsz végig az utcán. Minden vendéglős téged vár, közelgő születésnapod alkalmából ínycsiklandozó falatokkal csalogat, és te olyan méltósággal foglalod el helyedet az egyik asztalánál, mint Szindbád tenné. De téged jobban szeretnek, mert evés közben is inkább szemlélődsz, és nem beszélsz. Halat eszel, citromkarika van a szájába tűzve, Vendelin szótlanul lesi a szempillantásodat, hogy elégedett vagy-e, és te néha elismerően lehunyod a szemed két falat között, hogy megnyugtasd őt, legközelebb is visszatérsz hozzá.

Márciusban, az utolsó születésnapodon, öszszegyűlt a szerkesztőség, sokan mondtuk egyszerre, hogy „sokáig éltesse az Isten!”

Aki csak tehette, igyekezett közel kerülni hozzád, együtt tölteni veled néhány órát, szárnyaid oltalma alatt még mertünk a végtelenbe pillantani. Szavaid nyomában éjig erő fákká, erdőkké magasodott az igazság.

Nekünk akkor beszéltél először arról, hogy színházat szeretnél, úgy tűnt, mintha megfiatalodnál attól a varázslattól, melyet a megújuló színház lehetősége ígér, és visszaváltoznál drámaírónak készülő ifjú novellistává, aki első darabján dolgozva töretlenül hisz abban, hogy a színpadon minden emberi nyomorúság átvarázsolható és megváltható a katarzis tűzében. Emiatt írtad két utolsó darabodat, *A hatodik koporsó*t és *az Írószövetségek harcát*. Ezért vágytál színigaz magyar színházra, olyasféltre, amilyenről Latino-vits Zoltán írt valaha. Neked elhittük, hogy lesz hely, ahol megalkuvás nélkül szabadon lehetünk önmagunk magyar mivoltunkban, mert ha nem, akkor tényleg nincs értelme a holnaputának.

Játékos kedvedben voltál, tízes lehúzást kezdeményeztél, és újra bementad, hogy „Warnemünde”, mint anno a Hungáriában, a kávéházi asztalnál.

Van már örökkévaló színházad, és imádkozom érte, hogy sok öröme legyen benne. Mert arról a színpadról, ahonnét látni az Istent, te is visszanézel ránk.

(Csurka István halálának ötödik évfordulójára)

Intézményes nyelvényomorítás

Olvasom az újságokat, hallgatom a rádiót, nézem a tévét, és elszomorít az az intézményes nyelvrontás, amely a hírközlő eszközeinkből árad. Ilyenkor mindig egykori kedves tanárom, dr. Szeli István „intelveivel” vigasztalom magam, az ő írásaiból nyerek nyelvi felüdülést.

Szeli az egyik tanulmányában, a *Nyelvhasználatunk etikájában* (*Az erózió ellen*. Forum, 1986) Herdernek, a német gondolkodónak a többi között a nyelvre vonatkozó megállapítását is idézi, mely szerint „...minden emberi mű esendő, s alig néhány nemzedéknyi idő múltán a legjobb berendezkedés is terhessé válik. A növény virágzik és elvirágzik; [...] az emberek örök köteléke, a nyelv, maga is elöregszik.” Ezzel szemben Szeli így folytatja: „...én mégsem magának a nyelvnek az elöregedésétől tartok, hanem azoknak a tápláló erekek az eldugulásától, amelyek a nyelvet is éltetik, s amelyek híján zsugorodásnak indul, elerőtlenedik.” A magyar köznyelv alakulására sok más mellett a média nyelvhasználatára van igen nagy hatással. Mert kitől vehetne példát, kitől tanulhatná meg a magyar köznyelv helyes használatát a jámbor újságolvasó, rádióhallgató, tévé néző, ha nem az újságíróktól, azoktól, akiknek a nyelv nemcsak a munkaeszközük, hanem általa példaadással is szolgálnak. Ezzel szemben itt, a Délvidéken ezek az intézmények a legnagyobb nyelvrombolást végzik. Persze, e nyelvrontásban közvetett módon az újvidéki Magyar Tanszék és a szabadkai Tanítóképző Kar is szerepet játszik, mert olyan diákok is kikerülnek ezekből az intézményekből, akik nem a legjobb közvetítői az anyanyelvünknek. Szeli tanár úr még a nyolcvanas évek közepén szükségét látta egy újságírói szakág létrehozásának a Magyar Tanszék keretében. Nem tudom, hogy ez a gondolat milyen formában valósult meg, vagy egyáltalán létrejött-e ez a szakág, de az biztos, legalábbis a jelek azt mutatják, hogy a hallgatók közül sokan nem fogadták meg Szeli tanár úr intelmeit, miszerint: „Igen súlyos vétség a nyelv ellen az idegen szólások és kifejezések szolgai fordítása s ezek használata. (Például az újab-

ban közkedvelt »előrelátni« a szerb »predvideti« mintájára az »előirányozni«, »tervbe venni« stb. helyett.) Minden nyelvnek megvannak a maga sajátos szóvonzatai, szóösszetételei, mondszerkezeti sajátosságai, amelyek a nyelv szellemére s a nyelvet beszélő nép gondolatvilágára is jellemzők. Ezeknek a szó szerinti átvétele megrontja, kikezdi a nyelv-érzékét.” (Sz. I.: *Bevezetés az irodalomelméletbe*. Testvériség-Egység, 1955, 221. o.) Több mint hatvan év telt el azóta, a helyzet azonban nemhogy javult volna, hanem rosszabbodott. Gyakran hallani a híradóban, hogy a „projektet előlálták”, illetve ehhez hasonló szörnyűségeket. Ezt a vétséget követi el például egy szabadkai magyartanár, egy csókai iskolaigazgató, a Szabadkai Magyar Rádió egyik újságírója stb.

Ha az időm engedi, mindig meghallgatom az Újvidéki Rádió Objektív című műsorát. Szerintem ez a rádió egyik legjobb műsora. Bátor szókimondás jellemzi, mindig aktuális témákat dolgoz fel, és az újságírói is kellően tájékozottak. De a nyelv, a magyar nyelv, amelyen mindezt elmondják, a „vajdasági” anyanyelvünk siralmas állapotát tükrözi. A témát felvető újságíró a bevezetőt kénytelen leírni és felolvasni, hogy az a folyékony szövegmondás benyomását keltse. A vita azonban nem ilyen gördülékeny: „Azt akarom mondani, hogy... hogy is mondjam, segítsetek, bocsánat...” stb. Az elkezdett mondatot a vitázó gyakran nem képes befejezni. Ez csak újrafogalmazva, a második vagy a harmadik nekifutásból sikerül. Az ilyen „intézményes nyelvkutatás” nem a legjobb módszere a nyelvművelésnek. Sajnos, van ennél rosszabb műsorvezetői „példamutatás” is, amikor az újságíró még a folyékony felolvasásra sem képes: „Magyar ... Kanizsa ... n, a Művelődési ... Központ ... ban el-előlálták a költéséget.” És az ehhez hasonló példák – amikor az említett műsorvezető dolgozik – minden alkalommal megismétlődnek az Újvidéki Rádió hullámhosszán. Az viszont mindenképp megkövetelhető egy újságírótól, hogy ne suksükközzön. Ez a minimum. Még elszomorítóbb, hogy az újvidéki Színművészeti

Akadémia tanárai sem képeznek kivételt, ők is nyelvi hibákat vétének (pl. köszönve/köszönhetően), így készítve föl a jövőendő színészeket.

A két világháború között a délvidéki magyarságnak nem voltak intézményei, amelyek feladatuknak tekinthették volna a nyelvművelést. A Híd körül se reglő fiatalok nyelvfelkaroló cikkeivel foglalkozva Szeli így összegezi látteleletüket: „A nyelvi műveletlenség, a nyelvtudat halványodása, az anyanyelvhasználat visszaszorulása – a társadalmi és nemzeti elnyomás egyenes következménye, az orvoslás pedig ezek megszüntetésében keresendő. [...] A kulturátlanságra csakis a kultúraterjesztés, az elnemzetlenítésre csakis a nemzeti gondolat erősítése lehet az ellenszer.”

„»A kisebbség kisebbrendűségérzetét csak egy erős, nyelvbe és népi kultúrába ültetett nemzetiségi öntudat tudja ellensúlyozni« – idézi Szeli a Híd hasábjain 1939-ben megjelent megállapítást. (Az *erőzió ellen*. Forum, 1986, 59. o.) Szelinek az a reménye, hogy a szocializmusban az „önigazgatási rendszer” magyar intézményei, valamint a nyelvi egyenjogúság majd megállítja a délvidéki magyarság nyelvromlását, dugába dőlt, mert azóta lényegesen megváltozott mind a politikai, mind a történelmi helyzet, de a gazdasági, valamint a társadalmi viszonyok is mások lettek. Bár létrejöttek ezek az intézmények, de kezdetben a nacionalista politikai irányzat gátolta meg a hatásosabb tevékenységüket, a kilencvenes években pedig a háború foszlatta szét a reményeket. Azóta ezeknek az intézményeknek a színvonala lényegesen leromlott, közülük több meg is szűnt, vagy csak tengődik (rádió- és tévéadók, a nyelvi egyenjogúság csak papíron létezik, a nyelvművelés romokban stb.), így intézményes nyelvmentés, nyelvgondozás nem remélhető. Szeli szerint a nyelv és a kultúra kölcsönös függőségben van. Ezért nem lehetünk közömbösek az iránt, hogy újságíróink milyen műveltséggel rendelkeznek. A napokban az Újvidéki Rádió művelődési híreit hallgatva arra lettem figyelmes, hogy a bemondó Shakespeare drámáját „Harmadik Ricárd”-ként jelentette be. Az, hogy egy újságíró nem ismeri a Shakespeare-drámákat, vagy nem tudja a nevek helyes ejtését, önmagáért beszél, s mond bírálatot a színvonalról.

A nyelvtudós Horváth János szerint a nyelvi dolgokban a nyelvérzék éppoly hűséges érzékszervünk, mint a lelkiismeret az erkölcsié. S ahogy az erkölcs is megromolhat, éppúgy a nyelvérzék is, de finomítható és élesíthető is. Ha ez elmarad, az

mindig magával hozza a nyelvi ismeretszint süllyedését, a nyelvi érzéktudat pusztulását. Szeli István a nyelvérzékéről, a nyelvi lelkiismeretről szólva, annak „élesítése” érdekében a legfontosabb kimunkáló eszköznek az újságot, a rádiót, a televíziót tartja. Azt is szorgalmazza, sőt, szükségessé teszi, hogy az újságíró kimunkált és nyelviileg korrekt szöveget adjon át a szerkesztőnek. „Végleg fel kell hagynunk azzal a gyakorlattal, hogy a lektorra bízunk a szöveg végső kialakítását. [...] Meggyőződésem, hogy egyébként sem lehet naponta 200–250 oldalnyi szöveget nyelviileg tisztába tenni. [...] A mi feladatunk az is, ...hogy folyton új nómenklatúráknak, szakmai fogalmaknak, megnevezéseknek keressük a magyar megfelelőjét. [...] E nyelv alakításnak [...] úgy kell eleget tennünk, hogy az eredmény ne az elkülönülés, a regionalizálódás, a provinciális nyelvhasználat kifejlődése felé mutasson, hanem egy magasabb nyelvi műveltségszinthez közeledjen [...]. ...ha egy nyelvi közösség nem képes erre, ha nincs ereje hozzá, akkor szükségszerűen az átvételhez folyamodik. A tükörszavakhoz, az idegen vonzatokhoz, a kifejezésformák szolgai másolásához. Hogy egy kissé keményebben fogalmazzunk: **ez már intézményesített nyelvbomlasztás.**” (Idézett mű, a kiemelés tőlem.)

Prof. dr. Bősze Péter, a Magyar Orvosi Nyelv alapító főszerkesztője a folyóirat 2013. évi első számában ennél tovább megy. Bemutatja Kiss Jenő *A magyar nyelv és nyelvközösség* című könyvét, amelyről a többi között ezt írja: „Már a cím egyértelműsíti, hogy a nyelv és a nyelvközösség egymást feltételezi; egyik sincs a másik nélkül. Ez az írás alapvető üzenete: a magyar közösségeknek a Kárpát-medencében, és szétszórva a nagyvilágban is, a nyelv, a magyar nyelv az összetartója. Az üzenet felelősséget közvetít: a magyar nyelvközösség minden tagja felelős nyelvünkért, ez megmaradásunk záloga.” Könyvismertetője végén idéz Kiss Jenő zárógondolataiból: „Mondjuk ki: a magyar nyelvvel nincs baj! Ha használata minőségével és stílusával szemben kifogások merülnek fel, arról nem a nyelv, hanem használói tehetnek. [...] Kíváncsú voltam az anyanyelvi kultúrát a magyarság körében továbbfejleszteni, korszerűbbé tenni, hangsúlyt fektetve az anyanyelvi tudatosság és az anyanyelvhez kötő pozitív érzelmi viszonyulás megerősítésére. [...] Az értelmiség felelősségét szóvá kell tennünk.” Hozzáteve: az intézményeink felelősségét is.

2017. február 21.

Kaslik Péter magáról és magunkról

Előszó

Amennyiben 1993-ban a Nagybecskereki Diáksegélyező Egyesület és egyben a vajdasági első magyar hétvégi óvoda elnökeként nem igyekszem mindent, mindenkit mozgósítani az újonnan alakult két civil intézményünk létfenntartásához szükséges anyagiak biztosítása végett, akármilyen furcsának is tűnik e pillanatban, ez az interjú meg sem születik. De Isten útjai kifürkészhetetlenek. A hiperinflációs időben – legádázabb vergődésünk közepette – 500 dollár érkezett a segítségünkre Kanadából Kaslik Pétertől, aki akkor még ismeretlen volt számomra.

Személyes találkozásra nem nyílt lehetőségünk. Néhány elektronikus levél után már egyértelművé vált, hogy nemcsak közös gyökereink, tanári hivatásunk köt össze bennünket, hanem a szülőföld és nemzetünk iránti elkötelezettségünk, valamint az elszakíthatatlan érzelmi kötődésünk is.

Amikor megemlítettem, hogy örömmel készítenék vele interjút, készségesen vállalta. Elegendő volt a szempontokat egyeztetnünk. Elfoglaltsága miatt hosszabb időbe telt, mire elkészült a szöveggel, amely tulajdonképpen az élettörténete Bókától a nagybecskereki magyar főgimnáziumon keresztül Újvidéken át Torontóig. Egyben társadalomrajz, értékelés, kritika is... A közlésre, sajnos, immár posztumusz kerül sor.

Kommentár nélkül adom közre a Kaslik Péter által lejegyzett szöveget. Az Aracsnak köszönhetően pedig az anyag teljes egészében kerül az olvasó elé.

Kaslik Péter magáról és magunkról

1. Itthoni évek (család, iskola, jelentős, meghatározó események, emberek...) és a

szülőföld jelentősége, az eltelt idő alatt hozzá fűződő és jelenkori érzelmei...

1939. szeptember 8-án születtem Bókán. Apai nagyapám kubikus volt, aki a Temes szabályozási munkálatai során jött a Felvidékről Bánátba. A Temes folyót szabályozó kubikusmunka Bóka környéki szakaszának befejezése után Kaslik nagyapám Bókán telepedett le, és alkalmi kubikusmunkából és napszámból tartotta fenn családját. Édesapámék heten voltak testvérek. Édesapám 1919-ben született, és tízéves kora óta kocsis cseléd volt a helyi szerb és német gazdáknál.

Anyai nagyapámék családja Szeged környékéről került Bánátba, anyai nagyanyám pedig Erdélyből, Bánátba elszegődött uradalmi juhászcsaládból származik. Anyai nagyanyámék szülei később Ürményházán telepedtek le, és onnan költöztek Bókára.

Bóka lakosságának többsége szerb volt, de lakták még magyarok, horvátok és németek is. A magyarok Bóka lakosságának kb. egynegyedét képezték, s a ők voltak a legszegényebbek, mert a szerb, a horvát és a német telepések is kaptak földet idetelepítésükkor, csak a magyarok nem. Bókán ugyan volt néhány (három vagy négy) gazdagabb magyar család, de a bókai magyarok többsége a szerb és német gazdáknál, valamint a környező uradalmi birtokokon dolgozó napszamos és cseléd volt.

Közvetlenül a második világháború kitörése előtt édesapámat besorozták a jugoszláv hadseregbe. Jugoszlávia kapitulálását követően német hadifogságba esett, onnan csak a 1944-ben tért vissza. A kommunista hatalomátvétel után édesapámat ismét besorozták, fennmaradt katonai szolgálati idejének letöltésére, most már Tito hadseregébe. Édesapám Szlavóniában és Baranyában volt katona, ahol akkor még harcok folytak, majd Szkopjében fejezte be katonai szolgálatát.

Első emlékek

Falun a magyarok számára csak a kocsmá, a sár és a rettegés maradt

Amint ismeretes, a második világháború kezdetekor, a királyi Jugoszlávia kapitulálása után, Bánátba nem a magyarok „jöttek be,” hanem a németek. A második világháború idején Bánát német megszállás alatt volt. A német katonaköteles lakosságot besorozták a német hadseregbe, a munkaképes magyarok és a szerbek jó részét pedig kényszermunkára vitték. Ez az időszak Bánátban is a nélkülözések korszaka volt. „Német időben” csak „Becukseinre” lehetett vásárolni, ami a boltban éppen volt. Hatéves koromig a háborút, a rettegést, a katona férjek utáni siránkozást, a nélkülözést az élet rendes állapotának tekintetem, mert másról nem tudtam. A németek azután egy nap „bevagonérozták” a lovakat, a fegyvereket, és eltűntek. A falu németek által kinevezett vezetői szintén jó előre elmenekültek. Néhány nap múlva pedig bejöttek az oroszok. Az oroszok inkább csak átvonultak Bókán, és lovas szekereikkel a vasúton haladva Berlin felé igyekeztek.

A hatalmat a szerb nacionalisták és a szinte a semmiből előpattant kommunisták vették át. Az új hatalomnak az első intézkedései közé tartozott a német lakosság internálása és vagyonának szabad rablás formájában történő elkobzása, majd heteken belül a tömegesen érkező boszniai telepesek megérkezése következett. A telepeseket az elűzött németek házaiba költöztették be. A gazdag német házakból kidobált könyvek széttépett lapjait a szél fújdoma szerte a faluban, s azokat a boszniai telepesek magukkal hozott kecskéi rágcsták a szemétdombon.

A németek a megszállás ideje alatt megengedték a faluban a Magyar Ház megalakítását, amelynek keretében működött egy magyar műkedvelő színtársulat is. A bókai magyar műkedvelő társaság előadásában láttam életemben először színdarabot – a *Lúdas Matyit*, amelyre mai is emlékszem. A „felszabadulás” utáni napokban a helybeli szerbek agyonverték a Magyar Ház elnökét (Nagy Józsefet), a magyar színtársulat tagjait pedig szintén napokon keresztül verték és kínozták. Mindez a helybeli községházán történt, jórészt a falu szeme láttára. Tudomásom

szerint Bókán azóta sem adtak elő magyar színdarabot.

Bánátban a kommunista hatalom nemzetiségi politikájának az első intézkedései közé tartozott azoknak a falusi magyar vezetőknek a módszeres kiirtása, akiknek a lakosság körében tekintélye vagy hitelessége volt.¹

Mindennek semmi köze sem volt a háború alatti magatartásukhoz vagy hatalmukhoz, mert – amint mondtuk – a háború alatt Bánát német megszállás alá került, illetve egyfajta német katonai helytartóság alakult, és minden a németek kezében volt. A bánáti falvak magyar lakossága ezt a megcsonkítást a mai napig sem heverte ki.

Voltak olyan szerbek, akik a kommunista hatalomátvétel után azért vertek meg magyarokat, mert azok állítólag szidták a szerb királyt. A gyilkosságokat és a magyar vezetők elleni tisztogatásokat, illetve a bánáti magyarság megfélemlítését és hiteles vezetőinek kiirtását követően vette kezdetét a „testvériség-egység” politikája. Ez abban nyilvánult meg, hogy senki sem mert püssenni sem. Falun a magyarok számára csak a kocsmá, a sár és a rettegés maradt.

A földosztás rövid öröme és a termelőszövetkezetek keservei

Szüleim a második világháború utáni jugoszláviai földosztás révén jutottak földhöz. Háromtagú családként összesen hét hold földet kaptunk, amelynek megműveléséhez szüleimnek kellett megvenniük a kocsit, lovat, a legszükségesebb eszközöket (pl. ekét), istállót kellett építeniük. Szüleim jórészt további napszámból meg is vették ezeket, s amikor mindez megvolt, bekényszerítették őket a termelőszövetkezetbe. (Földet, kocsit, lovat, ekét stb., mindent be kellett adni a közösbe.) Az emberek viszolyogtak a termelőszövetkezetek gondolatától is. Illyés Gyula írja, hogy a népet nem idea köti, hanem a föld. A bókai (vándor) kubikusok, napszámosok és cselédek a saját földjük után sóvárogtak, és emiatt mélységesen utálták a termelőszövetkezeteket. A termelőszövetkezetekkel szembeni ellenszenvet növelte a brigádvezetőknek és általában a termelőszövetkezet vezetőségének a hiteltelensége is. A termelőszövetkezeti vezetők

és brigádvezetők, raktárosok hatalmas többsége a falu lakossága által meg nem becsült dologkerülők és különböző szájhősök soraiból került ki. A „nép” inkább elfogadta a nagygazdák és a nagybirtokok intézőinek tekintélyét, mint a maguknál is alkalmatlanabb hozzá nem értők parancsolgatásait. Édesapám sem akarta, hogy „ezek” parancsoljanak neki, ezért elment vasúti pályamunkásnak. Ez a munka sokkal nehezebb volt, mint a nótaszóval és zászlólengetéssel végzett termelőszövetkezeti.

Elemi iskola

1945 őszén iratkoztam be az elemi iskola első osztályába. Házunkban egyetlenegy könyv sem volt, és nagyon örültem a vadonatúj olvasókönyvemnek. Első házi feladatként Gál László Titórl írt versét kellett megtanulni fejből. Ma is emlékszem egy szakaszára:

„Habparipán, fénylő karddal,
Legyőzi az ellenséget
Hős vezérünk, Tito Marsall.”

Ma már tudom, hogy a fenti verssor Vörösmarty Mihály hőskölteményének – Titóval behelyettesített – utánérzése és annak leegyszerűsített változata. („A ragyogó fegyvert, fényét meg kezdte kívánni / S már délceg paripán kardot villogtatta, kopját / Szórt, s nyilakat, s örvös buzogánnyal készül harcra” – *Vörösmarty Mihály: Zalán futása*)

Elemista olvasókönyveinkbe általában Csépe Imre, Thurzó Lajos, Laták István és Majtényi Mihály írtak tanulságos olvasmányokat a testvériség-egységről és arról, hogy a nyúlketrechez szükséges deszkákat csak akkor szabad elvinni, ha azt a bizottság (narodni odbor) megengedi. Vagyis: „Ne lopj!” A helyi szerb lakosság és a telepések közben még mindig kocsiszámra húzták szét a német házak tartalmát, ruhát, ágyneműt, szerszámokat.

Negyedikes koromban a még a számomra is roppant fiatalnak tűnő tanítónő (örök hálám jeléül ideírom a nevét: Ország Teréz) két alkalommal is eljött hozzánk haza, ami az akkori viszonyok között majdnem példa nélkülinek számított, és arra igyekezett rábeszélni szüleimet, hogy negyedik

elemi után adjanak be Becskerekre a gimnáziumba. Rokonaink és ismerőseink azt ajánlották, hogy szerb gimnáziumba írassanak, mert most szerb világ van. Egy napon megkérdeztem édesanyámat, hogy szerb vagy magyar gimnáziumba íratnak-e. Édesanyám rövid hallgatás után csak ennyit mondott: „Fiam, mi magyarok vagyunk.”

2. Nagybecskerek és a Messinger Gimnázium

1950-ben született Kálmán öcsém, én pedig ugyanabban az évben kezdtem el – bentlakó diákként – Becskereken a gimnáziumot. Az első két évben internátusban laktam. Bóka mindössze 35 kilométerre van Becskerektől, de a személyvonattal abban az időben két és fél órába telt az út Bókától Becskerekig. Egy vonat ment reggel fél négykor, és egy jött vissza délután négy körül, s ez azt jelentette, hogy hajnalban kellett volna felkelnem, és a nap jó részét utazással töltenem. Utazásról tehát szó sem lehetett. A Messinger Gimnáziumban a tanárok részéről, a látszólagos szigor mögött, kezdettől fogva éreztem egy féltő védeltséget és egy messzemenő törődést irántunk. Ma már tudom, hogy a Messinger egy magyar sziget volt, amelyben mi, a tanulók nemcsak szüleink reménységei voltunk, de a tanároké is. A fenti meghatározás ma romantikus belemagyarzásnak tűnik, de közvetlenül a háború után, a háborúban elesett hozzátartozók közeli halálának időszakában, a megfélemlítések és a bizonytalanság korszakában minden szem és minden energia a gyerekekre összpontosult. A gyerekek ezt érezték. Éreztük, hogy fontosak vagyunk. Éreztük, hogy a felnőttek mögöttünk vannak. A Messinger magyar sziget volt, külön világ. Az igazgató nagy kommunista volt, és nem sok köze volt a tanításhoz, de nem igyekezett féltelmet gerjeszteni bennünk iránta, inkább nem törődöm és túlságosan türelmes volt. Az volt a fontos a számára, hogy „ne legyen semmi baj.” Az igazgató néha bejött helyettesíteni, ami lényegében lyukasóra volt. Gimnáziumi tankönyvek nem voltak, s így valóban az az elv érvényesült, hogy a tanulás forrása a tanár. A tanár előadása volt a lecke, a forrás, a tananyag és a referencia

is. Az anyag egyetlenegyszer hangzott el, és ez roppant kifejlesztette figyelőkészségemet és emlékezőképességemet is. Rengeteget jegyzeteltünk, de nagyon sok önálló írásbeli fogalmazást, könyvbemutatót is írtunk. Az akkor szabálynak számító szóbeli felelés, a „Tanár úr, én készültem” szellemében, igen kifejlesztette rögtönzőképességünket, szóbeli jártasságunkat és nyilvános fellépésre való készségünket is.

Könyvek és könyvtárak

Tankönyvek nem voltak, és elejében az üzletekben sem igen volt magyar könyv. Ezzel ellentétben a városi könyvtár és a Petőfi Sándor Magyar Kultúregyesület könyvtára tele volt magyar könyvekkel. Ezek a könyvek a gazdag becskerekai családok egykori tulajdonát képezték. A „németek idejében” elvitték a zsidókat, vagyonukat, házaikat, bútoraikat kisajátították, könyveik pedig a városi vagy a Petőfi-könyvtárba kerültek. A háború után a gazdag magyarok tulajdonát államosították, használható dolgaikat széthúzták, könyveik pedig a könyvtárba kerültek. A városi könyvtár és a Petőfi Népkör könyvtára könyveinek mindegyikében olvasható volt az eredeti tulajdonos pecséttel beütött neve. A városi könyvtár magyar könyveinek a felében piros pecséttel volt beleütve a következő felirat: „Marton Andor tulajdona.” Csak később tudtam meg, hogy Marton Andor Bencze Tibornak, életre szóló barátomnak a nagyapja volt. A könyvek iránti érdeklődésem hozott össze Várady Tiborral is, nekik saját könyvtáruk is volt, és ha Tibor elolvasott egy könyvet, és tetszett neki, azt nekem is kölcsön adta, vagy felhívta rá a figyelmem, én pedig kivettem valamelyik könyvtárból. Várady Tiborhoz életre szóló barátság fűz, és még ma is, ha találkozunk, képesek vagyunk naphosszat könyvekről beszélgetni. A Messinger Gimnázium oktatási színvonalát nyilvánvalóan nem a „felszabadulás” teremtette meg, hanem az a már meglevő magyar kultúrszint egyenes folytatása volt. A becskerekai magyar gimnáziumban szerzett alaptudásom és a tanulás igénye kitűnő alapot szolgáltatott később az egyetemi tanulmányokhoz, és bőven elegendő volt arra is, hogy

Kanadában is alapul szolgáljon a továbbtanulásra. Nincs tehát igazuk azoknak, akik azt állítják, hogy Vajdaságban és főleg Bánátban a magyar kultúrának nem voltak gyökerei, és minden a „felszabadulással” kezdődött. Ez azt is jelenti, hogy a „külön” jugoszláv vagy vajdasági irodalomra való hivatkozás minden történelmi alapot nélkülöző, másodlagos célokat szolgáló propaganda.

„Ábel a rengetegben”

A Messingerben nagyon sok dicséretet kaptam tanáraimtól fogalmazásaimért, szavalataimért, és szavalatokkal többször felléptem az iskolai ünnepségeken, valamint a Petőfi Népkör rendezvényein is. Ezekre a fellépésekre az internátusban lévő egyik barátom, egy szerb papnak a fia adta kölcsön a kabátját mindig, mert az enyém igen elnyűtt volt már.

A gimnázium második osztályában az iskola műkedvelő csoportja előadta Molnár Ferenc *Pál utcai fiúk* c. könyvének színpadi változatát, amelyben egy homokbombákat dobáló névtelen „kékinges” szerepében magam is részt vettem. Az előadás a város magyarságának körében hatalmas sikert aratott, és Torontálvásárhelyen is előadtuk.

A gimnázium harmadik (VII.) osztályában Vigh István – akkor fiatal tanár – tanította a magyart. Az akkori és részben a mai pedagógiai elvek alapján Vigh tanár úr talán túl sokat feltételezett rólunk, és túlságosan is sokat bízott a tanulók kezdeményezésére. Vigh Pista, ahogy magunk között neveztük, nem sokat törődött a mondattannal vagy a fogalmazás alapjaival: bekezdéssel, tárgyalással és befejezéssel, hanem az összehatásra, az igyekezetre és a részvételre helyezte a hangsúlyt. Ez abban nyilvánult meg, hogy a gimnázium harmadik osztályában elkezdtük olvasni Tamási Áron *Ábel a rengetegben* c. könyvét. Vagyis, a magyaróra abból állt, hogy valaki hangosan olvasta a könyvet, házi feladatnak pedig a felolvasott részlet valamelyik kérdéscsoportjáról kellett véleményt írni. Mindez eltartott néhány hétig. Utána ismét csoportosan megvittattuk, hogy miként lehetne az Ábelt színpadra alkalmazni. Hány felvonás? Az egyes felvonások jelenetei stb.

A könyv szövegének dramatizálása, a párbeszédek, az utasítások és a részletek megvitatása egy másik hónapot vett igénybe. Ezt követően elhatároztuk, hogy előadjuk a darabot. Az olvasópróbákat óra alatt az osztályban tartottuk, a mozgópróbákat pedig az iskolai előadások utáni órákban. A próbák ideje alatt megszűnt a tanár-diák viszony, és jól elhaverkodtunk Vigh Pistával. Az Ábel előadása is hatalmas siker volt, s azt a szülők és a nagyközönség előtt (az iskola tornatermében) többször is előadtuk.

Sport

A háború előtti Nagybecskerek igen fejlett sportkultúrával rendelkezett. A városnak több olimpiai bajnoka volt. Különösen népszerű volt az úszás, a regatta, a vívás, a torna, a kosárlabda és a birkózás. Tornatanárunk, Gerdov János később a jugoszláv kosárlabda-válogatott edzője lett. Cristián tanárnő pedig az országos vívócsapat tagjaként vett részt az olimpián. Ez a sportszellem a háború után is folytatódott. Kurtz Feri az országos kosárlabdacsapatban játszott, Gyapjas Vera pedig országos hírű atléta volt. A középiskolában olyan fontos népszerűséghez az út a sporton keresztül vezetett. Ez vonatkozott a lányokra és a fiúkra egyaránt.

1954 tavaszán rendezték meg Nagybecskereken három szerbiai város középiskolás ifjúságának sporttalálkozóját. Ez a rendezvény a „testvériség-egység” megerősítését volt hivatott szolgálni, de a sportmérkőzéseknek, mint ismeretes, győztesei és vesztesei vannak, s a becskerekiközönséget nem a testvériség-egység érdekelte, hanem a becskerekik csapatok győzelme. A Messinger (Második Magyar Vegyes Főgimnázium) ezen a találkozón nem az általános becskerekik csapat keretében, hanem külön iskolaként vett részt. A találkozót májusban tartották, az idő gyönyörű volt, és a becskerekik magyarok természetesen a magyar diákoknak szurkoltak.

Ezen a tornán a Messinger majdnem minden díjat megnyert, és a különböző érmeiket, serlegeket a Messingerben külön ünnepség keretén belül adták át a győzteseknek. Örültünk egymás sikerének, és büszkék voltunk eredményeinkre. A siker és az összetartozás érzésének magasla-

tán nagy reményekkel mentünk el a nyári szünidőre. A fenti játékokon, ahol első helyet szereztünk, már része voltam a Messinger Gimnázium kézilabdacsapatának. (Később évekig kézilabdáztam, először a belgrádi egyetem csapatában, majd az első ligás belgrádi Zseleznicar és a szécsányi Partizan csapatában. Utólag szeretném azt hinni, hogy a Messingerben elsajátított sportszellemet sikerült gyerekeimnek is továbbadni. Mindkét gyermekünk felnőttkorában is sportol, és Zoltán fiam gyerekei szintén kitűnő jégkorongozó-játékosok Kanadában.

Valahol egy ajtót becsuktak

A nyári szünet befejeztével, közvetlenül az iskolaév kezdete előtt értesítették a nyilvánosságot, hogy bezárták a magyar gimnáziumot, illetve a magyar tagozatokat – délelőtti és délutáni váltásra bontva – áthelyezték a működő szerb gimnázium épületébe. Ennek következtében négyszer annyi szerb diák volt az iskola épületében, mint magyar. Ez vonatkozott a szünetekre, a folyosókon való mozgásra is. Az épület és az iskolaudvar általános környezete szerb volt. A sportválogatottak is vegyesek voltak. Az iskola nyelve szerb lett. A mi nemzedékünk magyarságtudatát a szerb gimnáziumba való beköltöztetés már nem érintette, de a magyar diákok elkövetkező nemzedékeire vonatkozólag ezek az intézkedések végzetesek voltak. Szerintem a többi között itt vannak a kezdetei annak a lesújtó folyamatnak, amely oda vezetett, hogy ötven év elteltével, a 2008/2009-es iskolaévbe Nagybecskereken 4 (négy) szülő íratta be gyermekét magyar iskolába.

3. Gimnáziumi évek, magyarságtudat és a lányok

A magyar ötvenhat megrázóan hatott rám, és megerősítette azt a már meglevő érzésemet, hogy magyarnak lenni azt jelenti, hogy rokontalan nép vagyunk, amelyet szabadságvágya kinyilvánításában soha nem támogatott senki. Emlékszem, a szovjet tankok Budapestre történő bevonulásának napján Ambrózy tanár úr

beírta az órát, és csak ült a katedránál az óra végéig, mi pedig zajos természetünkől eltérően igen halkán suttogtunk. Amikor vége lett az órának, Ambrózy tanár úr azt mondta, hogy a jövő órára tanuljuk meg Tompa Mihály *A gólyához* c. versét fejből. Ez különleges volt, mert az „Öreg Ambrózy” akkor már nem a magyartanárunk volt, hanem németet tanított. A „Neked két hazát adott végzeted; / Nekünk csak egy volt! az is elveszett!” sorai a magyar ötvenhatot idézték ugyan, de a „mind oldott kéve széthull nemzetünk” sorát már magunkra értették.

A magyart negyedik osztálytól kezdve már Jódal Dezső tanította. Jódal „értett” is az irodalomhoz, nemcsak szerette, és lelkesedett érte. (Szerette is ugyan.) Jódal a magyar irodalomtörténetet is jól ismerte. Jódal magyaróráin már a műbírálathoz alapjairól és az irodalmi szövegek összehasonlító elemzéséről is szó esett. A legfontosabb azonban Jódal tanár úrnál is az volt, hogy türelmes, megértő és biztató volt.

Nagybecskereken voltak a legszebb lányok a világon. Mindebben nincs semmi különös, mert akkor voltam fiatal. Csak akkor és csak ott. Ezért akkor érdemes volt kitűnni a sportban, a különböző magyar rendezvényeken és az önképzőkörben is. Voltak azonban más alkalmak is: a tengerre való évi kirándulások, a sportversenyekre való utazások, a hétvégi táncok a Béga menti ifjúsági otthonban.

Sem gimnazista koromban, sem később, egyetemi éveim alatt egyetlen írásom sem jelent meg a vajdasági magyar sajtóban. Beküldött írásaimra sem az egykori Ifjúság, sem a Magyar Szó vagy a 7 Nap, sem később az Új Symposion szerkesztősége soha nem válaszolt. Ez érthetetlen volt a számomra, mert bíztam ítélőképességemben, és az akkori vajdasági magyar sajtóban megjelent írások nagy része sokkal gyengébb volt, mint az én kézirataim. Ifjúkori írásaimat lapozgatva ezt a mai napig is így ítélem meg.

A gimnázium hetedik osztályában szüleim már nem voltak képesek fizetni a becskerei iskolázatásom költségeit. Hol a lakást nem voltam képes kifizetni, hol pedig a havi élelemre (a menzára) nem jutott. Itt szeretném megemlíteni Várady Tibor barátom édesapjának, Dr. Várady Józsefnek további sorsom iránti önzetlen törődését. Tibor ba-

rátom ismerte a helyzetemet, és azt mondta, hogy édesapja szeretne velem beszélni. Egy délután felmentem Jóska bácsi irodájába, aki egyedül volt. Négyszemközt beszélt velem, s azt mondta, hogy tudomása van róla, hogy szüleim képtelenek az iskoláztatás költségeit fizetni, de ő nem szeretné, hogy emiatt törés álljon be az életemben, és felajánlotta, hogy amíg szüleim helyzete nem javul, addig ő havonta kifizeti a lakás és az ételmezés költségeit. Ez akkor havonta háromezer dinár volt, majdnem egy közepesen havi fizetésnek a fele. Az első hónapi összeget azonnal ide is adta. Nem íratott alá velem semmit, nem mondta, hogy kölcsönről vagy segítségről van-e szó. Váradyéktól két évig, a gimnázium befejezéséig kaptam ezt a segítséget. 1958-ban érettségiztem, és „körülötünk már az élet csörtetett.”

4. Jogi egyetem, Belgrád, házasság

A nagybecskereki járástól ösztöndíjat kaptam, és 1958 őszén beiratkoztam a belgrádi jogi egyetemre. Itt négy évig naponta nyolc órát tanultam, kézilabdáztam, és körülbelül havonta egyszer hétvégére vagy hazautaztam Bókára, vagy Becskereke látogattam. Annyira szerettem a becskerei lányokat, hogy 1961-ben a jogi egyetemen az előadások szünetében megismerkedtem egy szabadkai lánnyal, Lakatos Ibolyával, és a következő iskolaév kezdete előtt Bókán meg esküdtünk. Nagy lakodalmat csaptunk, és ma is boldogan élünk. Ez volt életem legjobb döntése. Minderről a mai napig is csak azt mondhatom, amit később olvastam, és amit Pascalnak tulajdonítanak: A szívnek vannak olyan titkai, amelyről az ész soha sem vehet tudomást. Ibolyához ötven éve testi és lelki barátság fűz. A mai napig tartó szerelemről ne is beszéljünk. Az egyetem negyedik évét már Ibolyával házastársakként töltöttük el. 1962-ben diplomáztunk.

Bóka, Szécsány

Diplomázás után Ibolya Bókán kapott állást, a községi iroda helyi vezetőjeként (šef mesne kancelarije). Ibolyát mind a szerbek, mind a ma-

gyarok csakhamar megkedvelték, és igen megbecsülték. Én Szécsányban kaptam állást, ahol semmi dolgom nem volt. Szécsány a háború előtt tiszta német falu volt, a háború után pedig telepesek költöztek a németek házaiba. Néhol kész ebéd is várta őket, mert a németeket mindössze néhány órával a boszniai és a likai telepesek beköltözése előtt szállították el a faluból.

A községi központban (kommunában) minden politikailag volt alátámasztva, és aki nem volt tagja a kommunista pártnak, arra nem bízhattak semmit. Néhány hozzám hasonló hivatalnokkal ültünk az irodában, beszélgettünk, és félnyilvánosan iszogattunk. Ibolyával az volt a naiv tervünk, hogy diplomázás után „hazamegyünk”, és Bókán alapítunk családot, neveljük leendő gyerekünket, illetve gyerekeinket. A gyerekek, illetve a gyerekek azonban nem jöttek, az én szécsányi állásom pedig egyre unalmasabbá vált. Az itteni fizetésből azonban visszafizettem Várady Jóska bácsinak a tartozásomat, de nem sok haszna volt belőle, mert hat év alatt a dinár értéke annyira leromlott, hogy a visszafizetett összeg egytizedét sem érte annak, amit annak idején. Kamatról vagy a pénz értékének kiigazításáról azonban Jóska bácsi hallani sem akart.

Újvidék

1963-ban Bókáról, az én szüleimtől elköltöztünk Ibolya szüleire Újvidékre. Csöbörből vödörbe, azzal, hogy most Ibolya is jogászként az egyik külkereskedelmi vállalat előszobájában ülte le a munkanapot a gépirónőkkel. Én az újvidéki városháza egyik rangos irodájának az előszobájában kaptam állást, ahol a reménytelen lakáskérdések és orvosolhatatlan jogsértések ügyeiben hozzánk forduló feleknek azt kellett megmondani és írásba adni, hogy nincs igazuk, és a lakásigénylési kérelmeik sem teljesíthetőek. Az irodában hárman voltunk. Két végzett jogász és egy gépirónő. A napi munka mindössze két órát vett igénybe. Napközben felváltá kimentünk a városba néhány órára. Én munkaidő alatt rendszerint találkoztam Ibolyával a belvárosban, és a Forum könyvkereskedésben a könyveket nézegettük, sétálgattunk, fagyaltoztunk vagy fényképeztünk.

Ez az értelmetlen időtöltés és a munkával való elégedetlenség engem jobban elbizonytalanított, mint Ibolyát. Anyósoméknál laktunk, és ettől való menekülésemben kezdtem elmaradozni otthonról, mind többet és többet ittam, és ez az életmód veszélyeztette a házasságunkat is. Éreztük azt is, hogy a fogyasztói kölcsönökre épülő, mestersegesen teremtett életszínvonal, a valódi lehetőségeket meghaladó, felelőtlen életmód végül összeomlásba torkollik. Ibolya azonban Újvidéken állapotos maradt, és 1964. május 28-án itt született Zoltán fiunk. Ugyanakkor érkezett meg Ibolya öccse, István Kanadába az ausztriai menekülttáborból.

5. „Ábel Amerikában” – A kanadai végállomás közbülső „megállói”

1964 szeptemberében Újvidékről vonultam be rendes katonai szolgálati időm letöltésére. Ibolya egyedül maradt a szüleinél Zoli fiunkkal. Ibolya 1965 augusztusában ment ki Kanadába István öccse esküvőjére, és Zoltán fiunkat az újvidéki nagyszülőknél hagyta. Én 1965 augusztusában szabadultam a katonaságtól. Ibolya már Kanadában volt, és – István öccse jótállásának segítségével – Kanadában való maradását intézte, én pedig már ugyanaz év novemberében egy turistacsoporttal Németországba mentem, tartózkodási engedélyt kértem, amíg a kanadai beutazást meg nem kapom. 1966 májusában érkeztem Torontóba. Zoli fiunkat anyósom 1967 májusában hozta ki hozzánk. Harmincévesen kezdtük új életet Kanadában. Kanadai viszonylatban mindennek nincs különösebb jelentősége. Minden kanadai bevándorló családnak megvan a maga története. Több mint negyven év távlatából a „kezdeti nehézségekről” sem lehet semmi újat mondani. Kivéve talán csak azt, hogy Kanadában a mi jogi diplománk hivatalosan nem ért semmit, míg egy esztorgályos vagy ács minden további nélkül elhelyezkedhetett, és teljes fizetéssel dolgozhatott a szakmájában.

Mi tehát nem a jobb élet vagy a több pénz miatt mentünk Kanadába, hanem elsősorban azért, mert sem Bókán, sem később Újvidéken nem találtunk sem örömet, sem meglegedést a

munkánkban. Ehhez hozzájárult az is, hogy diplomázásunk után ismét csak szülői segítséggel juthattunk volna lakáshoz Újvidéken. Szüleim erre nem voltak képesek, mert már tizenkét éve fizették iskoláztatásom költségeit. A mi távozásunk után ez a „jó” életmód Jugoszláviában még tartotta magát. Barátaink, akik otthon maradtak, legalább tíz évig jobban éltek, mint mi Kanadában. Tengerre jártak, külföldre utaztak, mi pedig éjszakai műszakban vagy két munkahelyen dolgoztunk, iskolába jártunk.

Szeretném ismét hangsúlyozni, hogy kanadai viszonylatban a mi esetünk semmi különös, minden bevándorló család ezt teszi. Ezt utólag, most sokkal könnyebb megállapítani, akkor azonban mindezt nem láttuk ilyen tisztán. Nehéz volt, és fájt, hogy Vajdaság nem volt képes olyan körülményeket teremteni a számunkra, amelyben mint család túlélhettünk volna. Én egyszerűen nem voltam elég erős ehhez. Igaz azonban az is, hogy mindez nem csak rám és Ibolyára vonatkozott. 1964 és 1980 között rengeteg vajdasági magyar vándorolt ki külföldre, és nem csak olyanok, mint mi, hanem a magyar lakosság minden rétege megritkult, a földműves családoktól kezdve a diplomásokig.

Kanadában minden tisztességesen elvégzett munkát pontosan és időben megfizettek. Az igyekezetet és a lelkiismeretes elvégzett munkát bármely munkahelyen megbecsülték. Ez a környezet, ha nem is sok pénzt, de előreláthatóságot és tervezési lehetőséget nyújtott a számunkra. Ibolya 1969-től már újra a választott szakmájában dolgozott, én pedig 1970-től. Ibolya mint szociális gondozó, később mint kórházi osztályvezető dolgozott, én pedig középiskolai tanár lettem.

Én kiskorom óta nagyon jól beszéltem szerbül is, és már felnőttkoromban Kanadában angolul is gyorsan megtanultam. 1967 májusában érkeztem Kanadába, 1970-ben már tanári oklevelet szereztem, és a kanadai középiskolában tanítottam. Soha sem éreztem, hogy egy másik nyelv ismerete az anyanyelv kárára menne, sőt egy másik nyelv csak erősíti az anyanyelvben való elmélyülést. Összehasonlítási lehetőséget, távlatot és rálátást nyer az anyanyelv szavaira és annak szellemére. Max Picard szerint a különböző nyelvek a teljes igazsághoz való közelítés

külön kísérletei, tehát minden nyelvnek van létjogosultsága, mert azok összességükben tárják fel az élet titkát.

Az én tanári állásom talán csak annyi magyarázatra szorul, hogy Kanadában a tanári hivatás az egyik legmegbecsültebb foglalkozások egyike. Ennek egyik oka az, hogy Kanada fontosnak tartja az oktatásba való korai befektetést, és tekintetbe veszi a szülők kinyilvánított akaratát, illetve azt, hogy a szülők milyen iskolákba szeretnék járatni gyerekeiket. Tanárként Kanadában ismét magamra találtam, és azt mondhatom, hogy az iskola légkörében majdnem ismét ott-hon éreztem magam. Ebben az időszakban sokat jártunk horgászni, és kirándulni kisfiunkkal, Zolival és barátainkkal.

6. Vakvágányon

1973 márciusában vettük meg a házunkat Torontóban, és augusztus 20-án született Ibi lányunk. Az elkövetkező évek az életemben a honvágy és a beilleszkedési válság időszaka. Leegyszerűsítve, ez a tíz év az érzések és az értelem közötti vívódásnak is nevezhető, ami utólag nagyon is banálisnak hangzik, de azt az egész család megszenvedte. Kívülről nézve valaki azt is mondhatta volna – és mondták is –, hogy itt vagyok Kanadában, megtanultam a nyelvet, túl vagyunk a kezdeti nehézségeken, van egy csodálatos feleségem, akit szeretek, s aki már számtalanszor bebizonyította, hogy szeret, és kiáll mellettem. Van két gyönyörű gyerekem, és végre megtaláltam azt a munkát, amelyet igazán szeretek. Erre én most azt mondom: Mit tehetek, hogy mindezt felrúgjam, és tönkretegyem? A válasz: Elkezdek inni. Akkor azonban mindez nem volt ilyen egyszerű.

Már Vajdaságban is igen meggondolatlanul ittam, egyedül és a barátokkal is, és Kanadában ez tovább folytatódott, mígnem odáig jutottam, hogy a munkám és a házasságom is veszélybe került. Utólag jó lenne azt hinni, hogy a saját belátásomból hagytam abba az ivást. Jó lenne azt mondani, hogy az életemnek ebben a súlyos időszakában szembenéztem önmagammal, és volt erőm azt mondani, hogy ha nehéz, akkor hát

nehéz, s abba kell hagyni az ivást. Ez azonban nem így történt. A valódi ok az, hogy tudtam, hogy túlságosan szeretem Ibolyát és a gyerekeinket is ahhoz, hogy elveszítsem őket, s e feletti félelmemben hagytam abba az ivást. Vagyis ijedtemben hagytam abba az ivást. A szakirodalom ugyan azt állítja, hogy az ok nem számít, csak a végkimenetel. Nekem sikerült. Mindez körülbelül tíz évig tartott.

Számomra ennek a válságnak a tanulsága a többi között az volt, hogy a magyar kultúra és a vele járó magyar szellemi beállítottság nem igazán készíti fel az embert az olyan gyökeres változásra, mint a kivándorlás okozta kulturális megrázkódtatás. A magyar kultúra megtartó ereje a szülőföldhöz való ragaszkodás, az „Itt élned, halnod kell” parancsára épül. Trianon óta pedig a magyar megmaradás a határon túli nemzeti közösségek fizikai megmaradásának kérdését is jelenti.

Az angolszász irodalom, az angol, a skót, a walesi és az ír a spanyol kivándorlókat úttörőknek, felfedezőkné, hódítóknak (conquistadoroknak) nevezi, míg a magyar költő szerint másfél millió nemzettársunk csak úgy „kitántorgott Amerikába.” A magyarok esetében azonban mégis József Attilának van igaza, mert igaz ugyan, hogy a helyváltoztatás szabadsága az egyetemes emberi szabadságok egyike. Szenczi Molnár Albert szerint a helyváltoztatás szabadsága csillagokra való felnézés, az örökké nyugtalan pálya ősképe. Ez azonban csak az önkéntes helyváltoztatásra vonatkozik, a kitaszítottság, a pusztta megélhetés vagy életben maradás kérdéseinek eseteiben mégiscsak „kitántorgásról” van szó. Bölöni Farkas Sándor írja 1830-ban: „Rettentő érzés örökre, és pedig kéntelenségéből hagyni el a hazát! [...] Nem képzelhető el kínzóbb helyzet, mint aki szívének ily érzelmeivel szakad el hazájától [...] idegen nyelvűek s érzetűek közé számúzve önmagát, hogy e visszaemlékezések gyötrő, örök harcában éljen.”²

A becskerekai magyar gimnázium és a magyar irodalom sok mindenben hozzásegített, hogy Kanadában megálljam a helyem, de az értelem és az érzelmek közötti különbségre nem nyújthatott megoldást. Honvágyam volt, de nem volt értelme hazamenni.

A *zen – ki érti?* c. könyvem 1983-ban jelent meg, és a fenti kérdésekre keresi a választ. A

zen buddhizmus legfőbb tanulsága a számomra, hogy nehézségeink és erősségeink is ugyanabból a forrásból fakadnak. Vagyis az, hogy mindennek ára van – de az is, hogy ami valójában lényünkhöz tartozik, azt nem veszíthetjük el. Őrizzük tehát belső kincseinket. Szűgyi Zoltán délvidéki költő barátom ezt egy későbbi versében így fejezte ki:

Ha magadba zártad a tájat,
a kertet, az udvart, a házat,
az utat, a folyót, a fákat,
magadban hordod otthonod.

Otthon vagy.

Otthon vagy minden hangban.

Otthon.

A szólásra kész harangban

[...]

Akárha maradtál

Akárha elmentél.

(Szűgyi Zoltán: *A magad helyén*)

Összegezés. A fenti belső békének legfőbb tanulsága, hogy bőrből nem bújhatok ki. Az én magyarságtudatom a nagybecskereki gimnáziumi évek magyarságélményéhez fűződik, és a mai napig is arra épül. Önmeghatározásomat a magyar gimnáziumban és becskerekai könyvtárak magyar könyvei által megélt irodalmi élményeimnek, a magyar rendezvényeken való részvételnek és Nagybecskerek akkori, még létező magyar közössége igényességének, elvárásainak köszönhetem. Ezzel kell megtanulni élni. Az 1980-es évek elején kezdtem el ismét írni és fordítani. Írásaim és fordításaim a vajdasági Léttünk c. folyóiratban, majd az Új Symposionban jelentek meg.

8. A Szivárvány

1983-ban ismerkedtem meg Mózsai Ferenc költővel, a chicagói Szivárvány szerkesztőjével, és felkérésére először könyvismertetőket írtam, később pedig különböző tanulmányokat a folyóiratba. Erre az időszakra esik a torontói házunkban megrendezett Szivárvány-estek megrendezése. Mózsai Ferenc írókat, költőket hozatott ki amerikai körútra, Ibolya és én pedig Torontóban

rendeztünk előadást, felolvasóestet a számukra. Példaként csupán néhány nevet szeretnék megemlíteni:

Nyugati írók és költők: Forrai Eszter költő, Párizs, Marác László történész, Hollandia, Faludy György, Simándi Ágnes – költők, Toronto. Mócsi Ferenc chicagói költő minden évben vendégünk volt. Magyarországi előadók: Lőrincze Lajos nyelvészprofesszor, Zalán Tibor, Villányi László – költők, Rácz Sándor '56-os magyar szabadságharcos és író, Csalog Zsolt író, Demszky Gábor egykori ellenzéki, Budapest jelenlegi polgármestere is.

A vajdasági írók, költők és politikusok közül vendégünk volt Szügyi Zoltán, Tolnai Ottó, Fenyvesi Ottó, Vékás János.

A határon túli és a magyarországi előadók torontói előadásainak költségeihez csupán a Korpónai Miklós nevéhez fűződő Rákóczi Alapítvány és a Columbus Travel torontói utazási iroda járult hozzá rendszeresen. Az előadások kiadásainak legnagyobb részét azonban éveken keresztül mi magunk fedeztük a családi költségvetésből (a konyhapénzből).

Hogyan viszonzta az „anyaország” a nyugati magyarok vendégszeretét? Két kóreset

1. Demszky Gábornak, Budapest jelenlegi polgármesterének a Szivárvány keretében mi rendeztünk előadóestet az egyik torontói könyvtárban. Demszky Gábornak és akkori feleségének, Hodosán Rozáliának az útját Chicagóból Torontóba is mi fedeztük. Gábori Ibolya és Gábori György barátaink szállást adtak nekik, ellátták őket étellel, és elvitték őket városnézésre is. Amikor Gáboriék később Magyarországon találkoztak Demszkyékkel az utcán, Gábori Ibolya odament, hogy köszöntse őket. Gábori Ibolya írásban számol be róla, hogy Demszkyék a szó szoros értelmében lerázták őket, és azt mondták, hogy nekik most nincs idejük, mert mennek a parlamentbe törvényt hozni. Eddig Gábori Ibolya levele.

2. Mócsi Ferenc költő, a chicagói Szivárvány tulajdonos szerkesztője éveken keresztül fizette a magyarországi írók és későbbi politikus amerikai körútjának útiköltségeit, és nagyon sokan

közülük Mócsiék otthonában kaptak ellátást és szállást is. Mindez éveken keresztül így volt. Demszky Gábornak és feleségének chicagói útiköltségeit is Mócsi Ferenc fedezte. A Szivárvány szerkesztőjeként Mócsi rendszeresen közölte Demszky írásait, amikor még Demszky Magyarországon nem publikálhatott. Ez azt jelentette, hogy az akkori magyarországi hatalom később megengedte az ellenzék írásainak Magyarországon való megjelenését, mert tudta, hogy ezek az írások úgyis megjelennek külföldön, és így még nagyobb keletjük lesz Magyarországon. A Szivárvány Könyvek sorozatában Mócsi Ferenc Chicagóban összesen tizenhat magyar szerző könyvét adta ki. Sokat közülük a saját költségén.

A magyarországi „rendszerváltást” követően Mócsi „hazavitte” a Szivárványt Magyarországra, és csakhamar belebukott a vállalkozásba. Később Mócsi Ferenc súlyosan megbetegedett, és orvosi kezelésre visszatért Magyarországra. Demszky Gábor ekkor már Budapest polgármestere volt. Mócsi egy napon elment meglátogatni Demszky Gábert a hivatalába, ő azzal fogadta Mócsit, hogy mivel szolgálhat. Mócsi annyit mondott Demszkynek, hogy csak beszélgetni akar, mint régen. Demszky az órájára nézett, és azt mondta: „Öt perc, add elő, mivel szolgálhatok.” Mócsi ezzel felállt és távozott. (A fenti esetet Mócsi Ferenctől hallottam személyesen.)

A minden jó magyar ügyet évtizedeken át támogató, könyv- és folyóirat-kiadó chicagói költő, Mócsi Ferenc, betegségében néhány barát támogatására szorulva, magányosan halt meg Magyarországon. Mócsi Ferencet 2007. november 23-án temették, és egyetlen hivatalos személy sem jelent meg a temetésén. Mócsi Ferenc temetését követően tíz napra Gyurcsány Ferenc pedig a művészek iránti törődésről beszélt... Mócsi pedig nem is volt „külhoni” – magyar állampolgár volt.

Mindennek semmi köze a számonkéréshez. Az érintett magyarországi értelmiségiek jellemének minőségéről van szó. („The content of character”)

9. A kanadai magyar szervezetekről

Amint már említettem, a Szivárvány-esteket a legtöbb esetben a saját házukban tartottuk. Ennek egyik oka az volt, hogy nem volt pénzünk

termet bérelni, a másik pedig az, hogy a torontói magyarok megosztottsága miatt nehéz volt egy olyan helyet találni, ahova az egymással ellentétes magyar csoportosulások tagjai eljöttek volna. Észak-Amerikában a magyar ünnepi szónokok folyton azt hirdetik, hogy fogjanak össze a magyarok Torontóban, és ez ma is így van. A torontói magyarság fele arra esküszik, hogy a Magyar Házba nem teszi be a lábát, a „magyar háziak” pedig az ellentábor(ok) rendezvényeire nem mennek el. A házunkban tartott előadásokra rendszerint 30-40 ember jött el. A Szivárványesteket körülbelül tíz évig rendeztük.

Ugyanebben az időben és szintén körülbelül tíz évig dolgoztam önkéntesként a torontói Szent Erzsébet Magyar Iskolában is. Először mint tanító, később mint igazgató. A magyar tanítókkal több nagy sikerű színdarabot adtunk elő. A díszvacsorával összekötött előadások jövedelmét a magyar iskola javára fordítottuk. Amikor én már nem dolgoztam az iskolában, a magyar tanítók tovább folytatták ezt a hagyományt.

A Milošević nevéhez fűződő jugoszláv beháború kitörésekor a vajdasági magyarok érdekvédelmében néhányan egy emberjogi szervezetet alapítottunk (Magyar Emberi Jogok Monitora). A fenti szervezet keretein belül igyekeztünk a vajdasági magyarok félelmeit és veszélyeztetett helyzetét ismertetni a kanadai kormánnyal. Ez a munka az „eredeti” Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségével (VMDK-val) összhangban történt. Beadványokat írtunk a magyar fiatalok katonai sorozása ellen, és a VMDK más felhívásait, jelentéseit igyekeztünk angol nyelven ismertetni az itteni politikusokkal. Erre az alkalomra meghívtuk Vékás Jánost, a VMDK akkori alelnökét, ő ismertette a vajdasági magyarok helyzetét. Vékás János torontói előadását egybekötöttük az 1944/45-ös délvidéki vérengzésekre való megemlékezéssel. Vékás János előadását, de különösen az 1944/45-ös délvidéki magyarellenés vérengzésekre való megemlékezést a Toronto és környéke délvidéki magyarságának egy csoportja testületileg bojkottálta. Nemcsak ők maguk maradtak távol a rendezvényről, hanem másokat is azzal ijesztgettek, hogy vajdasági hozzátartozóikat is bántódás éri, ha eljönnek az estre. Nem jöttek el. A terem kongott. A rendezvény tetemes veszteséggel zárult, amit mi magunk és néhány

(két) barátunk a saját zsebünkből fedeztünk. A Toronto és környéke vajdasági magyarok csoportja otthoni földvásárlási és más anyagi ügyeit intézte. A fenti eset külön elemzést érdemelne. A továbbiakban felhívások által és különböző rendezvények keretében gyűjtöttünk a szabadkai és az újvidéki diáksegélyző egyesületek számára is. A vajdasági és általában a határon túli magyarok érdekvédelmében tett erőfeszítéseinket a kezdetektől a mai napig a torontói Magyar Élet hetilap támogatta. A Magyar Élet minden felhívásunkat, minden idevonatkozó írást leköszölt, és ma is közli.

A vajdasági magyarok elleni szerb vérengzések emléklapja az interneten

Ebben az időszakban készítettük el az 1944/1945-ös, délvidéki magyarok elleni szerb vérengzések emléklapját az interneten.³ Az anyagot Matuska Márton, Mészáros Sándor és Teleki Júlia könyvei alapján állítottuk össze. Köszönet illeti Simándi Ágnes és Élő Lászlót önzetlen munkájáért. Az emléklap előkészítési és fenntartási költségeit a kezdetektől szintén a konyhapénzből fizetjük. A fenti honlapot jó lenne új anyagokkal fejleszteni. Néhány évvel ezelőtt Matuska Márton el is küldte az új kutatásainak az eredményeit tartalmazó egyik írását, de azok megjelentetéséért pénzt kért, ami nem róható fel a szerzőnek, sőt nagyon is érthető, de ezen a téren a Toronto és környéke vajdasági magyarságától semmi támogatásra nem számíthatok. Matuska Márton értékes dokumentuma ma is az általa küldött borítékban őrizi titkát. Működik Torontóban egy Bácska–Bánát Magyar Kör, amely évente disznótoros vacsorákat rendez. Ezek is mi vagyunk, és ennek is bizonyosan megvannak az okai.

10. Miért írok és mit?

Azért írok, mert magyarként igazságtalanság történt velem. Trianon igazságtalansága. Magyarságom része az önmeghatározásomnak, Trianon pedig erőszakosan megbontotta nemzeti egységünket, s megszakította múltunkkal

való folyamatosságunkat. Az 1970-es években néhány fordításom jelent meg a vajdasági Lé-tünk c. folyóiratban, és később egy önálló tanulmányom az Új Symposionban. Az 1980-évek elejétől 1998-ig a chicagói Szivárvány közölte rendszeresen írásaimat. Közben jelentek meg írásaim a Magyar Nemzetben, az Udvarhelyi Székben, a Transsylvania – Erdélyi Tájékoztatóban, az Átalvetőben (A Magyarországi Erdélyi Körök Országos Szövetségének folyóiratában), a Magyar Szemlében. 2006-ban jelent meg a *Ri-anások* c. könyvben néhány Tóth Gy. Lászlóval együtt írt történelmi tanulmányom. Jelenleg a torontói Magyar Élet hetilap és az újonnan megalakult Kalejdoszkóp rendszeresen közli írásaimat. További írásaim olvashatóak a internetes honlapon (www.Huncor.com).

Bori Imre, az újvidéki egyetem „fura ura”

Jugoszlávia és ma Szerbia azon az alapon formál jogot Vajdaságra, hogy „Vajdaság szerb”. Minden politikai stratégia erre épül. Ide tarozik Bori Imrének az az állhatatosan hirdetett álláspontja, hogy a vajdasági magyar irodalom nem az egyetemes magyar irodalom része, illetve nem a magyar irodalmi hagyományok folytatása, hanem új és különálló (magyar nyelven íródo jugoszláv jelenség).⁴ Vagyis Bori lényegében azt mondja, hogy a „felszabadulás” előtt a Délvidéken nem volt magyar kultúra. Politikai nyelvre lefordítva, Bori azt igyekezett alátámasztani, hogy Vajdaság szerb. A versailles-i béketárgyalásokon valóban felmerült Vajdaság hovatartozásának kérdése. Ismeretes, hogy a románok az egész Délkelet-Bánátot és Bácskának egy részét is magukénak követelték, egész Szegedig. A románok érvelése az volt, hogy Bánátban nincsenek sem magyar jellegű emlékművek, sem olyan írott kultúra, amely a magyarok Bánátban és Bácskában való jelenlétét bizonyítaná.

Margaret MacMillan kanadai történész *Paris 1919* c. nagy sikerű könyvében azt írja, hogy az első világháborút követő béketárgyalásokon mind Szerbia, mind Románia magának követelte Bánátot (a románok egész Szegedig). A szerbek, szlovének és horvátok kapzsiságán maga a szélsőségesen magyargyűlölő Seton Watson

is megütközött. Margaret MacMillan megemlíti, hogy Bánát tényleges hovatartozása azért képezhetette vita tárgyát, mert Bánátban nem voltak olyan emlékművek, amelyek egyértelműen arra utaltak volna, hogy Bánát valóban szerb, román vagy magyar lenne.⁵ A jugoszláv küldött arra hivatkozott, hogy a hivatalos népszerűségi adatok nem megbízhatóak. A „hivatalos” népszerűségi adatok az Osztrák–Magyar Monarchia adataira vonatkoztak. A Monarchia képviselőit, így a magyarokat a béketárgyalásokra meg sem hívták, illetve kizárták őket a tárgyalásokról. Csak a békediktátum aláírására rendelték őket Párizsba.

A második világháborút követő párizsi szerződés Jugoszláviára vonatkozó része lényegében a versailles-i békeszerződés megerősítését jelentette. Bánát, de Vajdaság Jugoszláviához tartozásának kérdését is tehát nem a népesség számaránya vagy a történelmi hovatartozás, hanem a kultúra jellege határozta meg. Ismeretes, hogy a szerbek az első és a második világháború után azonnal nekifogtak a betelepítésekhez és a történelmi emlékművek felállításához annak érdekében, hogy Bánát és az egész Vajdaság szerb jellegét bizonyítsák.

Az Osztrák–Magyar Monarchia magyar urai tényleg elmulasztották a magyar jellegű emlékművek létesítését, és nem is érdekelte őket a vidék ilyen vagy olyan nemzeti jellege. Ez a kérdés csak a vesztes háború után merült fel. A kommunista jugoszláv politika szempontjából roppant fontos volt tehát Vajdaság szerb jellegének a bizonyítása. Az új kommunista hatalomnak a tömeges szerb betelepítések mellett az volt a következő legfőbb feladata, hogy minden faluba partizán emlékművet állítson fel. A bánati faluk többségében sem járda, sem villany nem volt, de partizán emlékmű igen. Nagybecskerek főterén Žarko Zrenjanin szobrát maga Tito avatta fel. Úgy tűnik azonban, hogy a kommunista Žarko Zrenjanin-szobor nem volt elég meggyőző, mert Nagybecskerek főterén ma az egyik szerb király lovas szobra áll a katolikus templom előtt. A szobor talpazatán a következő felirattal: „Felszabadítottam népemet, és most visszahelyezem kardomat hüvelyébe.” Történelmileg értelmezhetetlen, hogy mikor szabadította itt fel a népét valamelyik szerb király. A törököt még a magyarok üzték Nándorfehérvárig, a német támadás idején

pedig a szerb király az állami kincstár legértékesebb darabjaival Londonba menekült.

Bori Imre tevékenysége Vajdaság szerb mivoltának a bizonyítására összpontosul. Vagyis arra, hogy az egyetemes magyar kultúra, a háború előtti vajdasági magyar kultúra és az 1945-ös felszabadulás utáni vajdasági kultúra között nincs történelmi folytonosság. Bori szerint a magyar irodalomnak Vajdaságban nincsenek *követhető* hagyományai. Tehát *nincsenek* hagyományai. A 7 Napnak adott interjújában Lukács György 1970-ben szintén azt állította, hogy a magyar irodalomnak Vajdaságban nincsenek hagyományai. A 7 Nap akkori vezetői (Grósz György, Petkovics Kálmán, Brenner János), akik Lukácsot interjúvették, erre egyöntetűen rábólintottak.⁶

Az „új” jugoszláviai magyar irodalom az Új Symposion posztmodernizmusában öltött arcot. Ezeket a „mindenesül modern” szövegeket a vajdasági magyarok többsége nem értette és nem olvasta. Az írók a kor irodalmi divatja szerint egymásnak írtak. Jellemző azonban, hogy amint az Új Symposion olyan tárgykörrel kezdett foglalkozni, ami érthető és időszerű volt, a folyóirat vezetőit azonnal felelősségre vonták.

Jugoszlávia szétesése után a horvát irodalom ismét horvát lett, a szerb pedig szerb. Joggal kérdezhetjük, hogy a „jugoszláviai magyar irodalom” égisze alatt keletkezett művek ma hova sorolhatóak.

Ide tartozik az is, hogy az Új Symposion második nemzedékének legtehetségesebb tagjait elűldözték. Sziveri Jánost, Bánát egyik legeredetibb magyar költői tehetségét a szerb nacionalista hatalom a szó szoros értelmében a halálba üldözte, s ebben Sziveri János saját bevallása szerint Bori Imrének döntő szerepe volt.⁷

Miért kell mindezt megírni?

Azért, mert igazságtalanság történt velünk. Nem elég azonban csak azzal a tudattal élni, hogy nekem van igazam. Sérelmünknek hangot kell adni. Azért írok, amiért például az ember kidolgoz egy kétismeretlenes egyenletet. A fogalmazás gondolataink hitelességének külső megméréstetése. Ha semmit nem írunk meg, akkor legalábbis magunk előtt mindig és mindenben igazunk van.

Az írás gondolataink elrendezése és a feltételes olvasó elé tárása. Az őszintén és felelősségteljesen leírt szöveg mögött magunkon kívül már jelen van az olvasó, mint tanú. Vajdasághoz való viszonyomhoz ajánlom még: *Otthon és itthon*.

11. A kettős állampolgárság elutasításának utóélete

A trianoni békediktátum semmilyen rendelkezést nem tartalmaz a határon túli magyarok védelmére vagy nemzeti jellegük megőrzésére. Trianon kiszolgáltatta a határon túli magyar nemzeti közösségeket az utódállamok ellenőrizhetetlen nacionalista ösztöneinek. (Az utódállamokhoz csatolt magyarság sorsát meghatározó terv nincs, éljenek, ahogy tudnak, és majd az idő eldönti, mi történik velük.)

A jelenlegi magyar kormány ellenkampányának és a baloldali sajtó heves propaganda-hadjáratának következtében a 2004. december 5-ei, a határon túli magyarok kettős állampolgárságának megadásáról szóló népszavazás sikertelenül zárult. Ennek következtében a határon túli magyaroknak semmilyen „hivatalos” kötődésük nincs Magyarországhoz, mert a jelenlegi kormány megtagadta, hogy a határon túli magyarokat legalább jelképesen beemelje a nemzet sáncaiba, illetve azt, hogy a határon túli magyarokat is a magyar nemzethez tartozóknak minősítse, s ezzel a magyar kormány még inkább növelte a határon túli magyarok kiszolgáltatottságát.

Az Nemzetközi Bűnügyi Bíróság (International Criminal Court, ICC) közbírója, Luis Moreno Ocampo 2009 januárjában azzal utasította vissza az izraeli népirtás elleni palesztin vádat, hogy az ICC nem illetékes az ügyben, mert a palesztinok nem külön nemzet, és nem kötődnek egyetlen nemzethez sem, amely ugyanakkor egy szuverén állam is lenne.⁸ Vagyis a palesztinok elleni izraeli kegyetlenkedések „belügy”. Ugyanezért bombázhatott Törökország, és gázosíthatta el a kurdokat is.

A fenti párhuzam a határon túli magyarok teljes kiszolgáltatottságára is vonatkozik, s ezt az utódállamok nacionalista politikusai is tudják.

A fenti kiszolgáltatottság ma talán megalapozatlan félelemnek tűnik, de ha arról olvasunk,

hogyan az újvidéki temetőből a szerbek ma is kido-
bálják az ötven évvel ezelőtt általuk megölt ma-
gyarok emlékére felállított fakereszteket, akkor
jobb lett volna, ha az „anyaországi” magyarok
nem hallgatták volna meg Tamás Gáspár Miklós,
Kis János, Bauer Tamás és Ewörsi István szava-
it, és nem a „tőlük idegen embercsoport magyar
ajkú leszármazottjai” kettős állampolgársága el-
len szavaztak volna, hanem a maguk jól felfogott
érdekében nemzettestvéreik biztonsága mellett
teszik le a voksot.⁹ A történelmi múlttal rendel-
kező magyar iskolák elszorvasztása is a nemzet-
közi kötelezettség hiányának a következménye.
Amint már említettem, a becskerekai magyar gim-
názium, ahova én egykor jártam, ötven év távla-
tából azt példázza, ami lehetett volna.¹⁰ (A fenti
tárgykorhoz ajánlom: *Visszanéztem fél utamról,
Idegenekről van szó* c. írásaimat és Ibi lányom
Az otthon oly messze van című írását.)

12. A családkunk

Ibolyával majdnem ötven éve vagyunk háza-
sok. Két gyermekünk van. Zoltán ügyvéd, jelen-
leg a Torontói Ügyvédi Kamara felügyelőségének
bírói állást tölti be. Zoltán nős. Két fiúgyermeke
van. Az idősebb 13, a fiatalabb 10 éves.

Ibi lányunk író, két könyve jelent meg angol
nyelven: A *Skinny* hosszabb ideig a New York
Times legolvasottabb könyveinek (Bestseller) lis-
táján szerepelt, és kiadták Kanadában, az Ame-
rikai Egyesült Államokban, Argentínában, Hollan-
diában és Izraelben. Második könyvének címe:
The Angel Riots. Ibi rövidebb írásai rendszer-
esen jelennek meg kanadai és amerikai irodalmi
lapokban, s a torontói *Globe and Mail* napilap
heti könyvmellékletébe ír könyvismertetéseket.

Büszke vagyok a családomra, de a fentieket
nem dicsekvésnek szántam. Legőszintebben is-
mét azt mondom, amit a Messinger Gimnázium-
mal kapcsolatban mondtam, és amit a Messinger

jelképez a számomra: Azt, ami lehetett volna...
odahaza. De nem lehetett, s ezért itt teremtet-
tünk otthont.

Cambridge, 2009. február 27.

Lábjegyzetek

1. Kovács Emőke: Érte se szólt a harang. *Magyar Hír-
lap*, 2009. 02. 20.
2. Az első magyar útleírás Észak-Amerikáról – Bölöni
Farkas Sándor utazása (1831). Régi Magyar Világjárók,
Gondolat, Budapest, 1969. 99. o.
3. Vajdaság 1944–1945 – a vajdasági magyarok elleni
szerb vérengzések áldozatainak emléklapja
4. Kaslik Péter: *Híd a semmibe*
5. Margaret MacMillan: *Paris 1919*, Random House
Publishing, New York, 2003, 127. o.
6. Lukács György: *Kiemelkedni a némaságból*. Forum
Könyvkiadó, Újvidék, 1985. 41. o
7. Heinermann Péter: *Sziveri János*
8. ICC has no jurisdiction over Gaza war crimes claims
9. Kaslik Péter: *Látkép csata után, A kettős állampol-
gárság igazi arca*
10. Kaslik Péter: *Visszanéztem félutamról, Idegenek-
ről van szó*
11. Kaslik Ibi: *Otthon, Az otthon oly messze van*

Kaslik Péter (jobbról) a családjával

Házszentelés*

„Minden ház családok élettörténetét tartja négy fal között, megőrizve az ott mozgó szeretet titkait. Ezekre a házakra áldást vinni olyan, mint meghívni Istent lelkünk szobáiba, hogy Neki is tetsző lehessen ez a sajátos, belső mozgás és megszólalhasson ott, ahol az ember szavai már erőtleneek. [...] Szociográfiának is mondhatnánk ezt a kis könyvecskét, mert megőrökít, de nem tekinthetünk el attól a finom érzékenységtől, ami Molnár Rózsa gondolati líráját jellemzi. [...] A nyelvjárás, a táj által megkövült szókapcsolatok, a párbeszéd eredeti és személyes értékeit közvetítenek az olvasónak. Mintha Rábé és Majdány életének egyetlen hónapja elevenedne meg előttünk. Ki gondolná, hogy harminc történeten keresztül az elmúlt húsz esztendő kerül könyvbe.”

(Bogdán József)

A hó lassan pillinkézni kezd. Az utcákra vékony csipkét horgol. Az északi szél bele-belemar arcunkba, összébb vonjuk magunkon a kabátgal-lért. Sekrestyésem nagydarab ember, egyfolytában mesél. Szavaival derűt ébreszt, szívet me-lenget. Lelkemet észrevétlenül csomagolja ki bú-zaérlelő szavaival, hogy a búzaszemek kenyérré váljanak, míg csizmáinkat le nem veregetjük a házak küszöbe előtt, ahová a Kiszézus áldását hozzuk.

Épphogy elmúlt vízkereszt.

Három király, a kántor, a sekrestyés és jóma-gam elindulunk, hogy megkeressük Megváltónkat az emberi szívekben.

„Királyok volnánk”, de itt, a 21. század legele-jén a királyok szegények. Se aranyunk, se töm-jününk, se mirhánk. Magunkat visszük abban a reményben, hogy a megtört, fáradt emberek szemében visszamosolyog rólunk az Isten Fia. Mindig éltek szegény emberek a földön, mindig voltak nyomorgatott lelkek, de még soha ennyi szeretethiánytól sorvadozó.

A szegénység ma már nem az étlenség, nem a hat gyereknek egy cipő, hanem a hat pár cipő egy gyereknek. A sok kevés lett. A van nincset ér. Van az embereknek házuk, kertjük, földjük... és van csöndjük. Félhomály lepi a szobákat és szel-lőzetlenség. A régi jónak konzerválása. Csönddé sűrítették a régvolt gyermekkacajt, szülői szere-tetet, szerelmet...

Őrzik – már egyedül –, nem adják. Megsava-nyodott szavakkal idézik, nem is nekünk, csak maguknak...

Állunk az ajtóban, elfelé. Zsebükbe rejtik mo-solyunkat, meleg kézszorításainkat, a reményt; lesz még jobb is!

És elhiszik, nekünk elhiszik, mert Isten embe-rei vagyunk. Visszatipegnek a lábaskában rotyo-gó paprikás mellé, kavarintanak rajta egyet-ke-tőt.

Hopp! Eszükbe jut, meg se kínáltak minket ká-véval. Aztán elmosolyodnak, fekete nélkül is tud-tunk beszélgetni, és még zacc sem maradt lelki poharainkban.

Jól megszedett karácsonyfának érezzük ma-gunkat, ahol minden cukorka egy-egy istenes gondolat, vagy só, hogy ízt adjon sótlanságuk-nak...

Visznek lépteink. Tele gondolatokkal lépde-lünk egymás nyomában. Mi is megszedtük kará-csonyfáikat; talán könnyebb lett fájdalmuk, gyá-szuk, magányuk.

Újra hiszik, Isten mindenkit szeret. Még őket is.

* * *

A kapu előtt autó. Itthon van a lány.

– Jaj, olyan jó, hogy gyűttek, Rózsika. Majd űtet is mögszentölik. Ráfér.

Rég nem láttam a lányát. Valamikor együtt jár-tunk iskolába. Ő egy évvel fiatalabb nálam. Nem

sokat beszél. Zavart. Van már tíz éve is, hogy utoljára találkoztunk. Az apja temetésén. Város-lakó lett. Elment, ne legyen unalmas az élete itt falun... Egyedül él. Nincs családja, nincs lakása. Így alakult. Albérletben tengődik. Ki tudja, egyáltalán szereti-e valaki?!

Az anyjára lassan rádől a ház.

– Nem kő ez már senkinek – elpityeredik a töpörödött nénike.

– Van munkahelyed?

– Akad – mosolyog zavartan.

Hallgatunk.

Tudom sanyarú sorsát. S ő tudja, hogy tudom...

* * *

Hepehupás téglaut mutat irányt a ház küszöbéig. Az ablakok zöldre festve. Az ajtó előtt macska ül, nem mozdul, de nyugalmaiban ott van az ugrásra kész riadalom: kik ezek?

Topogó csizmáink zaját nem sokáig tűri. Kinyílik az ajtó. Végre. Jó volna besurrannia, hisz eddig erre várt. De ezek az idegenek... inkább elfut.

Sovány, csontos arcú, kendős néni néz ránk. Arca mosolyog, de szemében végtelen szomorúság ül. Várt már bennünket. Egyedül él. Persze gyermekei szokták látogatni, csak... épp most, karácsonykor nem tudtak hazajönni.

Gyertyát gyújt. Imádkozunk. Kezét idegesen kulcsolja össze... A férje képét nézem a falon. Nemrég temettük.

– Emönt az én uram. De rossz égyedű.

Mikor még élt a férje, rettegte őt. Rosszul bánt vele. Az egész falu tudta.

– Na, üljenek le egy kicsit.

Leülünk. A gyertyaláng is idegesen lobog. Hallgatunk. Miről kérdezzem?

A férjét siratja, a lánya után szomorú...

– Hogy szolgál az egészség?

– Mindönöm fáj. Annyi gyógyszer szödök, mög sé tudom mondani, melyik mire való.

– Inkább főzzön finomakat. Azt egye, ne a gyógyszer.

– Nincs étvágyam, lányom. Nem esik jó sémmi...

Kikísér bennünket. Sokáig áll a kapuban. Hosszan néz utánunk. Mintha még várna valakit.

Mintha mindig várna valakit...

* * *

A gazda a kapuban áll. Ki-be leng. Látszik, minket vár. Nem hiszek a szememnek.

Évek hosszú során át nem kellett a Kisjézus-áldás. Kizártak minket, vagy kiküldtek. Elfogadtuk. Arra gondoltam, a születendő Jézuskát sem fogadták be, miért lennének mi különbek. Tavaly a feleség már nem bírta tovább, behívott minket, mert neki hiányzott az áldás. Sokat harcolt a férjével, míg rábírta. Szomorú állapotok fogadtak. A férj a fotelben ült, és nem tudta eldönteni, beengedjen-e, vagy foghegyen való beszédével éreztesse, hogy kívül tágasabb.

Aztán beengedett. Az egyik szemére vak volt. A másik szeme súlyos műtetre várt, de már nem reménykedett. Elkönyvelte a teljes vakság bekövetkeztét.

– Ne adjuk fel a reményt – mondtam. – Imádkozzunk.

Imádkoztunk.

Eltelt egy év, s a gazda minket vár... különös.

Mosolyogva fogtunk vele kezét. Boldog új esztendőt kívántunk. Alig hallotta meg, csak beszélt, beszélt. Az az érzésem támadt, mindent el akar mondani abban a tíz percben, amíg náluk tartózkodunk.

Hagytuk. Nem vágunk szavába.

– Emlékszik, Rózsika? Tavaly imádkoztunk, hogy sikerüljön az operáció. Látí? Most itt vagyok, oszt látok. Igaz csak a fé szömömre, de látok.

Melegség öntötte el szívünket. Vannak még, akik hisznek a csodákban...

Eleven volt. Viccelődött újra, és egyre csak beszélt. Mosolyogtunk. Elbúcsúztunk, de sokáig kísért minket, és...

– Nem győzők hálát adni az Istennek!!! – sorolgatta.

A nap kisütött. Ragyogni kezdett körülöttünk a frissen hullott, tiszta hó. Vakította szemünket. A kémények barátságosan füstölögtek. Egyikünk se szólt, csak leheletünk párállott fejünk körül, mint valami glória, de nyomban el is tűnt.

* * *

Két szép gyermek, egy alkoholista férj és egy szívós, kitartó asszonyka.

A ház takaros, de remeg benne a lélek. Belül kellemesen lakható, de kívül omladozik. A férj még nem oly régen dolgozott, azután felmondtak neki, mint annyi más munkatársának. Felesleg lett. Itthon nem találja helyét.

Italba menekül. Segélyből élnek. Lassan sülyyed el a becsület, a kitartás, a remény.

Az asszony minden vasárnap templomba jár gyerekeivel együtt. Lánya középiskolás, fia kamasz. Rendíthetetlenül imádkozik az uráért, pedig veri is, és számtalanszor kizavarta már a házból...

– Mit csináljak?! Szeretöm.

* * *

Ica néni már messziről integet nekünk. El ne kerüljük házukat!

Nevetve mondja:

– Én már kitaposom a fűvet égy csíkba, annyiszó ki-be gyüvök!

– Ki nem hagytuk volna magukat – nevetünk vissza.

És valóban. Látszik, készültek. A konyha finom meleg. A feszület gyertyával az asztalon. A kredencen végigsorakoztatva a poharak, kávécsészék.

A falu végén járunk már, úgy gondolhatták, a ház megáldása után jól jöhet egy kis meleg frissítő, kávé vagy tea. Nagyhangú, vidám népség. Egymást előzve mesél az idős házaspár, de rá kell terelnem a szót jövetelünk céljára, amikor is elhallgatnak. Imádkozunk. Szentelés közben arra gondolok, mennyire rég láthattak már vendégül valakit, ha ennyi mondanivalójuk van. Tréfás emberek. És ebben a házban az Úr is tréfás.

Alig ülünk le a kínált helyre, beszédbe elegyedve, kicsap a füst a tűzhelyből. Kicsap egyszer. Kicsap kétszer. Kicsap sokszor... Mi kedélyesen beszélgetünk tovább, már-már alig látva egymást, mire a gazdának feltűnik:

– Tán ajtót kék nyitni.

– Hógyis né! Kimén a meleg – így a gazdaszszony.

Tovább ülünk a füstben, hol köhögve, hol könnyezve. Szürcsölgetjük a feketét, ők meg anekdotázgatnak egyre vidámabban. Láthatóan nem zavarja őket a füst. Talán megszokták már, vélekedem magamban. Nem sokáig bírom,

ajtót nyitok. Hiába. A falat is kidönthetném, a füst akkor se távozna. Hessegeti már mindenki. Ablakot is nyitnak, de a huzat bevágja. Gyorsan kitámasztja a gazdasszony a gazda sipkájával, az meg kiesik. Nagyot kacagunk. Szegény gazdaszszony, végül is kivégzi a tüzet nagy bocsánatkérések közepette. Lapátra húzza a paraszat, és kifüstölög az udvarra. Na végre, kiszáll a füst, de vele a meleg is.

Kacarászva, restelkedve kísérnek ki minket, három füstölt sonkát, a lassan felragyogó csillagok dermesztő hidegére. Azt kérdezzük egymástól nevetve, karácsony van-e, vagy húsvét, miközben elnyel bennünket a ködös januári éjszaka.

* * *

A ház környéke rendetlen. A konyha elhanyagolt. Festetlen, takarítatlan, szellőzetlen. Elhagyott férj rezidenciája. Morzsa az asztalon, Morzsi az asztal alatt. Macska a padon és sok-sok ivócimbora a székeken. Adnak-vesznek épp. Nevetnek, tréfálgoznak. Nekik mindig rendben a szénájuk. Szájuk füstöt lehel, és pálinkabűzt, de szívesen fogadnak minket. A házigazda kiválik közülük, és felénk mosolyog.

– Gyűjjenek, már vártuk magukat.

Lezser természetességgel fogad minket, mint aki – legalábbis – királyi trónról lépne le. Imádkozunk a fojtott levegőű konyhában, miközben rosszulállattal küszködünk. Az orrom küldene kifelé, a szívem marasztana. Kedves emberek, otromba egyszerűségükben is...

Elköszönni készülünk. A gazda megálljt int.

– Gyűjjenek velem. Áldják mög az én kis birodalmamat is.

Meglepődöm, de követem.

Néhány méterrel odébb, a kertben, csodaország tárul elénk.

Üvegházak végeláthatatlanja.

Palánták, öntözőberendezés takaros sorba állítva. Magvak elrendezett skatulyába válogatva. A föld „kiporszívózva”, trágyadomb magaslik várva sorsát. Teli szívvel tekint végig munkáján. Lelke minden melegét rásugározza „birodalmára”. Áldást osztok. Pillanatok alatt elfelejtem, honnan jöttem ki.

Felesége elhagyta. Gyermeke ritkán látogatja, unokáját... tán még nem is látta, de szíve telve

maradt apai gyöngédséggel, odaadással, kitarással, szeretettel. És ez az apa nevel, továbbra is nevel. Igaz, nem gyermeket, nem unokát, csak káposztát, karalábét, karfiolt és paprikát, de ezeket oly szépre, hogy a környékről hozzá járnak zöldségféléért.

A kert szépsége lelke szépségéről árulkodik. Isten vele van.

* * *

Két házuk is van. Sosem tudom, melyikbe menjünk. Könnyű most Rábén házat venni. Nevetségesen olcsó. Aki tehetősebb, az a fél utcát megvásárolhatja.

Mindkét ház kapuja tárva nyitva, mint ahol soha sincsenek otthon, vagy ha mégis, egyik lábuk mindig indulófélben.

Az udvarok tele munkagéppel, kutyával. Lánccukat szagztatva jelzik, idegenek érkeznek. A gazdaság óriási, vélné az ember, legalább tízen laknak itt. Amerre nézel, minden dolgos kezek után kiált.

Van is itt dolgos kéz! Kopogtatásunkra nem nyílik azonnal ajtó. Mire végre mégis, két álmos szem tekint ránk. Nem jöttünk jókor, érezzük mindnyájan. De azért bemegyünk. Délutáni sziesztán a család, illetve a férj és a feleség. Mindketten fiatalok, alig öt éve házasok. Dolgosak,

fürgék. Szaporítanak két marokkal... „Csak nem szaporodnak” – fancsalít sekrestyésem, aki mindent tudni vél.

– Ráérünk arra még! Előbb mindent megte-remtünk a kis csemetének, mondja az apajelölt, mikor arra terelődik a szó, hogy „gyerök kék mán a házhoz”.

Úgy mondja ezeket a szavakat, mint aki maga sem hiszi, de az is lehet, tényleg így gondolja.

– Az anyja is ilyen vót. Csak kapart holtáiglan, mígnem evitte a rák. Belátta mán akkó, hogy sémmit sé élt, csak dógozott, de mán késő vót – morfondírozik a sekrestyés, miközben ballagunk kifelé, olyan érzéssel a szívünkben, mint ahol bizony nem volt kedves vendég a „három király”.

Hogy is lett volna az, hisz nincs a házban Kis-jézus, akinek mirhát, tömjént és aranyat hoztunk volna szívünk legféltettebb kincseiből. Pedig lehetne...

De kérdés, lesz-e valaha is? Hej, de sok kisgyerek kellene Rábéra, hogy ne tűnjön el, ne fogyjon el ez a kicsi falu, itt a hármashatár legcsücskében.

* * *

**Részletek a szabadkai Grafoprodukt kiadásában az év elején megjelent könyvből*

Kőnő

CEU

– az USA egyeduralmi „puha” hatalmú politikája ideológiájának koordinátora Közép-Kelet-Európában

*„A jogtíprón törvényesség ruhája,
S életre kél a zűrzavar világa.*

[...]

*Gyerekjáték kutatni fényben,
A titok a sötétben rejtezik.*

[...]

Mire jó a sötétség?

Csak jöjjön napvilágra mind az érték!

A csalót éjjel fölismered-e?

Sötétben minden téhen fekete.”

Goethe: Faust

Bevezető tíz tételben

1. Az USA pirruszi győzelmet aratott a Szovjetunió felett. Ezzel előkészítette a világbirodalomra és világalomra törekvő politikai, katonai és gazdasági hatalmának fokozatos, de állandósuló leépülését. Még ugyan a lejtő csúcsán áll, de az irány lefelé vezet. Még mindig képes azonban arra, hogy bárhol a világon a nemzetközi jogot és erkölcsi normákat sértő, leplezetlenül durva nemzetközi politikát folytasson. Ezt katonai fenyegetéssel támasztja alá. Hiteléből rohamosan veszít. Nemzetközi gazdaságpolitikája fosztogató-rabló; vagyonából csak morzsákat juttat segélyként.

Vazallusi rendszert épített ki az államközi kapcsolatokban; ebben Amerika-barátok és Amerika-ellenesek (vagy gyanúsak) vannak. A vazallusi rendszere ma már csak akadozva működik; hajcsárként áll mögötte. Szövetségesei egyre gyakrabban nem engedelmeskednek neki. Ellenfelei nem tisztelik. Ellenségei kinevetik, mert min-

den gyenge pontját ismerik. Szeretné becsapni a világ közvéleményét, de nem tudja megakadályozni az információáramlást.

Kialakult a többközpontú nemzetközi kapcsolatok világrendszere és -hálózata.

2. Az eddigi politika, amely szerint az USA érdekeibe ütközik minden olyan esemény és változás a földkerekség bármely részén (legyen az akár egy négyzetméter is), amely a tudta nélkül történik, nevetség tárgya.

A szabadon döntés jogát más népek is követelik maguknak.

Minden történelmi nemzetállam ragaszkodik kincseihez, az anyagi és szellemi javaihoz, állami szuverenitásához, a tengerből kiálló legkisebb sziklaszirtjéhez.

Csak a „banánköztársaságokat” lehet továbbra is fosztogatni.

Nagy történelmi múlttal rendelkező országot az USA nem képes úgy taposni-gázolni, mint eddig tette. A legkisebb is segítséget kér és kap az USA ellenfelétől, ha tetszik ez, ha nem.

Még csak egy vonatkozásban működik a kicsiket és nagyokat fosztogató rendszer: az USA annyi dollárt nyomtat és pumpál a világkereskedelemben, amennyit akar. Nemsokára azonban ebben is lefogják a kezét, és erős, tartós szövetséget hoznak létre ellene.

A szegény országok átka és bosszúja: az USA-ba és a többi nyugat-európai országba irányuló, szervezett kábítószer-termelés és -terjesztés szinte tökéletesen kialakított rendszere.

A világ önpusztító örvénybe került. Különleges háború folyik. Szörnyű lesz benne élni, s

nem meghalni. Kikezdi az ifjú nemzedékek elméjét, lelkét és jellemét.

Az USA a fő kezdeményezője a nemzetközi kereskedelemben állandóan romló cserearányoknak a szegény országok kárára. Bűnös politikát folytat, amellyel a saját határain kívül tönkreteszi a természeti és ipari környezetet, az emberi lét feltételeit.

3. Minden eddigi világhódítási törekvést mítosz és titokzatosság övezi. Az USA világhódító törekvéseit idáig a WASP (White Anglo-Saxon Protestant) zárt jellegű politikai elit irányította. Céljai végrehajtását azonban a dolgok belső természete szerint átengedte a kisebbségi etnikumhoz vagy vallási felekezethez tartozóknak (így tette ezt a történelemben minden eddigi birodalom). Ebben nincs semmi új. Jól ismert gyakorlat, hogy bűnbakok kellenek, akikre majd utólag rá lehet kenni a politikai felelőtlenséget – az USA által kifosztott, kirabolt, becsapott népek a bűnbakot tartásuk felelősnek.

Végül is az USA-ban is tudják: az aljas, piszkos, szélhámos, gazember munkát valakiknek el kell végezniük a tiszta politikától távol – ezért nem is üldözi őket a törvény. Az USA-ban is szeretik az összeesküvés-elméleteket. Minél több van belőlük, annál nyugodtabban és gondtalanul cselekedhet az igazi politikai elit – az auctor. Az emberiség, emberiség elleni merénylet így titkosított maradhat.

4. Az a szó, hogy „amerikai” ma a leggyűlöltebb a világban. Pedig ez így nincsen rendjén. A tudományos felfedezések, újítások; a ma alkalmazott korszerű gépek, műszerek, szervezési megoldások 95%-a az USA-ban keletkezett.

A világból Amerikába szakadt tudósok, orvosok, mérnökök, felfedező mesteremberek igazi elkötelezettjei a civilizációs fejlődésnek. Az emberiség hálával tartozik nekik. Emberségből, munkakerékből tőlük kell leckét venni szerte a világban.

Nekik aztán nincs semmi közük a börzei spekulánsokhoz és szélhámosokhoz. A vállalkozók őket is ugyanúgy kihasználják, mint a többi munkavállalót. Igaz, jól fizetett bér munkások.

5. Az USA külpolitikája „bővített” az „étlapján”. A „tengerészgyalogos”-féle katonai stratégia el-

lenállást vált ki. Ugyanolyan álnok, mint a külgazdasági kapcsolatokban előbb az olcsó dollárral való csalogatás, azután meg a méregdrága dollár visszakövetelése az adóstól – kamatos kamattal.

Ez az USA furkósbotja, amellyel lebunkóz minden neki engedetlen országot, és évtizedekig rabságban tartja.

Mindenki tanulja – azaz már meg is tanulta ezt a leckét, és nagyon óvatos az USA-val szemben.

A külpolitikai stratégiák ezért kigondolták az USA „puha” nemzetközi politikáját s ennek módszerét, taktikáját.

A felderítő, lopakodó, hírszerző és rémhírterjesztő módszerek közvetlenül kapcsolódnak a katonasághoz.

Nem így a „puha” politika gyakorlata és elmélete. Ez ugyanis látszólag nem kapcsolódik a katonai felhasználóhoz és értékesítőhöz. Csak nagy sokára, egy hosszú folyamat végén tudódik ki, hogy igenis kapcsolódott hozzá. Addig azonban sok idő múlik el. Minden szereplő eltűnik, a cselekménynek már nincs aktív résztvevője és tanúja. Ekkor léphet működésbe a katonai felhasználó és adatértékesítő.

A „fellazítás politikájára” emlékeztet, de annál eredményesebb. Ha valami igen is, meg nem is az, ami – az nem más, mint abszolút káosz a fejekben. A dolgok és folyamatok teljes relativizálása olyan, mint amikor „vak vezet világtalant”. Mindenfajta tömegmegmozdulást eleve megakadályoz; közvélemény-bénító. A módszer gyenge oldala az, hogy időigényes, és nagy sokára adhat eredményt. (Addig viszont az ellenfél is megjelenhet, esetleg a saját javára fordítja az időt.)

6. Az USA-ban gyakoriak a börzespekulánsok és szélhámosok botrányai. Aki „pénzt akar csinálni”, azt rokonszervesnek tartják. Előbb-utóbb mindenki nagyon gyorsan rájön, hogy roppant nehéz pénzt csinálni munkával is, meg nélküle is az USA-ban. Az új elektronikai „fogások” pár másodperc alatt vagyontalanná tehetik a gazdagot. Csak az gazdagodhat, aki már elég gazdag, és főleg elég információhoz jut az államtól, hogy tovább gazdagodhasson!

A legtöbb amerikai ezt tudja, és tud is ellene védekezni, az ilyesmiben nem vesz részt.

7. Ezek után könnyű kibújtatni jelmezéből a magyar származású pénzcsináló börzespekuláns Soros Györgyöt. Nincs rajta a gazdag amerikai nagybácsi jelmeze. Ilyet nem visel, ez kevés neki. Ő más népek állítólagos jótévője. Soros György gazdag családból származik. Mint meggyőződéses antifasiszta és antikommunista távozott Magyarországról. A további gazdagodási lehetőségeit az amerikai államnak tett titkos szolgálatainak köszönheti.

Soros György meggyőződésből gyűlöli Európát, Németországot és talán Magyarországot is (de ezt az utóbbit nem lehet biztosan állítani). Soros Györgynek Európa- és németellenessége lehetővé tette, hogy tovább gazdagodjon, és világszerte a gyanús politikai akcióiban főleg az amerikai költségvetés (és nem a saját) pénzét használja. Ő állami szolgálatban levő spekuláns – így nevezik. Soros György kezdettől fogva az USA külügyminisztériumának és a CIA-nak (külföldi hírszerző szolgálatának) az oszlopos tagja. Nem is lehet ez másként – mondaná Henry Kissinger, a volt külügyminiszter. Ezek pénzelik a tevékenységét szerte a világban; ott, ahol „szükséges” az USA úttörő „puha” politikáját alkalmazni. Nincs ebben meglepő azok számára, akik valaha is dolgoztak az államapparátusában, és belülről ismerik a hatalom labirintusát és követelményeit (én dolgoztam, és láttam a hatalom minden oldalát).

Aki állami segítséggel és spekulációval gazdagodik meg, az elkötelezett. Sorostól azt kérik, hogy népeket boldogító szerepben tetszelegjen.

Az USA-ban szinte mindenki jótékonykodik, ha nem többel, akkor abból a kevésből, amije van.

Soros György az USA-ban nem jótékonykodik. Jótékonykodik Warren Bufflett, Bill Gates és sok millió másik ember. Ezekről egytől egyig mind távol áll a piszkos, mocskos, aljas politikai szolgálat.

8. A „határok nélküli Európa” meséje a hitleri Németország propagandájának a része volt. Tessék utánanézni! Nem nehéz.

9. A „nyílt társadalom” filozófiáját és szociológiáját a német és osztrák filozófusok és szociológusok szinte közvetlenül a fasiszmus hata-

lomra jutása előtt „kifundálták”. Soros Györgyöt évtizedekkel előzték meg. Soros György esetleg rossz plagizátor lehet az „amerikai” népboldogító ideológia eszméinek a lefektetésében. Amit leírt, fércmunka. Tőle azonban nem azt várták el, várják el, hogy elméleti remekművet írjon, hanem azt, hogy az USA „puha” politikáját „operacionalizálja”.

A „nyitott társadalom” mint agyszülemény olyan, mintha a növény- és állatvilágban található különböző növények és állatok egyszerre lelőhelyük nélkül maradnának.

Fércmunka ez a javából. Még veszélyesebb, ha engedik, hogy a gyakorlatban alkalmazzák.

10. Az USA külpolitikája által irányított tőkés vállalkozók, multinacionális vállalatok vezetői természetes rokonuknak tartják a kommunista pártbürokrácia csúcsvezetőit. Ebből természetesen következik az is, hogy a gyakorlatban a nagytőkés polgári internacionalizmus és a proletár internacionalizmus pártbürokrata meglátása között nincs különbség. Ezért az utóbbiak egyik napról a másikra váltottak, és polgári internacionalisták lettek. Nos, Soros Györgynek, azaz az USA külügyminisztériumának éppen ezekből a kommunista bürokratákból lett új tőkés vállalkozókon keresztül vezet az út az USA „puha” politikájának érvényre juttatása felé (nemzetileg nem elkötelezettek).

Mindig megtalálja zsák a foltját. Az úr a pokolban is úr. Az újdonsült jó barátok együtt mulathatnak az USA igazi jó barátaiként is egymás víkendpartiját viszonzva.

Extra Americam non est vitae.

Az USA külpolitikája már száz éve kísérletezik, hogyan tudná az érdekszférájának a kiszolgáló szervizévé tenni Európát. Az agyelszíváson kívül nem sok sikerrel. A „puha” politika elvei és gyakorlata szerint azért nem teljes a siker, mert Európában sok a kis nemzetállam, „vissza kell őket szorítani”. A kis nemzetállamok szuverén érdekeinek az ignorálásával kell kezdeni.

Látjuk, amit Soros György nem lát: komoly nehézségekbe ütközik az USA kiszolgáló vazallusi rendszerének a kialakítása – hát még fenntartása. Lehetetlenséget kérnek, mert ez ellenkezik Európa 2500 éves történelmével és demokrati-

kus gyakorlatával. Vazallus, kiszolgáló piac és tengerészgyalogos! Ez a követelmény – egyszerűre sok! Európa színlelni fogja a beleegyezését.

Európa azonban éppen úgy jó, ahogy van. Képes megújulni bármikor. Valószínűleg egy új vesztfáliai békét kell kötni kis és nagy államok között. Európa erre is képes! Olyan békét lehet ismét kötni, amely megköti a kicsik és nagyon kezét, a felek mindenkor képesek egyeztetni politikai akaratukat, és koalíciók, bilaterális és multilaterális egyezmény útján folyamatosan vigyáznak az erőegyensúlyra. Ha az erőegyensúly megbomlana, új koalícióknak kellene helyet adni.

Ahhoz hogy ez működjön, az szükséges, hogy Soros György vonuljon ki Európából.

Ha Európa meg fog szabadulni az USA gyámsági kísérleteitől, meg fog szabadulni Oroszország és Németország birodalmi törekvéseitől is, amelyek ma már inkább félelmek, mint valóság.

A lejtő csúcsán

A „kemény” politika eredménytelensége

1. Az USA továbbra sem vesz tudomást arról, hogy a földgolyó nem amerikai birtok, Dél-Amerika nem a hátsó udvara, Európa nem a gyámsági területe stb.

A föld gondját az ENSZ-ben kell megoldani, és nem katonai nyomásgyakorlással, állami vezetők erőszakos elmozdításával és korrupcióval.

2. Az USA nem kezdhet háborút az egész világgal, új versenytársaival és ellenfeleivel. Ellenfeleiből nem csinálhat büntetőintézkedések útján ellenséget; a büntetőintézkedések alkalmazását nem erőszakolhatja rá szövetségeseire.

3. Kína és Oroszország mellett Irán, India, Brazília és más országok is részt vesznek ma már a világpolitikában. Az USA nem lesz képes az egyetlenegy mindig megbízható szövetséggel (Nagy-Britanniával) továbbhaladni az eddigi úton. Franciaország igen gyakran a maga útját járja. A világbéke és együttműködés ügye nem fog előbbre jutni mindenekelőtt Kína és Oroszország nélkül. Márpedig az USA egyik irányban sem akar nyitni.

4. Ha az USA az oroszokat, ukránokat és beloruszokat egymás ellen akarja ugrasztani, be-

lenyúl egy ezeréves, összefüggő, összetartozó történelembe. Ha az ilyen tévutas politikához még az Európai Uniót is szövetségesének akarja tudni, a föld termonukleáris háborúban fog megsemmisülni.

Azt látjuk, hogy az USA mindenáron közelebb akar férkőzni Oroszországhoz. Az USA 700 katonai támaszpontot épített ki, és minden oldalról bekerítette Oroszországot. A bekerítés politikája nem ér semmit a termonukleáris fegyverek korszakában: 15 perc alatt meg fog semmisülni az USA, és 30 perc alatt az egész föld.

A „kemény” politikában semmit sem érnek a Soros-féle trükkök. Nagy szerencse, hogy most Oroszország igazi nagyhatalomként viselkedik; várja, hogy az USA külpolitikusi jobb belátásra térjenek, nem kapkod, és nem fenyeget.

5. Az USA politikája pusztítja Európát, és óriási veszélynek teszi ki azáltal, hogy állandóan bombázza az Európát körülvevő országokat. Az „arab tavasz”, az afrikai és ázsiai szégyenteljes katonai akciók még akkor sem érthetők meg, ha céljuk Oroszország megfosztása a kőolajból és földgázból származó bevételeitől.

6. Az USA ugyanakkor nem engedélyezi az Európai Uniónak és több európai országnak a határok lezárását Afrika és Ázsia felől.

Az USA a saját területét bevehetetlen, átléphetetlen határral vette körül. Európának nem engedélyezi, hogy útját állja az ellenőrizetlen népvándorlásnak. Az európai gazdaság ezáltal kilátástalan helyzetbe került.

7. Az Afrikából és Ázsiából történő ellenőrizetlen bevándorlás „jó üzlet” az USA-nak, és az általa ellenőrzött „vállalkozóknak” (embercsempészeknek). A népvándorlásból is saját üzletet csinált. Emberbaráti köntösbe öltöztette ezt az égbekiáltó gazemberséget azzal, hogy terjeszti a demokráciát.

Európa súlyos szociális problémáknak néz elébe, holott ellenőrzött bevándorlással szabályozni tudná a vendégmunkások számát az ipar szükségleteinek megfelelően.

Európa demográfiai gondjait nem úgy kell megoldani, hogy a „kultúrák háborújának” területe legyen a XXI. század Európája (Huntington, aki ezt kiagyalta, a CIA-ban dolgozott!).

A „nagy haszonnal járó” vállalkozás – az Európába történő erőszakos és ellenőrizetlen be-

vándorlás, betelepítés – nem más, mint Európa inváziója, meghódítása. Olyan rövidlátó politika ez, amely az USA-t is lefelé löki a lejtőn.

8. Az USA-nak nincs többé leszerelési politikája. A leszerelés nem is érdekli, sőt ellenkezőleg cselekszik, gyorsítja a fegyverkezést. A fegyverkezésre csillagászati összeget költ. Az USA a fegyverkezésben „jó vállalkozást” lát, amely „további távlatokat” nyithat az amerikai gazdaságnak. Mik lehetnek ezek a „további távlatok”?

9. Téves az az elképzelés, hogy az USA valaha is le fogja győzni Oroszországot, és megszerezheti a kifogyhatatlan nyersanyagbányáit és energiaforrásait; hogy valaha is le fogja győzni Kínát, és megszabadul gazdasági ellenfelétől.

Téves az az elképzelés, hogy ha a kettő közül akármelyikkel külön paktumot kötne a másik ellen, akkor így először az egyiktől szabadulhatna meg, utána meg a másiktól. Oroszország gazdaságilag törpe (valószínűleg az is marad). Hatalmas területe azonban politikailag eleve nagyhatalommá teszi. Oroszország alvó törpe. Ennek ellenére legyőzhetetlen marad. Termonukleáris fegyverzetéből kifolyólag mindig azonos erejű marad az USA-val és Kínával.

10. Téves az a fantázia az USA külpolitikájában, amely Kínát szárazföldi országgént kezeli, és meg akarja fosztani tengeri útjától; a kínai beltengert – egészen a kínai szárazulatiig – kinevezni az USA biztonsági övezetének nem engedi helyreállítani Kína területi egységét.

Az utóbbi időben Kína a termonukleáris fegyvereket „mikrominiatürizálta” (eddig nagyságukat harmadára-negyedére csökkentette). „Hátizsákban” fogja széthordani, az USA területét körülvéve.

A világháború elkerülhetetlen lenne, ha előbb-utóbb nem történne kiegyezés.

11. Az USA fegyverkezéssel akarja megoldani a saját belső problémáit.

12. Az USA magára vonatkoztatva nem ismeri el a klímaváltozást, habár az egész világ szenved tőle. Kilépett a rá vonatkozó egyezményekből. A rá is vonatkozó nemzetközi és hazai előírásokat többé nem tartja be. Az USA-t tehát többé nem érdekli más népek nyomora, amely forrása a klímaváltozásból, a föld és a tenger kirablásából, az emberi, ipari és természeti környezet tönkretételéből ered.

13. Az USA pénzügyi trükkjei a dollár árfolyamával, a nevetséges gazdasági segélyadományai és gazdasági segélynyújtásai vérlázítók a világban. A világbank és Nemzetközi Valutaalap mögé bújtatja a más népeket elszegényítő nemzetközi gazdaságpolitikáját.

A szegény országok becsapásával erősödik az az USA, amely a világ legjobban eladósodott állama. Saját adóssága terhét ezeknek az országoknak a vállára rakja nemzetközi egyezményekbe bújtatott – Soros fantáziáját is messze meghaladó – trükkökkel. Nemzetközi banditizmusnak vagyunk szemtanúi. A nemzetközi kölcsönt felvevő országok oly mértékben fognak eladósodni, hogy országuk nyersanyagkincsei sem lesznek elegek a bankkölcsönök visszafizetésére. Százmilliók fognak megélhetés nélkül maradni.

A gazdasági jólét vége

1. Az USA „ökológiai lábnyoma” nem akármilyen. Ha a világ összes népe úgy szeretné használni a nyersanyagokat és energia-erőforrásokat, mint ahogyan az USA teszi, a mai becslések szerint négy földgolyó nyersanyagkészletére és energiaforrásaira lenne szükség. Az USA-ban pazarló fogyasztás történik. Az USA a világ csendőre, világbirodalmi törekvései vannak. Mindig fegyverkezik. Költségvetéshiánya óriási minden évben. Eladósodottsága csillagászati. Fegyverkezését és jólétét más népek hitelezik. Meddig? Politikusai ettől félnek a legjobban. Bár az USA gazdasága hihetetlenül jól szervezett és korszerű, mégis felvetődik a kérdés: vajon vissza tudja-e majd fizetni a Kínával szembeni adósságát, amely már nem milliárdokban, hanem trillióban mérhető? Ennek a visszafizetésére szolgál a világbank és a Nemzetközi Valutaalap „trükkös mechanikája, masinája”. Majd elvállik, hogy sikerül-e működtetni.

Ugyanakkor az USA képtelen felszámolni a munkanélküliséget, az alacsony szintű és hézagos egészségbiztosítást (több tíz millió embernek nincs egészségbiztosítása), az enyhén szólva szegényes általános és középfokú oktatást, a hajmeresztő méretű bűnözést, az elszegényedést, vagyonvesztést, a széles néprétegek műveletlenségét, a középosztály mélyrepülését

(eltűnését) – vég nélkül lehetne sorolni a belső problémáit.

2. Kína látja el használati cikkekkel és szolgáltatással az USA elszegényülő lakosságát! Kína megtelepedett a kiskereskedelemben. Mi lesz, ha a beruházási javak piacán is megjelenik az olcsóbb és versenyképes árajánlataival – mint ahogyan azt teszi már Ázsiában, Afrikában és Európában? Az USA-t máris sok-sok helyen kiszorította a világgpiacról. Mi lesz, hogyha a kínai pénz nemzetközi fizetőeszközzé válik, először a dollárral együtt, később pedig kiszorítja a dollárt. Az USA 1972 óta nem tudja, hogyan oldja meg a „kínai kérdést”. Állandóan visszatérő legjobb megoldásnak a fegyverkezés tűnik (majd ez Kínát is rákényszeríti erre a történelmi melléfogásra).

3. A kínaiaknak 5000 (mások szerint 8000) éves államépítő tapasztalatuk van. Kína mint kommunista ország sokáig nem fegyverkezett. Inkább a gazdasági felemelkedésre összpontosította minden erejét. Az újabb kori történelme hasonló az USA-éhoz. Van ideje a gazdaságát fegyverkezés nélkül is fejleszteni. E tekintetben történelme nagyon különbözik a Szovjetunióétól, amely a fegyverkezés és militarizmus mellékvágányára került több évtizeden keresztül.

A katonai egyeduralom vége

Erről már az előzőkben is szó esett. Az USA már most nem a legerősebb katonai hatalom, bár ezt harsonázza a nyugati propaganda. Az USA a NATO-val sem a legerősebb katonai hatalom. Ehelyett helyesebb lenne azt mondani, hogyan az USA a legfelelőtlenebb katonai hatalom. Az USA katonai erejének mindenkor egyetlenegy célja van, hogy másokat, mindenekelőtt Kínát, Oroszországot, Iránt, Dél- és Közép-Amerikát, valamint Ázsiát megakadályozza a gazdasági felemelkedésben, rátegye kezét Afrika nyersanyag-erőforrásaira, és ebben megelőzze Kínát.

Az USA leginkább Európában szeret kérkedni katonai erejével. Ennek csak egy oka lehet, mégpedig az, hogy megakadályozza bármelyik szövetségesének közeledését Oroszországhoz (nem akar Kínán kívül még egy gazdasági ver-

senytársat kapni). Különösen fél Németország esetleges közeledésétől Oroszország felé. Nem tetszik neki Franciaország „különös” viselkedése, amelyben ott motoszkál az „Európa az Atlanti óceántól az Urálig” gondolata. Lassítani szeretné Kína orosz részről történő ellátását ipari nyersanyagokkal és energiahordozókkal; Oroszország ellátását ipari berendezésekkel az Európai Unió részéről.

Rövid és hosszú távlatokban vizsgálva az említett viszonyokat, meg kell mondani, hogy az USA katonai doktrínája eredménytelen. Az USA katonai-stratégiai mozgástere szűkül, ez „nem jó” a felelőtlen pentagoni katonai vezetőknek, de jó az egész világnak. Várható, hogy ismét beáll egy fegyverkezési és stratégiai egyensúly az ellenfelek között. A termonukleáris robbanófejek, rakétahordozó rendszerek, világűri megfigyelő rendszerek korszerűsítésében, termelésében és hadrendbe állításában már most tapasztalható az egyensúly. Most a verseny a klasszikus fegyverek korszerűsítésének, robbanó- és rombolóerejük növelésének a területén folyik. Hihetetlen, de igaz: ezeknek a romboló- és robbanóereje közelíthető a termonukleáris fegyverekéhez. A klasszikus fegyverek előállításában és hadrendbe állításában nagy a „titkolózás” – még sincs titok. USA a legfenyegetőbb dicsekvő, hiszi, hogy stratégiai előnyre tud szert tenni a másik féllel szemben. Téved ebben is, mert ez lehetetlen. Ha ez megtörténne, a másik fél azonnal bevetné a termonukleáris fegyvert ellene.

Az USA „puha” politikájának előtérbe helyezése és népszerűsítése

Miről lehet itt szó? Hiszen a hatalom az hatalom. Az USA azonban megkülönböztette a „kemény” hatalmat a „puhától”. Arról van szó, hogy e szerint a meggyőződés szerint a „kemény” politika elrejtőzhet a „puha” politika mögött. A „puha” hatalom képes elrejtetni a „kemény” hatalmi szándékot, s ez ugyanolyan eredményt adhat, mint a „kemény politika”.

1. S valóban, az USA „puha” politikájában minden van: egy kevés becsapás, egy kevés ámítás, egy kevés dicsekvés, egy kevés igazság

– és sok-sok hazugság, de minden nagyon vonzó csomagolásban és „tudományos” indoklással.

2. Az USA előzőleg ismertetett világuralmi szándékait el kell rejteni, úgy, hogy mindenütt, ahol a tengerészgyalogos megjelenik, a szabadság és az igazságosság, egy szóval a demokrácia (ez nagyon fontos!) élharcosának, bajnokának higgyék.

3. El kell hitetni minden ország népével, hogy a saját nemzeti történeleméből ismert esemény-nél, személynél, irodalmi és művészeti értékek-nél létezik jobb is, mint például:

- a liberális demokrácia, amelyről idáig nem is hallottunk;

- a multikulturalizmus, amelyhez képest minden csak elavult múlt és kőkorszaki régészeti lelet;

- a globalizmus, amikor szülőanyádnak is, aki anyanyelvredre tanított, már angolul akarsz viszszafelelni;

- a liberális életmód, liberális pénzgazdaság;

- liberális, liberális, liberális – sok-sok liberális demokrácia.

4. A „puha” politika nem katonai hírszerzési akció – inkább hírek közlése. Igen, az USA-ról szóló nagyon-nagyon fontos és tudni illő hírek közlése – ha igazán modern akarsz lenni! Miről? Mindenről: a katonai erejéről; az amerikai életmódról; a jólétről; a színésznőiről és úszómedencékben rendezett partijaikról, volt férjeikről és jövőendőbeli szándékaikról.

5. Saját történelmünket, irodalmunkat, szellemi alkotásainkat többé nem érthetjük meg amerikai segítség és „tudományos” előkészítés nélkül.

6. Minden gondolatunkat és érzésünket át kell programozni úgy, hogy képesek és méltók legyünk az amerikai érdekek befogadására. Egy szép napon mi is amerikaihoz méltó tengerészgyalogosok, vállalkozók és cimborák legyünk.

A CEU (Central European University) feladatai Közép-Kelet-Európában

1. Amerikai megítélés szerint fennáll annak a veszélye, hogy előbb a közép-európai országok, ezek hatására pedig az USA leghűségesebb szövetségesei is hátat fordítanak az USA katonai és gazdasági politikájának Európában. Hogy

ez ne történjen meg, meg kell „tudományosan”, irodalmi és művészeti készséggel és felelősséggel magyarázni ennek a veszélynek a következményeit az örökké lázadó magyaroknak és lengyeleknek, együgyű szlovákoknak, sörvédő németeknek. Az USA a politikában nem ismer hűtleneket. Csak olyanoknak van helye a szövetséges országok között, akik hisznek az amerikai életmód, kultúra, tudomány és politikai irányítás felsőbbrendűségében, és ezt hirdetik is népüknek: közvélemény-alakítók. A demokráciát csak egyféleképpen lehet értelmezni, és pedig amerikai módon.

Valóban nem érhet vád bennünket, hogy nem vettük ki a részünket az USA történelmében és naggyá tételében – Soros György nélkül is. Mint tudjuk, Európában, Magyarországon is legalább kétszáz éve létezik egy szeretet és rajongás, lelkesedés és valódi ragaszkodás az USA iránt.

Itt, Európában azonban mindenki mélyen szeretné hinni és látni azt is, hogy az amerikaiak mint Európa újabb kori argonautái (Malinowski kifejezésével élve) nemcsak magukkal vitték az európai értékeket, de őrzik és meg is tartják őket magukban.

Erről megfélemeznek az USA önhitt és öntetszelgő politikusai. Itt, Európában nem lehet úgy mozogni, mint az elefánt a porcelánboltban, és úgy viselkedni, mint a bennszülöttekkel.

2. Akkor mi a baj? Európában nem kelendő, mint az USA-ban, mindenben a másik „lekomunisztázása”. Európának vannak jobboldali konzervatív és baloldali szociális hagyományai. Ki kell mondani őszintén, hogy az USA nem ápolja ezeket a hagyományokat.

Az USA és vazallusa, az Európai Unió, újabban elvesztette-elvetette politikájában azt a demokratikus jelleget, amely összegezi a fenti értékeket. Európa népe becsapottnak érzi magát mind az USA, mind az Európai Unió részéről. Az Európai Unió, engedve az USA nyomásának, meghazudtolja a programjaiban meghirdetett céljait. Azt, hogy szociális hálózattal ellátott piacgazdaságot fog építeni. Ehelyett szabadellvű munkavállaló-ellenes piacgazdaságot épít, amelynek egyedüli célja: a költségmegtakarítás a munkavállalón, az elődsdi technokrata, bürokrata államapparátus eltartása, a telhetetlen, agresszív, mindenben és mindenütt jelen levő katonai

lobby; a vállalati monopolizmusok egyeduralkodása és ezeknek az államhatalommal párhuzamosan építkező önhatalmassága.

3. Ezt a nagy átejtést és történelmi jelentőségű becsapást hivatott tevékenységével eltitkolni a CEU Közép-Európában.

4. Senkinek sem szabad megtudnia, hogy az USA állandó nyomást gyakorol az Európai Unióra, hogy térjen le az európai hagyományok útjáról, és fogadja el a liberális piacgazdaság, liberális monetáris politikai elveit. Ennek az eszköze a CEU (lásd az előadók listáját). A média, szórakoztató eszközök, oktatási tartalmak, kulturális intézmények műsorpolitikája továbbra is legyen áthatott az USA-t istenítő közhelyekkel és hazugságokkal. Ehhez ad tudományos segítséget a CEU.

5. A CEU eszmei mondanivalója és indoktrinációs rendszere az abszolút individualizmus értékeinek a kínálatán nyugszik, a közösségellenes, káros, beteges individualizmus létjogosultságának az elfogadtatása a közvéleménnyel.

6. A CEU indoktrinációs rendszere tagad minden közösségi életre való nevelést az oktatáspolitikai részéről. Helyette az abszurd individualizmust kínálja.

7. A CEU módszertárat kínál ahhoz, hogyan kell a nemzeti érdekek és értékek finanszírozását háttérbe szorítani.

8. Módszertárat kínál ahhoz, hogyan kell az USA kemény politikájának a céljait eltitkolni.

9. Szó szerint elmezavarodottságból – ha nem betegségből – ered a CEU által közvetített Soros-ötlet (amely szintén közvetítéssel az USA pénzügyi elitjének az óhaja), hogy Európába be kell telepíteni 150-200 millió embert. Ez nemcsak az európai, de egyben az amerikai kultúra megsemmisítését is jelentené, hiszen az amerikai is még mindig – ha részben is – keresztény és zsidó erkölcsi értékekből táplálkozik és újul meg időről időre (a Huntington-féle zavaros elmélet, amely ezt tagadja, elmebeteg hallucinációja). Egész biztos, hogy az ilyen agyrémmel az amerikai okos tudósok és tudományos intézetek nem foglalkoztak, és még kevésbé ajánlanak ilyen oltrári baromságot.

10. A szabadelvű, liberális demokrácia minden formában *contradictio in adiecto*. A demokrácia fogalma a görög agorától napjainkig a

népszuverenitásból keletkezett intézményekhez kötődik, és nem bérenc anarchista csoportok randalírozásához (jól fizeti őket az amerikai népboldogító!). A CEU hallgatóit ilyen szellemben és tartalmakkal tömlik, ezek fellelhetők a szakdolgozataikban és diplomamunkáikban is.

11. A politikai elméletek története azt mutatja Tacitustól és Cicerótól napjainkig, hogy nincs „szabad akarat” és „szabad cselekvés” (a EU hallgatói ezt ordítozták tele torokból az Országház előtt).

A „szabad cselekvés” és „szabad akarat” ideológiája 1941 és 1945 között a fasisztákat motiválta harcra és bátorságra az orosz fronton.

„Liberæ sunt nostræ cogitationes” – ez nem tagadható.

Szabadon gondolkodni mindenkor szabad és kell, de nincs, nem is volt és nem is lesz olyan állam, sem emberi közösség, amelyben korlátlan szabadsággal lehet szervezkedni (főleg nem a közösség vagy állam ellen). Csak a CEU hallgatóinak a szakdolgozataiban lehet ilyen cselekvésre ösztönző utalásokat találni. A CEU ugyanúgy, mint a kumroveci, Tito által irányított pártfőiskola kizárólag közéleti aktivistákat és politikusokat képez ki és tart állandó indoktrináció alatt. Ez már baj, és nem is engedhető meg!

A polgári demokrácia legjobb hagyományait (amelyekre például Montesquieu, Robespierre vagy Tocqueville tanít bennünket) a CEU tanárai és növendékei nem ismerik. Ennek az a következménye, hogy amilyen zavaros az agyuk, olyan zavaros a cselekedetük; amilyen az elmélet, olyan a politikai gyakorlat. Arra elég, hogy kedveljük meg a homoszexuálisokat (csak nem tudjuk, köztük ki a „köcsög”, és ki nem).

12. Olyan dolgok történnek, amelyeken megbotránkozik még az amerikai „polgár” is; az európai vagy magyar polgároknak azonban nem szabad. Ott lehet közvélemény, ha viszont itt is van, az nem közvélemény, hanem Putyin-féle egyeduralkodó.

13. Hitler már 1941–42-ben okmányokat továbbított az USA-nak és Nagy-Britanniának arról, hogy megkezddte a holokausztot.

A CEU ezt miért titkolja? Mért titkolja az USA és Nagy-Britannia az ezzel kapcsolatos akkori hozzáállását?

Zárogondolatok

1. Valami mégsem hagy nyugton: az, hogy a CEU-t miért hívják egyetemnek. A CEU nem egyetem. Talán inkább az illik rá, hogy az USA propagandaközpontja vagy közép-európai közvélemény-befolyásoló központja – New Yorkban. Hogyan lehetséges az, hogy Magyarországon kéri számon a működését? Értse, aki tudja.

Mit jelentsen az, hogy az USA külügyminisztériuma semmiképp sem fogja megengedni, hogy a CEU-t elvigyék Magyarországról?

A CEU-n arra tanítanak, hogy az amerikai érdekek szentek és sérthetetlenek a világ bármely részén, tehát itt Közép-Kelet-Európában is.

Az általunk ezer évvel ezelőtt létrehozott államot ők akarják irányítani. Az általunk létrehozott társadalmi, közösségi és civil (polgári) szervezeteket helyettesíteni akarják az általuk létrehozottakkal, a mieinkben is át akarják venni az irányítást.

Hallgatóik le akarják váltani az utcán a köztársasági elnököt, a miniszterelnököt, az Országgyűlésnek felelős kormányt! Köpnek országom, nemzetem és népem hagyományaira! Fele közülük nem találja az országom helyét a térképen (mi pedig minden nép térképét ismerjük, történelmét, irodalmát, művészetét, nagy embereit tanuljuk!).

Ez a Formula-1-re emlékeztető utazó politikai cirkusz. Az USA többet tudna rólunk, ha gyarmata lennénk!

Az USA természettudományi, műszaki és orvostudományi egyetemei a világ legjobbjai közé tartoznak, oklevelük aranyat ér. Belépő az igazi tudomány és munka világába!

Ha magyarországi kihelyezett tagozatot hoznának létre, a legmagasabb tandíj sem lenne sok.

Az érdekel: a CEU-n

– hány amerikai állampolgár tanult idáig?

Egy sem, vagy...?!

– hány amerikai állampolgár kapott oklevelet?

Egy sem, vagy...?!

– hány amerikai állampolgár kapott, talált

munkát ennek az „egyetemnek” az oklevelével az USA-ban vagy Európában?

– hány más állampolgár kapott munkát ennek az „egyetemnek” az oklevelével az USA-ban?

Ugye, nagyon kíváncsi vagyok?

2. Ha bármelyik állam csak megjegyzést tesz is Soros Györgyre és NCO (non-governmental organization) „birodalmára”, az USA külügyminisztériuma (State department) nemcsak leordítja, hanem megfenyegeti az illető államot – gazdasági büntetőintézkedésekkel, sőt katonai erejével is?

3. Mindent el kell követni, hogy a Soros György körüli legenda vagy mítosz szétesz. Soros György vagyona nevetséges töredéke a külföldi hitelezőkkel szembeni magyar adókötelezettségeknek.

Nevetséges mese az is, hogy „csak úgy” ki lehetne az USA-ból talicskázni 40-50 milliárd dollárt! Nem lehet 100 000 dollárt sem!

4. Igaz az, hogy Sorost és Sarlóst is 1989 óta folyamatosan küldi Magyarországra az USA külügyminisztériuma, azzal, hogy az USA átveszi és leírátja (!) Magyarország teljes államadóságát, ha lemond az állami (gazdasági, katonai és politikai) szuverenitásáról („a leggyengébb láncszem elmélete”!)

Ha ez megtörtént volna, Magyarország lett volna minden idők legnagyobb katonai bázisa a világtörténelemben, s valószínűleg nemcsak Magyarország, de a magyar nép végét is jelentette volna.

5. (A kínaiak is próbálkoztak ehhez hasonló ajánlattal, csak hogy ők Magyarországot megtették volna minden idők legnagyobb nyersanyag- és kínai készáru-raktárává!)

6. Antall József, Boros Péter és Horn Gyula (becsületére legyen mondva) kitett minden ilyen ajánlattevőt, és még a gondolatot is elutasította.

7. Az egri várkapitány, Dobó István azt mondta: A HAZA NEM ELADÓ!

Sem az USA-nak, sem Kínának, sem Oroszországnak, sem Németországnak – senkinek.

A változás ideje jött el

Nyugaton az egypárturalom érvényesül

Címoldalon rendszerint az általános helyzet-ről adunk összefoglaló képet. Az év első hónapjában olyan események sora indult el, amelyek kimeneteléről ma még csak találgatások fogalmazhatók meg. A változás ideje jött el. Nem az új amerikai elnök hozza meg a változást, hanem az idő kényszere, az ő személye és szerepe inkább jelzi a változás horderejét.

A mai helyzet a második világháború következtében jött létre. Ami létrejött, az a természetes folyamatok rendjének háborúk által felborított állapota. Ha csak a „nácizmus” letörése lett volna a cél, annak elvégzése után helyreállhatott volna a rend. A cél azonban ennél több volt, az, ami létrejött: Európa tönkretétele, megszállása, alávetettségének az állandósítása.

Európa a történelem folyamán a nemzeti kultúrák sokszínűsége közepette fejlődött, belső erők és eszmék súrlódásában. Ez megtört. Európa szovjetek által megszállt részén nem sikerült a kulturális áthasonulás, ellenben az amerikai oldalon annál inkább. Az amerikai film és média teljesen átalakította az európai közgondolkodást, közízlést. A gazdasági, pénzügyi szerkezet nemcsak hozzáidomult az amerikai gyakorlathoz, de annak függőségébe került.

A politikai képlet is színtelen lett, alig van különbség a pártok között, azok hozzáidomultak a közös liberalista filozófiához. A politika ma népes társaság szinekúravilága, zárt kör, ahova bejutni, ott megmaradni csak a „politikailag korrekt” magatartás folyamatos felmutatásával lehet. A politika Nyugaton az ország legnagyobb munkáltatója, magas fizetéssel, előmeneteli lehetőséggel. Népképviselő helyett pártfegyelem van. Az ellenkezés egyéni bukást, kiközösítést hoz. Ez a fajta politika – mindent a pártra alapítá-

ni – éppen úgy berendezkedett, mint a szovjet oldalon az egypárthatalom. A választásoknak többé nincs jelentősége. A nyugati félen alkalmazott, a minden politikai színezetre rátelepített központi liberalista egyeduralom valóságos egypárturalmat eredményezett. Ha a Szovjetunió feljutott volna erre a finomított fokra, még ma is virágzana.

Az Európai Unióról szólva: valamilyen európai egységesülés a történelmi fejlődés követelménye lenne, de az az erőltetett képlet, amelyet a jelenleg még formálódó Európai Unióra alkalmaznak, nem más, mint központi kormányzati diktatúra, amely a szuverenitás minden elemétől meg akarja fosztani a tagállamokat. Szerkezetileg a szovjet állam másolata lenne, piramisrendszerhatalom-állványzattal.

Amerika 1945 óta katonai egységeket állomásoztat Európában, amit semmi nem indokol. Sérítő és megalázó Európa országai részére – még „szövetségi” viszonyban is. Ráadásul NATO-csapatokat állomásoztat és gyakorlatoztat Európa keleti országaiban, mert Amerika nem tudja elviselni, hogy Oroszország ellenállt a rendszer-változtatáskor rátelepedett amerikai gazdasági benyomulásnak. Jelenleg nincs háborús veszély, Amerika nem tudná katonailag meghátráltatni Oroszországot európai terepen, sem megállítani az oroszok nyomulását Európa ellen. Nem képzelhető el más célja ezeknek a gyakorlatoknak, mint nyugtalanságban tartani Európát, hogy az amerikai katonai jelenlét végtelenségig indokolt legyen.

Amerika értelmetlen, állandósított közel-keleti háborúskodása ma már közvetlen biztonsági veszély Európa számára. Az az örült politika, amelyet Nyugat-Európa folytat a migránsok tömeges bevándorlásának eltűrésével, közvetlen terméke a botorul elfogadott amerikai politikai szisztémának.

A világpolitika ma talán bonyolultabb, mint bármikor a múltban. A részletekben elmosódik a lényeg. Ami ma van, az Európa számára nem békeállapot. A béke több mint a katonai hadműveletek hiánya. Európa ma nem a saját történelmét éli.

Az első világháború a feltörekvő európai gazdaság letörését eredményezte. A második világháború Európa külhatalmi ellenőrzését és annak állandósítását hozta. Ami most folyik, annak még nincs jelentéstani elnevezése, megközelítő szó lehetne az „antiárja”, ha az aryan szót a fehér ember meghatározására használjuk.

Az Amerikából Európára kényszerített politikai-filozófiai eszme egyik alapvető hittétele az egységes emberi faj létrehozása. A mai baloldali filozófia ezt a valójában társadalomromboló elvet a nemzetközi közösség kötelező programjává tette, hirdetve, hogy ennek ellenzői faji türelmetlenek, fasiszták, márpedig ezért kellett lerombolni a hitleri Németországot. A Vatikán is csatlakozott ehhez a minden ember egyforma elve alapján.

Európában ma világnézeti zűrzavar van, pedig világos a képlet: a különböző kontinenseken különböző embertípusok jöttek létre, különböző tulajdonságokkal, még a borszínben is megmutatkozik a földrajzi táj hatása. Sokkal mélyebb a civilizációs magatartás miatti eltérés. Európa előzőnlése közel-keleti és afrikai népekkel az európai civilizáció erőszakos elpusztítását célzó emberiségellenes bűncselekmény.

*

Ezeket a gondolatokat szántam felvezetőül a továbbiak elé. Úgy kezdtem, olyan események sora indult el, amelyekről ma még csak találgatások fogalmazhatók meg. Eseménynek számít Putyin látogatása Budapesten, február 2-án, amely, mire olvasóink kezébe kerül az újság, már ismert, megtörtént esemény.

Hozzászokunk, hogy a magyar miniszterelnök teszi meg az első lépést jelentős esetekben, megelőzve a fajkeverést még eltűrő egyéb politikusokat. Ma ilyen a többség, de a következmények kijózanító hatása megváltoztathatja nézetüket.

Orbán Viktor bizonyára jó elemzőkkel és hírszerzőkkel dolgozik, sehol nem láttuk még Donald Trump győzelmét, amikor ő már köszöntötte várható győzelmét. Ezért tartjuk fontosnak olva-

sóink figyelmébe ajánlani Orbán Viktor megnyilatkozásait, amelyek messze tekintő politikai felkészültségről tanúskodnak.

Ezúttal egy angol nyelvű írását ismertetjük.

Orbán Viktor
Hibák és válságok sorozatával szembesült az EU

MTI 2017. január 26.

„Népességét, természeti forrásait és emberi erőforrásait tekintve az Európai Unió a világ vezető hatalma kellene legyen. Stagnálása azonban pillanatnyilag megakadályozza, hogy betöltse vezető szerepét” – állapítja meg **Orbán Viktor** miniszterelnök abban az angol nyelvű cikkében, amelyet a *Hungarian Review* című lap közölt január 24-ei keltezéssel, és amelynek rövidített változatát az amerikai *National Review* című konzervatív folyóirat is átvette.

„Az, amit európai projektnek nevezünk, megrekedt a pályáján. Már ez is elég nagy baj. Ennél is rosszabb azonban, hogy az EU váratlan válságok sorozatával szembesült” – teszi hozzá Orbán Viktor, az euró válságát, az illegális bevándorlást és a széteséssel fenyegető geopolitikai helyzetet említve a válságok között. A miniszterelnök szerint „ez lehangelő diagnózis”.

A miniszterelnök rövid áttekintést ad az EU elmúlt több mint negyed évszázados történelmének legfontosabb eseményeiről, kezdve a berlini fal leomlásától az unió bővítésén át egészen a Brexitig. Ez utóbbiról azt írja, hogy ez egy nagy fordulatot jelez, az EU első ízben veszíti el egyik tagországát, ami akár egy végleges dezintegrációnak lehet az előjele.

Az EU beéri a vádaskodással

Az EU ahelyett, hogy ezekkel a problémákkal foglalkozna, szemlátomást beéri azzal, hogy önkínzóan vádaskodik. Orbán Viktor a Magyarország és Lengyelország elleni közelmúltbeli „ellentmondásos támadásokat” hozza fel példaként. „Olybá tűnik, hogy manapság az EU intézményekből áll, a tagországok pedig csak azért léteznek, hogy támogassák tevékenységüket” – írja Orbán Viktor, és sorra veszi azokat a hibákat, amelyek ehhez vezettek.

A hibák közül mindenekelőtt az Európai Parlament szerepének megerősítését említi, ami szerint csak rontotta az európai intézmények hatékonyságát. Másodsorban hibának nevezi azt, hogy lehetővé tették az Európai Bizottságnak, hogy önálló politikai szereplővé váljon, ellentétben eredetileg reá ruházott, „az egyezmények fölött őröködő” testület szerepével.

„Valahányszor a miniszterelnökök nem tudnak konszenzusra jutni egy kérdésben – és ilyen kérdés volt a kötelező migránskvóta ügye –, szemlátomást rutinná válik, hogy a Bizottság kötelező érvényű politikai intézkedéseket foganatosít” – írja a miniszterelnök, és hozzáteszi, hogy Brüsszel, megkerülve a miniszterelnököket, titokban olyan jogokkal él, amelyek kizárólag a tagállamokat illetnék meg.

Harmadik hibának nevezi a miniszterelnök annak a lehetővé tételét, hogy az Európai Tanács kétharmados többséggel hozhasson döntést olyan kérdésekben, amelyek létfontosságúak a tagállamok nemzeti érdekeinek szempontjából. Példaként hozza fel azt, hogy több ország ellenkezésének ellenére – kerülőutakon, a nagyobb tagországok támogatását élvezve – megpróbálja keresztülvinni a kötelező letelepedési kvótára vonatkozó szabályokat. Szemlátomást az Európai Bizottság kész folytatni azt a gyakorlatot, hogy intézkedéseket hoz, dacolva a tagországok legalább egyharmadának akaratával.

Az intézmények vannak a tagállamokért, és nem fordítva

Az EU nem lesz sikeres, ha nem vonja be az embereket az előtte álló különféle válságok elleni küzdelembe. *„Minden emberre, minden nemzetre, minden tagországra szükség van, ha meg akarjuk nyerni ezt a harcot. Semmilyen [uniós] intézmény sohasem léphet egy állam helyébe. Az intézmények vannak a tagállamokért, és nem fordítva”* – írja Orbán Viktor, aki szerint az EU-nak az irányvonal *„észszerű és határozott megváltoztatására”* van szüksége.

A miniszterelnök a továbbiakban azt firtatja, hogy miként kell rendet teremteni *„házunk táján”*. A válasz szerint nem túl bonyolult, ha osztjuk az *„egység a sokféleségben”* elvet. *„Vissza kell térnünk az európai jog következetes alkalmazá-*

sához. Ugyanazzal a mércével kell mérnünk egymást” – írja a miniszterelnök, aki szerint olyan érveket is fel lehet hozni, hogy a jelenlegi európai válság azért van, mert figyelmen kívül hagytuk az önmagunk által elfogadott szabályokat, veszélybe sodorva a két legnagyobb uniós vívmányt: a közös valutát és a Schengen által védett belső piacot.

A tömeges migráció rengeteg problémát rejt

Orbán Viktor terjedelmes cikkének jelentős részét a migránsválságnak szenteli. Az Európára leselkedő legnagyobb veszélynek nevezi a tömeges migrációt, amely szerint veszélyt jelent számos területre, kezdve az országok pénzügyi stabilitásától egészen a kultúráig.

– A 2015-ös év olyan korszak végét jelenti, amikor magától értetődő volt, hogy Európa biztonságos és védett – írja a miniszterelnök. Azt fejtegeti, miért pont a magyarok, illetve a kelet-európaiak ismerték fel elsőként ezt a veszélyt? Magyarozatként kínálja az elmúlt ötven-hatvan év eltérő nyugati és közép-európai történelmi tapasztalatait.

A magyar miniszterelnök szerint a XXI. század második és harmadik évtizedét a népvándorlás fogja meghatározni. Egészen a közelmúltig azt lehetett gondolni, hogy ez csak a történelmi múltban fordulhatott elő. Nem néztünk szembe a közelgő veszéllyel, azzal, hogy példátlan néptömegek – nagyobbak, mint egyes európai országok népessége – indulnak meg a kontinens felé.

Több európai országban párhuzamos társadalmak vannak kialakulóban. Európa előrege-déssel küszködik, fogyatkozik a lakossága, de ezt a problémát nem lehet megoldani muszlim forrásokra támaszkodva, sutba dobva az életvitelünket és biztonságunkat – mutat rá Orbán Viktor.

A miniszterelnök kitér arra, hogy Európa milyen választ adhat erre, és mit javasol Magyarország a migrációs válság kezelésére. Hosszú cikkében részletesen foglalkozik azzal, hogy ehhez milyen intézkedéseket kell hoznia az EU-nak, és – mintegy párhuzamot vonva – ír arról, hogy Donald Trump amerikai elnöknek milyen javaslatai vannak a terrorizmus megfékezésére, a határok biztonságának megerősítésére.

Párhuzamos politikai valóságok

– filozófiaesszé Európa két hagyományáról

Egyre inkább mélyülni látszik a szakadék Európa legfőbb szellemi törésvonala mentén. A felvilágosodás individualizmusa – amely a mindenek felett álló, abszolút szabad „istenember” bölcsője – és a kereszténység közösségbe vetett hite és az értékelvűsége között. Mindkettőnek lenne létjogosultsága ugyan, de még az utóbbi mértékletességet gyakorol, addig az előbbi egyre inkább szélsőségesebbé válik – ezáltal esélyt sem adva a közös nevezőre jutásnak.

Magatartásában a szélsőséges gőg és az alázat, illetve a mérhetetlen önzőség és a mértékletes szeretet között látunk egyre nagyobb szakadékot – a túlzások miatt egyre kevésbé képes a párbeszédre. Mondhatni, hogy a felvilágosodás kori értékek politikai artikulációja, a liberalizmus modern kori formája az aránytévesztés hibájába esett, ami lehetetlenné teszi az értékek valamiféle szintézisét.

Európa szellemi hagyománya kettőséget mutat ma. Az első (és korábbi) forrás a kereszténység mint értékteremtő hagyomány, függetlenül az azt közvetítő, sokszor csetlő-botló, de mindenképpen jó szándékú egyházi intézményektől és az egyházszakadásoktól. A Teremtőben, illetve a létezéséből fakadó transzcendens normákban való hit, a tízparancsolat iránymutatása, a jézusi szeretet „személyentúlísága”, a családi közösség szentsége, az embertársaink iránti alázatosság és a közösségekbe vetett hit – mindmind a keresztény szellemiség alappillére. Ezáltal az ebben a szellemi kategóriában élő európai embernek ezek mind-mind iránymutatásként szolgálnak a döntéseihez, cselekedeteihez.

A másik európai hagyomány jóval fiatalabb, talán kevésbé tűnik kopottnak. Leginkább, mert a modernség hamis látszatát is önmagára öltötte. A felvilágosodás korában kialakuló „naiv hit”,

mely szerint a természet teljes mértékben megismerhető, legyőzhető és átalakítható egyfajta „polgári”, Isten és transzcendens normák nélküli mesterséges élettérre, egy modern társadalommá, amely a szabad individuumok cselekvési területe lesz, a másik európai hagyomány alapja.

Az első, a keresztényi hagyomány leginkább a kereszténydemokráciában, illetve a konzervativizmusban és néhol a nemzeti radikalizmusban jelenik meg mint politikai tartalom. Az utóbbi pedig a liberalizmusban, illetve a marxizmust levetkőző szociáldemokráciában.

Persze ez a fajta általánosítás kritika alá vonható az egyedi tapasztalatok által, de az európai szellemi folyamatok, illetve a politikai meggyőződések közti törésvonalak megértéséhez mindenképpen elégségesek. Így jól láthatóan két egymással szembenálló hagyományra hivatkozva alakul ki a legmélyebb törésvonal az európai kultúrában, illetve a politikumban. A két hagyomány ugyanis teljesen mást gondol arról, hogy mi Európa. Hogy mit kell védenünk, óvnunk, megőriznünk. Mit kell átörökítenünk – mint legfontosabb irányelvet – az utódainkra. És persze a morális dimenziót is nézve, hogy mi a jó, helyes döntés és cselekedet, és mi a helytelen, rossz.

Nézzünk két szimbolikus, ugyanakkor meghatározó példát erre a szembenállásra a politikai valóságban! Értékelve, nem csupán objektíven bemutatva.

A keresztény szellemiség a hagyományos családmódlben hisz, a férfi és a nő testi-lelki, illetve gazdasági kapcsolatában, amelynek célja a gyermeknemzés és -nevelés, illetve a keresztényi normák átörökítése; és természetesen az egyén boldogságának záloga is. A liberális szellem ezzel szemben az egyén abszolút szabadságját hirdeti; abban az értelemben, hogy

úgy gondolja, az egyén a korlátok nélküli autonómiájából fakadóan eldöntheti azt, hogy milyen családmódelben éli le az életét. Azaz szabadon eldöntheti, hogy milyen nemű emberrel lép házasságra, és ha a nemük azonos, akkor is joguk legyen gyermeket nevelni, persze örökbefogadás által. Az utóbbi szellemi hagyomány azonban egyre szélsőségesebbé vált. Jelenleg ott tart, hogy nem csupán a keresztényi családmódellet kérdőjelezi meg az egyén szabadságából fakadóan, hanem azt is felveti, hogy ha van rá „technikai lehetőség”, akkor lehessen születési nemet váltani, férfiből nővé, nőből férfivá válni, vagy valamilyen harmadik, negyedik féle nemet választani. És így, ebben a formában is gyermeket nevelni.

S mindez nem csupán a szexuális irányultság kérdése, hisz az valóban magánügy, amelybe sem másik ember, sem közösség, sem pedig világi hatalom nem szólhat bele. Hanem a családmódel és a szabadságjogok határainak kérdése. Házasodhatnak-e azonos neműek, vagy sem? Örökbe fogadhatnak-e gyermeket azonos nemű párok, vagy sem? Kell-e, és ha igen, akkor milyen többletjogokat biztosítani a szexuális másságnak? Mihez van joga és milyen előnyöket élvez a család? Milyen családmódel? És így tovább...

Ilyen és ehhez hasonló kérdések merülnek fel az egyre inkább kettészakadó, egymástól egyre inkább eltávolodó szellemi hagyományok között... A távolodás oka pedig a modern liberalizmus végtelen gögje, egyre mértéktelenebb határnélkülisége, amely az építkezésből egyre inkább a rombolásba torkollik.

És így szakad ketté a politikum két egymással szemben álló politikai valósággá, realitássá is, ami jól kitapintható a jogszabályok változásaiból is.

De egy másik sarkalatos és egyre inkább hűsbavágó probléma, a bevándorlás és a demográfiai gondok mentén is ugyanezt a szembenállást figyelhetjük meg.

Európa „öslakossága” fogyatkozik – ez tény. Egyre kevesebb gyermek születik, ami most már a népességfenntartás szempontjából is komoly jövőbeni, társadalmi és gazdasági problémát jelent. A keresztényi alapon álló politikum, amely a hagyományos családmódelben hisz, egyre inkább igyekszik különböző többletjogokkal és

anyagi támogatásokkal megoldani ezt a válságot. Amely egyre nehezebb a „mának élő” fogyasztói társadalomban, hisz aki több gyermeket vállal, szükségszerűen lemarad anyagiakban. A fogyasztói társadalom lényege az, hogy egyrésztől végtelen vágyat gerjeszt a felkínált termékek iránt, másrésztől pedig félelmet ébreszt a lemaradás lehetősége miatt. Így az egyén egyre inkább érzi úgy, hogy ha több gyermeket vállal, akkor ő és az utódai is lemaradnak, kimaradnak az életet megkönnyítő anyagi javak megszerzésének versenyében. Ezért is vállal a jólétbe belekényelmesedő európai ember egyre kevesebb gyermeket. (Persze mindez a megállapítás csak az akaratlagos gyermekvállalásra vonatkozik!) A keresztényi kultúra szellemi alapjain álló politikum a népességfogyást igyekszik anyagi támogatásokkal kiküszöbölni; illetve egyre nagyobb erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy az anyagi többlet mellett valamiféle „divatot”, trendet is teremtsen a többgyermekes családmódelnek. Ez talán a legnehezebb vállalkozása...

A modern liberalizmus hagyományain alapuló politikum ezzel szemben jónak tartja a fogyasztás folyamatos növelését, mind makrogazdasági szempontból, mind pedig az egyén boldogulása tekintetében. Éppen ezért nem is erőlteti a családtámogatási ellátások mértékének növelését. Ezzel szemben, mondhatni, hogy a már évtizedek óta létező, az utóbbi években felpörgő külső migrációt tartja helyes útnak a népességfogyás megállításához. Azaz a minden kontroll nélküli befogadást; ezért a beérkező tömegek tanítása, beilleszkedésének támogatása lesz a politikai cselekvésének alapja.

Az utóbbival a probléma csupán az, hogy egy olyan kulturálisan különböző néptömeg integrációját igyekszik elősegíteni minden politikai eszközzel a liberális politikai aktor, amely annyira különbözik mindkét(!) európai hagyománytól, hogy végső soron a békés együttélés kerül veszélybe. Sőt! Talán a kereszténységet kevésbé kell féltetni a jobbára muszlim néptömegek érkezésétől (hisz a keresztény közösségek az évszázadok során számtalanszor bizonyították, hogy képesek a vészorkszakokban a túlélésre), mint a felvilágosodás korában született, a liberalizmus által politikailag is artikulált hagyományokat. Hisz, ha a muszlim kultúra valamit nem fogad el Európából,

Mindörökké

Ágoston tanár úrnak

Tegnap volt az anyanyelv nemzetközi napja, és eszembe jutott, újra tudatosítottam, hogy magyarul gondolkodom, s hogy ebben kedvem telik.

Kinyílt a hóvirág. Minden évben szomorú vágyakozás fog el, amikor kinyílik. A fal tövében húzódik meg, alig látszik ki a szemét közül. Nem tudom, valóban nem tudom, mikor hajthatott ki, hisz tegnapelőtt még mínuszok voltak. Jött két enyhébb nap, s ő kibújt, finom kis harangja bólogat az enyhe szélben. Hóvirág. A hóvirágról mindig Zombor, a Czoborszentmihályból alakult Zombor jut eszembe. A város, ahol születtem, ahol az iskolában a nővéremmel a poklok kínját szenvedtük, s amelyet mégis szeretek. Emlékezem a macskaköves utcákra, a görcsös fákra, a veszekedő verebekre, a körúti hársak illatára; századszor, ezredszer földézem az Apatini utat, a Weidinger-palotát, a megyeháza mozaikos, tarka tetejét. Földézem azt is, ami nincs, mert történelmi tudatot is hoztam onnan; emlékezem Schweidel József hiányzó szobrára, amelyet az apám emlegetett, a lerombolt Szentháromságra, amelyről a nagymama beszélt, a kiszáradt szökőkútra, amelynek a maradványait magam is láttam. Emlékezem a letűnt időre, amelyet képezeletem életben tart, s elgyönyörködöm abban, ahogy mindez a gondolataimban él. Megértem az unokatestvéreimet és azokat, akik maradnak, akik nem adják föl, nem mennek el, ott maradnak, pedig nincs munka, nincs megbékélés, nincs nyugalom, nincs jólét, jóformán élet se nagyon van, hisz évek óta többen, jóval többen halnak meg, mint ahányan születnek. Jó néhány évvel ezelőtt Zomborért – mintegy vezekelve – gyertyalángot gyújtottam, s akkor ott azért a pici kis gyertyalángért a viszonzszeretet jeléül néhány száz kiskerti hóvirágot kaptam.

Zombor a szülővárosom, az a hely, ahol ezen az áldott, egyetlen nyelven beszélni tanultam, és

Zomborban van az Újtemplom, amelynek főoltárán Szent István királyunk följajánlva a koronát és az országot mind a mai napig kitartóan térdepel a Szűzanya előtt. Anyanyelv és történelmi tudat fűz a városhoz – s ez örök, és meghatároz.

Otthon mindig magyarul beszéltünk, ösztönösen és magától értetődően. Otthon! Természetes volt, hogy az utcán, a boltban, a városházán, a megyeházán meg a szomszédban másképp beszélnek, s az is természetes volt, hogy az ember ezt tudja. Persze, azt is tudta az ember, hogy ez nem mindig volt így, és megint csak persze, tudtuk, jól tudtuk, hogy voltak idők, amikor nem ez volt a természetes. Vannak dolgok, amelyekről az ember nem beszél, mert minek, úgys hiába. Kisebbségben könnyen kialakul **a kettős világ a maga kétségbeejtő, megkülönböztető, külön-külön mércéivel. Azt hiszem, ez is a fenntartó védekezés egyik alfaja.**

1949-ben indultam iskolába. Engem elemiben, gimnáziumban mindig minden osztályban meg akartak buktatni. Nem is tudom, hogy vergődtem el az egyetemre, de elvergődtem valahogy, és ott végre más lett, ott senki sem akart úgy kiirtani, hogy írmagja se maradjon a fajtámnak. Sőt, a kisdiploma után, amikor el kellett volna mennem tanítani, mert a húgom is egyetemre indult, a Tanár úr állást szerzett nekem, hogy mindenképp befejezzem a második két évet. Olyan állást talált – a Jóisten áldja meg érte –, hogy nappal nyugodtan járhattam az előadásokra.

A Tanár úr következetesen, szigorúan, fáradhatatlanul és kitartóan tette a dolgát, tanított. Amikor például észrevette, hogy mi, egyetemi hallgató létünkre, szégyenszemre nem tudjuk a helyesírást, egyszemeszteres tanfolyamot tartott nekünk, mert az embernek az anyanyelvén helyesen kell írnia. Muszáj! Úgy tanított, ahogy engem addig és azóta soha senki.

Tanított, magyarázott, megmagyarázott, szigorú volt, sokat követelt és sokat adott; lassan-lassan már nem ösztönösen beszéltem, hanem tudatosan, érdekelni kezdett, fölfedeztem, megszerettem ezt az áldott nyelvet. Mert áldott! Fölismertem, vagy inkább csak megéreztem hihetetlenül változó és kifejező belső rendszerét, nyelvtanának tiszta logikáját, s ezt mind a mai napig újra meg újra fölfedezem; élvezem és csodálom a szóképzés mérhetetlen lehetőségeit, anyanyelvem végtelen gazdagságát. Tudom és hiszem, szentül hiszem, hogy a magyar nyelv szép. Persze, lehet, sőt biztos, hogy elfogult vagyok, de így van jól, nem bánom. Semmi sem pótolhatja, hogy eredetiben olvashatom Arany Jánost meg József Attilát, Berzsenyit meg Pilinskyt,

Mikszáthot meg Tompa Mihályt, meg... Enyéim a népdalok, a népmesék, és enyém a magyar nyelv és irodalom egész csodája. Kincset adott a Tanár úr a kezembe. Gyönyörű, csillogó, tiszta, világos templomot épített föl, anyanyelvem székesegyházát; kinyitotta előttem ennek a magyar nép által fölszentelt székesegyháznak a kapuját, s engem a nyitott kapu elé vezetett.

Én pedig... a haldoklással küzdő, küszködő Zombor szülöttje megilletődve, meghatódva, alázatos félelemmel állok a kapuban anyanyelvem misztériuma előtt. Félénk büszkeség tölt el, tétova boldogság járja át a szívem, mert ez az én megfoghatatlan, örök és szeretett anyanyelvem, amelyben kedvem telik. Mindörökké.

2017. február 22.

Pietà – kicsi

Szent László királynak és leányának, Szent Piroskának az értékvilága a görög kapcsolatok fényében

Szent László királyunk

Szent László király örök értéket képviselő uralkodói magatartása minden kor számára példakép a hatalomgyakorlók és gondolkodók tekintetében. Törvényei az erkölcsi rend alapvetései jegyében születtek meg: a többi között döntött a tolvajok felkutatásáról és megbüntetéséről, egyúttal biztosította a lopott jószág vagy holmi felkutatását a közbiztonság érdekében. Lovagkirályunk a magyar mondáink hőse is lett. „Szent László pénze” mondáját Mátyás király udvari papja, Temesvári Pelbárt rögzítette. „Szent László füve” népi gyógyászatunkban fennmaradt örökség. Göcsej nemesi világában maradt fenn a birtokszerző eredetmondájuk révén a „Szent László nemesei” önkép: megítélésem szerint ez a gyeptérséggel összefüggő határvédelmi feladataik emléke. A legenda szerint Szent László vizet fakasztott a sziklából – ennek a jelentéstartalma az ország és a nemzet életerege, életvize mivoltában érhető tetten. „Szent László lova patkójának sziklába kövült nyoma” lovagkirályunk szakrális uralkodói lovasminőségének és ezzel kapcsolatos táltosparipájának népi emléke.

Az alábbi sorokból is kitűnik a középkori magyarság Szent László király iránti tisztelete.

*„Üdvözlégly kegyelmes Szent László király!
Magyarországnak édes oltalma,
Szent királyok közt drágalátos gyöngy,
Csillagok között fényességes csillag!
Szentháromságnak vagy te szolgája,
Jézus Krisztusnak nyomdoka követi;
Te szent léleknek tiszta edénye,
Szűz Máriának választott vitéze.”*

Szent László király a XI. századtól a magyar lovagi eszményt testesítette meg; és ennek hatása a magyar katonai hagyományban mindig is meghatározó volt. Lovagkirályunk máig ható egyetemes jelentősége tekintetében fontos kiemelten hangsúlyoznom, hogy Magyarországon a lovagi eszmevilág a lovasíjász-műveltségű magyar vitézi hagyományból táplálkozott. Keresztény lovagkirályi minősége, a magyar Szent Koronán is ábrázolt katonaszentek, Szent György és Szent Demeter Magyarországon is meglévő tisztelete is komoly hatást jelentett: e gyökerek révén alakult ki az a magyar hitvallás, hogy „Magyarország a kereszténység védőpajzsa!”. A vitézi bátorság és a keresztény király eszményrendszere jegyében lett Szent László a magyar katonák védőszentje. Érdekes Szent László magyar király életútjának azon adalékait megismerni, amelyek alapvető fontosságúak a XI. századi magyar–görög kapcsolatrendszerben. Jelentős görög vonatkozás, hogy a Képes Krónika szerint az „óbudai keleti szertartású prépostságot Szent István kezdte építeni és Szent László fejezte be”. (1) Remek érzés magyar apostolkirályunk, Szent István állam- és egyházszervezői munkájára emlékeznünk, mely a keresztény egység jegyében valósult meg; és ami nyomán a későbbi magyar királyaink is ennek szellemében jártak el. Az őt követő magyar királyok egyetemes értékrendje kapcsán indokolt rögzítenem, hogy 1054 után senki sem volt közülük, aki elfogadta volna a kölcsönös anatómát jelentő aktusokat. A keresztény egység jegyében működő magyar egyházszervezet egészen Mátyás király koráig ezen egyetemes egységfelfogás szellemében járt el. Sőt, valójában ez a fél évezredes magyar keresztény

vallási türelem volt az alapja annak, hogy Magyarországon a későbbi századokban sem tört ki semmiféle vallásháború. Ez volt a magyarországi hatalom- és államelmélet egyik legfontosabb értéke – a vallásszabadság jegyében –, mely a XVI. századi magyar reformáció korában is alapvetés maradt a magyar jogelméletben és -gyakorlatban, melynek alapja a Szent István által az *Intelmekben* is megfogalmazott hitvallás volt.

„Hiszen melyik görög kormányozhatná a latínokat görög szokások szerint, vagy melyik latin kormányozhatná a görögöket latin szokások szerint? Semelyik. Ezért az én gyakorlatomat kövesd, hogy a tied között kiválónak, az idegenek között pedig dicséretére méltónak tartsanak.” (2) A magyar Szent Korona értékvilága szerint járt el Szent László király is, aki „Erdélyben a székeket háttárré” tette: biztosította „ősi szokásaikat”, és „szabadalmakkal” látta el őket a katonai szolgálatuk ellenértékéért. Ez különösen jelentős körülmény, hiszen a „székeket már akkor keresztények voltak”. E térségről, Erdélyről még egy fontos adalékot érdemes megemlíteni! „A keleti részeket tehát végleg csakugyan Szent László kapcsolta a magyar koronához; de ez a félig független terület, mely Béla és Géza hercegsége alatt külön pénzt is veretett, nem volt idegen, hanem magyar, sőt a bihari udvar alighanem magyarabb, mint Endre és Salamon székesfejevári udvara. A magyarság kelet felé való visszaáramlása szoros összefüggésben van a székel kérdéssel.” (3)

A székel világ jelentősége és a korabeli magyar–görög határ kapcsán kiemelendő, hogy 1118-ban Szent László leányának, Piroskának a férje, Komnénosz János görög császár lett. Piroška Iréné néven görög császárnéként lett a görög egyház szentje. Piroška, azaz Eiréné görög császárné alakja Nikolaosz Kalliklész egyik versében is megőrződött. A bizánci görög történetíró, Ioannész Zonarasz a krónikájában megemlítette e magyar királylány házasságát Ioannész Komnénosz görög császárral. (4)

Lovagkirályunk csatateri vitézsége közismert. A fekete kunok, más néven úzok 1086-ban törtek be az erdélyi hágókra: a felettük aratott győzelem Kerlésnél igen jelenős volt. Van olyan nézet, mely szerint „Szent László a kunok feletti győzelme után görög rítusú templomot létesített”. (5)

Kerlés Doboka vármegyében található: másik neve Cserhalom. De van Kerlés kapcsán egy olyan megnevezés is, amely különösen sokatmondó: Kerlés harmadik neve „Kyrieleis”: e név mögött a „Kyrie eleison” áll, amely görög kifejezés, a jelentése „Uram, irgalmazz!” Ennek okán fontos megállapítás a következő: „Uram, Jézus Krisztus, Isten fia, irgalmazz nekem!” – ez „az Athos-hegyi szerzetesek szív-imája”. (6)

Itt érdemes utalni arra, hogy a XII. századi Pray-kódexben talált fontos magyar nyelvemlék, a *Halotti beszéd és könyörgés* szövegében is előfordul a görög „Kyrie eleison” kifejezés. (A görög kyrie és a kyrios szóból származik, amely Isten megszólítása; ez a keresztény liturgia fontos imájának a közneve. A VIII. században vált használatossá.)

Többen azt vallják, hogy „a szerémi görög püspökséget Salamon király telepítette át Bácsra”, majd ezt követően Szent László egyesítette a latin rítusú kalocsai érsekséggel. (7)

1876-ban Budapesten, gróf Károlyi Alajos palotájában jótékony célú kiállítást rendeztek, amelyen látható volt egy olyan, „Szent László királynak díszpalástjából készült egyházi öltöny”, amely a „XI. századi byzanti ízlésű szövetmintázat, himzési modor” fontos emléke: rajta „byzanti kerekalakú szövetminta”, és a himzésen lévő „két királyi alak bizanti modorban domborúan erősen kiemelkedve” vélhetően szentek alakját jeleníti meg. (8)

Szent László király támogatta a görög szertartású magyar egyházlétet, erre utaló adat, hogy 1083-ban Visegrád dunai vármját a visegrádi görög bazilita monostornak adományozta. (9)

Itt érdemes egy érdekes adalékra utalni! Szent László király a Salamon és Kutesk kun vezér felett aratott győzelme után „egyházat építtetett a mindenható Isten tiszteletére”: a „Szabolcs megyei Kisvárdra Szent Péter egyházára gondolnak a kutatók”; és e tekintetben a „patrocínium ellentmondását a bizánci Pantokrator-titulus próbálja a szakirodalom feloldani”. (10)

Szent László lovagkirály a magyar katonák védőszentje. „Ez a lovagi eszmevilág két régóta nyitott csatornán át is beömlhetett hozzánk: nyugatról s Bizánc felől is, hiszen a bizánci birodalomban a »keleti feudalizmus« kialakulása, s ezzel kapcsolatosan a lovagi szokások meghonosodása már a X. század vége óta megfigyelhető.” (11)

Fontos kiemelni, hogy a XIV. századi Képes Krónika Szent Lászlót királlyá koronázzák című fejezetében megfogalmazottak szintén a görög kapcsolatok felé mutatnak.

A Képes Krónika írója ezt rögzítette: „Ha ugyanis nevének a jelentését vesszük, a Ladislaus anynyit jelent, hogy Isten akaratából a népnek adott dicsőség.” Ez a szófejtés a görög nyelvből való: a „laosz” ugyanis népet jelent, a „doszisz” pedig adomány vagy adott értelmű. (12)

Az Árpád-kor tekintetében fontos megállapítás, hogy kimutatható „a középgörög írásbeliség megléte az udvarban”. „A középkori magyar mondavilág (pl. Lehel kürtje) és a legendairódalom (pl. Szent László legendája) több bizánci eredetű motívumot tartalmaz.” (13)

A Képes Krónika fenti szófejtése azért lényeges adalék, mert a fordító, „Bollók János szerint az etimológiát a görög irodalomban járta, valószínűleg bizánci iskolázottságú szerző írhatta”. (14) Szent László „diadalmas, híres, országgyarapító uralkodó volt”. (15) Királyunkról köztudott volt, hogy „minden ítéletében, enyhítve a törvények szigorát, mindig a könyörületesség elvét alkalmazta”. (16)

Szent László király palástja

Szent László király „palástjáról, melyet ma a zágrábi Mária mennybemenetele katedrálisban őriznek, a következőket tudjuk”: „Szent László-féle miseruha, amelynek alapanyaga sötét feketeskék mintázatú XI. századi bizánci szövet, aranszövetsávokkal”, ezen „causulának az a különlegessége, hogy biztosan királyi palástot [...] alakítottak át miseruhává”, azaz „éppen fordítva, mint a koronázási palástonál elképzelik”. „Az alapszövet, melyet keleti gyárból eredetnek mondhatjuk, némiképp hasonlít a magyar királyi köpeny bélésének szövetéhez, amennyiben mindkettőben hasonló levelek és voluták fordulnak elő.” (1) „Szent László király palástja az egyik legrégebbi és legértékesebb liturgikus textil, melyet a zágrábi székesegyház kincstárában őriznek”: a „hagyomány szerint a püspökség alapítójának, Szent László királyunknak a köpenyéből készült”, „a XIII. században miseruhává alakították”, „a miseruhára ekkor felvarrt, vörös selyemszövetre aranyfonallal hímzett felirat maradványa” szerint László királyé volt. Károly Róbert adományozta a XIV. század elején a zágrá-

Szent László emlékműve a Hősök terén

bi püspököknek. Napjainkra „az eredeti palástnak csak részletei maradtak fenn”: e „harang alakú miseruha indigókék alapszövetének mintáját hatszögű keretelésben kétféle, palmettákból és szívekből álló, egymással szabályosan váltakozó virágdísz alkotja”. „A palást selyemlampasz szövetét a XI. században, Bizáncban szőtték. A paláston a kereszt mellett két – rátétes himzés-sel készült – királyi alak látható. Az alakok morfológiája egyértelműen XI. századi keletkezésre vallanak. Egyik értelmezés szerint azt a pillanatot ábrázolták, amikor Zvonimir horvát király özvegye, Ilona királynő a testvérének, László királynak átadja a horvát koronát.” (2)

Szent László 1095 márciusában Bodrog várából a Szentföldre készül, ám erre már nem kerül sor, mert hadával a morva herceg segítségére indul cseh földre. Váratlanul súlyos beteg lett, és ennek következtében július 29-én elhunyt. Somogyvározt temették el, majd pedig Váradra szállították földi maradványait. A *Várad Regest-rumban* fennmaradt istenítéletek jegyzőkönyvének egy töredéke arról tanúskodik, hogy a sírjánál megtett eskü perdöntő volt.

Az 1095. év kapcsán kiemelendő, hogy Szent László király halála után, november 26-án a Clermontban megtartott zsinaton II. Orbán meghirdette a keresztes hadjáratot a Szentföld visszaszerzése céljából.

Lovagkirályunk szentté avatására III. (Görög) Béla magyar király 1192-ben megtett intézkedése nyomán került sor. Méltán volt „*Athleta Christi*” („*Krisztus bajnoka*”): csatateri vitézsége számos mondában szerepel. „Szent László, segíts!”: ez volt a magyar vitézek csatakiáltása évszázadokon át.

Szent László leányának, Piroskának a jelentősége a magyar–görög kapcsolatokban

A X–XI. századi magyar–görög kapcsolatszerkezet vonatkozásában fontosak az alábbi gondolatok. „Első királyainkon kívül más alig foglalkoztatott nálunk görög mestereket s több mint valószínű, hogy már ezek is gondoskodtak alattvalóik sorában rátermett erők neveléséről, akik Bizánccal való szoros politikai és gazdasá-

gi összeköttetéseinknek megfelelően szinte két századon át ennek művészetéből merítettek s első sorban ennek mestereitől tanultak. A bizánci mesterek technikai kiválósága a XI. században bizonyára felülmúlta bármely nyugat-európai ország mestereinek készségét. [...] A pompa azonban és ennek elemei, amelyek még kisebb monostortemplomainkat is jellemzik, valamint az Árpád-kori magyarok fényűzése és ennek eszközei: az ötvösség, bronz-művesség s más mesterségek elsősorban Bizáncnak, [...] a Komnénok idejében káprázatosan gazdag [...] kultúrájából táplálkoztak.” (1) A görög Komnénosz császári családdal való összefüggések köréből különösen Szent Irén személyének jelentőségét indokolt kiemelni, hiszen ő volt az, aki Piroška magyar királylányként került görög földre. 1105 táján ment férjhez Ioannész Komnénoszhoz. (2) E házasság diplomáciai szinten is igen jelentős a magyar–görög kapcsolatok körében! Szent László király elhunytá után a leánya, Piroška Könyves Kálmán udvarában nevelkedett. Könyves Kálmán király 1104-ben „*Bizánccal került jó viszonyba*”: „*feleségül adta Komnénosz Elek császár fiához, Jánoshoz Szent László leányát, Piroskát, aki a császárvárosban az Eiréné nevet kapta*”. (3) A görög császári házzal való dinasztikus házasságkötés különös jelentőségű: „*Árpád-házi Szent Piroška, Szent László király árvaságra jutott leánya*” köztiszteltetben álló „*nagyformátumú bizánci császárné*” lett.

E magyar királylányért görög „követek érkeztek Konstantinápolyból, hogy Alexiosz császár (1081–1118) fia, Ioannész számára feleségül kérjék”: e követséget „Eumathiosz Philokalész hadvezér vezette”. „Ioannész és Piroška 1105-ben léptek frigyre, amikor Piroška felvette a császárnői nevet”: a „Békesség” jelentésű görög Eiréné néven lett görög császárné. (4) Házasságukból négy fiú és négy leány született. Szent Piroška görög császárnéként szerető és segítő hitves volt: a korszak kiváló hölgyegyéniségeként kitűnt az államügyekben, a gazdasági életben és a szertartásszolgálatban való cselekvő magatartásával. Itt fontos utalni arra, hogy Szent Piroška görög császárné épített öröksége Konstantinápolyban napjainkban is megtalálható! A konstantinápolyi Pantokrator-monostort „*Eiréné császárné, Szent László leánya tervezte és alapította*”. „A monos-

torral és három templomával kapcsolatban volt egy jól felszerelt és berendezett kórház és ag-gok háza is.” (5) Életének legjelentősebb műve volt a Pantokrátor-monostor és a hozzá kapcsolódó intézmények megalapítása, tervezése és megépíttetése. A monostor építése 1130 körül kezdődött el Nikephorosz építőmester vezetésével: elkészült a Pantokrátor-templom, valamint a hozzá kapcsolódó Szent Mihály-templom és a Máter Eleusza (Kegyes Istenszülő)-templom. A templomokhoz kapcsolódó két monostorban éltek azok a görög szerzetesek, akik a monostor intézményeiben ellátták a szükséges feladatokat (pl. templomi szolgálatok, betegápolás, gyógyítás, konyhai szolgálat, öregek gondozása, karbantartási feladatok). Több száz ember végezte ezeket a feladatokat. A Pantokrátor-monostor és a vele egybeépített 50 ágyas kórház (pótágyazásra is volt lehetőség) mintaként szolgált a kor kórházainak megépítésekor. Ez az intézményrendszer Szent Piroska halála után – vélhetően az ő akarata és tervei szerint – iskolával, árvaházzal is bővült az 1140-es években. A kórházi ellátás kiválóan volt megszervezve. Létezett járóbeteg-rendelés, külön betegellátó osztályok voltak, melyek mai szóval a sebészet, a nőgyógyászat, a szemészet, a belgyógyászat keretében látták el a betegeket. A kórházban éjszakai ügyeleti rendszer működött, a szobákat fűtötték, az épületek mosdókkal, illemhelyekkel rendelkeztek. Itt vezették be a világon először a kórlapírást, és a betegvizsgálat előtti kötelező kézmosást is. Szent Piroska kiemelkedő a magyar–görög kapcsolatrendszer értékkeremtő világában: egy csodálatos mozaik is őrzi emlékét! „A konstantinápolyi Hagia Sophia székesegyház restaurálási munkálatai folyamán előkerült egy bizánci nőalak mozaikképe, mely a felirat tanúsága szerint a magyar származású Eiréné császárnét ábrázolja.” E görög felirat magyar fordítása: „Eiréné, a legkegyelmesebb augusta.” (6) „Külsejét a korabeli bizánci költők dicsőítették, hasonlóképpen lelki és morális emelkedettségét.” „Zöldes mészkőből faragott hatalmas (kb. 2X3 m) szarkofágja” napjainkban „a Hágia Szófia külső előcsarnokában (exonarthex) található”: minden „oldalára kőbe foglalt bizánci, ún. hurkolt keresztet faragtak”. (7) „Piroska (Eiréné), II. Joannész (Komnénosz) bizánci császár felesége, aki 1134-ben 46 éves

korában Bythiniában halt meg. Piroska-Eirénét az ortodox egyház szentté avatta. Nemes alakját a Hagia Sophia-székesegyház mozaikja őrizte meg.” (8) Piroska/Eiréné (1088–1134) elhunytakor Ioannész Komnénosz görög császár ezt mondta: „Magával vitte lelkem felét.” Egy költemény is megőrizte emlékét. „Szent László leánya Piroska megérte: hajón ment Bizáncba - a nagy Császár kérte. Fia: Dukász János, szent Császár lett férje és Gráciák tettek koronát fejére. Szent-lelkű nagy Császárnője lett Bizáncnak, építője dómnak, monostor-kórháznak. Négy daliás fia - s négy ékes szép lánya Árpádok hírnevét növelte Bizáncba. Majd unokáinak későbbi frigyére viszatér hazánkba az Árpádház vére.” (9)

Szent Piroska jelentősége a korabeli magyar–görög kapcsolatokban is rendkívül jelentős. Görög császárnéként fogadta a szentföldi zarándokokat, küldötteket magyar földről: itt fontos felidézni, hogy a jeruzsálemi zarándokút megnyitását egy évszázaddal korábban Szent István királyunk tette lehetővé Európa zarándokai számára. Szent Piroska közvetített a Magyar Királyság és a görög császárság között államközi, diplomáciai ügyekben. Egyik fia, Mánuel Komnénosz a XII. század legjelentősebb görög császára lett. Egy igazi görög lovagcsászár volt ő: nem is csoda, hiszen a magyar nagyapja Szent László lovagkirályunk volt.

Források: Szent László királyunk. (1) Németh Th. István: *A keleti keresztény egyház fajmagyarok között az őshazától napjainkig*. Bp., 1939. 2. o.; (2) *Szent István király Intelmei és Törvényei*. Fordította Bollók János (Intelmek) és Kristó Gyula (Törvények). Bp., 2000. 31. o.; (3) Dr. Reiner Zsigmond: *A keleti vallású magyar nemzeti egyház szervezése*. Bp., 1907. 33. o.; Nagy Géza: *A székelyek és pannóniai magyarok*. In: *Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság értesítője*, 1. évfolyam, Budapest, 1890. 167. o.; (4) Szent László király a magyar költészetben. In: *Tudósítvány a kegyestaniórendek budapesti főgymnasiumáról az 1890-91-iki tanévben*. Bp., 1891. 7., 31. o.; *Korai magyar történeti lexikon*. (9–14. század). Főszerkesztő Kristó Gyula. Bp., 1994. 114., 285. o.; (5) *Történelmi olvasókönyv*. II. kötet. Forrásszemelvények az egyetemes tör-

ténelem (476–1640) és Magyarország története (1526-ig) tanításához. Szerkesztette Makkai László. Bp., 1966. 229. o.; *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Bp., 1994. 110. o.; (6) *Képes Krónika*. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák Kornél, Veszprémy László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 69., 221. o.; *Fohászok és vallomások. A világ leg-szebb imái*. Szerkesztette Lukács László. Bp., 1988. 120. o.; (7) *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Bp., 1994. 110. o.; (8) Magyar mű- és történeti emlékek kiállítása. In: *Századok*. 1876. 488. o.; (9) *Tari Edit: Pest megye középkori templomai*. Studia Comitatus 27. Szentendre, 2000. 172–173. o.; (10) *Képes Krónika*. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák Kornél, Veszprémy László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 89., 228. o.; (11) Súlyom Károly: Új szempontok az Anonymus-probléma megoldásához. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*. 1966. 70. évfolyam. 1–2. füzet. 73. o.; (12) *Képes Krónika*. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák Kornél, Veszprémy László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 87. o.; (13) *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerkesztő Kristó Gyula. Bp., 1994. 112. o.; (14) *Képes Krónika*. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák Kornél, Veszprémy László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 207. o.; (15) *Képes Krónika*. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák Kornél, Veszprémy László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 87. o.; (16) *Képes Krónika*. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák

Kornél, Veszprémy László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 87. o.;

Szent László király palástja. (1) Sántha Attila: László magyar király aranszöve. In: *Moldvai Magyarság*. Új sorozat. XXIV. évfolyam. 2014. 9. szám. (280.) szeptember. 16. o.; (2) Borbély Károly, Szent László emlékezete. www.fokusz.info/File/.../Borbely_Karoly__Szent_Laszlo_emlekezete.pdf – letöltve 2014. december 6-án.;

Szent László leányának, Piroskának a jelentősége a magyar–görög kapcsolatokban. (1) Divald Kornél: Árpád-kori székesegyházak. In: *Művészet*. Szerkesztette Lyka Károly. Tizenharmadik évfolyam, 1914. első szám, 41–46. o.; (2) Moravcsik Gyula: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*. Bp., 1988. 101. o.; (3) Sokcsévits Dénes: *Horvátország. A 7. századtól napjainkig*. Budapest, 2011, 97. o.; (4) Nagymihályi Géza: *A Pantokrator-templomegyüttes Isztambulban*. In: *Várak, kastélyok, templomok. Történelmi és örökségturisztikai folyóirat*. IV. évfolyam. 4. szám. 2008. augusztus. 18. o.; (5) Moravcsik Gyula: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*. Bp., 1988. 109., 110. o.; (6) Moravcsik Gyula: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*. Bp., 1988. 255. o.; (7) Nagymihályi Géza: *a Pantokrator-templomegyüttes Isztambulban*. In: *Várak, kastélyok, templomok. Történelmi és örökségturisztikai folyóirat*. IV. évfolyam. 4. szám. 2008. augusztus. 18. o.; (8) Hankó Ildikó: *Királyaink tömegsírban. A magyar királysírok sorsa Géza fejedelemtől Szapolyai Jánosig*. Bp., 2004.; (9) www.keresztenymagyarorszag.hu/.../Szent+Iren+-+Arp... – letöltve 2012. december 9.

Szelíd farkas – Antónia nővér sírdomborműve, Zsámbék

Fogyatkozó magyar világ a Torontál legdélebbi városában

Pancsova város a hajdani Torontál vármegye legdélebbi városa. A maga hetvenhatezres lakosságával a vajdasági Bánság második legnépesebb városa, de már csupán hajszállal marad el attól, hogy demográfiaiag Nagybecskerekét is megelőzze. (A 2011. évi népszámlálás adatai szerint Pancsovát 76 203, Nagybecskerekét pedig 76 511 fő lakja.) Mára gyakorlatilag Belgrád agglomerációjának a része. Pancsova neves, magyar vonatkozásokkal teli múlttal rendelkezik, még mindig jelentős, ám fogyatkozóban levő magyar szóránközség is lakja. A városban augusztus 23-án jártam, azzal a céllal, hogy alapismereteket szerezzek a városban élő magyarok helyzetéről.

A város területe még a rómaiak előtt lakott volt, Panuka nevű település létezett a helyén. (Valószínűleg ebből a helységnévből származik a város összes, a történelem során előfordult elnevezése.) A honfoglalás tájképén a középkori bolgár államhoz tartozott. A Temesköz területét és vele együtt a várost is Kadusa, Zoárd és Botya vezérek hódították meg az alakulóban levő magyar állam számára. Az Árpád-korban jelentős események történtek a város környékén. Itt győzte le 1092-ben I. (Szent) László király a Kopulcs vezette kun és besenyő seregeket, amikor ezek a Temes torkolatánál megpróbálták átkelni a Dunán és betörni az országba. A későbbiekben az országon keresztül átvonuló keresztes hadak öt ízben érintették a várost, hol a Dunán, hol a szárazföldön haladva. Átvonulásaik során előfordult, hogy kirabolták és fosztogatták a vidéket, egy alkalommal emiatt Könyves Kálmán sereggel indult ellenük, de ennek hírére a gyűlevész had elmenekült. A település a tatárjárás idejében elpusztult, de IV. Béla újrateremtette és újjáépíttette a várát. A középkori magyar elnevezése Pancsal, egészen a törökdúlásig Keve vármegyéhez tartozott. Az oszmán törökök kezére

1520-ban került. A Szent Liga hadai Temesvár visszafoglalása – 1716. november 9-e – után úzték ki az Oszmán Birodalom hadait a városból. A várost elfoglaló Habsburg-hadak élén gróf Claudius Florimund Mercy állt.

A Temesköz területét III. Károly nem csatolta vissza a magyar államrendszerhez, hanem 1718-ban Temesi Bánság néven egy katonai igazgatás alá helyezte, közvetlenül Bécshez alárendelt tartományt szervezett. Ennek élére Mercy grófot nevezte ki. A Temesi Bánságot a Habsburg uralkodó azzal a szándékkal hozta létre, hogy szétagolja Magyarországot, és meggyengítse a vármegyékhez kötődő magyar rendek erejét. (Pár évvel előtte, 1711-ben zárult le a Rákóczi-szabadságharc.) Ennek a lépésnek semmilyen jogszerűsége, úgyszintén semmilyen történelmi indokoltsága nem volt, a régiónak ugyanis a középkori Magyar Királyságban nem volt különálló státusa, hanem a magyar megyerendszer szerves részét képezte. (Magyarán, nem bánok, hanem ispánok székeltek ezen a területen a középkorban.) Sőt, a „rebélis” magyarok nem telephettek be a Bánságba. A Habsburg Birodalom a régió újbóli benépesítése során a németeket részesítette előnyben, valamint engedélyezte a szerbek és oláhok letelepedését is. (Az utóbbiak migrációja a török hódoltság éveiben is rendszeres volt, a birodalomváltást követően is maradhattak.) Ez Pancsován is nyomot hagyott, a település szerb–német várossá vált. Bánság területe 1788-ban ugyan visszakerült a magyar állam jogrendszerébe, ám a Pancsovát is magában foglaló déli részén katonai határőrvidéket szerveztek, amely nem volt a magyar közigazgatási rendszer része, hanem a bécsi udvar igazgatása alatt állt. A határőrvidéket Tisza Kálmán kormánya számolta fel 1876-ban. A terület a kormány hazafias döntése után Torontál vármegyéhez került.

Az egykori Hungaria Szálloda (Hadiszállás) épülete

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc során Pancsován és környékén is jelentős események zajlottak. A városba 1848. március 18-án érkezett meg a pesti és a bécsi forradalom híre. A pancsovai minorita ferences atyák erről a következőképpen emlékeztek meg az 1848. március 19-ei naplóbejegyzésükben: „Kereskedőink, kik a pesti vásárról érkeztek haza, nemzeti színű kokárdákat hoztak magukban s a mi népünkben is erős fellángolást ébresztették a szabadság és egyenlőség eszméi iránt.” Ám a Duna mentét, így Pancsovát is akkoriban nagyjából szerb határőrök lakták, akik az első felelős magyar minisztérium kinevezésének hírére szervezkedni kezdtek, azzal a szándékkal, hogy a magyar kormánnyal elismertessék az önrendelkezésre való vélt jogukat. A karlócai szerb nagygyűlés után, ahol a Szerb Vajdaságot kikiáltották, Pancsova lett a szerb szeparatisták egyik legerősebb fellegvára. Kiss Ernő tábornok 1848. december 29-én öt zászlóalj gyalogsággal, több század huszárral és 24 ágyúval támadást indított a Pancsován állomásozó szerb csapatok ellen. Sajnos, sikertelenül. A döntő ütközet 1849. január első napjaiban (a források hol 2-át, hol 3-át jelölik meg pontos dátumként) zajlott Torontálalmás (Jabuka) határában. A szerbek elszánt harc után

visszaverték a honvédség támadását, így Kiss Ernő csapataival kénytelen volt visszavonulni Nagybecskerekre. A későbbiekben Perczel Mór, Nagybecskerek visszafoglalása után, 1849. május 6-án Pancsova ellen indult, bevette a várost, szétugrasztotta a szerbeket, és egy részüket átkergette a Dunán.

A népszámlálási adatsorokat szemügyre véve megállapíthatjuk, hogy a határőrvidék felszámolását követő években a magyarság létszáma és a lakosságon belüli aránya növekedésnek indult: 1880-ban az 17 127 lakosból 1132 volt magyar (a lakosság 6,6 %-a), 1910-ben 20 808 lakost, ebből 3364 (16,2 %) magyart írtak össze a városban. (Mindkét népszámlálás alkalmából a szerbek voltak többségben, őket a németiség követte.) Ám Trianon következtében a folyamat megrekedt. Az impériumváltás után végzett délszláv népszámlálások eredményei már a magyarság folyamatos visszaszorulását mutatják.

A legutóbbi, 2011. évi népszámlálás adatai alapján nem lehet megállapítani, pontosan hány magyar él Pancsován. A Szerbiai Köztársasági Statisztikai Hivatal ugyanis nem közölte a településekre lebontott nemzetiségi adatsorokat. Csúpn a járási adatok közzétételére került eddig

A régi városháza (ma Városi Múzeum)

sor, ezen belül is csak gyűjteményesen a városi és a falusi jellegű települések lettek megkülönböztetve. Ha valaki beleolvas a nemzetiségre vonatkozó 2011-es adatokba, azzal az információval találkozhat, hogy a városi jellegű településeket 90 776-an lakják, ebből 2880 magyar (3,2 %). Viszont az életkorra és a nemre vonatkozó adatok vizsgálása során tisztázódott, hogy nemcsak Pancsova, hanem mellette még a 7473

fős Tárcsó (Starčevo) és a 7100 fős Ferenchalom (Kačarevo) is hivatalosan városi jellegű településnek számít, vagyis eme három város nemzeti-ségi adatai lettek egyszerre publikálva 2011-ben.

Pancsova legszűkebb központja nagymértékben megőrizte a Trianon előtti külsejét és hangulatát, így a magyar örökségturizmus számára is érdekes célpontnak mondható. Az itt

Az egykori I. Ferenc József-laktanya épülete (ma Városi Történelmi Levéltár)

Evangelikus templom Pancsován

található régi épületek közül kiemelendő a hajdani Hungária Szálloda (Hadiszállás) épülete (épült az 1820-as években), a manapság Városi Múzeumnak otthont adó régi városháza (1833), a Borromei Szent Károly katolikus templom és plébánia (egykori ferences templom és rendház), a Városi Történelmi Levéltár használatában levő hajdani Ferenc József-laktanya (1875), a Gimnázium (1888), a Temes-parti, régi, a XIX. század utolsó éveiben a MÁV által épített vasútállomás, az evangélikus templom (1905), illetve az Osztrák–Magyar Bank épülete (1911). Különös figyelmet érdemel az 1903-ban épült Népbank, valamint a Magyar Királyi Polgári Leányiskola (jelenleg elektrotechnikai szakközépiskola) 1905-ben emelt épülete, amelyek a magyar szecesszió legdélebbi nyúlványai a Délvidéken, de meglehet az egész Kárpát-medencében is.

Augusztusi látogatásom során a magyar kötődésű szakrális örökség meglátogatását helyeztem előtérbe. Először a Borromei Szent Károly katolikus plébániatemplomot látogattam meg. A város török hódoltság utáni első katolikus templomát gróf Mercy építtette Segítő Szűz Mária tiszteletére, de ez az 1738-as török betörés alkalmával elpusztult. A második, 1744-ben épített templom 1749-ben egy heves vihar következtében súlyosan megrongálódott. Ennek titulusa Nepomuki Szent János volt. A harmadik temp-

A Magyar Királyi Polgári Leányiskola szecessziós épülete

Az egykori Népbank szecessziós épülete Pancsován

A Borromei Szent Károly katolikus plébániatemplom Pancsován

lomot 1757. május 1-jén Brenning János kanonok szentelte fel Borromei Szent Károly tiszteletére. Ezt a templomot a törökök az 1780-as betörésük során istállónak használták. A mostani, negyedik templomot 1790-ben építették, az oldalkápolnáját 1858-ban. Kezdetől fogva, egészen 1997-ig a templomot ferences rendi minoriták igazgatták. A templommal egybeépített rendházuk napjainkban plébániaként szolgál. Ottjártamkor a plébánia-épületen éppen felújítási munkálatokat kezdtek el.

A templom igényes belső kifestése az 1940-es évekből származik, oltárképe és a kereszttúti stációi is kimondottan értékesek. A templomban Borromei Szent Károly két festett ábrázolása is található, a régebbi a főoltárt díszíti, a másik az oldalkápolnában található. Ám mindenekelőtt szeretném felhívni a figyelmet egy, a templomban felavatott márványtáblára, amely az I. világháborúban elesett honvédek emlékét őrzi. Ahogy belépünk az istenházába, jobb kéz felől találjuk. Az emléktáblának a magyar katonai hagyomány-ápolás zarándokhelyének kellene lennie. Ez talán a Kárpát-haza legdélebbi I. világháborús emlékműve, Délvidéken mindenképp. Felirata német és magyar, magyar szövege a következő:

*A világháborúban
elesett hősök emlékének
emelte a pancsovai
3. számú tábori vadászzászlóalj
tisztkara
1914–1918*

A városban élő katolikus magyarságról Pastyik Róbertet, a templom plébánosát faggattam. Augusztusi látogatásom idején Róbert atya csupán egy hónapja szolgált Pancsován, így adatközlésében csak arra az időszakra szorítkozott. Elmondása szerint a szentmiséket nagyjából 70 hívő látogatja. A gyülekezet nemzetiségi összetétele vegyes, az őshonos magyarok és a beköltözött horvátok és albánok teszik ki. A hívek nemzeti-ségi hovatartozására vonatkozó utolsó hivatalos egyházi adata 1983-ból származik: Pancsován akkor 2749 katolikus élt, közülük 1221 magyar, 1211 horvát, 196 bolgár és 121 német. A katolikus gyülekezet magyar részét komoly problémák sújtják. Ezek közül mindenekelőtt kiemelendő az

*Az I. világháborús hősi emléktábla
a Borromei Szent Károly-templom belső terében*

elvándorlás és a vegyes házasságok. A Trianon utáni években a templomot a horvátországi rendtartományhoz tartozó ferencesek látták el az 1928-tól 1997-ig terjedő időszakban. Pastyik atya különös gondként aposztrofálta, hogy a horvát atyák nem nagyon törődtek a gyülekezet magyar részével, ami nagyon is megérződik. A vasárnapi szentmise vegyes (magyar–horvát), a hétköznaponként tartott pedig a jelen levő hívek nemzetiségétől függ. (Pl. ha a misét látogató hívek többsége magyar, akkor az egész szertartás magyarul zajlik.)

A Borromei Szent Károly-templom meglátogatása után Pancsova magyarok által legsűrűbben lakott része, **Hertelendyfalva** (Vojlovica) felé vettem az utat. Hertelendyfalva – Székelykeve és Sándoregyháza mellett – egyike a 1883-ban létrehozott három al-dunai székely községnek.

Hertelendyfalva református temploma

Magyar lakossága elsősorban többségben református. A falu neve Hertelendy József emlékét őrzi, aki a magyarok letelepítése idején torontói főispán volt. Egészen 1964-ig külön település volt, de akkor Pancsova városrészévé nyilvánították. Mára csupán egyike a nyolc városkerületnek, teljesen egybeépült a várossal.

Az 1910. évi népszámlálás során 2920 lakost írtak össze, ebből 1126 (38,6 %) volt magyar. Akkor a magyarok relatív többséget alkottak a szlovákokkal és a németekkel szemben. Az utolsó Hertelendyfalvára vonatkozó népszámlálási adatok 1961-ből származnak. Ekkor 6109 lakosa volt, közülük 2865 (46,9 %) volt magyar. A magyarság akkor is relatív többségben volt a szlovákokkal és szerbekkel szemben. Amióta megszűnt külön faluként létezni, a hertelendyfalvi adatokat nem mutatják ki külön, ezért nem tudjuk megállapítani, mekkora most a magyarok száma és aránya. Leszögezhetjük azonban, hogy nem valószínű, hogy megőrződtek a hatvanas évekbeli arányok. Ennek az az oka, hogy a magyarok folyamatosan elvándorolnak, mégpedig a fiatalok.

Hertelendyfalvára déli harangszóra érkeztem. A templom előtt Györfi Sándor templomgondnokkal beszéltem. Elmondása szerint a vasárnapi istentiszteletekre 130-150 ember jár rendszeresen, karácsonykor meg húsvétkor ennek nagyjából kétszerese. Az egyhajós templom

1902-ben épült, dr. Darányi Ignác földművelésügyi miniszter kegyurasága alatt, aminek emlékét a templom belsejében elhelyezett márványtábla is őrzi. Harangtornya nyugati oldalon található, itt van a templom bejárata is. A torony háromszintes, a legalsón két, a középsőn egy, a legfelsőn pedig három boltíves ablaknyílás található. Alsó része négyszögletes, a felső hatszögletes. A teteje hegyes, sokszögletű kupolában végződik. A templom északi és déli oldalán 5-5 ablak található, profilált biforoszok formájában. Az ablakok felett, a tető alatt díszes párkányzat fut körbe. A falakat keleti oldalon félkörös apszis zárja. A belső terében két, márványból készült emléktábla található, amely a székelyek letelepítésében kulcsszerepet játszó két személy tiszteletére lett avatva. Az emléktáblák a pad-sorok mellett lettek elhelyezve, egymással átellenben, tökéletes összhangban. Bal oldalon a márványtábla Thomka Károly református lelkész emlékét őrzi, akinek a vezetésével érkeztek a bukovinai székelyek Andrásfalváról az al-dunai Hertelendyfalvára. A következő felirat olvasható rajta:

*Thomka Károly
telepítőlelkész
1829–1905
„Emlékezz, ki népe vagy!”
Emlékét hálával őrzik a hertelendy
székelyek.
(2003)*

Emléktábla a templom belsejében (bal oldalon)

A jobb oldali táblán pedig Darányi Ignácról emlékezett meg a hálás gyülekezet:

*Dr. Darányi Ignác
földművelésügyi
m. kir. miniszter úr ő nagyméltósága
emlékének
mint e templom felépíttetőjének
örök hála jeléül!
1902*

Emléktábla a templom belsejében (jobb oldalon)

A templom külső és belső felújítása hét éve kezdődött el és négy éve fejeződött be.

A református parókián Halász Bélával, a gyülekezet lelkészével találkoztam, aki egyben a délvidéki református keresztyének püspöke is. Vele elsősorban a gyülekezet jelenéről, mindennapjairól beszéltem. A dél-bánsági magyarság megmaradását veszélyeztető tényezők közül kiemelné a biztos asszimilálódással járó vegyes házasságok gyakorisága, valamint a nagy gazdasági elvándorlás. A térségben íratlan szabállyá vált, hogy a vegyes házasságban a magyar házastárs az, aki eleve háttérbe szorítja az önazonosságát, a gyerekek meg szinte automatikusan a többségi nemzet tagjaivá válnak. Pancsova belvárosi részeiben ez egyértelmű, de Hertelendyfalván sem túlságosan jobb a helyzet, bár itt még akadnak olyan esetek, amikor a vegyes házasságból származó gyereket református vallásban megkeresztelik, és megtanul magyarul.

A gazdasági elvándorlás a 2011-ben elkezdődött honosítást követően drasztikus mérete-

ket kezdett öltetni. Olyannyira, hogy napjainkban nemcsak a térségbeli, hanem az egész délvidéki magyarság legégetőbb problémája, hosszú, sőt már rövid, középtávú megmaradásának legjelentősebb veszélyeztetője. Jugoszlávia véres szétesése a kilencvenes évek elején történt, és bár a háborús események nem érintették közvetlenül Vajdaság területét, komoly létbizonytalanságot okoztak. Ennek nyomait a tartomány napjainkban is viseli, és ezalól Pancsova sem kivétel. A délvidéki magyar fiatalok folyamatos elvándorlását a kilencvenes évek elején a katonai behívók indították, amire az egyre nehezebb gazdasági helyzet csak ráerősített. És bár a külső körülmények azóta jelentősen megváltoztak, a gazdasági nehézségek megmaradtak, a létbizonytalanság már negyedszázada kisebb-nagyobb mértékben folyamatosan, végláthatatlanul jelen van.

A magyar fiatalok elszivárgása folytonos, a folyamat visszafordíthatatlannak tűnik. „Azt gondoltam, hogy a kilencvenes évek után megáll az elvándorlás, de nagyot tévedtem” – szögezi le Halász püspök úr. Tapasztalata szerint a Hertelendyfalváról elköltözött és Nyugat-Európa fejlett országaiban már beilleszkedett magyar fiatalok többsége egyáltalán nem tervez valaha is hazaköltözni az ősei földjére.

Hertelendyfalva mellett Pancsova belvárosában is van református gyülekezet, amelyet sokáig Halász Béla látott el, de ottjártamkor éppen új lelkészt kapott az egyházközség. Pancsován, nem messze a városközponttól szerény református templom is található, a helyi legenda szerint a felépítésére Jókai Mór indított adakozást. Az istentiszteleteken, Halász püspök úr közlése szerint, 20-30 ember szokott összegyűlni. A pancsovai egyházközségnek Belgrádban, Versecen, Fehértemplomon, Fejértelepen, Székelykevény és Kevevárán vannak magyar ajkú szórványai. Ezeket éveken keresztül Halász Béla egymaga gondozta, de most már az Erdélyből érkezett Szilágyi Zoltán pancsovai lelkész is a segítségére van. Az effajta gondozás – szórványok szétszórtsága miatt – idő- és pénzigényes, ezért Halász püspök úr a megoldást egy missziós központ létrehozásában látja, amely első sorban egyházi szükségletek ellátására szolgálna, ám idővel magyar szórványközponttá is válna.

Református templom Pancsova belvárosában

Halász Bélától elbúcsúzva a Hertelendyfalvától délre fekvő **Tárcsó** (Starčevo) településre látogattam. Bár külön falunak számít, a falu majdnem egybeépült Hertelendyfalvával, azaz gyakorlatilag már Pancsova külvárosi részévé vált. Olyannyira, hogy Tárcsó és Pancsova között városi buszjáratot tartanak fenn. Odalátogatásom elsődleges oka az volt, hogy a Délvidékszerre szép számban lehet olyan szerb falvakat találni, ahol a népszámlálási adatok rendre kimutatják a kis létszámú magyar jelenlétet is. Tárcsó is ezek közé tartozik.

Tárcsón 2002-ben 111 (1,5 %) magyart írtak össze 7615 lakosból. A tárcsói szórványmagyság egy része a pancsovai szuburbanizációs folyamat keretében költözött le a faluba, ám nem valószínű, hogy minden tárcsói magyar a pancsovai-hertelendyfalvi kirajzás következtében került oda. Az 1910-es összeírás adatai is tanúskodnak a faluban élő szórványmagyságról. Akkor 3803 lakosból 81 (2,2 %) vallotta magát magyarnak. Az 1880-as egyházi adatközlés

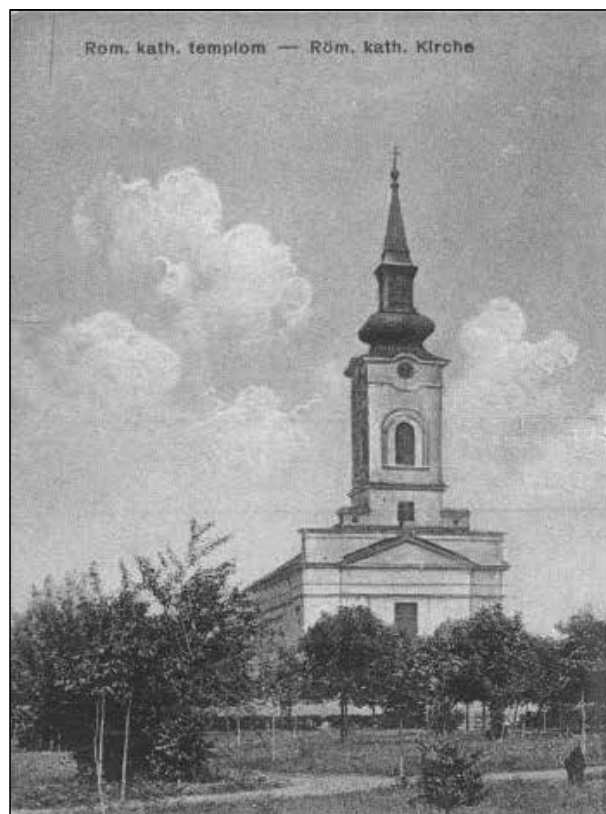

Szent Mór vértanú katolikus templom Tárcsón

szerint a katolikus gyülekezet részben magyar, pontosabban horvát–német–magyar anyanyelvű. Egy évszázaddal később, 1989-ben a hivatalos egyházi adatok a következők voltak: 771 hívő, ebből 687 horvát, 79 magyar, 30 bolgár és 16 német.

A falu legértékesebb épülete a Szent Mór vértanú titulusú katolikus plébániatemplom. 1870-ben épült barokk-klasszicista stílusban. Barokk toronysisakját 1944-ben a bevonuló partizánok elpusztították, de a templom végül elkerülte a lerombolást. A mostani, betonból készült kupolát 1956-ban emelték. Teteje eredetileg cserépből épült, azt 1916-ban palára, 1967-ben bádogra cserélték le. A templomot csak kívülről tudtam megtekinteni, külsejét valamikor a közelmúltban újítták fel. A templom Sándoregyházáról részről oldallagos ellátásban.

Dél-Bánság nemzetpolitikai és nemzetstratégiai szempontból különösen fontos régió. Itt húzódott meg egykoron hazánk déli határa, és itt élnek a legdélebbi őshonos magyar közösségek is. Ezek állapota aggodalomra ad okot. Félő, hogy a dél-bánsági magyarság az elvándorlás

Ezen a Trianon előtti képeslapon még látszik a tárcsói templom barokk toronysisakja

és önfeladás következtében egy-másfél évtizeden belül teljesen felemészthetik. Ez szükség-szerűvé teszi a térséggel való jövőbeni kiemelt foglalkozást.

2015. szeptember 15.

Felhasznált irodalom:

Az assisii szent Ferenc által alapított, conventuális minorita rendnek szent Erzsébet pártfogása alatt álló magyarországi rendtartományhoz tartozó, egykoron a segítő Szűz Máriáról, most borromei Szent Károlyról nevezett pancsovai tisztelendő rendháza NAPLÓJA. Pancsova, Nyomtatott Wittigschlager C.-nál, 1915. (Reprint kiadás: Történelmi Levéltár, Pancsova, 2008)

Csánki Dezső dr.: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. II. kötet, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1894

Erős Lajos: Adalékok a Zrenjanini Nagybicskeréki Egyházmegye történetéhez. Kisoroszi Római Katolikus Plébániahivatal, Kisoros, 1993

Fábián Pál: Pancsova; Reiszig Ede dr.: Torontál vármegye községei. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Budapest, Országos Monográfiai Társaság, 1912

Magyar Katolikus Lexikon: Pancsova és Tárcsó szócikkek

Műemlékem.hu ismertetőanyagai

Népszámlálási adatok:

- A Délvidék településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai (1880–1941). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1998

- Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1961. godini, Nacionalni sastav Stanovništva FNR Jugoslavije, Podaci po naseljima i opštinama, Knjiga III / Population, Households and Dwellings in 1961, Nacional structure of population in FNR Yugoslavia, Data on localities and communities, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1994

- Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2002. u Republici Srbiji, Stanovništvo, Nacionalna ili etnička pripadnost, Podaci po naseljima, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2003

- Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, Stanovništvo, Nacionalna pripadnost, Podaci po opštinama i gradovima, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2012 / 2011 Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia, Population, Ethnicity, Data by municipalities and cities, Statistical Office of the Republic of Serbia, Belgrade, 2012

- Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, Stanovništvo, Starost i pol, Podaci po naseljima, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2012 / 2011 Census of Population, Households and Dwellings in the Republic of Serbia, Population, Age and Sex, Data by settlements, Statistical Office of the Republic of Serbia, Belgrade, 2012

Evangelisták – Zsámbék

Francia települések a Bánságban: Károlyliget, Szentborbála és Szenthubert

I. A Bánság a török iga alatt és a 18. század hajnalán

Közismert tény, hogy az 1718. július 21-én, a Habsburg és az Oszmán Birodalom között megkötött pozsareváci békeszerződéssel felszabadult Bánság – a 18. század elején – meglehetősen gyér lakosságú volt. „A császári igazgatás 1717-ben a mintegy 28 000 km²-nyi területen 663 lakott helyet, bennük összesen 21 289 házat vagy inkább putrit talált, s kezdetleges gazdálkodást folytató szerb és román lakosokat. Mezőgazdasági művelésre alkalmas terület alig volt, a középkorban még termékeny síkságot Szőregtől Pancsováig, Alibunártól Versecig ropant terjedelmű állóvizek és mocsarak borították, s mocsarak vették körül Temesvár városát is. Az egész vidék inkább volt farkasok, rókák, mindenféle kígyók, szúnyogok és legyek hazája, mint embereké.”¹ A mai Belgium területével közel megegyező nagyságú Bánság lélekszáma mintegy 90 ezer fő volt.²

A térség központja, Temesvár (Timișoara) 1552. június 24. és július 27. között jelentős várostromot élt át. A spanyol zsoldosok lázadása miatt Losonczy István temesi ispán és alsó-magyarországi főkapitány végül a vár feladása mel-

lett döntött – vesztére. A törökök lemészárolták a várból kivonulókat; Losonczy fejét a török szultánnak küldték el.³

Temesvár török megszállása után az egész Bánság török kézre került. A térségben „az apró várakat lerázza a török, mint a diót. Nincs többé ellenállás.”⁴ A területet a keresztény seregeknek nem sikerült visszaszerezniük. Gyula várának elvesztése (1566. szeptember 2.) után minden remény elveszett a Bánság visszaszerzésére.

A hosszú török iga alatt (1552–1718) falvak és városok tűntek el; apadt le a lélekszámuk. A törökök várakat, egyházi épületek romboltak le. A magyar lakosság jórészt elmenekült a térségből, illetve a török dúlások során életét veszítette, vagy elhurcolták. A vármegyei élet megszűnt, a római katolikus egyházi élet jórészt szünetelt. A reformáció nem tudott meghonosodni. Egyedül a térségben kóborló ferences barátok próbáltak vigaszt nyújtani a minimálisra apadt római katolikus híveknek. A katolikus papokat ugyanis a törökök üldözték és legyilkolták. A „csanádi püspök” egyházi tisztség „üres” titulussá vált.⁵ Maga Csanád (Cenad) település is elpusztult. Ekkor kezdődött – a magyarság egyre drasztikusabb lélekszámapadása mellett – a szerbség és a románság beszívargása a térségbe.⁶

¹ HECKENAST GUSZTÁV: Közvetlenül Béctől... A Bánát a 18. században. *História*, 1992/1. História Alapítvány, Budapest, 12. p.

² *The colonization of the Banat following its Turkish Occupation. With particular emphasis on emigration from Lorraine and Luxembourg. (Southern Belgian province of Luxembourg)* Danube Swabian History: <http://www.dvhh.org/history/1700s/banat-colonization-after-turks.htm> (Letöltés ideje: 2017. január 19.)

³ SZAKÁLY FERENC: Temesvár ostromai. *História*, 1992/1. História Alapítvány, Budapest, 9. p.

⁴ GÁRDONYI GÉZA: *Egri csillagok*. Magyar Elektronikus Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/00600/00656/html/04.htm> (Letöltés ideje: 2017. január 19.)

⁵ A török hódítások miatt a csanádi püspökök jórészt az ország másik felében, Felső-Magyarországon, Pozsonyban (Bratislava), illetve a magyar római katolikus egyház új központjában, Nagyszombatban (Trnava) éltek. ZOMBORI ISTVÁN: *A Szeged-Csanádi Püspökség Egyházmegyei Múzeum és Kincstár. A Szeged-Csanádi Püspökség története*. Szeged, 2007: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/A_szegedi_csanadi_puspokseg/pages/001_szeged_csanadi_puspokseg.htm (Letöltés ideje: 2017. január 19.)

⁶ GYÉMÁNT RICHÁRD: A Bánság újraterelítése, különös tekintettel a 18. századi telepítési folyamatokra. *FORVM, Acta Juridica et Politica. Acta Universitatis Szegediensis*. V. évfolyam, 1. szám, 2015, 34. p.

A pozsareváci békeszerződés után (1718) a császári adminisztráció megtiltotta, hogy a magyarság betegye a lábát a Bánság területére, és újranevesítse az amúgy is elhanyagolt, mocsaras, egészségtelen klímájú és a közbiztonság tekintetében súlyos fogyatékoságokkal küzdő területet.⁷ Fényes Elek találóan jegyezte meg: „*Hajdan ezen megyét (ti. Torontál vármegyét) a' magyarság színe lakta, kevés oláhokkal és rácokkal keverve. Régi nevezetességének nyomai, fájdalom! ez időben omladékokban hevernek. [...] a' török csaknem 200 esztendeig dühösködvén itt, ezen egész környék szomorú's lakatlan pusztasággá vált; a' dühöngő árvizeknek semmi korlát nem tétetvén, földszinét mérget lehellő mocsárok borították el.*”⁸ A térséget elsősorban német ajkú és római katolikus vallású lakossággal akarták feltölteni. A telepítési biztosok a birodalom területeit járták, hogy Magyarország nagy részének, így a Bánságnak az újranevesítéséhez is népességet verbuváljanak.

II. Francia telepések a Bánságban

Sokan csodálkoznak azon, hogy a Bánság területén franciák is éltek. Felmerülhet a kérdés: Honnan és mikor érkeztek? Egyáltalán miért telepedtek le a Bánságban?

A francia lakosok toborzási területe Elzász (franciául: Alsace, németül: Elsaß), de főképp Lotaringia⁹ (franciául: Lorraine, németül Lothringen) volt. Ezenkívül érkeztek letelepülők – a „belga” – Luxemburgból (Luxembourg)¹⁰ is. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy Elzászból és Lotaringiából a franciák mellett jelentős számú német is

érkezett. A betelepülők közül többen mindkét nyelvet értették, illetve beszéltek.

Eredetileg – a középkorban, 925-től – Elzász és Lotaringia a Német-római Birodalom részei voltak. Elzász területének jelentős részét a francia seregek a harmincéves háború (1618–1648) idején, 1639-ben szállták meg. Ezáltal a Habsburgok spanyol ága elveszítette uralmát a területen. Majd hét évvel később, 1646-ban 1,2 millió tallérért a megmaradt felső elzászi területeket is eladták a franciáknak. A területet a vesztfáliai békeszerződés (1648) csatolta először Franciaországhoz. Ennek ellenére Strasbourg csak 1681-ben nyitotta meg a kapuit XIV. Lajos francia király (1643–1715) seregei előtt.¹¹

Lotaringia francia kézbe kerülése hosszabb politikai és fegyveres küzdelem eredménye volt. XIV. Lajos francia király (1643–1715) élénk érdeklődést mutatott a hercegség Franciaországhoz való csatolása iránt. A francia „Napkirály” II. Miklós lotaringiai herceget néhány hónapos uralkodás után, 1634-ben „megbuktatta”, és elűzte a hercegség éléről. Ekkor a francia seregek bevonultak, és 27 évig állomásoztak Lotaringia területén. IV. Károly lotaringiai herceg (1625–1634, 1634–1675) ugyan névleg „visszatért” Lotaringia élére, ámde a „Lotaringia hercege” titulus 1697-ig csak „címzetes” maradt. A francia befolyás ugyanis megmaradt; a francia seregek időnként bevonultak az ország területére, ezáltal jelentősen befolyásolták Lotaringia mindennapjait. Majd az 1697. évi rijswijki békeszerződés értelmében II. Miklós fia, V. Károly (1675–1690) szerezte vissza a tényleges hercegi hatalmat. Fiának és egyben utódjának, I. Lipót hercegnek (1690–1729) is jelentős diplomáciai „párviadalt” kellett vívnia az

⁷ ZOMBORI ISTVÁN: *A Szeged-Csanádi Püspökség Egyházmegyei Múzeum és Kincstár. A Szeged-Csanádi Püspökség története.* Szeged, 2007: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/A_szegedi_csanadi_puspokseg/pages/001_szeged_csanadi_puspokseg.htm (Letöltés ideje: 2017. január 19.)

⁸ FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a' hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapota statistikai és geographiai tekintetben.* IV. kötet. Trattner-Károlyi tulajdona, Pest, 1839, 379–380. p.

⁹ Lotaringia – a földrajzi terület a nevét II. Lothár frank királyról (855–869) kapta („*regnum Lotharii*”). Két részből állt. A középkorban, 959-től 1033-ig, majd 1048-tól ismét Alsó- és Felső-Lotaringiára tagolódott a terület. Alsó-Lotaringia a mai Hollandia, Belgium területének jelentős részét, valamint Németország Rajna folyótól nyugatra eső vidékét és Franciaország északi részét foglalta magában. Később az Alsó-Lotaringia elnevezés „kiveszett”. Felső-Lotaringia, később csak Lotaringia, a Maas folyó és a Vogézek közé eső terület volt. Főbb városai: Trier, Metz, Verdun, Toul és Nancy voltak. GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. XI. kötet (Közép–Magyar).* Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1895, 664–665. pp.

¹⁰ A Belgiumban található Luxembourg tartomány nem azonos a független Luxemburggal, holott annak egykor része volt. Az Arlon központú tartományt az 1839. évi londoni konferencia szakította el a Luxemburgi Nagyhercegségtől. GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. XI. kötet (Közép–Magyar).* Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1895, 734. p.

¹¹ GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. VI. kötet (Elektromos hal–Fék).* Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1894, 96–98. pp.

erős Franciaországgal. XIV. Lajos ugyanis nem mondott le Lotaringiáról, seregei 1702 és 1714 között ismét megszállták a területét. Ekkor azonban a herceg nem menekült el, hanem – a „lotaringiai kis Versailles-ból” – a lunéville-i kastélyból próbálta irányítani hercegsége életét.¹²

A francia fegyveres megszállások okai jobbra abban keresendők, hogy Lotaringia hercegei a német-római császár szövetségesei voltak. Lotaringia hosszú időszakon át az ütközőállam szerepét töltötte be a két nagyhatalom között. A Lotaringiai – Vaudémont – hercegi ház utolsó tagja III. Ferenc herceg (1729–1737), aki Ferenc István néven Mária Terézia magyar királynő (1740–1780) férje volt. Őt a franciák lemondatták, és elvették tőle Lotaringia területét, kárpótlásul – az utolsó Medici nagyherceg halála után – a Toszkánai Nagyhercegséget kapta meg.¹³ Lotaringiának 1737 és 1766 között még egy hercege volt, az egykori lengyel uralkodó I. (Leszczyński) Szaniszló személyében, aki gyakorlatilag veje, XV. Lajos francia király (1715–1774) „bábjá” volt.¹⁴ Az 1766-ban bekövetkezett halála után Franciaország beolvasztotta Lotaringiát közigazgatási rendszerébe.

Elzász és Lotaringia lakói többnyire római katolikus felekezetűek, jobbra franciák voltak, de jelentős német közösségek is éltek a térségben.¹⁵ A korábbi – középkori, illetve újkori – időszakban viszont a német–francia nyelvhatár mentén

feküdtek ezek a területek. A Bánságba betelepülő elzászi és lotaringiai franciák és németek Metz–Sarreguemines–(németül Saargemünd) Saarburg–Nancy térségéből érkeztek. Egyes – például a nagyőrszi – egyházi iratokban meg is jelent az „*ex Château-Salins*” megnevezés, mely egy Nancy közelében fekvő, ma is létező közigazgatási egység. Feltehetően az innen elszármazottakra utalhatnak az egyházi iratok.¹⁶

A sikeresnek¹⁷ mondható francia kolonizáció Mária Terézia magyar királynő (1740–1780) uralkodása alatt, 1748 körül indult. Ekkor a Temesvárhoz közeli Újbesenyőre (Dudeștii Noi) érkeztek lotaringiai telepeseik.¹⁸ A francia kolonizáció gyakorlatilag 1772 körül fejeződött be, bizonyos források azonban a Bánság Magyarországnak történő visszaszolgáltatását, illetve a magyar vármegyerendszer felállításának elrendelését (1778. július 6.) jelölik meg „záróakkordként”.¹⁹

Felmerül a „miért?” kérdése is. Mi volt az oka a franciák és németek betelepülésének? Egyfelől politikai okok húzódtak a háttérben. Lotaringia lakossága nehezen viselte a hercegi család „megbuktatását”, illetve a függetlenség elvesztését, valamint a francia befolyás növekedését. Mivel a család utolsó hercegi tagja, III. Ferenc, Mária Terézia férje volt, ennek a ténynek is szerepe volt abban, hogy az egykori alattvalók kövessék szeretett hercegüket. Az előbbi mellett a második ok

¹² TÓTH ÁRON: *Lotaringiai főnix, avagy a lunéville-i kastély újjászületése*. Örökségfigyelő, 2015. 10. 24. http://oroksefigyelo.blog.hu/2015/10/24/lotaringiai_fonix_avagy_a_luneville-i_kastely_ujjaszuletese (Letöltés ideje: 2017. január 20.)

¹³ KENYERES ÁGNES (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon 1000–1990*. Javított, átdolgozott kiadás, Országos Széchényi Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09006/09602.htm> (Letöltés ideje: 2017. január 20.)

¹⁴ I. (Leszczyński) Szaniszló évi 2 millió livre „nyugdíjat” kapott XV. Lajostól. A jelentős összeg biztosította a herceg fényűző, pompakedvelő életmódját, mellyel a művészeteket is pártfogolta. I. Szaniszló halála (1766) után a francia király, XV. Lajos egyszerűen megörökölte a hercegséget. BUSKÓ ANDRÁS (szerk.): *Lengyel királyok és uralkodók. III. rész. Választott uralkodók (1573–1795). A Lublini Unió nemesi köztársaságának királyai*. Budapest, 2013, 125–143. pp. In: *Budapest Főváros XVII. kerületi Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat honlapja*: http://www.leki17.hu/ebook_kiralyok/lengyel_kiralyok_3.pdf (Letöltés ideje: 2017. január 20.)

¹⁵ *Huszadik század – honlap*: <http://www.huszadikszazad.hu/cikk/elzasz-es-lotaringia> (Letöltés ideje: 2017. január 20.)

¹⁶ Banattera, *Die Enzyklopädie des Banats*, Triebswetter: <http://www.banattera.eu/german/content/triebswetter> (Letöltés ideje: 2017. január 19.)

¹⁷ Egyes források szerint az 1722 és 1729 között a Bánság területére bevándorló 40 ezer „svábból” 15 ezer érkezett Elzászból és Lotaringiából. Fontos azonban megjegyezni, hogy az első betelepülők – III. Károly magyar király uralkodása alatt – a „halált találták” a Bánság területén. Tömegével haltak meg az éghajlat, a malária, az éhínség, a járványok és egyéb nem megfelelő feltételek miatt. Feltehetően kevesen maradtak életben közülük Mária Terézia sokkal sikeresebb telepítései idejére. VULTUR, SMARANDA: *From the West to the east and from the East to the West: Identity avatars of the French Banaters*. Danube Swabian History: <http://www.dvvh.org/history/1900s/1948-french-banaters-SVultur~NTullius.htm> (Letöltés ideje: 2017. január 20.)

¹⁸ Banattera, *Die Enzyklopädie des Banats*, Neubeschenowa: <http://www.banattera.eu/german/content/neubeschenowa> (Letöltés ideje: 2017. január 19.)

¹⁹ *The colonization of the Banat following its Turkish Occupation. With particular emphasis on emigration from Lorraine and Luxembourg. (Southern Belgian province of Luxembourg)* Danube Swabian History: <http://www.dvvh.org/history/1700s/banat-colonization-after-turks.htm> (Letöltés ideje: 2017. január 19.)

még jelentősebbnek számított. A francia befolyás növekedésével a lengyel I. (Leszczyński) Szaniszló hercegsége (1737–1766) idején elszegényedett a terület. A lakosság magas adók és egyéb terhek alatt nyögött, a francia adminisztráció nem segítette a gazdasági helyzet megoldását. Inkább „röghöz kötötte” a népességet. Megtiltották, hogy bárki elvándoroljon a lakóhelyéről. Ezért sokszor titokban, az éj leple alatt szöktek el a lakosok a házaikból. A Bánságba betelepülő franciákat és németeket vonzotta a viszonylagos szabadság, melyet az új hazájuk területén élvezhetnek majd, továbbá az állami támogatások, kedvezményes kölcsönök, valamint a saját föld és ház gondolata sem volt elvetendő. A kivándorlást elősegítette az 1769. évi nagy éhínség is, amely nemcsak Elzászt és Lotaringiát, hanem a velük szomszédos német területeket is érintette. Csak 1770 és 1773 között 4935 család, azaz 16 889 német és francia érkezett a Bánság területére. Ekkora ember-tömegre az osztrák adminisztráció is nehézkesen „válaszolt”. A betelepülők elhelyezése jelentős problémát okozott, továbbá a hosszú út alatt legyengült telepesek élelmezése, illetve orvosi ellátása is tragédiával fenyegetett. Főképp a malária, a vérhas, illetve a tífusz szedte az áldozatait.²⁰

A franciák elhelyezése az 1770-es évek elején részben a már létező településeken történt, de ekkor alapították a „francia falvakat” (németül: „*Welsch Dörfer*”) is a Bánság területén.²¹ Ezek közé szokás sorolni az 1771-ben alapított Károlyliget, Szentborbála és Szenthubert településeket, valamint az 1772-ben létesített Kiskomlós (németül: Ostern, illetve Kleinkomlosch, románul: Comloșu Mic) és Kisősz (németül és románul: Gottlob), továbbá Nagyősz (németül: Triebswetter, románul: Tomnatic) falvakat is. A források egy része inkább csak az első hármat tekinti „igazi” francia falunak, mivel az utóbbi háromban a franciák

jelentősebb számú némettel együtt telepedtek le. Továbbá egyéb – elsődlegesen németek által lakott – falvakban is megjelentek szórványosan a francia családok, és minden bizonnyal gyorsan asszimilálódtak.²²

Kiskomlós, Kisősz és Nagyősz alapítása Johann Wilhelm Edler von Hildebrand (1709–1773) temesvári tanácsos, telepítési felügyelő nevéhez fűződik. Kiskomlós első lakosai Lotaringiából származó franciák és németek voltak, majd néhány évvel később a szomszéd helységekből beköltöző németekkel a lakosok száma jelentősen megnőtt. Kisősz település kezdetben vegyesen lakott német és francia falu volt. Nagyősz első lakói franciák (Château-Salins területéről), illetve kisebb részben Würzburg környékéről érkező németek voltak. További német betelepülők érkeztek Elzászból, Pfazból, Baden-Württembergből, illetve Bajorországból.²³

III. Bánátnagyfalu (Banatsko Veliko Selo)

Napjainkban Bánátnagyfalu (Банатско Велико Село/Banatsko Veliko Selo) a nagyikindai községben fekvő, megközelítőleg 2500 fős település.²⁴ Lakói szinte kizárólag szerbek.

A Nákófalva (Наково/Nakovo) és Tószeg (Нови Козарци/Novi Kozarci) között lévő, a román határra „szorult” település 1948-ban „alakult”, amikor a három egykori „francia” falut, Károlyligetet, Szentborbálát és Szenthubertet a német lakosok elmenekülése, illetve elűzése után egyesítették.

Kevés olyan település van, ahol több népcsoport váltotta egymást valamivel több mint 150 év alatt (1771–1948). Az „alapító” franciák a 19. század derekára asszimilálódtak a német lakosság soraiba, akik jelentős utánpótlást kaptak a német területek, valamint a szomszédos német falvak

²⁰ *The colonization of the Banat following its Turkish Occupation. With particular emphasis on emigration from Lorraine and Luxembourg. (Southern Belgian province of Luxembourg) Danube Swabian History:* <http://www.dvvh.org/history/1700s/banat-colonization-after-turks.htm> (Letöltés ideje: 2017. január 19.)

²¹ *Triebswetter, Eine Lothringisch-Deutsche Gemeinde im Banat von den Anfängen 1772 bis ca. 1850.* Triebswetter (Nagyősz) német nyelvű honlapja: <http://triebswetter.net/kolonisation.htm> (Letöltés ideje: 2017. január 20.)

²² *The colonization of the Banat following its Turkish Occupation. With particular emphasis on emigration from Lorraine and Luxembourg. (Southern Belgian province of Luxembourg) Danube Swabian History:* <http://www.dvvh.org/history/1700s/banat-colonization-after-turks.htm> (Letöltés ideje: 2017. január 19.)

²³ PETRI, ANTON PETER: *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums.* Breit, Marquartstein, 1992., SCHWICKER, JOHANN HEINRICH: *Geschichte des Temescher Banats.* Historische Bilder und Skizzen. Nagybecskerek, 1861. 462. p.

²⁴ *Census of Population, 2011, Households and Dwellings in The Republic of Serbia. Book 2.: Age and Sex, Data by settlements.* Statistical Office of Republic Of Serbia, Belgrade, 2012. 98–99. pp

népességének soraiból. A németek a jugoszláv partizánok – második világháború végi, illetve azt követő – etnikai tisztogatásai következtében tűntek el. Ekkor nyílt lehetőség a Bosznia-Hercegovina területéről származó szerb családok számára, hogy birtokba vegyék az „egyesített” települést.²⁵

A következőkben érdemes röviden megismerni a három egykori „francia” falu vázlatos népesedéstörténetével, az etnikai és a vallásfelekezeti statisztikai adatok fényében.

III. 1. Károlyliget

Károlyliget (Charleville) Zsombolyától északnyugatra, közvetlenül Szentborbála (Seultour) és Szenthubert (St. Hubert) települések mellett elhelyezkedő falu volt. Napjainkban már nem önálló település, Szentborbálával és Szenthuberttel együtt alkotják a szerbiai Bánátnagyfalu (Банатско Велико Село/Banatsko Veliko Selo) települést.

Károlyliget település névadója Borromei Szent Károly (1538–1584) milánói érsek, „a *Tridentinum* nyomán bontakozó barokk jámborság sokoldalú üttörője volt.”²⁶

A település helyén már a középkorban is létezett egy falu, mely a „Horogszeg” nevet viselte. A településről és birtokosairól több írásos dokumentum is ránk maradt, mivel folyamatosan perlekedtek a kunszöllősi kunokkal. A török hódoltság alatt a falu elpusztult.

A 1723–1725. évi gróf Mercy-féle térképen „Orosin” néven szerepelt, ami szerb jelenlétre utalt, de állandó szerb megtelepülés valószínűleg nem lehetett, mert ezt követően a bérlők mint kincstári pusztát vették igénybe hosszabb időn keresztül.

Az önálló települést – Károlyliget kisközséget – csak 1771-ben telepítették, Mária Terézia magyar királynő (1740–1780) 1763. november 25-én kelt rendeletére. Johann von Neumann temesvári igazgatósági tanácsos irányításával építették ki a települést, kezdetben 64 lakóházzal. Ekkor már iskolát is alapítottak a faluban.²⁷

Károlyliget, valamint a szomszédos Szentborbála és Szenthubert a Bánság területére telepített francia telepesek „központja” volt. A római katolikus francia lakosok jórészt Elzász és Lotaringia területéről érkeztek.²⁸ Később római katolikus németek csatlakoztak hozzájuk, ők a franciáktól elkülönülve, a „Deutsch-Gasse” nevű utcában éltek. Idővel a német népcsoport lett a domináns, mely asszimilálta a franciákat. Ennek feltehetően elsődleges oka az volt, hogy az iskola megnyitásával csak német nyelven lehetett tanulni. Idővel pedig a – szenthuberti – templomi misék esetében is viszszaeszközött a francia nyelv használata. Az utolsó lakos – a három településen –, aki még folyékonyan beszélt franciául, Pierre Hanrio volt; 1866-ban közel száz éves korában halt meg.²⁹

Fényes Elek 1839-ben, illetve 1851-ben még francia falunak írta le a települést: „*Charleville, franczia falu, Torontál vmgyében, Komlóshoz délre 1 mfdnyire: 640 kath., 28 n. e. óhitű lak., kath. paroch. templommal, szerfelett termékeny 1ső osztálybeli határral, 59 4/8 egész telekkel. Lakosai igen szorgalmatos földmivelők, s sok jó vaját készítenek. F. u. gr. Zichy Ferraris örök.*”³⁰

Károlyligetet a trianoni békediktátum aláírása – 1920. június 4. – után a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatolták. A falut a második világháború után egyesítették Szentborbálával és Szenthuberttel.³¹

²⁵ NagyikindaOnline – Nagyikinda község hivatalos honlapja: <http://www.kikinda.org.rs/index.php?language=hun&page=ogradu&option=naseljenamesta&level=banatskovelikoselo> (Letöltés ideje: 2017. január 20.)

²⁶ BÁLINT SÁNDOR: *Ünnepi kalendárium II. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából* (július 1. – november 30.). Neumann Kht., Budapest, 2004: <http://mek.niif.hu/04600/04657/html/unnepikii0088/unnepikii0088.html> (Letöltés ideje: 2016. július 26.)

²⁷ REISZIG EDE: Torontál vármegye községei. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 60. p.

²⁸ REISZIG EDE: Torontál vármegye községei. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 60. p.

²⁹ ROSAMBERT, ANDRÉ: *Villages Lorrains en Roumanie.* L'illustration, 1933. április 1.: <http://www.dvhh.org/history/1900s/1933-Lorraine-Villages-Rosambert.htm#L-Illustration> (Letöltés ideje: 2016. július 26.)

³⁰ FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára.* Nyomatott Kozma Vazulnál, Pest, 1851. 478. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapota Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona, Pest, 1839, 406. p.

³¹ MADIĆ, SVETLENA: *Changes in morphology of colonist village Banatsko Veliko Selo.* In: *Researches Reviews of the Department of Geography, Tourism and Hotel Management.* University of Novi Sad, Serbia, 2015, 55. p.

1. táblázat: Károlyliget kisközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	813	–	754	–	27	–	– ¹		32 ²
1890	828	2	783	–	41	1	–	1	–
1900	860	6	815	–	38	–	–	1	–
1910	757	5	726	–	26	–	–	–	–

Forrás: KSH, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

2. táblázat: Károlyliget kisközség felekezeti adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Felekezet						
	Összesen	Római katolikus	Görögkeleti	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	813	787	26	–	–	–	–
1890	828	785	43	–	–	–	–
1900	860	820	40	–	–	–	–
1910	757	731	26	–	–	–	–

Forrás: KSH, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

1. kép: Útjelző tábla Charleville és Seultour között az 1930-as években

Forrás: ROSAMBERT, ANDRÉ: *Villages Lorrains en Roumanie*. L'illustration, 1933. április 1.: <http://www.dvhh.org/history/1900s/1933-Lorraine-Villages-Rosambert.htm#L-Illustration> (Letöltés ideje: 2016. július 26.)

III. 2. Szentborbála

Szentborbála (Seultour) Zombolyától északnyugatra, közvetlenül Károlyliget (Charleville) és Szenthubert (St. Hubert) települések mellett elhelyezkedő falu volt. Napjainkban már nem önálló település, Károlyliget és Szenthuberttel együtt alkotják a szerbiai Bánátnagyfalu (Банатско Велико Село/Banatsko Veliko Selo) települést.

A Magyar Katolikus Lexikon a következők szerint magyarázza a település nevének eredetét: „A bánáti Szentborbála falu neve szellemes képzettársítással keletkezett. A 18. században elzász-lotaringiai németek és franciák is vándoroltak a Bánátba. Megalapították Szenthubert, Károlyliget és Seultour helységeket. Az utóbbi egy ott álló középkori toronymaradványról kapta francia nevét. A millennium után a falunak a

Szentborbála találó magyar nevet adták, miután a vértanú szüzet toronnyal szokták ábrázolni.³²

A falut a másik két szomszédjához hasonlóan 1770/1771-ben telepítették Mária Terézia magyar királynő (1740–1780) korábban kiadott rendeletére. A település alapítását Johann von Neumann temesvári igazgatósági tanácsos felügyelte. Az első lakosai Lotaringiából származó franciák voltak. A település lakói számára 64 lakóházat, továbbá egy elemi iskolát létesítettek. A franciák mellé nemsokára németek is érkeztek a Rajna-vidékről. A németek kezdetben elkülönültek a franciáktól, majd túlsúlyuk és a nyelvi asszimiláció következtében beolvastották őket maguk közé.³³

Vályi András a következőket közölte a faluról: „Szoltúr. Német, és frantzia falu Torontal Várm.

földes Ura Gr. Ferráris Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Temesvárnak szomszédságában; határja 3 nyomásbéli, 's kövér, bővelkedik árpával, búzával, zabbal, kukoritzával, és vajjal; szőlőkölködik fa, és bor nélkül; piaza Temesváron, és másutt is.”³⁴

Fényes Elek az alábbiakat jegyezte meg a faluról: „Szolturn, franczia falu, Torontál vmegyében, Komlóshoz 1 mfldnyire, 706 kath., 24 óhitű, 2 zsidó lak., kath. paroch. templommal, első osztálybeli határral, 57 egész jobbágytelekkel. Lakosai sok jó vajat készítenek.”³⁵

Mind a két szerző még francia faluként írja le a települést, habár Vályi András említést tesz a németekről is. A franciák asszimilálódása feltehetően a 19. század első felében ment végbe. A

3. táblázat: Szentborbála kisközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	894	2	832	–	25	–	– ³		35 ⁴
1890	1071	3	1 046	–	21	–	–	1	–
1900	1111	3	1 079	1	28	–	–	–	–
1910	961	13	925	–	23	–	–	–	–

Forrás: KSH, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

4. táblázat: Szentborbála kisközség felekezeti adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Felekezet						
	Összesen	Római katolikus	Görögkeleti	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	894	869	25	–	–	–	–
1890	1071	1048	22	–	1	–	–
1900	1111	1084	26	–	–	–	1
1910	961	938	23	–	–	–	–

Forrás: KSH, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

³² Szent Borbála (†Nikomédia, 235/239) „A tizennégy segítőszent és a négy Virgines Capiales (négy fő szűz) egyike, sok város, hivatás (bányászat) és a jó halál védőszentje.” Ünnepe: december 4. DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. I. kötet (A–Bor)*. Szent István Társulat, Budapest, 1993, 928–931. pp., BÁLINT SÁNDOR: *Ünnepi kalendárium I. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából (december 1. – június 30.)*. Neumann Kht., Budapest, 2004: <http://mek.niif.hu/04600/04656/html/unnepiki0005/unnepiki0005.html> (Letöltés ideje: 2016. július 27.)

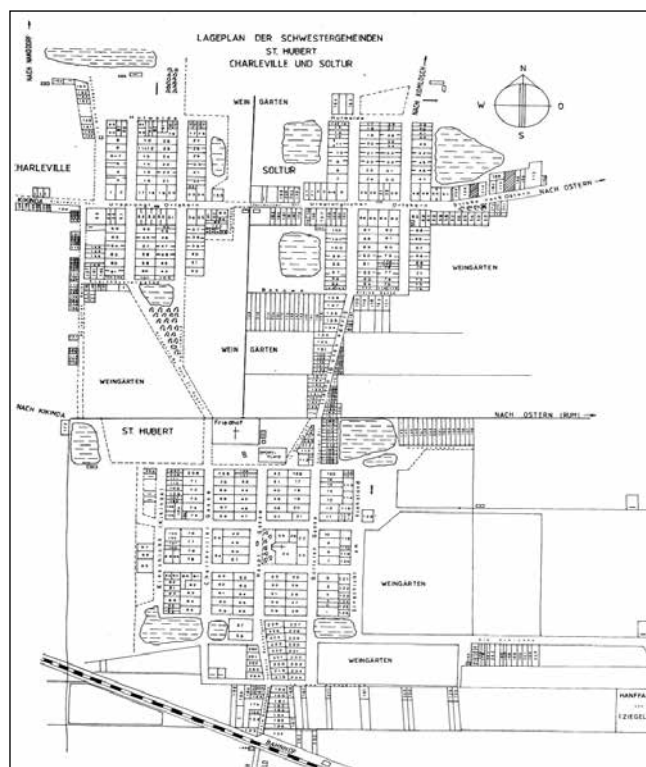
³³ REISZIG EDE: Torontál vármegye községei. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 114. p.

³⁴ VÁLYI ANDRÁS: *Magyar Országának leírása. II. kötet*. A Királyi Universitásnak betűivel, Buda, 1796. Internetes elérhetőség: <http://www.fsze.hu/digitdoc/valyi/> (Letöltés ideje: 2016. július 27.)

³⁵ FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára*. Nyomtatott Kozma Vazulnál, Pest, 1851. 478. p., FÉNYES ELEK: *Magyarország és a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapota Statisztikai és Geographiai tekintetben. IV. kötet*. Trattner-Károlyi Tulajdona, Pest, 1839, 408. p.

későbbiek folyamán a családnevek árulkodtak a francia származásról, de a lakosság már németül beszélt.

A település a trianoni békediktátum aláírása – 1920. június 4. – után a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság része lett.

1. térkép: Károlyliget, Szentborbála és Szenthubert települések térképe

Forrás: *Once upon a time Molidorf*: <http://www.molidorf.com/images/St.-HubertFull.jpg> (Letöltés ideje: 2016. július 27.)

III. 3. Szenthubert

Szenthubert (St. Hubert) Zsombolyától északnyugatra, közvetlenül Károlyliget (Charleville) és Szentborbála (Seultour) települések mellett el-

helyezkedő falu volt. Napjainkban már nem önálló település, Károlyligettel és Szentborbálával együtt alkotják a szerbiai Bánátnagyfalu (Банатско Велико Село/Banatsko Veliko Selo) települést.

Szenthubert helyén a középkorban egy „Holósvár” nevezetű település feküdt, amelyről 1429-ből maradtak ránk írásos emlékek. A falu a török hódoltság alatt elpusztulhatott, mert a gróf Mercy-féle térkép – 1723/1725-ből – lakatlan pusztaként jelölte.

Szenthubert kisközséget 1770–1771-ben alapították Mária Terézia magyar királynő (1740–1780) korábbi – 1763. november 25-én kelt – rendelete alapján.³⁶ A 78 lakóházas falu létesítését Johann von Neumann temesvári igazgatósági tanácsos felügyelte. A település már az alapítástól kezdve rendelkezett plébániával, illetve iskolával. A 19. század elején pedig már római katolikus templom is állt itt. Első lakói római katolikus franciák voltak, akik Lotaringiából, továbbá Besançon és Párizs környékéről érkeztek, de akadtak közöttük luxemburgiak („belgák”) is. A franciákat hamarosan római katolikus németek követték, akik a „birodalmi városokból”, Mainzból és Trierből, valamint környékükről érkeztek, de voltak közöttük bajorországiak is, akik Ingolstadt, illetve Würzburg vidékéről jöttek.³⁷

Vályi András szerint: „*Szent Hubert. Német, és frantzia falu Torontal Várm. földes Ura Gr. Ferráris Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Temesvárnak szomszédságában; jó határja 3 nyomásbéli, bővelkedik búzával, zabbal, árpával, kukoritzával, és vajjal; szűkölködik fa, és bor nélkül; piatza Temesváron, ’s másutt is.*”³⁸

A domináns német népcsoport a 19. század első felében asszimilálta a francia közösséget, amit az iskolai oktatás és a felekezeti élet is elősegített, mivel egyre inkább a német nyelv vette át a vezető szerepet.³⁹ Fényes Elek szerint: „*Szent-Huberth, franczia falu, Torontál vmegyében, ut. p. Komlóshoz délre 1 1/4 mfdnyire, 976 kath., 44*

³⁶ *Banatsko Veliko Selo, Banat villages*: http://www.dvhh.org/banat_villages/Vojvodina/North_Banat_District/Banatsko_Veliko_Selo-seultour-st_hubert-charleville.htm (Letöltés ideje: 2016. július 27.)

³⁷ REISZIG ÉDE: *Torontál vármegye községei*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 114. p.

³⁸ VÁLYI ANDRÁS: *Magyar Országának leírása. II. kötet*. A Királyi Universitásnak betűivel, Buda, 1796. Internetes elérhetőség: <http://www.fszek.hu/digitdoc/valyi/> (Letöltés ideje: 2016. július 27.)

³⁹ ROSAMBERT, ANDRÉ: *Villages Lorrains en Roumanie*. L'illustration, 1933. április 1.: <http://www.dvhh.org/history/1900s/1933-Lorraine-Villages-Rosambert.htm#L-Illustration> (Letöltés ideje: 2016. július 26.)

óhitű, 14 zsidó lak., kath. paroch. templommal. Határa ennek is első osztálybeli, s 78 4/8 egész jobbágytelket számlál. F. u. gr. Zichy Ferraris Ferencz örök.⁴⁰

A falu fejlődését jelentősen előmozdította a vasútvonal kiépítése. Szenthuberten haladt keresztül a Budapest–Szeged–Nagykikinda–Zsombolya–Temesvár–Orsova-vasútvonal, melyen az Orient expressz is közlekedett egy időben.

Szenthubert a trianoni békediktátum aláírása – 1920. június 4. – után a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság része lett.

(Ortișoara) mellett, egyedülálló módon – Lüttich-i Szent Hubert püspök volt.⁴¹ Ünnepnapiját november 3-án tartották. A liturgikus nyelv a német volt.⁴²

Az egykori római katolikus templom főoltára Szent Hubert, a jobb oldali mellékoltár Borromei Szent Károly, a bal oldali pedig Szent Borbála tiszteletére készült, utalva a három falu egységére és védőszentjeire. Egészen 1840-ig minden hónap harmadik vasárnapján francia nyelvű római katolikus szentmisét tartottak.⁴³

A templom utolsó római katolikus plébánosa Ádám Antal (1908–1944) volt, akit 1944. októ-

5. táblázat: Szenthubert kisközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	1434	20	1288	1	29	–	2 ⁵		13+81 ⁶
1890	1607	61	1502	2	30	–	–	3	9
1900	1576	55	1476	–	34	–	–	–	11
1910	1497	80	1351	1	37	–	1	12	15

Forrás: KSH, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

A Szenthubertet, Károlyligetet és Szentborbálát alapító franciák, valamint a velük érkező, illetve őket követő német lakosok a római katolikus felekezethez tartoztak. A három településnek egy közös római katolikus temploma volt Szenthuberten. Az első templomot még 1771-ben építették, majd ennek a helyére 1788 és 1791 között égetett téglából a kincstár költségén új templomot emeltek. A templom oltára 1800-ban, a templom tornya pedig 1805-1806 körül készült el. A templom védőszentje – a Bánságban, az egykori Temes vármegyéhez tartozó Orczyfalva

ber 31-én a jugoszláv partizánok Nagyikindára (Kikinda) hurcoltak a német férfinépességgel együtt, és 1944. november 5-én – 120 másik áldozattal együtt – lelőtték.⁴⁴ A hívek nélkül maradt templomot a második világháború után, 1952-ben rombolták le. Napjainkban Szenthubert a torontáloroszi (Pycko Celo/Rusko Selo) római katolikus plébániához tartozó, szervezett egyházközség nélküli településnek tekintendő.⁴⁵

A pravoszláv vallású boszniai szerbek a közelmúltban építették fel a neobizánci stílusú ortodox templomukat. Felszentelésére 2012-ben

⁴⁰ FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára*. Nyomatott Kozma Vazulnál, Pest, 1851. 478. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapota Statisztikai és Geographiai tekintetben*. IV. kötet. Trattner-Károlyi Tulajdona, Pest, 1839, 407. p.

⁴¹ „Lüttich-i Szent Hubert (†Tervueren, Németalföld, 727. máj. 30.) Szent Lambert püspök tanítványa és 703 vagy 705-ben utóda a maastrichti püspökségben. Egyházmegyéje területén az utolsó pogányokat is megtérítette. [...] A vadászok, lövész céhek, erdészek, kohászok, csengettyűkészítők, mészárosok, szűcsök és tímárok védőszentje, a kutyákat veszettség ellen védő szent. Kutyaharapás, kígyómarás ellen kéri oltalmát. [...] Öreg szegedi polgári vadászok úgy tartották, hogy annak a vadásznak nem lesz szerencséje, aki a Szent Hubert napján otthon ül, mert Szent Hubert tiszteletére ki kell menni vadászni.” DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. V. kötet (Homo–J). Szent István Társulat, Budapest, 2000

⁴² ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez*. Logos Kiadó, Tóthfalu, 1993, 411–416. pp.

⁴³ ROSAMBERT, ANDRÉ: *Villages Lorrains en Roumanie*. L'illustration, 1933. április 1.: <http://www.dvhh.org/history/1900s/1933-Lorraine-Villages-Rosambert.htm#L-Illustration>

⁴⁴ DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. XII. kötet (Seq–Szentl). Szent István Társulat, Budapest, 2007

⁴⁵ A Nagybecskereki Egyházmegye honlapja: <http://www.catholic-zr.org.rs/kisorosz/> (Letöltés ideje: 2016. július 27.)

került sor, védőszentje: Szent Vasilije Ostroški („Свету Василије Острошкџ”), a 17. században élt szent, aki Bosznia-Hercegovinához, Trebinje környékéhez köthető. Ünnepnapiját május 12-én tartják.⁴⁶

dozatul; sok német ajkú lakost a „lógerekbe” zártak, ott tömegesen haláloztak el. A falu későbbi sorsáról a következőt lehet elmondani: „A második világháború után a németeket kitoloncolták Németországba, ezeket a településeket

6. táblázat: Szenthubert kisközség felekezeti adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Felekezet						
	Összesen	Római katolikus	Görögkeleti	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	1434	1376	36	1	3	17	1
1890	1607	1560	35	2	1	9	–
1900	1576	1530	34	2	2	8	–
1910	1497	1439	39	2	1	4	12

Forrás: KSH, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

7. táblázat: Bánátnagyfalu etnikai adatai (1921–2011)

Év	Anyanyelv							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	nincs adat							
1931	nincs adat							
1948	4388	nincs adat						
1953	4276	133	nincs adat			10	4024	109
1961	4310	59	nincs adat			19	4175	57
1971	3603	43	nincs adat			6	3415	139
1981	3332	27	nincs adat			9	3004	292
1991	3134	23	2	1	1	9	2895	203
2002	3034	26	–	1	–	10	2922	75
2011	2512	nincs adat						

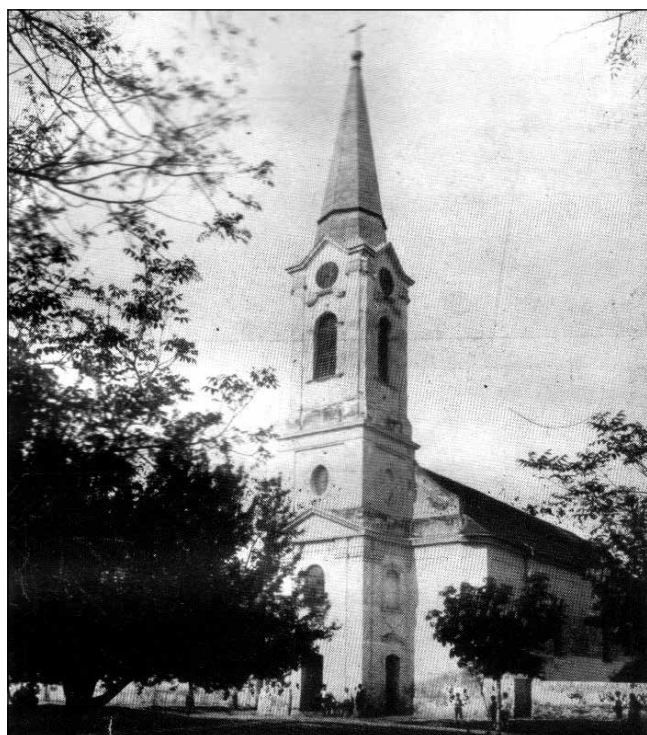
Forrás: Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások: <http://pop-stat.mashke.org/> (Letöltés ideje: 2016. július 12.)

A második világháború végén a német lakosság egy része a délszláv partizánok elől a visszavonuló német hadsereggel együtt Németországba menekült. A helyben maradt német lakókra súlyos csapások vártak. A jugoszláv partizánok kegyetlen tetteinek sokan estek ál-

viszont boszniai családokkal népesítették be. Három német faluból, alakítottak egyet, amely a Veliko selo (Nagyfalu) elnevezést kapta, 1948-ban átnevezték Banatsko Veliko-nak. A német falvak elnevezéseit ma, a körzetek elnevezéséhez használják.⁴⁷

⁴⁶ A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja: <http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/kikindsko-namesnistvo/banatsko-veliko-selo/> (Letöltés ideje: 2016. július 27.)

⁴⁷ NagyikindaOnline – Nagyikinda község hivatalos honlapja: <http://www.kikinda.org.rs/index.php?language=hun&page=ogradu&option=naseljenamesta&level=banatskovelikoselo> (Letöltés időpontja: 2016. július 27.)

2. kép: Szenthubert egykori római katolikus temploma

Forrás: *Banátnagyfalu honlapja*: <http://www.banatskovelikoselo.com/hram/hram-nekada/15-stara-rimokatolicka-crkva-2/> (Letöltés ideje: 2016. július 27.)

Jegyzet a táblázatokhoz

^{1, 3, 5} Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb” megjelölés alatt.

^{2, 4} Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

⁶ Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket jelentette, a második pedig a beszélni nem tudó népességet. Szenthubert esetében az első érték (13 fő) az egyéb hazai (8 fő) és az egyéb külföldi (5 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.

IV. Felhasznált irodalom

Banatsko Veliko Selo, Banat villages: http://www.dvhh.org/banat_villages/Vojvodina/North_Banat_District/Banatsko_Veliko_Selo-seultourst_hubert-charleville.htm

Banaterra, Die Enzyklopädie des Banats, Neubeschenowa: <http://www.banaterra.eu/german/content/neubeschenowa>

3. kép: Szenthubert római katolikus templomának fő-, illetve mellékoltárai

Forrás: *Banátnagyfalu honlapja*: <http://www.banatskovelikoselo.com/hram/hram-nekada/17-unutrasnjost-stare-crkve-2/> (Letöltés ideje: 2016. július 27.)

Banater, Die Enzyklopädie des Banats, Triebswetter: <http://www.banater.eu/german/content/triebswetter>

BÁLINT SÁNDOR: *Ünnepi kalendárium I–II. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából* (december 1. – június 30.). Neumann Kht., Budapest, 2004: <http://mek.niif.hu/04600/04656/html/unnepiki0005/unnepiki0005.html>

A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja: <http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/kikindsko-namesnistvo/banatsko-veliko-selo/>

Banátnagyfalu honlapja: <http://www.banatskovelikoselo.com/hram/hram-nekada/17-unutrasnjost-stare-crkve-2/>

BUSKÓ ANDRÁS (szerk.): *Lengyel királyok és uralkodók. III. rész, Választott uralkodók (1573–1795). A Lublini Unió nemesi köztársaságának királyai*. Budapest, 2013, 125–143. pp. In: *Budapest Főváros XVII. kerületi Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat honlapja*: http://www.leki17.hu/ebook_kiralyok/lengyel_kiralyok_3.pdf

Census of Population, 2011, Households and Dwellings in The Republic of Serbia. Book 2.: Age and Sex, Data by settlements. Statistical Office of Republic Of Serbia, Belgrade, 2012

DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. I. kötet (A–Bor)*. Szent István Társulat, Budapest, 1993

DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon, V. kötet (Homo–J)*. Szent István Társulat, Budapest, 2000

DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XII. kötet (Seq–Szentl)*. Szent István Társulat, Budapest, 2007

ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez*. Logos Kiadó, Tóthfalu, 1993

FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben. IV. kötet*. Trattner-Károlyi Tulajdona, Pest, 1839

FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára*. Nyomatott Kozma Vazulnál, Pest, 1851

GÁRDONYI GÉZA: *Egri csillagok*. Magyar Elektronikus Könyvtár, Országos Széchényi Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/00600/00656/html/04.htm>

GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. VI. kötet (Elektromos hal–Fék)*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1894

GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. XI. kötet (Közép–Magyar)*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1895

GYÉMÁNT RICHÁRD: A Bánság újratelepítése, különös tekintettel a 18. századi telepítési folyamatokra. *FORVM, Acta Juridica et Politica. Acta Universitatis Szegediensis*. V. évfolyam, 1. szám, 2015

HECKENAST GUSZTÁV: Közvetlenül Béctől... A Bánát a 18. században. *História*, 1992/1. História Alapítvány, Budapest, 12. p.

Huszádik század honlap: <http://www.husadikszazad.hu/cikk/elzasz-es-lotaringia>

KENYERES ÁGNES (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon 1000–1990*. Javított, átdolgozott kiadás, Országos Széchényi Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09006/09602.htm>

MADIĆ, SVETLENA: *Changes in morphology of colonist village Banatsko Veliko Selo*. In: *Researches Reviews of the Department of Geography, Tourism and Hotel Management*. University of Novi Sad, Serbia, 2015

A Nagybecskereki Egyházmegye honlapja: <http://www.catholic-zr.org.rs/kisorosz/>

NagykikindaOnline – Nagyikinda község hivatalos honlapja: <http://www.kikinda.org.rs/index.php?language=hun&page=ogradu&option=naselnamesta&level=banatskovelikoselo>

Once upon a time Molidorf: <http://www.molidorf.com/images/St.-HubertFull.jpg>

PETRI, ANTON PETER: *Biographisches Lexikon des Banater Deutschthums*. Breit, Marquartstein, 1992

REISZIG EDE: Torontál vármegye községei. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912

ROSAMBERT, ANDRÉ: *Villages Lorrains en Roumanie*. L'illustration, 1933. április 1.: <http://www.dvvh.org/history/1900s/1933-Lorraine-Villages-Rosambert.htm#L-Illustration>

SCHWICKER, JOHANN HEINRICH: *Geschichte des Temescher Banats*. Historische Bilder und Skizzen. Nagybecskerek, 1861

SZAKÁLY FERENC: Temesvár ostromai. *História*, 1992/1. História Alapítvány, Budapest

Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások: <http://pop-stat.mashke.org/>

The colonization of the Banat following its Turkish Occupation. With particular emphasis

on emigration from Lorraine and Luxemburg. (Southern Belgian province of Luxemburg) Danube Swabian History: <http://www.dvhh.org/history/1700s/banat-colonization-after-turks.htm>

TÓTH ÁRON: *Lotaringiai főnix, avagy a lunéville-i kastély újjászületése*. Örökségfigyelő, 2015. 10. 24.: http://oroksefigyelo.blog.hu/2015/10/24/lotaringiai_fonix_avagy_a_luneville-i_kastely_ujjaszuletese

Triebswetter, *Eine Lothringisch-Deutsche Gemeinde im Banat von den Anfängen 1772 bis ca. 1850*. Triebswetter (Nagyösz) német nyelvű honlapja: <http://triebswetter.net/kolonisation.htm>

VÁLYI ANDRÁS: *Magyar Országának leírása. II. kötet*. A Királyi Universitásnak betűivel, Buda,

1796. Internetes elérhetőség: <http://www.fszek.hu/digitdoc/valyi/>

VULTUR, SMARANDA: *From the West to the east and from the East to the West: Identity avatars of the French Banaters*. Danube Swabian History: <http://www.dvhh.org/history/1900s/1948-french-banaters-SVultur~NTullius.htm>

ZOMBORI ISTVÁN: *A Szeged-Csanádi Püspökség Egyházmegyei Múzeum és Kincstár. A Szeged-Csanádi Püspökség története*. Szeged, 2007: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/A_szegedi_csanadi_puspokseg/pages/001_szeged_csanadi_puspokseg.htm

Sugallatok I. – Gilgames

Jeltelen tömegsír a Szerémségben

Az indiai áldozatok méltatlan nyughelye

Bizonyára nem sokan akadnak hazánkban, akiknek az India szó hallatán nemcsak egy ázsiai ország jut eszükbe, hanem egy nem is olyan picinyke város a Szerémségben. Ez a különös nevű helység, amely Újvidék és Belgrád között félúton található, jelenleg 26 ezer – főként szerb – lakosával a térség egyik legnagyobb települése. Nevének eredete ismeretlen, de mind a délszláv, mind a „hindusztáni” vonatkozás kizárható. Mindenesetre forrásaink már a középkorban is Indiaként említik. A török időben kipusztult, és csak igen későn, 1827-ben telepítették be svábokkal, és Árpatarló (mai nevén Ruma) mellett a szerémségi németek központjává vált.

Az 1910-es népszámlálás idején a helység 5862 lakosából 4484 német, 459 magyar, 670 szerb és 118 horvát volt, de a hozzátartozó Lúki (Ljukovo) pusztavilágában további ezernégy-száz, túlnyomórészt magyar nemzetiségű élt. A második világháború után a Tito-partizánok a mezővárosban élő ötezer németet legyilkolták vagy a magyarokkal együtt elzavarták, helyükre délszláv idegeneket telepítettek. India szomorú események, a kommunista népiirtások egyik helyszíne. A Magyar Patrióták Közossége az idén augusztusban azért kereste fel a települést, hogy a német és magyar civil áldozatokat rejtő tömegsír holléte felől tájékozódjon. A vésszen balkániasodó város látképét még valamelyest ma is meghatározza az 1867 és 1872 között

Az indiai katolikus templom és Árpád-házi Szent Erzsébet szobra

épült díszes katolikus templom. Az elűzött gyülekezet által visszahagyott szakrális műemlék napjainkban sajnos nagyon rossz állapotú. Belső terében Árpád-házi Szent Erzsébet szobra érdemel említést.

Ma már a történelmi tények ismeretében tudjuk, hogy nem tévedett Grösz József kalocsai érsek, amikor 1944-ben azt mondta: „A szerb partizánokhoz viszonyítva az oroszok majdnem angyalok.” A feljegyzések szerint az egyik újvidéki ferences páter, Körösty Krisztof rendtársa, Kovács Kristóf is e város határában halt meg az elűzött délvidéki magyarok halálmenetében. Amikor 1944. október 23-án – Kapisztrán Szent János ünnepén – a szovjet–jugoszláv csapatok megszállták Újvidéket, sok ezer magyarral egyetemben el kellett hagyniuk otthonukat, és India felé kellett gyalogolniuk, miközben puskatussal ültelgették őket. Mindezt egyetlen túlélő társuk, Kamarás Mihály atya beszélte el, akinek kalandos úton sikerült megszöknie a partizánok karmai közül. A helységben láger is működött, az 1944–45-ös délvidéki tragédiát kutató Keskenyúton Alapítvány adatai szerint az indiai koncentrációs tábor áldozatainak száma 176 fő volt. Maradék és Ürög mellett Indián található a három eddig ismert (ám feltáratlan) szerémségi magyar tömegsír egyike. A kegyetlenül kivégzett civilek holttesteit a katolikus temetőben hantolták el.

Hiába kerestük azonban a névtelen áldozatokat rejtő parcellát: a katolikus temetőt a hatvanas években a földdel tették egyenlővé, helyén megépült a Blok 63 fantázianevű tömbháznegyed. A barbár pusztításnak áldozatul estek a régi síremlékek, a kálvária és a temető két kápolnája is. A régebbit Harcsa Jakab atya építtette, aki a plébánia 1835. évi megalakításától 1860-ig (haláláig) Indiában szolgált. A második temetőkápolna 1907-ben épült Karlo Pavličić plébános ideje alatt.

Az áldozatok nyughelyét illetően a templom horvát gondok asszonyától kaptunk tájékoztatást, aki bár nem idevalósi, idős emberek visszaemlékezései alapján elbeszélte az egykori katolikus temető történetét. A helybeliek elmondása szerint a katolikus temetőben porladó csontokat valamikor a hetvenes évek végén áthelyezték a

Az egykori kálvária helye ma park a tömbházak előtt

szerb pravoszláv temetőbe – az egyik sarokban kialakított üres parcellába ömlesztették. A borostyánnal befutott közös síron azóta egy gránitobelisztk áll, semmitmondó szerb felirata elkendőzi a valós történelmi tényeket: „Itt nyugszanak az indiai római katolikus temetőből áthozott halottak maradványai.” Maga a gránitoszlop is a régi temetőből származik, amit a hátoldalon lecsiszolatlanul maradt német feliratok is tanúsítanak. A nagy „őrségváltás” előtt a Falkenstein családé volt. A szülőföldjükről elűzött családok síremlékeinek „újrahasznosítása” a titói erkölcsök szerint nem számított kegyeletsértésnek (sem pedig lopásnak), az indiai templom szembemiséző oltára is a régi temetőből kihajigált gránitoszlopokból lett összerakva. A szerb temetőn belül egyébként van egy újabb keletű katolikus rész, ahol számos sírkövön magyar felirat olvasható. Napjainkban mintegy ötszáz katolikus hívő él a városban, elsősorban vegyes családok: több a betelepült horvát, kevesebb a magyar, még kevesebb a német.

Ma már lehetetlen megállapítani, hogy a sírhantban pihenő sok ezer összehajigált csont kié volt egykoron. Annyit tudni lehet, hogy hét papot is temettek ide, de a régi temetőben tisztességgel elföldelt halottak és a tömegsírba vetett névtelen áldozatok földi maradványait azonosíthatatlanul

Az exhumált csontok fölött állított „közös” síremlék

összekeverték. Nem merült fel arra vonatkozó adat, hogy Kovács Kristóf páter holttestét valaha ide temették volna, és ez nem is tűnik valószínűnek. Az utókor csak egyet tehet: elzarándokolunk az indiai pravoszláv temetőbe, felkeressük a bejáratától balra levő sarkot, és elhelyezünk egy mécses a vértanúk és a szülőföldjükről elkergetett lakosok emlékére. A mi felelősségünk is, hogy India szomorú emlékezete ki ne kopjon végleg a köztudatból – ami sajnos már alighanem következett. Elég csak arra gondolnunk, hogy a GPS e név „hallatán” mindenáron Új-Delhibe akar küldeni bennünket, mit sem tudva a mi Dél-vidékünk egyik városáról...

2016. október 29.

Fényképek: Gáspár Kolos / Magyar Patrióták Közössége

A kutatóút a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatásával valósult meg, amit ezúton is köszönünk!

Isten szeme

Ámulatból ámulatba

(Napló – költők olvasása közben)

Sohase tervezzél valamit véglegesre. Atyai barátunk, Vas István két bölcsességével kezdém. Öregedvén, egy vasárnap délután derűs fájdalommal mondta: magamat már nem féltém, én már öreg vagyok, de ti, fiatalok (mert hozzá képest mi akkor még valóban fiatalabbak voltunk), ki tudja, mi vár rátok. Mire én a szemébe néztem, és konokan mondtam: Pista, ilyet ne mondj, gondolj Max Jacobra! Én jártam Saint-Benoît-sur-Loire-ban, a Szent Benedek kolostorban is. Mire elkomorodott, szomorúan rám nézett, és hozzátette: igazad lehet.

Max Jacob neve mindenkinek ismerős (a magyar olvasók egyik alapverséből) a Radnóti fordította Apollinaire-képversből, *A megsebzett galamb* és a *szökőkút*ból. A beszélgetés tragikumát pedig összefoglalja nekünk a francia költő (interneten olvasható) életrajza: „Max Jakob zsidó származású volt, 1915-ben katolizált, keresztelkedésének tanúja Pablo Picasso volt. 1921–26-ig, majd 1936-tól újra Saint-Benoît-sur-Loire-ban élt. A falu híres a Szent Benedek apátságról. Max Jakob 1936-tól szinte szerzetesi életet élt. 1944. február 24-én letartóztatta a Gestapo, a Drancyi gyűjtőtáborba került, ahol két hét múlva meghalt a kimerültségtől. Barátai, Jean Cocteau, Jean Moulin már nem tudtak rajta segíteni, pedig mindent megtettek érte.” Max Jacob életében Vas István feltehetően saját életútját is érzékelhette. Én legalábbis biztosan. Neki Szentkuthy Miklós volt a keresztelkedési tanúja. Halálos ágyán pedig feleségével latinul imádkozták a Miatyánkot.

A másik történet. Vas István és felesége, Szántó Piroska tudatosan megtervezték utolsó utazásukat. Valaha Velencében boldog napokat töltöttek, oda utaznak utoljára is. Fájdalmas csalódással jöttek haza. Hideg volt, szeles idő, eső egész idő alatt. Árvíz. Utóbb mégis csoda történt velük. Meghívást kaptak egy írói delegációval a Szentföldre. Ott voltam közös barátunk, Itámár

Jáoz-Keszt kiadójának társalgójában, amikor Pista átszellemült arccal érkezett vissza a Genézaret-tónál tett kirándulásukról, csónakázásáról az evangéliumi helyszínen. Az átélt Jézus-látomása sugárzott tekintetéből.

Tanulság? Kritikusként az utóbbi évtizedekben ekként, szinte tervezetlenül fedezem fel a magam számára azokat az írókat-költőket, akikről életem során korábban elfeledkeztem, vagy akiket téves előítéletek távoztattak tőlem. Az Aracs is segített néhány alaklommal ebben a tervszerűtlen ámuldozásban. Temesi Ferenc, Száraz Miklós György művészetére való rádöbbenésemről éppen itt számoltam be. Most három költőt közelítek magamhoz, éppen Száraz Miklós György baráti rábeszélésére.

* * *

Nemrég még azt ünnepeltem, ahogy Szepe-si Attila a nagy költészet szintjén a *Medvecukor* című kötetében visszavarázsolja a nemzeti lét folyamatosságát, amely a nemzedékeket és a kultúrákat összekötötte, azt a világot, amelyet a huszadik század el akart törölni emlékezetünk-ből. „Barbár szonettjeiben” egyszerre idézte meg élete menetének környezetét, és láttatta a csapásokat, amelyek innen-onnan rászakadva az emberekre, szét akarták verni az összetartozás minden vágyakozását. A visszatekintő költő ironikusan rajzolta meg a küszködőket, akik foggal-körömmel ragaszkodtak valamikori önmagukhoz, környezetükhöz, kapcsolataikhoz, létükhöz a mindennapokban. A versben, az emlékezésben mégis – mint középkori szentek Fra Angelico vagy Giotto glóriás megidézéseiben – a rettenet ellenében boldoggá magasztosultak. De a vers nem várta vissza általuk a múltat, hanem a megszakadt folyamatosságért kiáltott. Egyszerre nevetve és imádkozva, elgyönyörköd-

ve az elszabadult szöveg szabálytalan, mégis oly igen stilizált és ritmikus melódiákat sugalló mondataiban. Ironikus rajz, mintha Bosch vagy Grünewald, avagy Dürer világa elevenedne meg a pókháló föllibbentésével, ugyanakkor a szavak dörömbölő ritmusa ősi kultikus ráolvasással tette és egyben fel is támasztotta a megidézett jelenet szereplőit. Az eltörölt múltat ajánlotta fel a jövőnek: vegyétek és egyétek! Éljetek vele, legyetek ti azok a ketten-hárman összehajlók, az összetartozást érzékelők, akik a létezés teljességét újra meg újra maguk köré vonzzák. A komor témák, szovjetuniós gyerekkor, szegény Kárpát-alja, oroszok, szétlőtt Budapest, és a lecsavart lángú élet a romokon is *élet maradt*. Hogy a „barbár szonettek-ből” hiányzik a tragikusan, siratósan drámai, miközben mégis megteremti a katarzist? A tragédia életörömről dörömböl, varázsol, litániázik. Mint az élet mindennapjairól hírt adó énekmondó garabonciások mindig is tettek.

Megint ráérez egy magyar költő az emberiség egyetemes problémájára, mert arról, amit mint hazai veszteséget vesz számba, kiderül, hogy ugyanezt elmondhatja egy másik költő is a világ bármelyik sarkában. És akár szonettben, akár prózában egyként eljajongható ez a fájdalom. Itt és most nálunk, mintha ikertestvérek lennének: amire Szepesi Attila egy életmű során felkészült, ugyanazt prózai remekléseiben Száraz Miklós György is elének idézi. Üzenetet hallottak? Weöres Sándor vagy Gabo, azaz Gabriel García Márquez vezeti írás közben a kezüket, vagy nagyszerű kortársunk, Kiss Anna? De még inkább a huszonegyedik század nagy hiányérzete fogalmaztatja velük rejtelmes mondataikat. Miként Finnországot újrateremtette a *Kalevala*, vagy Lengyelországot Reymont *Parasztok* látomása. Akként születik új életre a Krúdyval és Gulácsyval elsíratott Magyarország ezekben a „barbár szonettekben”, meg a *Lovak a ködben* borzongató regényműremekben.

Amit a *Medvecukor* gyermekkorra visszafájó seregszemléjében megérzett Szepesi Attila, azt a következő kötetében, a *Varázsfüvekben* már a huszonegyedik században megélhető otthonteremtésre való rákérdezésként éli meg. A Trianon előtti világ rezignált tágassága ebben a kötetben, miként Száraz Miklós György regényének Rozsnyóról Pestre szakadt hősnője körül is, a szemé-

lyes létezés újabb tágasságú vágyára vált át. A teherpróba tétje: életre kelthető-e közöttünk a másokra is figyelő egyes ember, sikerül-e maga köré varázsolnia egy jól hangolt környezetet?

És akkor ebből a legmaibb problémából egyszerre csak mindketten hirtelen a huszadik századi magyar történelem legszebb eseményére figyelnek fel. Rátalálnak a mélypont ünnepélyére, az '56-os forradalom embert formáló rejtélyes pillanatára. Az év egyik nívódíjas könyvének megválasztott regény, az *Apám darabokban* mellé mostanra felzárkózik a „barbár szonettek-ből” kiemelt 56 vers, amely hat évtized távlatából példázattá formálja a nemzeti feltámadás valaha kamasz szemmel ellesett és akkor még csak rejtelmesnek tartott jeleneteit. Összeolvashatom – miként szerzőik is tehették – a két könyvet, hisz a szonettek nem egy jelenetét a regény dokumentálta szegedi események ihletik. A huszonegyedik századi igény munkál mindkét visszaemlékezésben: a teremtés értelmének keresése. A kifordult, groteszk sorsok célra találása.

Örülök, hogy ifjúságom nagy eseményét ma radandó művek idézik. De annak még jobban örülök, hogy a mai emberek legszemélyesebb kérdéseire éppen forradalmunk és szabadságharcunk során felbukkanó alkalmi alakok életreményre ébredése tudja megadni a választ. Az esendő emberek méltóságának felkínálásával. Ezáltal annak a tizenegy napnak is más távlatot adnak a versek. A magányt legyőző összetartozásnak a sugárzása, a vesztesre született emberek sorsának értelemmel telítődése élteti Szepesi Attila diákkori emlékfoslányait. A hiány átélése, és a feltámadó életigény a veszendőséggel és kétségbeeséssel vitatkozó tragikus derű nagyszerű aktualitását jelenti.

* * *

Jártál már úgy, kedves olvasóm, hogy elkezdés olvasni egy verskötetet, és már az első vers a legjobb költészet szintjén megragad, és ahogy tovább olvasod, ugyanazt a szerkezetet látod ismétlődni, és mégis mindegyik versnek a máságát, egyedi voltát élvezed. És akkor – mivel válogatott verseket követsz – hirtelen elkezdsz gyanúperrel élni: hány nagy indulást láttál már, amely csúfos lombhullásba vész. Erre fordítva is

elkezdted olvasni a kötetet. A legutolsó verstől, visszafelé. Lássuk, hová jutott? És ott is ugyanazzal a technikával, hasonló versszerkesztéssel szembesülsz. Erre felkiáltasz: tudta tartani!

És akkor – ez már személyes ügyemmé tette a kötetet! – közepe táján felfedezed, hogy ez a hozzád képest taknyos költő már az életútjának felén felfedezte azt, amit én csak a vénség kezdetekor, mostanában pedzegetek: hogy Szabó Lőrinc *miért* nagy költő, miként él benne és költő-utódjában egész életpályáján át egy sajátos kettősség. Ugyanaz, amit költő-utódja, Fekete Vince is első olvasható versétől kezdődően alkotásaiba bele tudott fogni. A versalkotás szemléleti alapozásában megnyilvánuló modellszerűség, az *ugyanaz* szerkesztői jelenléte és a mégis mindegyik versben jelen lévő *más* csodálatos kettőssége.

Ami persze legelőször szembetűnik: az *ugyanaz*, az ismétlődően azonos szerkezeti váza a verseknek. Az időben lét, és ennek a létnek a ciklikussága. Ezt kötetközépen át is emeli Szabó Lőrinctől, egy kötetmottó formájában. Ez még persze nem az ő felfedezése. Ezt mindenki tudja Szabó Lőrincről. Amit lehet ismétlődésnek tartani, ad absurdum kimondani: valljuk be magunk között, unalmas költő. Ezt nekem mondta Nemes Nagy Ágnes. És hasonlót írt meg Ágnes valahai diákja, Tandori Dezső is. Én régebben Szabó Lőrincnek inkább ezt a modellszerűségét kutattam. Miként szerveződik nála versének formáltsága. Milyen szemlélet érvényesül általa. Az időben élés tragikus érzése, amely minden jelenetben annak már múltóságát érzékeli. Miként az emberben is már egy „kripta lakóját” látja. Lehet ekként élvezni az életet? A percet, a versek valóságos tartalmát. Egy kedves ismerősöm mondta szemembe: más ember egyszer hal meg, te naponta legalább hatszor. Ő hipochondriám alapozódására figyelt. Szabó Lőrinc meg Fekete Vince a létnek egyszerre az események egyénien megrajzolt materialitását és ugyanakkor mulandóságát érzékeli egyben ebben a szerkezetben. Lehet ekként élni? Ezzel a tudattal? Ellene mit tud állítani az alkotó? Szabó Lőrinc a pillanat fájdalmas gyönyörét, korának versbeszédét, a tragic joy elégiáját teremti meg a magyar versben. Fekete Vince ellenben nem a szereplő ember tragikus pillanatait nagyítja fel, hanem

éppen a ciklikusan megújuló világot: a természet váltakozó voltát, a kisváros mesterembervilágának sokszázados, a maga rendjét nemzedékről nemzedékre továbbhagyományozó, már-már modoros azonosságát és a szerelmi viszony változatosságában is hasonló helyzetait. Szabó Lőrinc még a gyermek szájába is a mulandóság tragikus bölcsességét adja („Az életet adja, adja, / egyszerre csak abbahagyja.”), Fekete Vince ellenben a gyermek beszéltetésével éppen ennek az életnek a legitimitását biztosítja. Élhetőségét mondatja el. De a felnőtt már nem tudja ezeket a jeleneteket élvezni. Vagy csak készül rá, izgatott intenzitással, vagy pedig már csak a mulandóságával szembesül fájdalmasan. Minden csak *lesz*, és minden csak *volt*. A *van* nem az ő témája. Avagy mégsem így van?

Az ő Szabó Lőrince – és mostanában már az enyém is – valami csodálatos mágikus erőt tud versei mondásába, szövegébe belerejteni. Nem az egyén, de a létezés gyönyörét, a lét csodáját. Szabó Lőrinc egyszer „spiritualizmus”-ként emlegette, és a világ létét – augustinusi értelemben – egy költő agyaként értelmezte: „Hová hívjalak magamba, mikor benned vagyok? Hová mehetnék, elhagyva eget és földet, hogy kívülről jöjjön belém az Isten, aki így szólt: betöltöm az eget és földet?” – 1925-ben, rejtetten, egy kézzel leírt fordításban önmaga és előadóművész barátja számára, feltételül szabva, hogy ki nem adható a szöveg, másszor 1947-ben, a *Tücsökzene Az elképzelt halál* ciklusában ráerősítve, diadallal publikálva. Fekete Vince pedig minden elszalasztott történetben – valójában a le nem írt, el nem beszélt jelenetekben – a mégis felidézett időbeli „köztes”-ben olyan verset alkot meg, amely – bár mindegyik lényegesen különbözik egymástól, mégis – a különbözőség által megírható, érzékelhetővé tehető létegesz csodáját sugallja. Ez a sugallat az, amely a megformálás csodálatosan észrevehetetlenné varázsolt változatosságával mégis minden egyes versét külön-külön élteti, újraolvasni, újramondani készíti olvasóját.

Fekete Vince témái a természet, a hagyományos iparos város, a vasút, a mindennapi helyváltoztatás, a születés és a halál hasonlóságának és lényegét tekintve azonosságának vibrálásait olvastatja. Mindegyik verse így mégis csak az élni akarás és az emberlét legfontosabb mozdu-

latának megszenteléséhez: a kézfogáshoz vezet. Ez a „Nagy Bumm” az ő költészetében. Ahonnan elvisz a verse, és ahova visszakészül. De ahol az embernek lennie kellene. A költői mesterség csodája mindkét költő esetében az ember nagy esélyét fátyolozza el, hogy rejtve megformálja.

Végül is miért nem unom ezt a kötetnyi ismétlődést? Mert csak a módszer azonos, amint a versen keresztül rátekint a körülvevő teremtet világ mulandóságára. De minden egyes vers más és más emberi viszonylatot mutat fel. Mindegyik másfajta kapcsolatot vesz görcső alá. Mindegyikből akár egy-egy nagyregényt is kibonthatna, és belőlük egy balzaci életművet is összeírhatna. És ha az nem unalmas, akkor Fekete Vince versvilágáról is elmondhatom, amit Nemes Nagy Ágnes hozzátett fanyalgó megjegyzéséhez: de ez nem jelenti azt, hogy tanárként nem tudnék egy érdekes órát tartani róla. Hiszen minden leírt jele nete olyan egyedi szöveggel alakul verssé, hogy azt csak abban az egyetlen alkotásban lehet, akkor egyszer, kimondani. Minden táj, minden társaság, minden személyes szituáció egyénien jellemzett, megismételhetetlen szövegvalóság. Miként Papp Tibor számítógépes szöveggenerátora, Fekete Vince is verseiben egyszer *van* felcillanásokat teremt.

Csakhogya ezek az egyszeri felvillanások, bármennyire is hasonlatos világra tekintés eredményei, nála már nem csak szövegélményt nyújtanak. Hanem mindegyik vers egyszeri, egyetlen megszenvedett életvalóság kisugárzása. Melyeket oly igen közel érzek például én magam magamhoz. Ezért nemcsak becsülöm, értékelem ezt a nagyszerű költészetet, hanem személyesen magaménak is vallom. Akár én is írhattam volna. Ha tudnám. No, éppen ez a jó költészet rejtélye. Úgy mond el viszonylatokat, hogy azok „helyettünk” is, „kik szív-némaságra születünk” mondatnak. Én például úgy olvasom ezt a gyűjteményt, hogy mindegyik vers befejezésekor máris újra kívánom olvasni, és főképpen mondani. Mert az én gondolkozásmódomból fakadó rátekintést és viszonylatokat összegezik ezek az egyes, szavanként mégis egyszerűként megszenvedve kiválogatott szövegek. Újra és újra megszenvedem „valóságukat”, és elgyönyörködöm, miként lehet helyettem is ilyen nagyon szépen fájdalmas, mégis elgyönyörködő verseket elgondolni.

Mennyi érték vesz körül mindnyájunkat. Ebben a rohanó, szétszakadó világban Fekete Vince költészete a szétszakadásokban éppen az összetartozásra figyelmeztet. Én két barátomnak köszönhetem, hogy felfigyeltem nagy értékű pályájára. Amikor Pécsi Györgyi, akinek véleményére adok, kötetéről írtam, megkívántam versei olvasását. Száraz Miklós György barátom pedig, mikor ezt említettem neki, közvetítőként hozta el ezt az egész költői pályát összefogó nagyszerű kötetet. Köszönöm nekik. Küldetéses segítségük hozzásegített a létértelmezés sajátos, felkavaró, mégis reménnyel telítő befogadásához. Erdély megint egy nagy költészettel lehet jelen a magyar irodalomban.

* * *

Tegnap, vasárnap este, a templomból hazafelé jövet hideg szembeszél csapott meg. Mielőtt eljöttem volna, Zalán Tibor sajátos versgyűjteményét olvastam, immár többedik nekifutásra. Nem ő válogatta, nem ő ajánlja az olvasóknak, tehát egy kicsit Jankovics József kollégámmal mérközgettem a költő helyett. De hát a verseket csak a költő Zalán alkotta. Minden egyes egyedében őt magát eleveníti olvasmányá. Tehát versenként ízlelgetem, tartom emlékezetben. Így nagyobb hangsúllyal csattan, amint hirtelen kimondom: „Pengével csókol ajkamba a szél.” És ezzel, amint kimondom, hirtelen egy nyolcvanéves űrt pótoltam be anyanyelvi képes szótáramban. Hogy lehet, hogy eddig nem így neveztem ezt az érzést. Egy huszadik századi költő is tud tehát olyan kifejezést találni a legősibb, embert környező jelenségre, amellyel mióta ember él a földön, szinte naponta találkozik. Egy új, husz-huszonegyedik századi költő is tud olyan őse emberi módon nyelvben gondolkozni, mint ahogy azt az első emberpárnak kellett volna kimondania már, ott, az Édentől keletre. Milyen költő Zalán Tibor, azt Jankovics József szűrőjén keresztül próbálom mérlegelni, de a tény, hogy Zalán Tibor költő, a szónak ősi, irodalomtörténeti fogalmával mérve – ezzel eldöntetett. Máris szégyellhetem magamat, hogy az eddigi leltáramból kimaradt. Beszédkészségem nyolc évtizedes lemaradását kell pótolnom. Igazam volt tehát, amikor első nekifutás után pár nappal ezelőtt Száraz Miklós

György barátomnak a telefonba mindkettőnk megnyugtatóra kimondtam: Zalán Tibor: költő.

Aztán mindjárt, a következő oldalon egy újabb verszárás: „Lábunk kalimpál a végtelenben”. Ez már talán a régi versek tudósának ötlött kedves sorként a szemébe? Vagy egy jól sikerült Villon-követés lehetne, Faludi-utánérzéssel? De ha a modor mögé tekintek az utolsó szó távlatával, és elé olvasom magának a teljes versnek – a nem haláltáncos-balladás formálásbeli, hanem a drámát és elégiát összefonó, idillt és végveszélyt a mindennapok esélyes-esélytelenségében összeszövő létmódra kérdező, tragic joyt megélő létdráma értelmében olvasható –, világra kérdezőként fogadom? „Így telelnék ki ketten.” Ezt már nézi énbennem is a gyermek örömmel. És ha az egész versszakot ideidézem, akkor már mintha az én huszadik századi történet szemléletet megélő emberpárról olvasnám a megrendítő sorokat:

Apját Lipák úrnak hívja,
szerelmét Csill'nek, ha szólítja,
s mondja neki:
élünk albérletben,
gyönyörű-fájó elvérletben,
majd heverünk a fűvön, a kertben.
Így telelnék ki ketten,
Lábuk kalimpál a végtelenben

Végül pont nélkül, nyitva hagyottan. Ugye, ez már megint egy másik vers? Fél évszázad óta mondom, írom és fájom, hogy az ember mögül kisöpörte önmagát a történelem. Megszűnt a létünk folyamatossága. Nemrég írtam le, hogy két oly igen ellentétes költő, mint Nemes Nagy Ágnes és Sinka István miként siratja el a „mesterek utcáját” és a „mesterek uccáját”, Hans Sachs mestereit és dalnokait. Én ezt furcsa módon, ugyanakkor, a hatvanas évek végén, Ratkó József, Ágh István és Tandori Dezső kortársaként a megmozdult világ átérzésében, a *Harangszó a tengerészért*, *Az ének megmarad* és a *Vissza az égbe* maradandó remekeit közlő szerkesztőként éppen Weöres Öregkéjének gyermekszemmel átértett világfájdalmas öreg bölcsességében fedeztem fel valaha. Magányos sorsra kárhoztatottan élni világra dobott létezésünket? De hát akkor mi végre is lettünk? Hogy mi tudjuk is azt, amit

a többi élőlény csak átél, mi még szenvedjünk is miatta? Ennyire elsöpört volna az egyes ember fölül-mögül a történelem mindent? A múltat végképp eltörölni? Azt már nem! Jöjjön a költészet. Kedvenc mondatom a mi korunk világirodalmából Yeats egyik utolsó verse. Magyarra fordíthatatlan, de így is érthető:

Hector is dead and there's a light in Troy;
We that look on but laugh in tragic joy.

De minek is lefordítani! Idézem inkább Zalán Tibor eddig csak szétcsócsált versének egészét, címével együtt:

Kert

Elszáradt a kertben a mák.
S hogy lehullottak gyümölcssei,
visszalőtt a szélben a faág.
De nincs a kert.
Senki sem hevert a
fűvön. Az a világ...

... a költő kitalál
valami édes, puha asszonyt,
vele hál
s megöleli a halál.
Kitalál kertet, elszáradt mákkal,
csenevész körtefákkal,
fűvet, ahol meztelen hever.
S kitelel így – ha kitelel.

Apját Lipák úrnak hívja,
szerelmét Csill'nek, ha szólítja,
s mondja neki:
élünk albérletben,
gyönyörű-fájó elvérletben,
majd heverünk a fűvön, a kertben.
Így telelnék ki ketten,
Lábuk kalimpál a végtelenben

Ez a költő mindent tud, amit egy költőnek tudnia kell. A mesterségből. És mindent, amit egy embernek ismernie kell az emberi létből. És mint ilyen, tudja, hogy a múlt században a történelmet mögölünk kisöpő kataklizmák nem egyedüliek.

Maga a történelem menete ilyen. De azt is tudja, hogy ellenében van valamilyen erő, ami a folyamatosságot mindennek ellenére összetarthatja. Ha mi is úgy szeretnénk. Ohajtva sejtjük. (Rövid o-val, mint Berzsenyi írta! És amit a nyomdászok mindig át is javítanak.) És mindezt magában a költészetben megtalálni.

Zalán Tibor ekként szinte minden formáltságában ismeri a költői múltat. Szinte a modoroságig – mondhatnám elnagyoltan. Pedig éppen hogy mélységes mélyéig. Mert tudja, honnan csavarhat egyet rajta, ismeri a formulák alakzatát és szövegeit. És így tudja, hol vegye fel a szálát a továbbszövéshöz.

Gyermekkoromban nálunk lakott – életünk menetében végig is kísért korról korra, városról városra – egy valahai szövőgyári munkáslány. Fiaim Böbinek hívták az akkor ismert tévés mesefiguráról, Böbe babáról. Amikor én voltam gyerek, anyámat taníttatta szőnyegszövésre, apám meg mintákat rajzolt örmény imaszőnyegekről. Ma is ott vannak falunkon művei. Műveink! Mert apró kezemmel én is ott csomóztattam egy-egy részletet benne. Nézem a falunkat, a kertet mindig elviheti valamilyen vihar, emberi bűntett. De amíg a művet, amellyel a kert képzetét a magunk számára – még ha bármilyen melankolikus is,

de – emlékezetünkbe tudjuk idézni, addig az értelmet magunkkal hordozzuk a Kert emlékeztetőre. A Kertért az ember köszönete: tudatos, szabad akarattal vállalt részvétele a kert képzetének továbbszövéseben. Az élet által életben tartott költészet megszenvedett léteztetése. Az Éden emlékezte az Édentől keletre is.

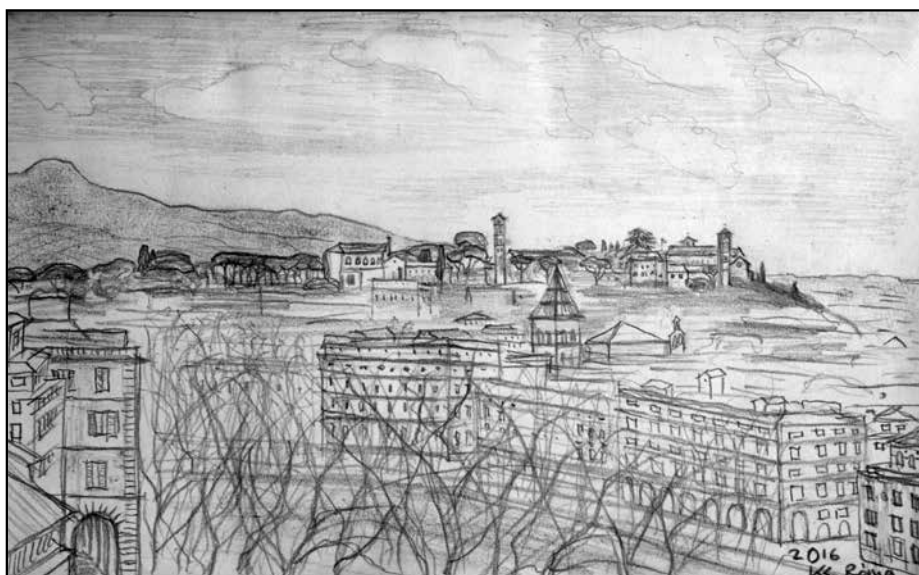
Amikor Zalán Tibor betört a szakmába, én hátat fordítottam az irodalmi életnek, és nevet cseréltem: lettem Szabó Lőrinc-kutató, egyetemépítő. Ha visszatérek a kritikai életbe, talán éppen vele kell kezdenem...

...mert mindent tud, amit egy költőnek tudnia kell. És mindent átélt, amit egy embernek tapasztalnia kell, és meggondol mindent, ameddig a gondolat kiterjed. Akár a legnagyobb is lehetne. Lehetne? Vajon csak lehetne?

(Szepesi Attila: 56 vers, Nap Kiadó, Budapest, 2016)

(Fekete Vince: Vak visszhang, Válogatott és új versek 1995–2015, Sétatér Kulturális Egyesület, Kolozsvár, 2015)

(Zalán Tibor legszebb versei, válogatta, szerkesztette és az utószót írta Jankovics József, AB-ART, Budapest, 2016)

Róma Borromini-loggiájáról

Velünk élő veszteségeink

Az életet veszteséggel kezdjük. Kizáratunk az egybeolvadt létezés állapotából, aztán egész életünkön át igyekszünk újra megszerezni azt. Már életünknek ebben a korszakában megkezdődik a lemondások hosszú folyamata, amelynek során lépésről lépésre feladjuk mindazt, amit fel kell adnunk ahhoz, hogy különálló emberi lények legyünk.

Nagyon nehéz kialakítani saját elkülönült önmagunkat, különválni, egyedül képviselni magunkat a külvilág felé, elkülönültnek érezni magunkat belül. Vannak veszteségek, amelyeket megkerülhetetlenül el kell szenvednünk, hogy ez bekövetkezhessek.

A veszteségélmények pedig eltorzíthatják az élettel szembeni elvárásainkat; válaszainkat. Eltorzíthatják azt a képességünket, hogy megfelelően fel tudjuk dolgozni életünk későbbi veszteségeit. Lehet, hogy a hiányérzet többé nem hagy el bennünket, velünk marad, amíg csak élünk. De csak így tudunk az önálló énné válás útjára lépni.

Az elkülönültség felé tartva

Az elszakadás veszélyes, de mi mégis egyre távolodunk. Az alapvető vágy, hogy önmagunkká váljunk, éppen annyira erős, mint az, ami az eggyé válás felé hajt bennünket. Az önmagunkká válás igénye a saját elkülönült önmagunk felépítésének a vágya. Az elszakadás azon a tudáson alapul, hogy az „én” nem folytonos a „te”-vel. Azon a tudáson, amely felismeri a határokat, amelyek korlátoznak, határolnak és meghatároznak bennünket. Ezt a tudást meg kell szerezni, el kell sajátítani. Az önmagunkká válás kényszerítő ereje ilyen irányba visz bennünket. Elkülönült énünk létrejötté azonban nem hirtelen megvilágosodás, hanem egy folyamat eredménye. Ez a folyamat lassan halad előre az időben, utazás az egységből az elkülönültségbe. Nehéz kételyek között.

Vajon elpusztulok-e, ha elmegyek? Ha elmegyek, visszatérhetek-e majd? Életünkben sokszor kell szembenéznünk ezzel a dilemmával. Sokszor kérdezzük, hogy menjek, vagy mégis maradjak inkább. Milyen messzire távolodhatok, ha meg szeretném őrizni a kapcsolatot? Pontosan mennyit vagyok képes feladni saját magamból a szeretetért vagy a menedékért cserébe?

Életünk bizonyos szakaszaiban esetleg kitarunk amellett, hogy „egyedül akarom csinálni!”, „egyedül akarok élni!”, „én akarom meghozni a saját döntésemet!”. Azután pedig, meghozván ezeket a döntéseket, esetleg halálra ijedünk, mert egyedül találjuk magunkat. Ragaszkodunk saját mindenhatóságunkhoz, és dühöngünk tehetetlenségünkön, fokozódnak szeparációs szorongásaink. Vágyunk az édes egybeolvadásra, de rettegünk az elnyeléstől. Előremegyünk, majd meghátrálunk – a gyötrő kétely állapota ez, amit az elkülönültségbe tartva elkerülhetetlenül megélünk.

Az egységből az elkülönültségbe való utazásunk következő szakasza az, amelynek során megszilárdulnak a saját magunkról és másokról alkotott képeink. Ami jókora munkát igényel tőlünk. Éretlenebb korunkban ugyanis képtelenek vagyunk felfogni azt a tényt, hogy ugyanazok a személyek, akik jók hozzánk, máskor lehetnek rosszak is. Ennek következtében a róluk alkotott belső képeink, éppúgy, mint a saját magunkról alkotottak, kettéhasadtak. Van egy jó énünk. Én egy csodálatos személy vagyok, állítja ez a kép. Van ugyanakkor egy totálisan rossz énünk. Én egy rossz ember vagyok, mondja ez a másik kép önmagunkról. Az élet korai szakaszában ez a kettéválasztás általános. Védjük a jót azzal, hogy távol tartjuk tőle a rosszat. Fokozatosan tanulunk meg együtt élni ellentmondásainkkal, ami fokozatosan vezet oda, hogy megtanuljuk összetopolni a hasadást. A félelemteli, fekete-fehér le-

egyszerűsítéseink feladása és a való élet nehéz kétértelműségeinek elfogadása szükséges veszteségeink egyike.

Tökéletlen kapcsolataink

Érett felnőttként képesek vagyunk arra, hogy elviseljük, ha elhagynak bennünket, és azt is, ha mi hagyunk el másokat. Biztonságosan túléljük ezeket a krízishelyzeteket a saját erőnkéből. De képesek vagyunk arra is, hogy elkötelezzük magunkat, hogy közel kerülünk másokhoz. Képesek vagyunk elvegyülni és kiválni, együtt lenni és egyedül lenni. Ki tudunk alakítani olyan kötődéseket, amelyek a kölcsönösségen alapulnak. Érett felnőttként biztosak vagyunk abban, hogy szerethetőek vagyunk, értékesek és valódiak. Azonosak vagyunk önmagunkkal, ugyanakkor egyedülállóak. Nem tartjuk magunkat külső és belső világunk passzív áldozatának, tehetetlennek, gyengének. Elfogadjuk, hogy életünkért mi magunk vagyunk felelősek, mi határozzuk saját magunkról. Felnőttként az életet egyszerre több nézőpontból tudjuk szemlélni. Felfedezzük, hogy egy nagyon fontos igazság ellentéte esetleg egy másik nagyon fontos igazság.

Felnőttként megtaláljuk és élvezzük örömeinket, de képesek vagyunk szembenézni a fájdalommal is, sőt túlélni őket. Alkalmazkodóképességünk lehetővé teszi, hogy elérjük a számunkra fontos céljainkat. Megtanuljuk, hogyan szerezzük meg azt, amit akarunk. El tudjuk utasítani a tiltott és lehetetlen vágyainkat. Képesek vagyunk arra, hogy elfogadjuk a valóságot. Ráébredünk, hogy nem elég kívánni, a fantázia nem melegít, nem táplál, nem vigasztal bennünket. Ekkor jelenik meg a valóságérzékelés, ami annyit jelent, hogy képessé válunk meglátni, hogy valami valóban létezik-e, vagy sem. A valóságérzékelés azt is lehetővé teszi, hogy meglehetősen pontosan becsüljük meg saját magunkat és a világot is. A valóság elfogadása annyit jelent, hogy megbékülünk a világgal, elfogadjuk saját korlátainkat és hiányosságainkat. Azt is jelenti, hogy elérhető célokat tűzünk ki magunk elé. Korábbi vágyainkkal kompromisszumokat kötünk. Mert érett felnőttként tudjuk, hogy a valóság nem kínál tökéletes biztonságot vagy feltétlen szeretetet,

hogy nagyon kevesen vagyunk következetesen, minden téren felnőttek. Tudatos céljainkat gyakran bénítják meg, fertőzik be tudattalan céljaink.

Kilépve a világba, megpróbáljuk megkülönböztetni az álmokat a tényektől. Gyerekként azt hittük, hogy a barátaink akkor a barátaink, ha feltétlen az egymás iránti bizalmunk, ha ízlésünk, céljaink azonosak, ha megoszthatjuk egymással legmélyebb titkainkat, ha mi sem természetesebb, mint hogy a bajban segítünk egymásnak. Egykor azt hittük, hogy a barátaink csak akkor lehetnek a barátaink, ha megfelelnek ezeknek az elvárásoknak. Felnőttként azonban már feladjuk ezeket a romantikus tévhiteket. Még ha sikerül is egy, két vagy három „legjobb barát” szertennünk, akkor is meg kell tanulnunk, hogy a barátság legjobb esetben is csak tökéletlen kapcsolat lehet. Mert a barátságot terheli az ambivalencia: szeretünk és irigylünk, vagy szeretünk és versengünk a barátságban.

Húszas éveinkben kialakítjuk saját életünket, amely független a szüleinktől, vagy legalábbis azt hisszük, hogy független. Azt az illúziót dédelgetjük magunkban, hogy miután meghoztuk önálló döntéseinket, nem vagyunk olyanok, mint ők. Legalábbis azokban a vonatkozásokban, amelyekben különbözni akarunk tőlük. De amikor a harmincas éveinkbe jutunk, felfedezzük, hogy milyen sok tekintetben hasonlítunk szüleinkhez, saját szándékaink ellenére is. Kezdjük megismerni saját azonosulásainkat, mert félre tudjuk tenni különbözőségünket.

Felismerjük, hogy módszereink tán finomabbak, de éppen úgy kontrollálni akarunk, mint ők. Ráismerünk magunkban olyan hangszínekre, arckifejezésekre, kényszerekre, amelyek hozzájuk tartoztak, és amelyeket gyakran gyűlöltünk bennünk. Ha felismerjük magunkban ezeket a nyugtalanító azonosulásokat, akkor már tettünk egy lépést abba az irányba, hogy ne ismételjük meg őket. Húszas éveinkben arra összpontosítottunk, hogy miben különbözünk szüleinktől, harmincas éveinkben inkább ráhangolódunk azokra a jellemzőkre, amelyekben osztozunk velük.

Amikor mi magunk is szülővé válunk, sokkal jobban megértjük, hogy milyen problémákkal kellett szembenézniük, min mentek keresztül. Ha jobban megértjük őket, akkor már nem tudjuk ugyanolyan módon hibáztatni őket mindazért,

amit elszenvedtünk tőlük, mint azelőtt. A szülővé válásunk lehetőséget ad arra, hogy gyermeko-runk sok sebét begyógyítsuk.

Középkorúan megpróbálunk kapcsolódni gyökereinkhez. Menekülés helyett most már ke-ressük az azonosságot. Jól tudjuk ugyan, hogy saját életünkért teljes egészében mi vagyunk a felelősek, de most már azt is tudjuk, hogy min-den segítség jól jön ehhez, amit csak kaphatunk. Beleértve azokat a jó dolgokat is – legyen az te-hetség, üzleti vállalkozás vagy bármi más –, ami azáltal a miénk, hogy családunk tagjai vagyunk. Ha múltunk felé fordulunk, akkor szüleinket is más fényben kezdjük látni. Látjuk azt is, hogyan formálta őket saját élettörténetük. Felfedezzük, hogy a finom módosítások és irányítások mögött milyen emberek is ők. De sohasem teljesen. A határok mindig megmaradnak, és a remények is, beteljesületlenül.

Életünk középső szakaszában megtanuljuk, hogy sok remény beteljesületlenül marad. Sok mindent szerettünk volna megkapni, de nem kaptunk meg. Ideje elfogadni, hogy soha nem is fogjuk. De amikor középkorúak leszünk, anyánk és apánk pedig öregedni, betegeskedni kezd, akkor rendszerint újraírjuk szeretetszabályainkat. Mert most, hogy a világ a mi nemzedékünké, és nem az övék, felfedezzük, hogy milyen kevés hatalommal is rendelkeztek valójában. Nem állt a hatalmukban tökéletesen szeretni bennünket. Sem tökéletes módon megérteni. Sem megvé-den a szomorúságtól és a magánytól.

Veszteségeink irányt mutatnak

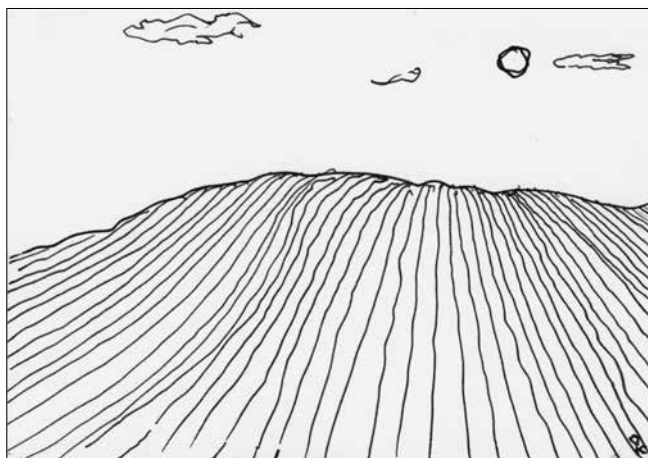
Életünk során sok-sok mindent elhagyunk, feladunk abból, amit szeretünk, és bennünket is elhagynak. A veszteség az ár, amit az életért fi-zetni kell. Ahogyan végigjárjuk életünk útját, újra és újra találkozunk azzal a fájdalommal, hogy fel kell adnunk valamit abból, amit annyira szere-tünk. De valamit kezdeni kell az elkerülhetetlen, szükséges veszteségekkel!

Meg kell próbálnunk megérteni, a vesztesé-geink hogyan kapcsolódnak a nyereségeinkhez.

Akkor válhatunk önálló, egyedi emberré, ha a tökéletes védetség és biztonság illúzióját a győ-zedelmeskedő önállóság szorongásaira cserél-jük fel. Meghajolva a tiltott és a lehetetlen előtt, felelős felnőttekké válunk, és felfedezzük – a szükség által szabott határok között – saját sza-badságunkat és választásainkat. Feladjuk túlzott elvárásainkat, lemondunk a tökéletes barátság, szerelem, házasság, családi élet illúziójáról a tö-kéletlen emberi kapcsolatok édességéért.

Jelenünket nagymértékben formálja múltunk. De a megjelenő új életkörülmények megkérdője-lezhetik és átírhatják a régi megoldási módokat. Ennek belátása – bármely életkorban teszünk rá szert – felszabadíthat bennünket a kényszer alól, hogy mindig ugyanazt a régi, szomorú dalt éne-keljük.

Szembesülve a veszteségekkel, amelyeket az idő múlása mér ránk, megtaláljuk gyászoló és alkalmazkodó énünket, amely életünk minden szakaszában képes az alkotó változásra. Mert a velünk élő veszteségeink irányt mutatnak.

Pécs és Budapest között

Cédulák XV.

– gyerekkoromban egy akkoriban kirobbant járvány áldozatául estem. Háború volt, minden összevissza, bejöttek az oroszok, apám arca elfehéredett a félelemtől, el is vitték hídépítésre, csak jó sorsának köszönhettem, és mi is, hogy megúsza Szibériát, mert ez akkoriban könnyen ment. Anyám ki sem mozdult a lakásból, ott is sötét rongyokban járt, a sparhelt alá bújt, bekormozta az arcát, csak hogy ne fiatal nőnek nézzék a felszabadítók. Nem sok öröm jutott akkoriban a gyerekeknek sem. Amint kiengedtek a gyermekklinikáról, ahol semmit sem tudtak kezdeni testem általános bénulásával, otthon lábadoztam, a földbe ásott óvóhelyen, az angol–amerikai bombázók elől „bujkálva”, jóllehet egyébként tréfás ötlet föld alá bújni, világosban... Nappal üres volt az utcánk, s mert közel volt az állomás, az emberek a pincét választották fedezékül. De a kék égen szálló ezüstrepülő, V betűt formázva, szerencsére pontosan céloztak, s bennünket nem akartak megölni a hadurak. Utóbb megtudhattuk, Churchill és Sztálin ott a Kremlben, hajnalra kótyagosan a vodkától, azon a darab cetlin, piros cerkával, hazánkat odasorolták az orosz birodalomhoz... Így félig-meddig Ivánék tulajdonába kerültünk, ők meg az évszázados londoni-washingtoni demokráciák örök barátai lettek, egészen a koreai háborúig... Nekem is ilyenkor kellett indulnom az életnek, a bénulás miatt kis kitérővel, olyan időkben, amikor nem sok öröm jutott egy gyerekeknek sem. Voltam első áldozó a Fogadalmi templomban, de az apám varrta, életem egyetlen fehér zakóján kívül nem sokra emlékszem. A piaristákhoz jártam első elemiben, láttam Sík Sándor vetített képes előadását, hosszú bambuszpálcával mutogatott a vásznon. Azután az egyetemnek adták az iskolát, így a régi, árvíz előtti épületbe csak sok évvel később mentem újra. Mielőtt azonban egy újszegedi iskolába kerültem, történt egy találkozás, váratlanul, se előzménye, se következménye, de ben-

nem megmaradt az emléke – máig és most már maradék időmre is. Nagymamám a háború után, mint sokan nyugdíjas korú kortársai közül, alkalmi munkákból élt, szakácsnő volt, így olyan sokféle állás közül nem választhatott. Élelemért cserébe dolgozott, ahol lehetett, a plébánián is, vagy egyedül csak ott, erről sem beszéltünk később. Néhányszor magával vitt a plébániára, később két hatalmas könyvet is kaptam Ugi Géza plébános úrtól, mindkettő föld körüli utazásról szólt, bámultam, olvastam, mint valami mesét. De ez már évekkel később volt, az említett találkozás idején még csak elsőbe jártam. Mindentől félve, a hatalmas épület és a folyosók, az osztálytermek idegenül, hidegen fogadtak. A tanító nénink fiatal, idegesnek tűnő hölgy volt, gyermeket várt. Minden hideget sugárzott, kívül-belül egyaránt. Egy napon, óra előtt talán, bejött az osztályba az említett plébános úr, nagy fekete reverendában, de nekem nem volt félelmetes, a nagymamám révén ismertem is. Szólni nem mertem hozzá, hogyan is tehettem volna ilyet, nézni is csak akkor merészeltem, amikor nem kellett miatta forgatnom a fejem. És akkor egyszer csak, amint sétált a padok között, egyszeriben azt éreztem, hogy elhaladtában megsimította a fejem. Nem tudom elmondani azt az érzést. Mintha valami kormánykitüntetést kaptam volna a Parlamentben – bár mint tudható, a kitüntetett előtte írásban nyilatkozik, hogy elfogadja-e. Engem nem kérdezett a Plébános úr. Barátságos mozdulata nekem magas kitüntetéssel ért föl, valami olyan mosollyal, mintha felhők közül tekintene rám (éppen rám?) az angyal. Szerencsére nem pityeredtem el, de nem jártam tőle messze... Soha senkinek nem hoztam szóba e váratlan ajándékot, csak őriztem melegét, máig is. Így utam vége felé ideje lenne megköszönni, de már réges-régen nincs kinek. Pityeregni sem szabad. Most elmondhattam, és ha a Plébános úr ezt valamiként megtudná odafönről... fogadja hálás köszönetem. Nekem

az a mozdulat sokat jelentett. Abban a zavaros világban (később sem volt sokkal rendezettebb, és a nagy pofon engem könnyen utolért mindig!) ajándékot kaptam, kéretlen, váratlanul érkezett ajándékot, mintha valami vidám gyermek lettem volna. Rám mosolygott az Angyal, és magához emelt. Pedig csak egy mozdulat volt... Mégis, mintha azt üzenné: nem feledtünk el! Köszönöm.

– Európa gazdag nyugati országai manapság úgy tesznek, mintha mi sem történt volna, és folytathatnák hagyományos életüket. Megülhetik ünnepeiket, otthon lehetnek városaikban, a falvakban, ahol fölnőttek. A németek februárban farsangolnak – ezernyi rendőr, biztonsági kamerák hada és megannyi boldogságra éhes, újkori rabszolgának beengedett bevándorló szeme előtt. Ám folytatni Európában azt, ami eddig volt, mind nagyobb áldozat árán lehetséges csupán, és akkor is csak részben. Mind közelebb az elkerülhetetlen ébredés, még ha semmi jó sem várja őket az új napon. Kényszerű ébredés lesz a kegyetlen igazságra. Jelenleg még elzárkózhatnak a világtól, a változástól, s bár mindent megtennének, csak maradjon minden a régi – közelít a kényszerű ébredés... S mint homályos kísértet, megkerülhetetlenül, rájuk telepedik az érthetetlen jelen. Elűzhetetlen idegen emberek tömegeivel egy hazában. Ma még a méregdrága klubok, retró kocsmák, kuckók menedéket jelentenek, de ha olykor ki kell menni az utcára, terekre, fűdőbe – újra együtt a „másokkal”. És miközben a bennszülött őslakók lélekszáma fogyóban, a jövővényeké növekszik... Mi kelet-európai kisnépek, mindig is birodalmak peremén élők, régtől fogva ismerjük az „otthontalanul hazánkban” életérzést. Dicsőíteni kellett tegnapi legyőzöinket, úgy tennünk, mintha hívtuk volna megszállóinkat, a hazánkat magukénak hirdető korábbi ellenségeket... Kontinensünk gazdag népei még föl sem fogták, mit készít számukra a holnap.

– Márai Sándor számára '45-ben a legfontosabb kérdésnek az látszott, milyen lesz a kommunizmus Magyarországon. Mai ismereteink szerint a legfontosabb kérdés az volt, lett volna: túlél-e a az akkori magyarok a kommunizmust? Az író elmenekült előle, de végül is New Yorkban túlélte. Ha a legrosszabbal számolt – hiszen a szovjet megszállás első élveinek tapasztalásai erre kényszerítették – döntése érthető. Ugyanak-

kor azt is hallani Márai kapcsán, hogy megfutamodott, népét, olvasóit cserben hagyta. Természetesen nem lettek volna itthon olvasói, mivel nem jelentek volna meg írásai. Legalábbis úgy, ahogy ő akarta, biztosan nem. A kelet-európai kisnépek értelmiségének folyton fölbukkanó kérdése volt: menni és elhagyni a gondjainkra bízott népet, vagy maradni és irány a hősi halál...? Nem mifelénk honos gyakorlat az „önmegszállás”, ahol egy-egy elkötelezett kisebbség, fasiszták, nyilasok, kommunisták, szent meggyőződésűktől vezérelve, a hitük szerint kikényszerített fejlődés szándékával, időnként lerohanják tulajdon népüket.

– vajon mit vihetünk át odaátra? Ha valamit, bármily csekélységet, felszólalást önnön érdekünkben átmenthetünk – esélyt kapunk az önvédelemre. Ha ezt nem lehet, beszorulunk volt énünk üres héjába, elszakítva a szintűgy valóságos, lelki magunktól. Istennek ezért „kell” belül is lennie, a lélek magyarázata nem lehet fölösleges tettei indoklásaként. Ha vihetjük, amit gyűjtötünk, tér tágul a folytatásra. Megnyílnak magyarázatra a csatornák, lehet nem szűnőn méltatni a küzdelmes életet, diadalok-bukások árnyalt bemutatását. De az elnyelő sötétség árnyékában? Jézus ígérete szerint a jók az Atya kertjébe kerülnek. De ki maradhatott jó ezeken az örvényes földi tereken?

– síelő ismerős tért haza a francia Alpokból, egyvégtében levezetve másfél ezer kilométert. Szerinte ott síelni olcsóbb, mint sokan gondolják, és még kevéske magyar szót is ismer a személyzet. Ők ugyan angol szavakat használtak, mert valahányszor a némettel próbálkoztak, egyszerűen hátat fordítottak nekik a boltban, egyedül a szálláson voltak hozzájuk udvariasak, mert belőlük élnek. Igaz, a síközponton kívül, ahol a munkaviszony már nem kötötte őket, ugyanazok az emberek átnéztek rajtuk. A német szó iránti ellenérzésre visszakérdeztem, de változatlanul megismételte tapasztalatait, egy furcsa megjegyzéssel: pedig ez az egykori Vichy-országgrész. Meglepődve kértem: ezt még tudja valaki, számít nekik? Természetesen, válaszolja, ez volt Franciaország kollaboráns része a háború alatt... Lám, akár azon is töprenghetnénk, valójában mikor ér véget a 70 éve befejeződött világháború. Továbbá, de csak végszükségben, a népek egymás

iránti érzelmeit is kutathatnánk ráérő időnkben. Tartok tőle, ennek az elemzése semmi változást nem mutatna a nagyszerű, folyamatos fejlődés századaihoz képest. Szervült ősbűn.

– az erkélyen több cserépben is megjelentek a rügyek, szinte észrevétlenül. A virágüzletben vásárolt Crocus zöld hajtásai égre törnek. A Clematis látszólag elhalt szárán egyik napról a másikra jó körömnnyi rügyek bukkantak elő, napokig melengetve a szívem. Közben persze az ijeszt, mi lesz nyáron, hosszú szárát majd letépi a szél, mert nem talált kapaszkodót. Az erkély elé még idejárnak enni a varjak, de mind jobban hangoskodva kárognak, és nyakukon is egyre fényesebben csillog a toll, érzik a tavaszt, rövidesen visszaindulnak a Kárpátok erdeibe fészket rakni. Hiányozni fognak, mert a gerlék, galambok eltűntek, nyilván félelmükben e károgo, fekete huszároktól.

– Sokszor hallottam már a sikeres író érvelését, hogy folyamatos világválságban élt az ember mindig is, csak most többet tudunk erről. Más szóval mindig úgy volt, mint most, csak éppen tájékozottabbak vagyunk. Vélhetően eldöntetlen kérdés, mivel múltunk láthatatlan. Az a könnyebb lehetőség, miszerint olyan lelki alkattal indulunk az életbe, amely hosszan elkísér az úton, mintha csak örökké élnénk, így nem aggodalmaskodunk a halál felől. Ez bizonyára sokat javít lelkiállapotunkon, de egyben sebezhetőbbé is tesz, mert ha egyszer mégis szembesülünk vele – felismerése készületlenül ér... Érdekes, de talán csak a legutóbbi évtizedekben változott hangulatunk, addig egyáltalán nem féltünk a közös jövőtől, sőt a háború után Nyugat-Európa és Amerika lobogó reménységgel, a tudomány csodáitól elkábulva (űrhajózás, atomerőművek, eszeveszett technikai előrerohanás) tekintett a távlatokba. Köznapi tetteink következményeit – de a nem mindennapi cselekedeteinkét sem – mérlegeljük még ma sem, ami egyfajta fatalizmus, vagy csak pusztá tudatlanság, netán önvédelem: tesszük, és majd elválljuk, mert mint tudjuk, a tett halála az okoskodás. Még mindig félve hivatkozunk az Európába mindmáig bezúduló menedékkérőkre, pedig áradatuk a következmények mérlegelése nélküli döntés példázata. Létezésünk fölötti aggodalmaskodás helyett gyermeki nyugalom tölti el szívünk, ami talán a gondviselés iránti „tudatalatti”

mély bizalom jele, hogy eddig sem történt végzetes katasztrófa a világgal, majd csak így lesz még a mi időnkben is. Az nem történhet meg, hogy csak úgy véget érjen minden. (Jelzem, hogy Plátón ezt mint magyarázatra váró kérdést fölvetette: miért nem múlt el mindeddig a világ?) Ha a Teremtő a jövő iránti bizalmatlanságot táplálta volna teremtményébe, már rég elvesztünk volna. Bízunk Istenben, hisszük létezését, mely valamilyen garancia a jót cselekvők boldogulására, de materiális formában nem ismerünk róla semmit, létezését semmilyen „kísérletes” módon nem tapasztaljuk, csak a szívünk súgja, kihez fohászkodjunk, csak lelkünket melegíti ki nem mondott neve. Ennek a léttudatnak mélyebb hatása lehet mindennapjainkra, mint veljünk, de elemzése exakt módon nem történt mindmáig, talán nem is lehetséges. Az ember szenvedő lény, de legtöbbször folytonos, bár leplezett, újabban sokak által szégyellt reménységben él. Élünk és remélünk, mint az angyalok, nem mint szenvedő, földi kínokkal viaskodó kiszolgáltatottak. Talán nem arra teremtettünk, amit teszünk, az örökös küzdelemre, Isten titkainak kifürkészésére, hisz valójában mint gyermekek ülünk tenyerén, fogalmunk sincs létezésünk magyarázatáról, a Teremtőnk céljairól – velünk...

– a svéd liberálisok ifjúsági tagozata javaslatot tett a párt kongresszusának a (15 éves kor feletti) testvérek közötti szexuális kapcsolat engedélyezésére. A felterjesztést a televíziós műsorvezető ismertette, lapértésülésekre hivatkozva, nem túlságosan fékezve döbbenetét, ellenérzését. Pedig valójában oly egyszerű s kézenfekvő: ha egyszer mindent lehet, ezt miért nem? Ha a nyugati demokrácia magatartási alapszabálya a másoktól nem korlátozott cselekvésem, imádott önmegvalósításom, akkor ezt miért nem tehetem? S persze a többi vágyat sem kell fékezni csak azért, mert eddig tilalmas volt – na és? Most majd lehet, ennyi. Az ember végre vesse le gátlásait, és szárnyaljon a képzelet – igenis mindent lehet! Nyugat-Európa elmerül a sötétségbe, aggodalmaskodnak a vének, de mi végre? Teremtőjétől elszakadva, az ember útja a fogódzó nélküli ürességbe tart, megállíthatatlanul. Majd jönnek más népek, és elfoglalják kiürült helyünk. A régi tanítás szerint Isten az emberre bízta a földet. Elfeleedtük, kineveltük, megbűnhődünk. Késő bánat.

– egy külföldieket magyarra tanító tanárnő azt mondja: amerikai rangsorolás szerint a mi nyelvünk a hetedik legnehezebb a világon, rendkívül logikus rendszer ugyan, csak egyedi, ilyen nincs még egy. Megkérdezek egy nyelvészt, aki megerősíti a minősítést, ő is sokaktól hallja, hogy nyelvünk logikája egyedüli. Példákat is mond: semmijük sem maradt, illetve másík: nem hoztam semmit. Kérdezem: na de a finnugor rokonság? Válasz: főnévragozásunk gazdagsága megegyező. A japán és a magyar nyelvben pedig a személynevek sorrendje egyezik, mert állítólag e kettőn kívül a keresztnév mindenütt megelőzi a családnevet – vetem ellen. Ő úgy tudja, valamelyik délkelet-ázsiai nyelvben, talán a vietnami vagy kambodzsai esetében szintén a miénkhez hasonló a személynevek sorrendje... Eszembe jut egy minap hallott eset, ahol apuka magyar, anyuka spanyol, a gyerek pedig német nyelvű óvodába jár. Otthon mindkét szülő ragaszkodik saját anyanyelve használatához. XXI. századi eszelősség. És még valami: ezer éve nyűjük a nyelvünket, a Halotti beszéd és az Ómagyar Mária-siralom óta – s még mindig megfelel feladatának, pedig az úrkutatás, gravitációs hullámok, de a magyar költészet is próbára teszi... Vajon honnan kapták eleink ezt a gyémántfényű, szivárványszínű kendőt, amelybe képesek lennénk mindent belekötni és megmutatni – már ami mondandónk van a mindenségről...

– háború lesz, állítja az amerikai guru. Magyarázatul hozzáteszi, új, felemelkedő hatalmak képződtek, az eddigiek egyike-másika elvesztette biztonságát, és most az újak pozíciót keresnek a régiekkel szemben. Víziója talán a német fasizmus legyőzése utáni időszakkal kezdődik, amikor katonai és gazdasági erőegyensúly jött létre a világban, ami kiszámíthatóvá tette a játéktérrel, ahol az óriások, erősen ügyelve biztonságukra, kedvükre mérkőztek, illetve kiegyeztek. Ezt a státus quót a szovjet birodalom gazdasági-politikai összeomlása, majd a kelet-európai államok önállósodása fölborította, jóllehet ezt a történetet mindenekelőtt Amerika ösztönözte, a hidegháborútól a „rendszerátalakításig”. A kelet-közép-európai térség egyidejű rendszerváltozása óta az elmúlt negyedszázad bizonyítja, a változások sora nem ért véget, sőt a keletkező új körülmények hatására is – gyorsuló ütemű. Több

tényező is sürgeti az újabb és még újabb változást, így a globális gazdasági és informatikai folyamatok, az éghajlat átalakulásának számunkra nem ismert következményei, a mindenféle információtömeg robbanásszerű gyarapodása és ennek világméretű hozzáférhetősége, továbbá a ma még éppen csak elkezdődött népvándorlás, mely megmutatta Európa, de talán a világ felkészületlenségét is a körülmények gyors változására... Logikus, de értelmetlen kérdés: mi lesz ebből? Eddig sem ismertük a jövőt, immár egyre kevésbé tudhatjuk...

– Isten, sors és köztük önmaga helyét, útját keresve az ember. Talán így is le lehetne írni történetünk. Sorsunkat szövő Párkák, kiktől, ha sötét fonadék jut rá, igyekszik kibújni a halandó, bajában Istenhez fohászkodik, vagy épp Teremtője elégei meg tetteit, s védi az ártatlanokat... Mindeközben a gonosz sem csak szemlélője történeteinknek... Az ember, színrelépése óta, eme át nem látható ezerszínű szövevényben keresi boldogulása tisztasait, de gyakran jó, ha túlélése ösvényeit megleli. Többségünk jót akarva rosszra tör... Ó, irgalom atyja, ne hagyj el!

– könnyezve nevetek, ki tudja hányadszor, a Bazi nagy görög lagzin. Gyermeteg film, semmi igazán nagy poénja nincs, minden jelenete arra épít, milyen elképesztő kulturális távolságra vannak egymástól az amerikaiak és a görögök, és milyen testközelben a szerelmesek, egy görög nő és párja, az amerikai fiatalember. A köznap görög és amerikai családok fényévnnyire vannak egymástól, másként élnek, másként látják a világot. A görögök gyermetegek, habzsolják az életet, közéjük kerülve az amerikaiak elvesztik lábuk alól a talajt, ők az ilyen életre készületlenek, túl komolyak hozzá. És amint féktelen vihogok, egyszeriben eszembe jutnak a migránsok. Ha jenkik és taljánok itt a filmben nem képesek összeilleszkedni, miként lehet elképzelni az Itáliába mezítláb partra szálló szomáliai asszonyok beilleszkedését a németek közé? De ha ezek a nagydarab fekete asszonyok nem is illeszkednek be, majd a gyerekeik fognak? És miért tennék? A németeknél nem fognak éhezni, kapnak valami rabszolgamunkát, és? Mik lesznek, legjobb esetben afrogermánok? Mi az elvárás feléjük, mit vár tőlük új hazájuk? És hogyan tekintenek majd rájuk német szomszédjaik? Ki fogja elmagyarázni

nekik a német 20. századot és fordítva, Szomália elmúlt évszázadát, aminek ők legföljebb mezítlábas változatát ismerik (ha ismerik)... Keserves, értelmetlen történet, nincs min nevetni – növekszik a kölcsönös félelem, és mint pestis terjednek a rémisztő jövőképek.

– panaszojják, gyorsabban telik-múlik egy napunk, mint korábban megszokott volt... Lehet ilyen? De ha mégsem, és csak mi érezzük úgy, mintha a kerék sebesebben pörögne, akkor mi idézi ezt az érzécsalódást? Koronként más, hevíltabb az idő sodrása, mintha csak áttörné gátjait – már ha... Különben miért kellene egyenletes tempóban múlnia életidőnknek bármikor is? Ha egyszer odakünn a csillagok között, mindenütt körülményei formálják tér és idő jellemzőit, miért kellene változatlanul maradnia éppen nálunk, örökké izgékony fajunknál? Éppen most, mikor akár csak tegnaphoz képest is, rendkívüli a kéretlen megújulás életünkben, Amerikától Ázsiáig és tovább. Létidőnk csupán követné e mozdulásokat, melyek talán átléptek valamely határokat... ha igaz. Különben kétely és homály a zugokban, mindenütt. Lehetne ez is egy különös mutató.

– tüneményes idős hölgy mosolyog a kamerába, s révedezve emlékezik: mi énekeltük és hittük is, s innentől dúdolván folytatja: hej, szellők, fényes szellők, holnapra megforgatjuk az egész világot... Bizony, és a világ megfordult valóban, mosolyog – de nem arra, amerre mi szeretnénk volna. Így történt egész Kelet-Európában, sőt a nagy Szovjetunióban is! Ott hamarabb is fordult! S hány meg hány nemzedék fiai-lányai piros vértől forró orcával forgatták, rángatták, sürgették a világot? Aki túlélte, s még itthon van, kicsit még eszénél is, boldogan ül a suton, s örül, de nagyon, ha ízlik az ebéd... Visszagondolni? Kérdeztem az egykori legendás színésznőtől: megnézi időnként a filmjeit? Legalább a Liliomfit? Értetlenül néz, minek, megvannak, megcsináltam őket... lángelekű, hívő forradalmárok vértől iszamós kézzel szabdalták szegény, elárvult, csonkolt nemzetünk, hány-szor is csak a múlt században, Istenünk! Hány-szor ugrottak neki, s akarták hideglelős dühvel, küldetésük jeges erejével átformálni ezt a mi kis nyomorult, vidéki világunk... Mára mind odaát. Áldozataik nyomába léptek egyik később, másik előbb... Most már néma csend, elzúgtak forradalmaink – mégsem? Meneküljtek!

Szinkronúszó csapat

Átszellemült boldogságtudat

Oláh Katalin Kinga művészetéről

Kertész László kitűnő, a pálya különböző állomásait megvilágító monográfiája (Magyar Napló Kiadó, 2015) nem tűzhetett volna a homlokára – igaz, Fabinyi Tamás püspök kapcsán – jellemzőbb címet, mint az *Éghez ragadt művészet*. Evvel Oláh Katalin Kinga művészetének a lényegét ragadta meg – mélységében. Magatartásának és gondolkodásának azt a *hajszálerezetét*, amely nem csupán az alkotó *munkás* kezét, de a plasztikában (és grafikában) rejtőz titkot is működteti.

Mi ez a titok? Jézus Krisztus jelenléte; ha anyagról van szó, a legkisebb pórusban is, ha meg vonalról, a legmagányosabb pászmában ugyancsak. A magához szelídített modernség (alapja az antikvitás klasszikusainak csodája) így válik telítetté. Elsőbben, nem blaszfémia, az istenivé tett emberarccal. Annak sugárzó szépségével. Nem véletlen tehát Kertész oknyomozó megállapítása: „Oláh Katalin Kinga szerint az antikvitásban az ideális istenképet töltötték fel az ideális emberképpel, majd ez idővel olyan részletezően reálissá vált, hogy az emberi szféra asszimilálta az istenit. Ő ezt a folyamatot betetőzve, a nem idealizált, hanem tökéletlen, esendő embert ülteti az isteni kép más szerepébe.”

Ha a legújabb (csoportos) kiállítás, az 1956-os magyar forradalom ismert és kevésbé ismert hőseit fölvonultató portré(fej)sorozatára gondolok: megtalálható-e a plasztikákon a főntebbi lényegjegye? A változtatás jöllehet a reáliákon belüli alakítás parancsszava. Lehet-e isteni a földön járó – ez esetben a szenvedés ultráját, a golgotai utat is járó – ember? A nagy köztéri szobrokon – például a vecsési feszületen (2012) – megjelenő Krisztus arca egyidejűleg (a tematika szorításából érthetően) egyszerre *isteni* és *emberi*, s az emlékművet a posztamentumába bevésített évszámok (1786, 1945–46) teszik társadalmi érvényűvé. Az első évszám a II. Grassalkovich Antal által betelepített sváb jobbágycsaládok „ünnepi”

honfoglalására emlékeztet, a második pedig a faluból *málenkij robotra* elhurcolt családok tragédiájára.

Ám 1956 mártírjainak arcán nem a szovjet lánctalpasok által földbe tiport – ennek ellenére *dicsőséges* – forradalom sújtásai látszanak, hanem az a tiszta, az egész fölkelés erkölcsi sugárzását megjelenítő természetesség, amely a betolakodókkal szemben épp a személyiség varázssával tudott ellenfél lenni a nagyon is egyenlőtlen harcban. *Wittner Mária* arcán a nyílt szemek sugároznak, ahogyan *Angyal István*, a Tűzoltó utcai felkelőcsoport parancsnokának fizimiskáját a vagabundságba bátorságot lopó átszellemültség jellemzi. *Mindszenty József* ezzel a hittel is – tudjuk-ismerjük sorsát – a végzete felé poroszkál. A kitűnő, mert emberi szociáldemokrata politikus, *Kéthly Anna* pedig a bizodalom légkörét sugallja. *Pongrácz Gergely* szigorú következetességében ott bujkál valaminő huncutság (a bajusz tenné?) – a bátrak bátra a Corvin közti felkelőcsoport főparancsnoka volt –, és a nyílt tekintetű *Bibó István*, a jogász, egyetemi tanár, politikai gondolkodó és miniszter karakterén is sokat lendít világot látó s egyúttal átvilágító szemüvege.

A gipsz, amelyből a portrék készültek, köztes műfaj, bronzba öntve nyilván megnövelnék súlyukat, amely így sem kicsi – a hősi arcok. Köztük van, joggal, annak a *Nagy Gáspárnak* a büszkje is – kőváltoztatát nemrég avattuk Budakeszin –, aki 1956-ot fölszabadító hírnökként több verssel köszöntötte (a leghíresebb közülük az *Öröknyár: elmúltam 9 éves*), ezzel is porba döntve a zsarnokságot. A szobrászművész zseniális fogással tette az arcot – az eddig ismert alkotásokon jóval túllépve – karakteressé: a szemüveg két lencséjének a szárát eltörte, s így az addig megszokott szemet (lásd a tekintetet) kiszabadította rabságából.

Az „esendő ember” jutott így arra a magaslatra – az ég falához támasztott létra szükségessé-

gét ugyancsak alátámasztva –, amely a jóra elkötelezett hitbéli konokságot éppúgy tükrözi, mint (hogy más arcokról is lett legyen szó) a megélt élet zárványait (*Nagymama* – 1999, terrakotta) vagy a jövőbe látó fiatalság romlatlan lázálmát (*Simon* – 2003, márvány). Bár az arcot illetően az egész alakos szobrokra más a törvény, mint a portrékra – mert az *egésznek* kell visszaadnia a plasztika mint örökérvényű ábrázolat szinte kozmoszi gazdagságát –, rajtuk is jól észlelni a különféle érzelme hullámok karakterét.

A zsámbéki Premontrei-szakközépiskola keringőjén székelő (közsámolyon ülő!) *Valakit* (2007, mészkő) – Kertész a szobrot Rodin *Gondolkodó*-jával hozza kapcsolatba – nyugodtan mondhatjuk remekműnek (a tenyérrel tartott áll, a lehunytt szem a világon kívülséget, ugyanakkor a benső gazdagságát hivatott szimbolizálni). Az együtt is, és külön is sokatmondó, mitologikus *Hermész* és *Aphrodité* (2003–2004, gipsz) arcjátéka a testpózok (meditatív gesztus) irányát követi, míg az imádkozó, térdeplő *Szent Bernadett* (2010, epoxigyanta) az átszellemültség, a magába révedés jelképe. Hogy bűnbeesésünk drámaisága is hangot kapjon, arra a Paradicsomból rég kijövő nő aktszobra (*Éva*, 2002, gipsz) – az öreg testet a nyílt tekintet emeli széppé – a releváns példa.

A szemek állapotát vizsgálándó külön tanulmányt érdemelne megannyi plasztika összevetése. Az csak természetes, hogy a *Rózsafüzér Szűzanya* (2003, gipsz, olaj) arcának „ikonográfia” jócskán elüt a fiatalság nyíltságát közlő nagyméretű büsztjétől (*Zsuzsa* – 1998, gipsz), viszont az irgalom tekintetében nincs olyan messze a háromalakos szoboregyüttes nyugvó-szenvedő „kálváriás” fizimiskáitól (*Magyar Szent Család* – 2005, bronz). És akkor még hol van a *Tóth Árpád-érem* (2002, bronz, vert) költőjének magába néző és nyíltan vallató gombszeme – Oláh Katalin Kinga éremművésznek sem utolsó –, és hol (modern tervgrafika!) a jócskán a falu házai és fái fölé emelkedő vízgömb mint világító *Isten szeme* (2009)! A Csöngére, a költő szülőfalujába készített samott dombormű (*Weöres Sándor* – 2003) bűbája épp a csodagyerekként ábrázolt kisfiú dacos szomorúságában van.

Domborműveinek – a kő *Darányi Ignáctól* a bronz *S. Benedek Andrásig* húzódik a sor (ez utóbbi reliefet éppen a minap avattuk föl a be-

regyszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola folyosójának a falán) – a kultúra- és művelődéstörténeti, sőt szakrális bolyongásokat is ideértve, se szeri, se száma. Ne feledjük, biztos rajztudás nélkül nincs karakteres alakformálás. Tájképek (*Balatonföldvár, Pécs és Budapest között*), portrék (*Mindszenty József*), érzékeny akvarellek (*Villamos utasai*), ceruza- és tusrajzok vonalhálója a bizonyíték az irón, a toll és ecset bravúros kezelésére.

Ki gondolná, hogy a 2001-es *Drapéria* (ceruza, papír) – csupán a köpeny alól kikandikáló lábujj sejteti, hogy fej nélküli szerzetest takar a ruha – lett az ugyancsak szokatlan formájú és megvalósítású *Pietának* (2005, poliészter) az alapja. Pedig így van. Csak egyetérthetünk Kertész Lászlóval, aki a szobrot az életmű egyik kiemelkedő darabjának titulálja. Az is, hiszen az invenciózus elképzelés attól zseniális, hogy az Anya és a Fiú (ez a hiány itt nagyfokú többlet!) valójában nincsen jelen. A fehér szövet redőzetében viszont mindennél jobban ott van – égetően pontosan – a bibliai szenvedés mint végtelen tragédia.

A szobrászművész szívesen kacérkodik a *pop arthoz* közeli, a klasszikus hagyományt sarkaiból kiforgató tárgyszobrokkal (lásd a *Szünet* című object üvegláda temetőjében összekavart hétköznapi tárgyakat, ez az alap, s rajta a talppal felénk néző, levágott lábfej), ám igazán akkor megrendítő, amikor ezeket a szellemi fricskákat odahagyván ugyan modern életérzéssel, ám a klasszikus hagyományhoz (például Michelangelóhoz) közeli módon formálja-munkálja meg az anyagot (követ, márványt, üveget, gipszet).

Ez, vagyis a kultikus hagyománytisztelet, természetesen nem akadályozza meg abban, hogy a teremtés kilépjen szokásos medréből. Említhetném a tavalyi Józsefvárosi Galéria családi kiállításán szereplő, a hagyományt és a modernséget összekötő *Szabad akarat I–II.* (2012, epoxigyanta, többféle kő) című plasztikákat. Az alapot a dombokra applikált kavicsokra írt ország- és helynevek – Pozsony, Szlovákia; Faro, Portugália; Cavallara, Olaszország; Sepang, Malajzia stb. – adják. Az elsőt a kálvária keresztje magasodik az ég felé, a másodikon pedig a nemzetköziséget meglovagoló száguldó motoros. Lehet választani, illetve eltűnődni a magatartás- és életformák milyensége között.

Ám az igazi plasztika nem irodalmias gesztussal hat, hanem formavilágával. A köztéri szobrok térfoglaló hatása tagadhatatlan – hogy csak a sugárzó, a vörösiszap-katasztrófa áldozatait az égbe emelő kolontári-devecseri *Őrangyalt* (2012, műgyanta, mészkö) vagy a korábban már jellemzett vecsési keresztet említsem. Viszont az intimitásnak, rejtezésnek is megvan az esztétikai hozadéka. Nem föltétlen kell ismerni a művész hajdani tornász voltát és nem akármilyen mozgáskultúráját, hogy adózni tudjunk a kisplasztikát a testek dinamikájával feszítő, csaknem érzéki műveinek.

Nem is annyira a mítoszt fölelevenítő *Szalóme a Machaeruson* nyugodtságában is robbanó testjátékára, illetve a műkorcsolyázó lendületére gondolok (*Forgás* – 2013) – mindkettő hagyományos szobor –, hanem a csöppnyi figurákat a levegő urává avató *Hét tornász* (2011, epoxigyanta, mészkö) mozgásfázisainak a kavalkádjára, a *Harmincöt tornász – avagy rovargyűjtemény* (2009, viasz, hungarocell, gipsz) figuráinak elkápráztató dinamikájára, és legkivált a *Szinkronúszó csapat* (2014) tagjainak víz alatti és víz fölötti, ezer mozgásvariációt magában foglaló mutatványára. Ez utóbbi, egy kis megengedéssel, ég és föld ösztetartozását (is) szimbolizál(hat)ja, hiszen a műgyanta kocka tetején, vagyis a vízből kibukkanó sportoló tenyerében álló alak „hősies” pózával szemben ott a mélyben kavargó, az összekapcsolódások figuráit kereső szinkronúszók (a bírók szemében pontot hozó) játékossága. Hogy a *Szuplé gerendán – pillanatfelvétel* (2014, epoxigyanta) kimerevített szaltójáról ne is beszéljek.

S akkor hol van még a síremlékszobrászat mint a magas művészet gyakorlása – a szakrális körökben való elmélyülést a premontreiek Zsámbékon szolgáló női ága akarva-akaratlan segíti –, és hol a motívumok (kereszt, szív, tulipán, kehely) szimbólumként is erős hatásmechanizmusának kikísérletezése: a szenvedés és megváltás mint *örökélet* plasztikai megvalósítása. A monográfiából tudjuk: a művész „2007-től készíti a rend megbízásából szerzetesi síremlékeket, amelyek fontos részei az életműnek. Eddig tizenegy premontrei síremlék készült el, ebből nyolc női és három férfi, Zsámbékon, Bakonygyepesen és Bakonyoszlopon”. Kertész László még azt is hozzáfűzi, hogy „minden egyes síremlék alázattal jeleníti meg kis domborműveken

Önportré

az adott szerzetesnővér vagy szerzetes életét és munkáját, útját az általa választott szerzetesi név szimbolikus tartalmaitól az élet-tevékenységeiig”.

Ha csak a *Natália premontrei nővér síremlékét* nézem (Zsámbék, 2008, süttői mészkö), azonnal kiderül a Kisjézus születésének misztériumát állatalakokkal övező meghitt hangulat plasztikai csodája: a rusztikus mélységeket fölillantó véső útja mint fájdalmat gyöngyöző boldogság. De hát a korai remeket, az 1999-es *Kőnőt* (vörös homokkő) is ez jellemezte: a magába görnyedő test iszonytató fájdalma, amely nem más, mint – paradox – életelixír.

Látható, a karakteres anyagmegmunkálás mellett milyen fontos szerepet játszik az alkotás folyamatában a művész invenciója. Hogy Oláh Katalin Kinga univerzális művész, a szobrokba lelkét belelehelő, természetfeletti érzékenységgel, hiszen a hit erősíti, a legnehezebb fizikai munkát is (kőfaragás) örömmel vállaló *plasztikai látnok*, ahhoz kétség nem fér. Gondolati kitárulkozása ott van az anyagban, és ott – mert esszéistának, elemzőnek sem akármilyen – megannyi írásában (Borsos Miklósról, Tóth Menyhértről stb.). Istenképe – a szépség ígézetében alakultalakuló aktív boldogságtudat – irigylendő.

Őrangyal – Szentkút, Kolontár–Devecser

E számunk szerzői

Bata János	költő, közíró, Horgos
Benedikty Tamás	író, Budapest
Borbély László	író, újságíró, Budapest
Csapó Endre	közíró, Sydney
Diószegi György Antal	művelődéskutató, Budapest
Erdei Iván Márk	szórványkutató, Szabadka
Gubás Jenő	közíró, Szabadka
Gyémánt Richárd	demográfus, jogász, Szeged
Hetzmann Róbert	egyetemi hallgató, Budapest
Kabdebó Lóránt	író, irodalomtörténész, Budapest
Madár János	költő, Budapest
Marcsó Vilma	író, Nagybecskerek
Mérey Katalin	író, Szeged
Mihály Katalin	újságíró, szerkesztő, Szabadka
Mirnic Károly	demográfus, Szabadka
Molnár Rózsa	költő, író, Oroszlámos
Nagy Ervin	filozófus, Dunakeszi
Sági Zoltán	pszichiáter, Szabadka
Stanyó Tóth Gizella	újságíró, Újvidék
Szakolczay Lajos	művészeti író, Budapest
Tráser László	író, újságíró, Szeged

Magyar Szent Család

Melléklet

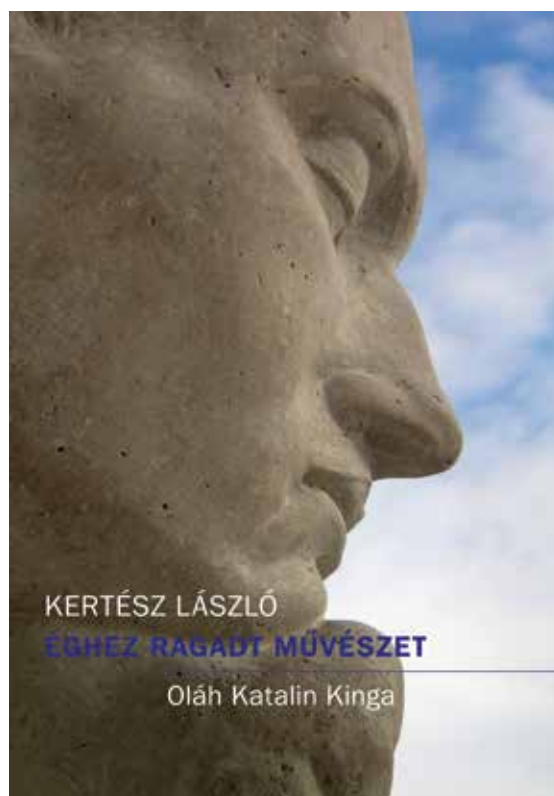
Weöres Sándor

Weöres Sándor

Zsuzsa

A könyvborítón a Valaki c. szobor
részlete (Magyar Napló, 2015)

Szinkronúszó

Tűz

Szünet

Remény

Korpusz egy templom emlékére

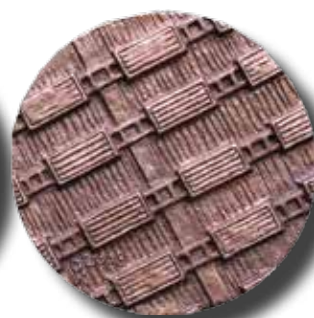

Jézus-portré a torinói lepel alapján

Mikes Kelemen

ÉRMEK

Kodolányi János

S. Benedek András

Nagymama

Nagy Gáspár

Angyal István

Mindszenty József

Wittner Mária

Kéthly Anna

Mindszenty József

Havrila Béláné Sticker Katalin

Koronás Krisztus

Jézus hét szava a kereszten

Szűzanya gyermek Jézussal

Szent Bernadett